

NÓGRÁD-HONTI ARCKÉPCSARNOK A MADÁCH IMRE VÁROSI KÖNYVTÁR HELYTÖRTÉNETI
GYŰJTEMÉNYÉBŐL. ÖSSZEÁLLÍTOTTA: VAS ÁGNES HELYISMERETI KÖNYVTÁROS

1. Ádám Ferenc György (Ungvár, 1942. október 5. – Balassagyarmat, 2004. július 22.)

Gyógyszerész. 1992-ben ötvenévesen, két társával magánpatikát alapított Szent György Gyógyszertár néven, amelyben feleségével együtt dolgozott. Nagy összegekkel támogatta elsősorban a beteg gyermekek gyógykezelését előmozdító alapítványokat. *Berze Gábor: Nekrológ. = BgyHoHi 2004.*

2. Adler Samu (Eger 1880 – 1944?)

Izraelita elemi iskolai igazgató. Középközpontú Balassagyarmaton, a képzőt Budapesten végezte 1901-ben. Tanítói működését 1903-ban Boldogasszonyban kezdte, 1910-ben Esztergomba helyezetté. 1923-24-ben került Balassagyarmatra. Neje Weisz Hedvig. *Noszky: Nógrád-Hont, Nagy Iván Történeti kör – Holocaust 1995.*

3. Ágner Lajos (Szécsény, 1878. febr. 16. – Bp., 1949. április 30.)

Tanár, író, irodalomtörténet-író, műfordító. A budapesti egyetem elvégzése után Berlinben tanulmányozta a kínai és a japán nyelvet. Hazatérése után középiskolai tanár. Magyar irodalomtörténeti, nyelvészeti cikkeket publikált. Sokat foglalkozott Japán és Kína kultúrájával. *Magyar életrajzi lexikon*

4. Algőver Mihály (Súr vagy Sás 1826. január 19. – Balassagyarmat 1908. december 9.)

Földmérő és író. Szlovák nyelven publikált. 1853-ban a Zichy uradalom földmérője lett Podluzsányban. Két házasságából tizennégy gyermeke született. Nyugdíjazása után Balassagyarmaton telepedett le. Itt van eltemetve, a síremléke megtalálható a temetőben. Apósa volt Baltik Frigyes evangélikus püspöknek és Horváth Danó író, lapszerkesztőnek. *Gulyás: Magyar írók élete és munkái, Enciklopédia Slovenska, Reiter László: Utcanevünk. Algőver Mihály. = Ipoly. 1992. aug. 14.*

5. Ambrózy Lajos (Kiskürtös 1778 – Buda 1830. december 20.)

1806-1817-ig Nógrád vármegye másodalispánja, cs. kir. kamarás, majd helytartósági tanácsos. Felesége a lonsonci Gyürky Pál leánya, Erzsébet. Gyermekei: Lajos, Gyula, István, György, Johanna bárói rangra emelkedtek. *Borovszky: Nógrád vármegye, Nagy Iván: Mo nemesi családai*

6. Amiodt István (Füle 1676. december 22. – Bécs 1756.)

Tudós jezsuita. Nagyszombaton, Bécsben majd Grácban (Graz) teológiát tanított. Erzsébet főhercegnő kíséretében Brüsszelbe ment, s ott húsz éven át a főhercegnő politikai tanácsadója volt. Erzsébet halála után visszatért Bécsbe, ahol udvari könyvtárnok lett. A bécsi császári könyvtárban húsz kötet teológiai és négy latin munkáját őrizik. *Borovszky: Nógrád vármegye*

7. Andreánszky Gábor (Bécs 1845. június 23. – Alsópetény 1908. május 19.)

Politikus. Tanulmányait Pozsonyban és Nagyváradon végezte. Mint Nógrád vm.-i földbirtokos részt vett a politikai életben. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenezte a vegyes házasságot, 1884-ben antiszemita párti programmal képviselővé választották. Később mérsékelt ellenzéki politikus lett. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

8. Andreánszky Gábor, báró (Alsópetény 1895. augusztus 1. – Budapest 1967. november 20.)

Botanikus, paleobotanikus, egyetemi tanár az MTA lev. tagja (1945-1949). 1920-ban a növényrendszertani tanszéken lett tanársegéd, 1929-ben magántanár. 1942-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárának igazgatója. 1945-ben a budapesti tudományegyetem növényrendszertani és növényföldrajzi tanszékének tanárává nevezték ki, 1952-ben visszahelyezték a múzeumba, ott működött haláláig. *Magyar életrajzi lexikon*

9. Andreánszky Imre (Szinyyelipóc [Sáros megye] 1890. június 27. – Balassagyarmat 1943. április 22.)

A balassagyarmati gimnázium (BBG) tanára volt 1919-1943-ig. Matematikát és fizikát tanított, ő volt az énekkar és a zenekar vezetője. Az első világháborúban elvesztette a bal karját. Mint menekült tanár, a beszünetelt pályái kir. kath. főgimnáziumból helyezték 1919-ben Balassagyarmatra. Kéziratok kottáit gyermekei a Madách Imre Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményének ajándékozták. *BBG Évkönyve 1942-43.*

10. Áninger László (Balassagyarmat 1854. március 18. – Balassagyarmat 1939. január 13.)

Kereskedő, földbirtokos, virilista, ügyvédi kamarai tag. Fivérével, Gyulával a Brüder Áninger vaskereskedés tulajdonosa lett. Felesége Pongrácz Jolán, Pongrácz Lajos, Hont vármegye alispánja lánya. Gyermekei: László, Sarolta, Klára és Jolán. Lakásuk Nagy összeget adományozott a kórház építésére. 1896-ban belépett az Ellenzéki Népkörbe. 1904-ben felépül a Scitovszky úti Áninger villa. (Lakásuk korábban a Deák Ferenc utcában volt.) 1896-97-ben a Balassagyarmati Takarékpénztár aligazgatója, majd igazgatója. Az új Nemzeti iskola építését anyagilag támogatja. 1923-ban a város képviselőtestületének küldöttségét vezette Rakovszky Iván belügyminiszterhez, hogy megköszönjék a rendezett tanácsú várossá átszervezés engedélyezését. *Majdán Béla BgyHoHi 1985. 2., Balassagyarmat története*

11. Antal Károly (Alsótold 1921. november 30. – Szécsény 1989. június 18.)

Helytörténész, a szécsényi Honismereti Híradó szerkesztője. Műve: Szemelvények a Cserhát-völgyi községek történetéhez 1265-1985. I. rész. Nyomtatásban megjelent források. Alsótold, 1987. 321 p. *Magyar életrajzi lexikon*

12. Antal Lajos (Szalatnya (Slatina) 1902. július 30. – Bp. 1973. február 8.)

Orvos, belgyógyász. 1927-ben szerzett oklevelet a bp.-i tudományegyetem orvostudományi karán. 1927–29-ben gyakornok a pécsi tudományegyetem belklinikáján, ahol szakképesítést szerzett. Elnöke volt az Egészségpolitikai Társ.-nak. 1932–36-ban a Betegápolásügy c. szaklap főszerk.-je. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

13. Antal Zoltán (Komárom 1900. – Pécs 1988. február 29.)

Költő, református lelkész és hitoktató Balassagyarmaton 1928 júliusától 1947 júniusáig. 1934-ben magyarosította a nevét Sulacsikról Antalra. Tagja különböző művészeti és műkedvelő társaságoknak. (Nógrád vármegyei Madách, salgótarjáni Balassa, losonci Kármán, esztergomi Balassi és a budapesti Gyóni Géza Társaságnak.) Kossaczky Arnold betegsége alatt a Madách Társaság titkári teendőit is ellátta, Andreánszky Imre halála után egy évig a gimnáziumi zenekart is vezette. Tagja volt a Dalegyletnek és a zenekarban nagybőgőzött. Élete végét a pécsi Baldauf Otthonban töltötte. *Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, Antal Zoltán: Gyarmati éveimből. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1985/2. sz., Gyász hírek. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1988.*

14. Aradi György (Balassagyarmat 1937. augusztus 2. – Balassagyarmat 1989. március 7.)

Matematika-fizika szakos tanár, 1983-tól haláláig a Bajcsy-Zsilinszky úti általános Iskola igazgatója. Működése alatt veszi fel az intézmény Kiss Árpád nevét (1986. április 19-én). Igazgatósága alatt teljessé vált ki az iskolában az ének-zene tagozat és az idegen nyelvtanítás. Kitüntetései közül a Gyermekekért Érdemérem volt számára a legkedvesebb. *Emlékkönyv 1875–2000. Kiss Árpád általános Iskola, Balassagyarmat, 2000.*

15. Árvay József (? 1811 – Vác 1883. február 3.)

Ötven évig jegyzősködött Nógrád megye községeiben. 1848-ban és 1861-ben képviselőjelölt. 1882-ben, nyugdíjazása után költözött Vácre. *NLHH 1883. február 25. – Gyász hírek, NLHH 1879. 46. sz.*

16. Asbóth János Keresztély Kristóf (Szatunik, 1845. jún. 7. – Videfalva, 1911. jún. 28.)

Országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az 1848-as tábornok fia, Nógrád vármegye törvényhatósági bizottsági tagja, ~ Lajos honvéd tábornok fia. 1872-ben a Kelet Népe, majd a Magyarország főmunkatársa. 1887–1901-ben képviselő. Több ízben járt Afrikában, Bosznia-Hercegovinában. Politikai írásaiban konzervatív és modern szocialista tanok keverednek. Az elsők közt hangoztatta a proletár költészet fontosságát. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

17. Augusztin István (Balassagyarmat 1870 – Balassagyarmat 1932. november 1.)

Pénzügyi számvevőszéki főtanácsos, számvevőszéki főnök. Törzsszökös gyarmati család utolsó tagja. Nagyapja, Pál molnár volt: vízimalma volt a Nádor utca végén. Apja, Mihály kocsifényező és nyerges, meghalt Lugoson. Balassagyarmati társadalmi és műkedvelő egyesületekben működik (Skarabeusz Asztaltársaság, róm. kath. egyháztanács, városi képviselőtestület), titkára és történetírója a Balassagyarmati Dalegyletnek. Novellái jelentek meg a NLHH-ban. Síremléke a gyarmati temetőben. *Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, Nógrádi Hírlap 1932. 45. sz. Gyász hírek*

18. Bagossy Ambrózia (Szatmár 1832 – Balassagyarmat 1888. január 10.)

A balassagyarmati Paulai Szent Vincéről elnevezett irgalmas nővérek zárdájának főnöknője. Életéből 50 évet szerzetesként, tanítónőként élt le. Balassagyarmaton 19 évig volt a zárdá vezetője. Síremléke a gyarmati temetőben. Műve: Értesítő a balassagyarmati római kath. elemi leányiskoláról 1888-89, 1889-90. *HT adattár*

19. Baintner Ferenc (Hradek 1805 – Balassagyarmat 1883. március 1.)

Orvostudor, királyi tanácsos, a vármegye tiszti főorvosa haláláig. Az 1873-as kolerajárvány elleni védekezést Balassagyarmaton ő vezeti. *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái*

20. Baintner Ferenc (Balassagyarmat 1871. május 20. – Pusztaberki 1948. március 28.)

Mezőgazdasági vegyész. A mosonmagyaróvári gazdasági akadémia tanársegédje, a kolozsvári gazdasági akadémia tanára, a vegyvizsgáló állomás igazgatója. Trianon után hazatelepül Balassagyarmatra. Cikkei, tanulmányai magyar és német nyelven jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon, Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, Borovszky: Nógrád vármegye*

21. Baintner Károly (Kolozsvár 1905. november 11. – Bp. 1989. július 12.)

Mezőgazdasági mérnök, állatorvos, kandidátus. Középiskoláit Balassagyarmaton végezte. Pályáját a Magyaróvári Gazdasági Akad.-n mint tanársegéd kezdte, később tanszékvezető lett. 1951-ben a Gödöllői Agrártudományi Egy.-re került, ahol tanszékvezető egy.-i tanár, majd az Állattenyésztési Kar dékánja lett. 1971-ben vonult nyugalmába. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

22. Baintner Ottó (Balassagyarmat 1844 – Balassagyarmat 1918)

Baintner Ferenc orvos fia. Nógrád megye főpénztárnoka (1884-1897), a Népbank igazgatója (1887-1895). A Nógrád Megyei Gazdasági Egyesület alapító tagja és titkára (1881-1884), alakulásától a Nógrád Megyei Gazdasági Egyesület Értesítőjének szerkesztője. 1909-ben a közéletben kifejtett tevékenységéért nemességet kapott. Balázs Ferenc főbíró nagyszerű segítőtársa a város fejlesztésében. Közös fáradozásuk eredménye a városi rang ismételt visszaállítása. 1923-ban a városi képviselőtestület arcképét a tanácsterem részére megfestette. 1923-1947-ig utca viselte nevét Balassagyarmaton (A Templom, később Szabó Lőrinc utca). *Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, Borovszky: Nógrád vármegye, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

23. Balás Antal, sipeki (Nógrádsipek (?) 1822 – Nógrádsipek 1901. február 25.)

1846-ban Nógrád vármegye másod aljegyzője, 1892-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője. Nógrád vármegye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának tagja, a Szécsény Vidéki Gazdasági Egyesület alapító elnöke, a balassagyarmati Takaré- és Hitelintézet elnöke, földbirtokos. Mintagazdászatot folytatott sipeki birtokán. A pénzügyek területén is általános tiszteletben részesült. Gróf Forgách Antal 1885. április 5-én bekövetkezett halála után sok évig volt elnöke a balassagyarmati Takaré- és hitelintézetnek. Nógrádsipeken temették el február 26-án. Felesége szentimrei Károlyi Irén, gyermeke (?) Balás Barna Nógrád vármegye tiszteletbeli főszolgabírája és neje eöri Pordán Margit: gyermekeik Éva és Margit, valamint Harmos Gáborné sipeki Balás Irén és férje, unokái, stb. *Nekrológ. = Nógrádi Lapok Honti Híradó 1901. március 3.*

24. Balás Ferenc, sipeki (Sipek 1844. július 11. – Balassagyarmat 1916. március 27.)

Balassagyarmat főbírája 1896. július 18–1913. június 29-ig. Városfejlesztő tevékenysége kiemelkedő. Működése alatt hozták létre az Otthon telepet, az Erzsébet ligetet és a Madách teret, aszfaltozták a járdákat, utakat építettek, bevezették a villanyvilágítást. Felépült a Vágóhid, a gimnázium, a pénzügyi és a postapalota. 1927. április 5.-1959. február 24-ig Balassagyarmaton utca viselte a nevét. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Kovalcsik András: BF. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1999., Völgyi A. István: Sipeki Balás Ferenc életrajza. Bgyhobi 2001.*

25. Balás Géza, sipeki (Endrefalva 1883. július 10. – Balassagyarmat 1970. március 17.)

1910-től a balassagyarmati főgimnázium matematika-fizika szakos tanára, később igazgatóhelyettes. 1946 októberében nyugdíjazták. A Nógrádi Hírlapban megjelent cikkei a tisztviselők, különösen a tanárok és tanítók szociális helyzetével foglalkoztak (1911, 1918.) 1913-ban a trencsénteplici fürdői életet ismertette ugyanott. A gimnázium értesítőjében a Diákasztal működéséről szóló jelentéseket készítette. *A BBG Értesítői, Esze Tamás gyűjtemény, saját jegyzetei*

26. Balás Károly, sipeki (Balassagyarmat 1877. január 4. – Körmend 1961. október 10.)

Közgazdász, egyetemi tanár, az MTA I. tagja (1929–49). 1909-ben megalakította a Kassai Magyar Társadalomtudományi Egyesületet. 1914-től a pozsonyi, 1918–1946-ban a bp.-i egy. ny. r. tanára. Népesedési és jövedelemelosztási kérdésekkel, tőke-kamatelmélettel és szociálpolitikával, valamint pénzügytannal foglalkozott. 1939-ben a Magyar Élet Pártja programjával egy.-i képviselővé választották. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

27. Balassa Bálint (1626 v. 1631 – 1684)

Királyi tanácsos, Hont vármegye főispánja, költő. Ifjúságának éveit megkeserítette mostohaanyja, aki elől a nagyszombati jezsuitákhoz menekült. Innen tanulmányait folytatni a bécsi egyetemre ment. Atyja halála után birtokait elfoglalta (1649). Később részt vett a törökök elleni harcban (1664), ezért grófi ranggal tüntették ki. 1665-ben kékkői, 1667-ben korponai főkapitány, 1677-ben a királyi tábla bírója lett. Több lírai verse, egy fiatalkori viszontagságaira utaló allegorikus játéka és Átok című erőteljes, de nem választékos hangú költeménye maradt fenn, melyben rokonai ellen fakad ki. *Borovszky: Nógrád vármegye*

28. Balassa Ferenc (1731 – Kékkő vára 1807. augusztus 28.)

Császári és királyi kamarás, Horvát- és Dalmátország bánja. Javaslatot készített egy Budán felállítandó Academie der Nationalsprachen ügyében. Kiváló műveltsége és a császári házhoz való ragaszkodása miatt Mária Terézia és II. József kedvelt embere volt. Mária Terézia grófi rangra emelte. Vele kihalt a család grófi ága. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

29. Balassa Imre (Szeged, 1886. november 25. – Nógrád 1974. február 4.)

Író, újságíró, dramaturg, zenekritikus. A II. világháborút követő időszak egyik legnagyobb hatású zenei kommentátora. A Magyar Írók egyesületének főtitkára, a Lafontaine Társaság alelnöke, a Pen Club kritikus szekciójának alelnöke és vezetője tagja. *Magyar életrajzi lexikon*

30. Balassi Bálint, kékkői és gyarmati (Zólyom 1554. október 20. – Esztergom 1594. május 30.)

A magyar nyelvű líra első nagy alkotója, városunk névadó földesúri familiájának tagja. Síremléke a hibbei katolikus templomban van. 1924-ben nevét vette fel Balassagyarmat főgimnáziuma, melynek falán emléktáblát helyeztek el az alábbi szöveggel: „*Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll*” – Balassi [Az idézet nem Balassitól, hanem tanítványától, Rimaytól származik.] *A Magyar nemzet első nagy lantosának, a végvári vitézek tízes lelkű költőjének, Ba-*

lassi Bálintnak emlékére állította e táblát a főgimnázium ifjúsága 1924-ben. 1972-ben tiszteletére felállították a középiskola udvarán Borbás Tibor Balassi-sztéléjét, 2004-ben Párkányi Péter Balassi-szobrát. *Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban. Balassagyarmat, 1972., Borovszky: Nógrád vármegye, Balassi Bálint. Összeállította: dr. Hamar Péter. Bp. 1997., Magyar életrajzi lexikon*

31. Balázs János (Alsókubin 1905. június 26. – Salgótarján 1977. március 18.)

Cigány származású naiv festő, versíró. Elbeszélése szerint nagyapja, Balázs László kitűnő primás volt, katonakorában az ezred zenekarának karnagya. Apja is muzsikált. Az apa korai halála miatt a család még az első világháború előtt visszaköltözött az anya szülőhelyére, Salgótarjánba. János két évig járt csak iskolába. Gyermekkorában felfigyelt rajztehetségére Bóna Kovács Károly, azonban környezete hatására abbahagyta a rajzolást. A második világháború idején behívták katonának, majd 1944-ben hadifogságba került Szarátovban. A fogságból hazatérve az írás maradt egyetlen megnyilatkozási formája. 1968-ban kezdett újra festeni. 1971-ben fedezte fel tehetségét F. Mihály Ida, a Nemzeti Galéria munkatársa. Néhány beküldött képét látva meglátogatta Salgótarjánban, a Cigánydombon, majd még az évben kiállítás rendeztek műveiből Salgótarjánban. Műveit csakhamar bemutatták Budapesten, majd Svájcban, a Német Szövetségi Köztársaságban, Jugoszláviában, Csehszlovákiában, Dániában, Norvégiában, Kubában és Belgiumban. 1975-ben a városi tanács lebontatta a cigánytelep roskatag viskóit. Az új környezet, s a kíváncsiskodók serege, az alkotás szenvedélye és feszültsége felőrölték az egészségét, 1976-ban félig lebénult, ágyhoz kötött betegként élt 1977. március 18-án bekövetkezett haláláig. *Magyar életrajzi lexikon, Balázs János: Ecsettel és írónnal. Bp. 1977.*

32. Balogh Károly, mankóbüki (Buda 1848. június 11. – Pécs(?) 1920. április 9.)

A pécsi királyi tábla elnöke. Madách Mária és Balogh Károly fia. Egy éves korban árvaságra jutván, Madách Imre nevelte fiával, Aladárral együtt. A pozsonyi jogakadémián végzett. Az igazságügyi Minisztériumban dolgozott, majd Pécsre került. 1875-ben feleségül vette Bérczy Margitot, Bérczy Károly költő, lapszerkesztő, műfordító lányát, akitől öt gyermeke született. 1912-ben megírta Alsósztrégován töltött gyermekkorra emlékeit. Személyesen rajzolgatott, festett, később akvarelleket is készített. Név nélkül ő illusztrálta Mikszáth Kálmán A keresztapa meséi c. gyermekkönyvét is. *Gulyás: Magyar írók*

33. Balogh Károly (Budapest 1879. április 23. – Balassagyarmat 1944. április 24.)

Irodalomtörténész, műfordító. Szülei Balogh Károly és Bérczy Margit. 1903-1907-ig Nógrád megyében közigazgatási gyakornok, majd szolgabíró (Szécsény, Salgótarján, Balassagyarmat). 1907-től Fiumében a tengerészeti hatóságnál, majd a kormányzóságon dolgozik. Trianon után rövid ideig a Pester Lloyd munkatársa, majd a 20-as években Madách-kutatással kezd foglalkozni. 1926-tól a pécsi Egyetemi könyvtár segédőre, majd Pesten, a Belügyminisztériumban dolgozik. Innen megy nyugdíjba 1943-ban, mint miniszteri tanácsos. 1943-ban a Kisfaludy Társaság tagjává választották. A balassagyarmati kórházban halt meg. Csesztvén van eltemetve a családi sírkertben. *Magyar Irodalmi Lexikon, Balassagyarmati Honismereti Híradó 1994. Borzsák István, Blaschtik Éva, Kerényi Ferenc tanulmánya, Leblancné Kelemen Mária: Emléktábla helyett. = Honismeret 1979. 70-72. o.*

34. Balogh Péter, ócsai (Bágyon 1748. augusztus 14. v. 24. – Bágyon 1818. október 16.)

Császári és királyi valóságos belső titkos tanácsos, a magyarországi ág. evang. egyházak főgondnoka, Nógrád vármegye alispánja, országgyűlési követe két alkalommal. 1789-ben főgondnoka lett a magyarországi ág. evangélikusoknak és elnöke volt az 1791-i első egyetemes protestáns zsinatnak. Eltemették Szirákon, majd 1928. szeptember 23-án sírlemléket avattak neki Bágyonban. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

35. Balogh Sándor (Pereszlény, Csehszlovákia (ma: Szlovákia), 1926. júl. 31. – Bp. 2004. december 15.)

Történész, a Balassagyarmat története 1977-es monográfia szerkesztője. Az 1946/47-es tanévben érettségizett a II. világháború után a Balassi Bálint Gimnáziumban, mert Ipolyságon, ahol korábban tanult, megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Bár csak ez az egy tanév kötötte Balassagyarmathoz, mindig szívesen gondolt városunkra. Az osztályfőnök Szász Lajos és a diáktársak, köztük Kenessey Béla, valamint a diákothon, a Madách Imre Népi Kollégium örök emlékezetű maradt a fiatal ember életében. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kiemelt figyelmet fordított a Balassagyarmatról érkezett hallgatókra, közülük sokakat támogatott szakdolgozata elkészítésében. 1961-től tanított az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának újkori magyar történelmi tanszékén. 1977-ben Balassagyarmatért emléklapokot kapott a várostörténeti monográfia megjelenése alkalmából. *Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1998., Nekrológ=BgyHoHi 2004.*

36. Balogh Dezső (Ipolybalog 1843. november 29. – Balassagyarmat 1918. január 30.)

Előbb huszártiszt, majd gazdálkodó, segédszolgabíró, szolgabíró. 1886-1908-ig Nógrád megye főlevéltárnoka. Írói munkássága részben szépirodalmi, részben nyelvészeti témájú. *Kovalcsik András: B. D. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1994., Kovalcsik: Arcok (1), Borovszky: Nógrád vármegye*

37. Baltik Frigyes (Hontbagonya [Bohunice] 1834. július 24. – Balassagyarmat 1919. május 25.)

A dunáninneni ág. h. ev. egyházkerület püspöke, főrendiházi tag. Síremléke a balassagyarmati temetőben van. A gimnáziumot Selmecebányán, a teológiát Pozsonyban, Bécsben, Bázelen és Halléban végezte. 1870-ben Liptószentmiklóson lelkésszé választják, 1875-ben lipóti főesperes. 1890-ben püspökké választják. 1895-ben az 1894. évi zsinati törvények új kerületi beosztása értelmében Balassagyarmatra költözik, s itt él haláláig. 1897-ben a rostocki egyetem tb. doktora lett, 1896-ban megkapta a II. o. vaskoronarendet, 1915-ben a Ferenc József-rend nagykeresztjét. Műveit főként szlovák nyelven írta, cikkei magyar, német szlovák egyházi lapokban jelentek meg. 1930. december 19. óta utca viseli nevét Balassagyarmaton. *Borovszky: Nógrád vármegye, Borovszky: Hont vármegye, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Kovalcsik A.: Arcok (1).*

38. Bánóczy Sámuel (Sátoraljaújhely 1799. július 30. – Balassagyarmat 1849. július 8.)

Sírja a balassagyarmati temetőben nővérével, és Benedicty Károly ev. lelkésszel közösen van. Gyógyszerként tevékenykedett városunkban. Teljes vagyonát jótékony célokra hagyományozta. *Gaal Mihály: Nekrológ. = Nógrádi Lapok és Honti Híradó. 1900. október 14.*

39. Barátosi József, Weber (Losonc 1909. augusztus 13. – Bp. 1990. január 15.)

Tanár, tankönyvíró, iskolaigazgató. Losoncon végezte a gimn.-t, a bp.-i Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett 1933-ban természetrajz–vegytan szakos középisk. tanári oklevelet, majd ösztöndíjas volt az egy. ásványtani tanszékén. 1948-ban létrehozta és tanári munkája mellett éveken át vezette a Budai Gyermeklélektani Állomást. 1951-ben a vegyipari technikum igazgatója lett. Előbb ott tagozatként, majd 1952-ben önálló középisk.ként megszervezte az ország egyetlen geológiai technikumát, amelynek aztán igazgatója és műhelyfőnöke, szakmai vezetője volt 1970-ben történet nyugalomba vonulásáig, de azután is tovább tanított ott 1983 dec.-éig, így tanári tevékenysége kerekén 50 esztendő, fél évszázadot fogott át. Az újjáalakult Magyar Cserkészszövetség 1989-ben Orsz. Nagytanácsának tagjává választotta. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

40. Bárdos Remig (Ipolyság 1868. február 25. – Balatonfüred 1932. május 12.)

Pannonhalmi bencés főapát, egyházi író. 1885-ben lépett a bencés rendbe, 1891-ben szentelték pappá. Teológiai tanulmányait Pannonhalmán végezte, doktori oklevelet 1897-ben nyert Bp.-en. 1892-től Esztergomban gimn. tanár, 1907-től Kőszegen házfőnök és gimn. igazgató. 1920-tól pannonhalmi főapát, 1927-től a felsőház tagja volt. Kiterjedt irodalmi tevékenységet folytatott. Számos értekezése jelent meg a magyar és latin nyelvészet, valamint irodalom köréből. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

41. Bargár Ödön (Znióváralja 1909. november 3. – Balassagyarmat 1966.)

1945 tavaszán a HM Balassagyarmatra küldte, ahol pótkeret parancsnokságot állított fel. 1946-ban megyei kiegészítő parancsnoknak nevezték ki. 1947-ben tartalékos állományba helyezték. Az ötvenes években a pedagógiai pályán dolgozott. 1956-os forradalomban a polgári nemzetőrség parancsnoka volt. A forradalom után letartóztatták, meghurcolták, állásából elbocsátották. 1990 után utcát neveztek el róla Balassagyarmaton. Sírja a balassagyarmati temetőben van. *1956 Nógrád megyei kronológiája és személyi adattára. St., 1996.*

42. Barna János (Pusztaberk 1853. február 5. – Nőtincs 1931. április 15.)

Juhászcsaládból született, maga is juhász volt. A nőtincsi határban harminc esztendő telt el, mint a Scitovszkyak számadójuhásza. A Vác–rétsági postaútban, Szendehely fölött, magas dombon épült a kapáskúti juhásztanya, ahol életét leélte, s a halál is itt érte. A nőtincsi temetőben temették el. Vállalt verdeső haja, mellére omló hófehér szakáll, szelíd tekintetű kék szeme az arra járó turisták, művészek figyelmét is gyakran fölkelte. Naiv művész, vallásos szobrokat, faragásokat készített. *Magyar életrajzi lexikon, Madarassy László: Barna János a fesztületfaragó. Bp. 1934., Lengyel Ágnes Bgybóhi 2003.*

43. Baross József, bellusi (Varsány 1881–Mohora 1961)

Főispán, Szécsényben van eltemetve. Középiskoláit Kassán, az egyetemet Budapesten végezte, ahol államtudományi oklevelet nyert. Tanulmányainak befejezése után mint gyakornok, a nógrádi járásban kezdte meg közigazgatási pályáját. Később megyei aljegyző, majd főszolgabíró lett. 1923-ban Nógrád és Hont megye alispánjává választották. 1939-től a Horthy-korszak utolsó nógrádi főispánja. Balassagyarmat várossá szervezésében tevékeny részt vett. Az utak építése, új közoktatóházak és még számos közintézmény létesítése fűződik nevéhez. A nyilas hatalomátvétel után letartóztatták. A közelgő front elől családjával Lészóra menekültek. Innen a beneši dekrétumok után Magyarországra toloncolják őket. Balassagyarmatra visszatérve kifosztott házuk fogadta őket, így Szügybe mentek, a Hanzély-házba. A NOT elítélte 1943-as beszédeiért, melyekben a bolsevizmust elmarasztalólag értékelt. Büntetését Vácott töltötte, de jó magatartásáért hamarosan szabadlábra helyezték. 1950-ben kitelepítették családjával Mohorára. Itt élt haláláig. *Noszky: Nógrád és Hont vármegye, Baross József: Nem a legjobb időben születünk. Balassagyarmat, 2003.*

44. Baross József (Balassagyarmat 1920. augusztus 23. – Bp. 2007. december 5.)

1926-ban a katolikus fiú elemi iskola, a Nemzeti tanulója, majd 1930-ban a gödöllői premontrei gimnázium bentlakó diákja lett. 1935-ben azután a Balassi Bálint Gimnáziumba került, s itt érettségizett 1938-ban. Ezután a budapesti József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetem közgazdasági karán kezdte meg tanulmányait. 1944 októberének

második felében, a nyilas hatalomátvétel után behívták Ipolyságra katonának. Kiképzésre Németországba szállították több száz sorstársával. Bejárta a nagy ország északi és nyugati részeit, majd 1946-ban hazatért. Addigra szülei elhagyták Balassagyarmatot, s Szügyben, a Hanzély család házában telepedtek le. 1947-től Budapesten élt, szülővárosába csak ritkán jutott el. A fővárosban kezdetben fizikai munkásként dolgozott, majd sikerült pénzügyi beosztáshoz jutnia. Több helyen is megfordult, s különböző tanfolyamokon szerzett tudásával tette jobbá e vállalatok gazdasági tevékenységét. 1954-ben házasságot kötött Papp-Ragány Livia vegyészmérnökkel. 1956 őszén nővére, Erzsébet férjével, Hanzély Menyhérttel és két gyermekével (Gyulával és Máriával) nyugatra távozott, és Svájcban telepedett le. Ő itthon maradt, s 1961-ben megszületett egyetlen gyermekük, László. *Nem a legjobb időben születünk* címmel megírta visszaemlékezését, melyet Balassagyarmaton a Madách Imre Városi Könyvtár jelentetett meg 2003-ban. *Kenessey Béla BgyHoHi 2007.*

45. Bartha Elemér (Torda 1899. május 28. – Balassagyarmat 1978. március 13.)

Szemész főorvos, Balassagyarmat város díszpolgára (1970), a munka érdemrend arany fokozata kitüntetettje (1972). Sírja a balassagyarmati temetőben van. Középiskoláit Kolozsvárott végezte, egyetemi tanulmányait is ott kezdte, majd Trianon miatt Budapesten folytatta, és Szegeden fejezte be. 1926-ban került a balassagyarmati kórházba, ahol eleinte a sebészetben dolgozott dr. Kenessey Albert sebész főorvos osztályán majd 1928-tól 1972-ig a szemészet főorvosa. Az ő nevéhez fűződik, hogy Nógrád megye az elsők közé tartozott, ahol sikerült felszámolni a trachomát. Tudományos érdeklődése a sclerosis multiplex felé irányult, sokat és behatóan foglalkozott az ophthalmoneurológiával (szemészet és központi idegrendszer határterületi megbetegedései), melyben nagy szerepe volt Sántha Kálmán ideggyógyász professzor balassagyarmati működésének. Biztos kezű operatőr és kiváló diagnosztika volt. Szoros baráti kapcsolat fűzte Horváth Endréhez és nővérehez, Rebmann Rókusnéhoz. Horváth Endre készítette el Bartha Elemér exlibrisének rézkarcát, mely Magyarországon az első díjat nyerte el. 1973-ban Hirschler Ignác-díjjal és emlékéremmel tüntették ki. Végrendeletében teljes vagyonát a városra: szakmai hagyatékát a kórházra, értékes műkincseit és az életére vonatkozó dokumentumokat a múzeumra hagyta. 1988-ban utcát neveztek el róla Balassagyarmaton. *A Dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997., Beöthy Klára: Dr. B.E. In: Bgybobi 1999., Kovalcsik A.: Arcok 3.*

46. Basilides Sándor (Balassagyarmat 1901. február 3. – Bp. 1980. május 25.)

Festőművész. 1920-ban iratkozott be a Budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol Balló Ede és Rudnay Gyula tanítványa lett. Első kiállítását 1926-ban rendezte meg az Ernst Múzeumban, s ekkor lépett be a Spirituális Művészek Társaságába is. Festményein érezhetővé vált –a Remsey Jenő által is képviselt – érzelmes-patetikus késő szecessziós művészet hatása. Témái között a felvidéki táj és nép életének zsánerekészerű megörökítése került előtérbe. Bernáth Auréllal és másokkal volt csoportkiállítása 1928-ban az Ernst Múzeumban. 1934-35-ben ösztöndíjasként járt Rómában. Szimbolikus művészetével, álomszerű, megfoghatatlan alakjaival, visszafogott, tompa színhatású felvidéki, balatoni és budapesti tájaival mégsem rugaszkodott el a valóságtól. Az 1939. évi New York-i Világkiállításon dekorációs anyagát dicsérettel oklevéllel jutalmazták. A háború után a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanított. Műveinek egy része hazai múzeumokba, kulturális intézményekhez, közületekhez került. *Magyar életrajzi lexikon*

47. Baskay Tóth Bertalan (Varsány 1903. július 24. – Gödöllő 1976. december 8.)

Agrármérnök, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (1953). 1930–1950 között Nógrád vm. gazdasági felügyelője, majd főfelügyelője, közben 1945 márc.-ától az Országos Földbirtokrendező Tanács gazdasági szakértője és elnökhelyettese volt. 1947-től miniszteri biztосként dolgozott Nógrád vm. mezőgazdaságának szocialista átszervezésén és fejlesztésén. 1950-től intézeti tanár, egy.-i docens az Agrártudományi Egy.-en. 1962-től egy.-i tanár; 1958–1974 között Gödöllő, majd az aszódi járás egy.-i képviselője. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

48. Bárti József (Zagyvaróna 1877. március 14. – Salgótarján 1948. december 27.)

Festő és szobrász. Bp.-en, Párizsban a Julian Akadémián és Münchenben tanult. Róth Miksa üvegfestő intézetében dolgozott. Oltárképeket és üvegmozaikokat készített. Legismertebb mozaikjai Bp.-en a Dózsa György úti isk., a pestújhelyi volt polgári isk. és a Kossuth Mauzóleum mennyezetképe, melyre Székely Bertalan nagyméretű történelmi képeit ültette át. A Hadtörténelmi Múz. számára 1918-ban megfestette 36 tábornok portréját. 1948-ban Szentsimon község műemlék templomának restaurálása és a Salgótarján város számára készített centenáriumi dombormű. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

49. Bél Mátyás (Ocsova 1684. március 24. – Pozsony 1749. augusztus 29.)

Ev. lelkész, történétíró, tanár, korának kiemelkedő tudósa. Losoncon, Alsósztrégován, Besztercebányán kezdte tanulmányait. Életművén belül jól elhatárolható pedagógiai, nyelvész, történelmi forrásfeltáró és kutatói munkássága, a magyar földrajztudomány megalapozása, a leíró néprajz és a gazdaságtudomány úttörő művelése, teológiai elméleti tevékenysége. 1707-ben Besztercebányán káplán, majd a gimn. rektora, 1714-től 1719-ig a pozsonyi líceum igazgatója. Ezt követően lelkészként működött. Egész Mo. sokoldalú államismeretét készült összefoglalni egy ha-

talmas műben, amelynek előbb tervezetét tette közzé (*Hungariae antiquae et novae prodromus*, 1723). Két évtizedes munka eredményeként látott napvilágot a ma is forrásértékű *Notitia Hungariae novae historico geographica* első öt kötete (Bécs, 1735- 1742) tíz megye leírásával, Mikoviny Sámuel térképeivel. A mű többi része máig kéziratban maradt ~ több más írásával együtt. Alapította és szerk. az első rendszeresen megjelenő mo.-i hírlapot, a *Nova Posoniensia* c. latin nyelvű újságot (1721-22). Kis kompendiuma korának népszerű tankönyve volt. *Magyar Életrajzi lexikon 1994., Magyar tudóslexikon*

50. Belitzky János (Losonc 1909. október 25. – Salgótarján 1989. március 4.)

Történész. 1920 elején Balassagyarmatra települt. 1932-ben a budapesti egyetemen művelődéstörténetből doktorált. 1938-ban megírta Sopron vármegye történetét, szerkesztette a *Történetírás* c. folyóiratot. 1949-ig a Székesfevárosi Levéltárban dolgozott. 1963-1969-ig a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeum igazgatója volt. Szerkesztette és írta a Nógrád megye története 1-4. monográfiát, 1977-ben a Balassagyarmat története közép- és újkori fejezetét. *Nógrádi Történeti Évkönyv 1989.*

51. Benczúr Gyula (Nyíregyháza 1844. január 28. – Dolány [Benczúrfalva] 1920. július 16.)

Festőművész, a magyar történelmi festészet egyik kiemelkedő képviselője. Hosszú ideig a közeli Dolány községben (ma Benczúrfalva) élt és dolgozott. 1959 óta Balassagyarmaton utca viseli nevét a vasút északi oldalán. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

52. Benczúr János (Losonc, 1817. máj. 29. – Rimabrezó, 1852. júl. 12.)

Ügyvéd, jogi író. A Jelenkor munkatársaként közjogi viszonyainkat tárgyaló cikkeivel Széchenyi figyelmét is fölkellette. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

53. Benczur Miklós (Losonc 1819 – 1862. június 14.)

Országgyűlési képviselő, hírlapíró. 1842-ben ügyvédi oklevelet nyert. A szabadságharcban mint népgyűlési szónok és ellenzéki hírlapíró nevezetes szerepet játszott. A szabadságharc után halálra ítélték, kegyelem révén fogságot kapott, ahonnan 1853-ban szabadult. 1861-ben Nyíregyháza országgyűlési képviselőnek választotta meg. Elbeszéléseket, verseket és történeti cikkeket is írt. *Borovszky: Nógrád vármegye*

54. Beniczky Árpád (Pest 1849. január 24. – (?) 1918. április 26.)

1887-ben a balassagyarmati, 1892-ben a füleki, 1897-ben a nógrádi, 1901-ben a füleki kerület országgyűlési képviselője független programmal. 1913-ig a nógrádi ev. esperesség felügyelője, utána a dunáninneni ev. egyházkerület élére került. Végrendeletében jelentős összegeket hagyományozott egyházának, elsősorban a losonci egyháznak. Láziban van eltemetve. *Nekrológ. = Evangélikus lap 1918. május 11.*

55. Benkó (Sisa) István (Lóc 1846 – Bernecebaráti 1910. november 15.)

Az utolsó nógrádi betyár. A gyarmati börtönben raboskodott. Berneccén van a síremléke. *Puskás Péter – Végh József: Sisa Pista. Az utolsó nógrádi betyár. Horpács, 1997.*

56. Berczely Jenő (Bercel 1842. április 19. – Bercel 1932. július 9.)

Valóságos belső titkos tanácsos, királyi táblai elnök, író, hírlapíró. Jogtudományi tanulmányain kívül fiatal korában a szépirodalommal is foglalkozott, Jenőke álnév alatt tárcákat és elbeszéléseket írt a Hölgyfutárba, a Pesti Hölgydivatba és a Nemzeti Képes Újságba. *Nekrológ: Irodalomtörténet 1932. 5-6. sz. 92. o., Borovszky: Nógrád vármegye*

57. Bérczy János (Abony 1776. április 11. – Balassagyarmat 1839. február 20.)

Nógrád megye főorvosa és fizikusa. Eredeti nevén Stand von Hohenfelsén. Unokatestvére a 19. sz. egyik legismertebb színésze, a Petőfi Sándor által is megénekelt Megyeri Károly volt. Tevékenységéből kiemelkedik a járványos betegségek elleni küzdelem (himlő, hideglelés, vénus-nyavalya). A himlő elleni védőoltás magyarországi terjesztői között tartjuk számon. Szépirodalmi tevékenysége is jelentős. *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Leblencné Kelemen Mária: B.J. = Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve 1979.*

58. Bérczy Károly, gyarmati (Balassagyarmat 1821. március 2. – Pest 1867. december 11.)

A MTA és a Kisfaludy Társaság tagja, író, műfordító, az első magyar sportlap szerkesztője. 1847-ben Széchenyi István mellett a közlekedési bizottság tollvivője volt, majd egy futárút során szerzett megfázás következtében súlyos szívbeteg lett, ezért lemondott hivataláról, s csak az irodalomnak élt. Az ötvenes évek egyik legműveltebb írója. Sokat fordít angolból, de eredeti művein is érződik az angol irodalom hatása. Irodalmi működésének legmaradandóbb emléke Puskin Anyeginjének művészi fordítása, melynek kedvéért megtanult oroszul. A magyar sportirodalom megalapítója: 1857-ben a Lapok a vadászat és lovászat köréből c. újságot indította, mely a következő évtől *Vadász és Verseny* lapként jelent meg. Ő állította össze az első Magyar Méneskönyvet, s kiadott egy magyar-német, német-magyar vadász-műszótárt is. A Kerepesi úti temetőbe temették, majd 1908-ban felesége kérésére Jobbágyiba vitték hamvait. Síremléke ma is itt áll. Születésének 150. évfordulóján emléktáblát helyeztek el a Rákóczi fejedelem út 66. sz. házra, mivel a kutatások szerint itt állt egykori szülőháza. 1969 óta utca viseli nevét városunkban, a temető mögötti területen, a Patvarci úttól jobbra. *Magyar életrajzi lexikon, Magyar Irodalmi Lexikon,*

Borovszky: Nógrád vármegye, Oroszlánné Mészáros Ágnes: Egy nagyreményű fiú élete. = Balassagyarmati Honismereti híradó 1995., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980.

59. Bereczki Máté (Romhány 1824. szeptember 24. – Kunágota 1895. december 9.)

Pomológus. Részt vett a szabadságharcban, e miatt hét évig bujdosott. Kertészkedéssel foglalkozott, miközben Sármezey Antal Csanád megyei kincstári bérlő gyermekei mellett nevelősködött Mezőkovácsházán. Kertjében háromezer gyümölcsfa volt, melyeknek jegyzékét 1875-ben közreadta. Magyar és német szaklapokban publikált. Szobrát 1898-ban avatták a budapesti m. kir. kertészeti tanintézetben. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

60. Berkes András (Pásztó 1666 – Vác 1729. márc. 29.)

Nagyprépost, részt vett a szécsényi országgyűlésen. Nagyszombatban végezte a teológiát. 1700 elején váci plébános, ahol munkatársa volt Dvornikovich püspöknek az egyházmegye restaurálásában. A székesegyházi káptalan visszaállítása után nagyprépost lett. II Rákóczi Ferenc hadai közeledtének hírére a püspök őt nevezte ki helynökének. Rákóczihoz való csatlakozásával igyekezett az egyház ügyeit védelmezni. Részt vett 1705-ben a szécsényi, 1707-ben az ónodi országgyűlésen. 1712-ben a hétszemélyes tábla bírója. Nagy része volt a kegyes tanítórendi és Ferenc-rendi szerzeteseknek Vácra való telepítésében. Számos új plébániát szervezett. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

61. Berkes Lajos (Csécse 1827. jun 29. –Budapest 1885.)

Cigányzenész. Önálló lett 14 éves korában, 2 év múlva már banda élére állt. Nagy hírre jutott; 1865. egy Podmaniczky báró vette magához az egész zenetársulatot. 1873-ban Budapesten települt le, s elsőrangú bandáját a Rác Pálénak magas színvonalára és országos hírnevére emelte. Játzott a magyar kir. udvarnál s az angolnál is, ide 1873. a walesi herceg hívta meg. *Pallas*

62. Berkó István (Ipolytő 1880. május 15. – Bp. 1958.)

Vezérőrnagy, hadtörténész. A Ludovika Akad.-a 1901-ben avatták hadnaggyá. Csapattisztként szolgált. Részt vett az I. világháborúban, súlyosan sebesült. Hadtörténelem tanárjelölt volt századosként. A Magyar Katonai Szemle szerk.-je, hadtörténelmi munkák társszerzője. Az MTA Hadtörténelmi Bizottságának meghívott tagja. Anekdotikus történeteket is gyűjtött. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

63. Berkó Sándor (Losonc 1918. febr. 13. – Szovjetunió 1944)

Költő, műfordító. Losoncon élt, később Bp.-re költözött. Versei és kritikái főleg a pozsonyi Tűzben, az erdélyi Korunkban és a Kolozsvári Független Újságban, majd a Népszavában jelentek meg. Jiri Wolker és más modern cseh költők verseiből fordított. A fasizmus ellen küzdő szocialista költők csoportjának tehetséges tagja volt. Mint munkaszolgálatos halt meg Ukrajnában. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

64. Bertalan Ákos, dr. (Veszprém 1923. január 24. – Balassagyarmat 2003. január)

Ügyvéd, muzsikus. Nevéhez fűződött a *házmuzsikálás*, amelyre otthonukba, a Béke Házába szép számban sereglettek a barátok és ismerősök. Ákos zongorajátéka élmény volt, de minden alkalommal bemutatkoztak mások is, néha ifjú muzsikusok, máskor néhány elszármazott előadó, a zeneiskola tanárai. Előfordult itt irodalmi est és könyvbemutató is. Szervezett hangversenyt ifjú muzsikus ösztöndíjának előteremtésére. Általában elmondható, hogy a jó ügyeket támogatta anyagilag, szellemileg, s ha kellett a jog eszközeivel is. Szerepet vállalt a Horváth Endre-hagyaték megőrzésében, a Horváth Endre Alapítvány létrehozásában. Az egyház jogtanácsosaként jelentős szerepe volt a gyarmati katolikus egyházközség államosított javainak a visszaszerzésében. Méltó jutalomként vehette át a Pro Urbe kitüntetést, fáradhatatlan volt a másokért való tevékenységben. *Kovalsik András: B.Á. In: Bgyhobi 2003.*

65. Blázsik Károly (Balassagyarmat 1880. augusztus 22. – Budapest 1945. május 6.)

Pápai kamarás, hittanár. Nagybátyja Hottovinszky Károly gyarmati plébános, ő irányítja a papi pályára. Prohászka Ottokár tanítványa. 1904-ben Balassagyarmatra helyezik, ideiglenesen káplánnak, majd 35 évig hittanár lesz a gimnáziumban. 1909-ben itt a tanulókból megalapította a Mária Kongregációt. 1914-ben Csernoch János hercegprímás bíboros érsek jelenlétében szentelték fel a Kongregáció zászlaját. Az első világháborúban megjárta az olasz frontot, dolgozott táborigazsákokban is, mint táborigazsák. 1923-ban megalakította a Scitovszky Jánosról elnevezett 939. sz. cserkészcsapatot, amellyel sok nyári táborozáson vett részt, s ott voltak az 1933. évi világtalálkozón, Gödöllőn is. Részt vállalt a Balassagyarmati Öregdiákok Szövetségének megalakításában is. 1934-től a Gyarmaton megtelepedett Szalézi rend munkatársa. Balassagyarmaton van eltemetve, hamvait 1947-ben hozták haza, a családi sírboltba. Emlékét volt lakóháza falán 1996-ban örökítették meg tanítványai és tisztelői. *Reiter László: Utcanéveink. BK. utca. = Ipoly 1991. november 29., Kovalsik András: Arcok 2.*

66. Bobovniczky Gyula (Balassagyarmat 1903–Sajószöged 1973)

Bobovniczky Gyula 1903-ban született Balassagyarmaton, hétgyermekes műszaki vasutas családban. A Nemzeti Iskola után a jó képességű kislány a Balassi Bálint Gimnázium tanulója lett, ahol az egész osztály „nagyszerű tanáraikkal” együtt beírta nevét az 1919. január 29-i csehkiverés történelmi névsorába. Futárszolgálat, elsősegélynyújtás volt a feladatuk, amit becsületesen elláttak. A későbbiekben a szeszfőzde környékén adtak órseget, de

részt vettek a tisztviselőtelepi őrségben is, amit az ott lakó polgárok hoztak létre. 1919. május 2-án a Drégelypálánk felől közlekedő vonatot állították meg az Ipolyon átkelt csehek. A Kecskeligetnél labdázó gyerekek – túlnyomórészt vasutas gyerekek – gyanúsnak találták a vonat várakozását, ezért értesítették az állomást, ahonnan tehervagonokkal torlasztották el a pályát. A helyzet súlyos volt, de időben odaértek a katonák, és elűzték a cseheket. Amennyiben a gyerekek nem kellően éberek, akkor a balassagyarmati állomást ismét visszafoglalhatták volna. Érettségi után Jeszenszky Kálmán plébános és Blázsik Károly hittanár biztatására Egerben végezte teológiai tanulmányait, közben Rómába is eljutott. Balassagyarmaton 1926. június 29-én mondta a felszentelése utáni első szentmiséjét. Rövid ideig Demecseren, utána Miskolcon a Szent Anna plébánián teljesített szolgálatot (hittanárként is), majd Gyöngyösre került. 1934-ben a Borsod megyei Sajószögedre helyezték plébánosnak, ahol haláláig szolgált. *Kubicza Erzsébet: =BgyHoHi 2003.*

67. Boda János, dr. (Érsekvadkert 1924. április 6. – Ausztrália 1998. január 13.)

Orvos, Antarktisz-kutató. Már az elemiben jó tanuló volt, a Balassi Bálint Gimnáziumban folytathatta tanulmányait, majd Pestre került, a Pázmány Péter Egyetemen szerezte meg orvosi diplomáját 1952-ben. Az 1956-ot követő politikai hullámverés Ausztráliába sodorta. Diplomája honosítása közben tudományt szerzett egy Déli-sarkra induló expedíció szervezéséről. A pályázatot megnyerve 1959 januárjában az Antarktiszra utazhatott. Egy újabb antarktisi expedíciónak már meghívásos alapon lett a tagja, a Macquarie-szigetre került. Kétszer járt itt, 1961-ben és 1968-ban. A két időpont között egy ideig a Davis-állomáson teljesített szolgálatot. Dr. Boda János ötven hónapot töltött az Antarktison. Helytállásának és egy kutató életének megmentéséért *Polar Medal*al tüntették ki. Munkája elismeréseként egy hegységet neveztek el róla az Antarktison. *Gyurcsik Anna: BJ. Ifjeből 2004.*

68. Bodnár István (Szepsi 1817. március 7. – Tereske 1892. október 30.)

Ügyvéd, Nógrád vármegye tisztí főügyésze, táblabírája és megyebizottsági tagja. 1842-ben került Balassagyarmatra, mint köz- és váltóügyvéd. 1848-ban honvédszázados lett, erről a rangról a detronizáció után leköszönt. A szabadságharc leverése után rövid börtönbüntetést kap. Ügyvédje volt Madách Imrének, principálisa Nagy Ivánnak. Évtizedeken keresztül képviselte a gyarmatiakat az ún. cenzuális perben, mely a város és a földesurai között zajlott. Élénk közéleti tevékenységével fáradhatatlanul küzdött Gyarmat városiasodásáért, az iskolahálózat kiépítéséért. *Kovacsik András. BI. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1992., Kovacsik: Arcok (1).*

69. Bodroghy Mihály (1851. május 24. – Balassagyarmat 1921. január 13.)

Szajkó Mihályról magyarosított Bodroghyra. Tanító, a rk. elemi igazgatója. 1870-ben szerzett diplomát az ungvári görög katolikus tanítóképzőben. 1875. április 1-jétől helyezték Balassagyarmatra, a r.k. elemi iskolába. 1913-ban igazgató tanítónak nevezték ki, 1914. november 1-jén vonult nyugalomba. *Nekrológ: Nógrádi Hírlap 1921. 3. sz.*

70. Bogdán Aladár (Ózd 1863. október 1. – Balassagyarmat 1934. november 12.)

Alapító kórházigazgató főorvos. Apja B. Mihály balassagyarmati nyug. ezredorvos. Középkölkolait Losoncon, az orvosi egyetemet Bécsben és Bp-n végezte. 1887-ben nyert diplomát. Pályáját katonarvosként kezdte a pöstyéni kat. fürdőben. 1896-ban lett az újonnan épült Mária Valéria balassagyarmati közkörház első, alapító igazgatója. Innét ment nyugdíjba 1925-ben. *A Dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997.*

71. Boldizsár László (Sajókeszi 1862. december 6. – Balassagyarmat 1922. február 21.)

Nógrádszakali néptanító. Több mint 36 évet töltött a tanítói pályán, először Karancskesziben, majd Bussán, 1892-től Szakalban. Midőn a vidék hazai szőlője kipusztult, ő volt az első, aki tanulmányozta az újfajta szőlőművelést, s gazdatársait kioktatta úgy, hogy Szakal termeli a vidék leghíresebb borát. A gyümölcsstermesztésben is nagy érdeket szerzett. Létesített fogyasztási értékesítő szövetkezetet, kőbányájából sok balassagyarmati ház épült. A tanítás és a közhasznú ismeretterjesztő tevékenység mellett a tudományokban is talált gyönyörűséget. Számtalan természet-tudományi és művészeti lelet dicséri az ő éleslátását. Domború földgömbjéért a Magyar Földrajzi Társaság elismerésben részesítette. Lóczy Lajos külön felkérte egy domború térkép szerkesztésére, amit igazán csak a hozzáértők tudnak felbecsülni falusi eszközök segítése mellett. 1919. október 14-én nyugdíjazták. Nyugalmazása után Balassagyarmatra költözött, ahol a tisztviselőtelepen volt háza. Balassagyarmaton temették, a szakaliak Lepsényi plébánosuk vezetésével búcsúztak tanítójuktól. *Nógrádi Hírlap 1919. december 28. és 1922. február 26.*

72. Boldizsár Menyhért István (Nógrádszakal 1903. szeptember 7. – Budapest 1998.)

Elemi iskolai tanulmányait Nógrádszakalban végezte, a gimnáziumot Losoncon kezdte, majd Balassagyarmaton fejezte be. Ötödikes korában 1918. december 27-től a Víz Zsigmond százados által szervezett Nemzetőrség tagja lett, s mint ilyen részt vett a csehek elleni harcokban. 1922. január 14-én az akkor felállított zsoldos hadseregbe jelentkezett 24 gimnazista társával együtt, és a 7-8. osztályt mint katona fejezte be. 1924. augusztus 1-jén szerelt le. Ezután a városnál előbb mint forgalmi adóellenőr, majd a körzeti forgalmi adóhivatalnál mint főellenőr dolgozott. 1927. december 30-án a belügyminiszter alá rendelt Esztergom–Komárom Vármegyei Számvevőséghez nevezték ki, innen saját kérésére visszahelyezték Gyarmatra, a Nógrád–Hont vármegyei Számvevőséghez, ahol fokozatosan számellenőr, számvizsgáló, számtanácsosi rangba lépett elő. 1947-ben számv. főtanácsos és egyúttal a vármegyei számvevőség

főnöke lett. 1950-ben a tanácsi rendszer bevezetésekor pénzügyi csoportvezetőként dolgozott 1951. május 31-i kényszernyugdíjazásáig. 1951. augusztus 18-án elhelyezkedett segédmunkásként Budapesten, később darukezelő, 1956-tól diszpcser (munkairányító) újbóli nyugdíjazásáig, 1964. január 31-ig. A Háborús emlékérem és a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa, a Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége Balassagyarmati Csoportjának alelnöke, a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság tagja, a Balassagyarmati Gimnázium Öregdiák Szövetségének tagja, a Balassagyarmati Honismereti Kör és a Balassagyarmati Civitas Fortissima kör tiszteletbeli tagja. Búcsúztatója 1998. augusztus 12-én volt, hamvait szétszórták. *Önéletrajz, T. Pataki László: Megyeszékhely-vita (hehett). Ipari segédmunkás lett a számvvevő főtanácsos. = Nógrád 1992. január 11.*

73. Borbás Vince (Litke 1844. július 29. – Kolozsvár 1905. július 7.)

Botanikus, a magyar flóra- és növényföldrajzi kutatás korszerűsítője, szisztematikus, egyetemi tanár. Iskoláit Egerben és Pesten végezvén 1870-ben tanári oklevelet nyert természetrajzból és magyar nyelvből. 1874–75-ben Berlinben, Innsbruckban, Kopenhágában, Lipcsében, Münchenben, a botanikai intézeteket tanulmányozta. 1881-ben magántanár a budapesti egyetemen, 1885–1890-ig tagja volt az országos közoktatásügyi tanácsnak, 1898-ban egyetemi rendkívüli tanári címet kapott. Tudományos munkái és kutatásai külföldön is ismertté tették nevét és műveit, mely utóbbiak latin, német, francia és angol nyelven jelentek meg. Nevét több növény is viseli, így *Cirsium Borbasii*, *Allium Borbasii*, *Mentha-Borbasiana*, *Rubus Borbasiiellus* stb. *Magyar életrajzi lexikon, Boronczy: Nógrád vármegye*

74. Boros Mór (Balassagyarmat 1887. április 23. – Auschwitz 1944. június 13.)

Elemi és polgári iskoláit Balassagyarmaton, a tanítóképzőt Léván végezte 1907-ben. Ez után rövid ideig Horpácon nevelősködött, ahol személyes kapcsolatba került Mikszáth Kálmánnal, miközben földjén festegetett. 1908-ban a budapesti képzőművészeti főiskolán a festőművészetben képezte magát, melyről igazolványt kapott. 1909-10-ben végezte az egyéves önkéntes iskolát. A világháború alatt katonai szolgálatot teljesített, főhadnagysággig vitte. 1916. június 16-án megsebesülve orosz hadifogságba került, honnan 1918 májusában tért haza. 1918-ban több képpel részt vett a 16-os honvéd gyalogezred kiállításán. Hazatérve iparművészeti rajzokkal is foglalkozott. 1921-ben elkészítette Nógrád és Hont vármegye irredenta térképét, melyet a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézet sokszorosított. Az izr. elemi iskolában a cserkészcsapat parancsnoka volt. Feleségével együtt deportálták, s a táborba érkezésük napján megölték őket. *Esze Tamás gyűjtemény, Nagy Iván tört. kör évkönyve 1995.*

75. Both Antal (Nagyberezna 1875. szeptember 2. – Balassagyarmat 1963. július 30.)

Gimnáziumi tanár 1902-1936-ig a Balassi Bálint Gimnáziumban. Teológiát tanult a szatmári püspökség hit-tudományi főiskoláján, bölcsészeti tanulmányokat a budapesti ki. tudományegyetemen. 1902-ben került Balassagyarmatra, s itt töltötte egész tanári szolgálatát. Ezt csak háborús katonai szolgálata szakította meg. A háború után foglalkozott a munkaiskola problémájával. Ennek tanulmányozására az 1920-as évben az egész év folyamán a vallás és közoktatásügyi minisztérium teljes illetménnyel szabadságolta. Megalapította a Munkásgimnáziumot, a Tisztviselői Társaskört, a Turáni Társaságot. Vallásos, irodalmi és szociológiai tárgyú előadásokat tartott a Katolikus Legényegyletben és a Madách Társaságban, melynek igazgatósági tagja és pénztárnoka volt. Nyugdíjas korában vallási meggyőződése arra készítette, hogy a többi vallások képviselőivel is keresse a kapcsolatot, s együttműködésre kérje őket a világbéke érdekében. Élete során számtalan találmányt nyújtott be a szabadalmi hivatalhoz, köztük például az ún. „szellőztető cipőt”, ami a mai sportcipők őseinek tekinthető. *Elekes Éva: BA = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1987., Esze Tamás gyűjtemény*

76. Böjtös Sándor (Ipolynyék 1896 – Balassagyarmat 1975)

Csizmadia. 1916-tól orosz hadifogolyként részt vett az omszki forradalmi mozgalomban. 1918 őszén tért haza. Harcolt a Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadseregben, majd emigrációban élt. 1947-ben került ismét Magyarországra, 1957-ben, nyugalomba vonulása után került Balassagyarmatra. Alapítványt tett a tehetséges gyermekek taníttatásáért. 1970-től Balassagyarmat díszpolgára, 1976. december 16-tól, ill. 1978. október 2-től 2009. január 29-ig utca viselte nevét Balassagyarmaton. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utca nevek. Balassagyarmat, 1980.*

77. Bölcs házy Kálmán (Szirák 1901. augusztus 11. – Bp. 1978. március 22.)

Állatorvos, egyetemi tanár. Tanulmányait a bp.-i Állatorvosi Főisk.-n végezte. Oklevelet 1927-ben, egy.-i doktori címet 1929-ben szerzett. 1927-től az Állatorvosi Főisk. szülészeti klinikáján tanársegéd. 1948-tól 1965-ig, nyugdíjba vonulásáig egy.-i tanár. Tudományos és szervező tevékenysége főleg a szarvasmarhák meddősege elleni küzdelemmel kapcsolatos. Számos közleménye jelent meg szaklapokban. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

78. Brankovics György (szendrői) (Balassagyarmat 1843. november 23. – Újpest 1930. június 7.)

Újságíró. A budapesti egyetemen teológiát és jogot végzett. 1781-ben katona lett, 1875-ben lemondott a főhadnagyi rangról és nagyobb külföldi utazást tett, melyről hazatérve a fővárosban telepedett le. *Magyar életrajzi lexikon, Boronczy: Nógrád vármegye*

79. Büchler Sándor (Füle 1870. szeptember 24. – Auschwitz 1944. július)

Rabbi, történész, judaika kutató. A bp.-i tudományegyetemen bölcsészdoktorrá (1893), a rabbiképzőben rabbi-vá avatták (1895). A keszthelyi hitközség rabbija volt (1897–1944), emellett a bp.-i tudományegyetemen magánta-

nárrá képesítették a m. zsidóság története témakörben. Cikkei és tanulmányai jelentek meg a Magyar Zsidó Szemlében, az IMIT Évkönyveiben, a Magyar Nyelvőrben, a Múlt és Jövőben és az Egyenlőségben, munkatársa volt a Jewish Encyclopediának. Történetírói munkássága jelentős. 1944-ben a fasiszták deportálták és meggyilkolták. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

80. Cebrián Figuerolles László, gróf (Fülel 1823 – Bp. 1900. október 11.)

Császári és királyi kamarás, a főrendiház tagja. 1865-ben a losonci kerület országgyűlési képviselője volt. Losonc társadalmi életének fejlesztésén fáradozott. Francia színdarabokat fordított magyarra műkedvelő előadások számára. *Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, Nekerológ, = Nógrádi Lapok és Honti Híradó 1900. 42. sz.*

81. Chikán Mihály (Balassagyarmat 1838. szeptember 22. – Balassagyarmat 1882. április 28.)

Tanító 1861-1870-ig a balassagyarmati rk. elemi iskolánál, 1870–74-ig tanfelügyelőségi tollnok, 1874-76-ig a gyarmati áll. elemi iskola vezértanítója, 1876-tól haláláig a polgári iskola tanára, a Dalegyelet első karnagya volt. *Polgári iskolai Értesítő, HT*

82. Chobot Ferenc (Igrám 1860. szeptember 26- – Romhány 1931. január 16.)

Romhányi prépost-plébános. Kassán érettségizett papnövendékként, Vácott teológiát végzett, 1883-ban pappá szentelték. 1884-ben nevelő gróf Keglevich Gábor fiánál, káplán Taksonyban és Tápióbicskén, majd négy éven át nevelő Cziráky Antal gróf családjánál. 1889–1891 között Cegléden, Szentesen káplán, 1892–1895 között a váci papnevelő intézet alkormányzója; 1895–1910 között rákospalotai, 1910–1931 között romhányi plébános, s egy ideig itt kerületi esperes is. 1901-ben pápai kamarás, 1903-ban hatvani prépost. Rákospalotai plébánosként fölépítette a román stílusú Magyarok Nagyasszonya templomot, valamint két iskolát, apácázárdát és egy bérházat. *Magyar életrajzi lexikon*

83. Csávolszky Lajos (Buják 1838. június 3. - Bp. 1909. március 13.)

Újságíró, országgyűlési képviselő, az Egyetértés megalapítója és szerkesztője. Irodalmi pályára készült. 1861–63-ban a *Divatcsarnok* főmunkatársa. A hatvanas években a hírlapirodalomhoz pártolt. Cikkeinek egyenes, bátor hangja, éles kritikája felkeltette Jókai érdeklődését, aki felvette a *Hon* írói gárdájába. Kíméletlen szókimondása és gyakran metsző, éles stílusa miatt Csernátony „skorpió”-nak nevezte, amit később álnévként használt a Honban. 1869-ben Csernátony megalapította a szabadelvű párt közlönyét, az *Ellenőrt*, Csávolszky a lap főmunkatársa lett. A közlekedésügyi minisztérium ellen írt támadásai még növelték népszerűségét, s midőn cikkeiért két havi fogságra ítélték, kiszabadulása után a mezőtúri választókerület képviselőjévé választotta, amit négy cikluson keresztül megismételt. 1887-ben és 1892-ben Poroszlón választották meg. Az országgyűlésen a függetlenségi pártnak volt egyik legerősebb harcosa. 1874-ben megalapította az *Egyetértés* c. politikai és közgazdasági napilapot, melyet 1899. február 16-ig szerkesztett, s mely a nyolcvanas években az egyik legolvasottabb újság volt. Anyagi zavarok miatt azonban lapját kénytelen volt eladni. *Magyar életrajzi lexikon (pontatlan szünetési adat), Borovszky: Nógrád vármegye*

84. Csekey László (Dunaföldvár 1897. szeptember 27. – Balassagyarmat 1980. december 21.)

1937-1951-ig a balassagyarmati Mária Valéria Közkórház Ideg- és elmeosztályának főorvosa. *A dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997.*

85. Csengő Lujza (Balassagyarmat 1925. január 4. – Bp. 1981. október 2.)

Zenetanár. 1950-ben a bp.-i Zeneműv. Főisk.-n középisk.-i énektanári és egyházkarnagyi oklevelet szerzett, zongorázni tanult Dániel Ernőnél, Horusitzky Zoltánnál. 1952-től a miskolci zeneműv. Szakisk.-ban, valamint az egri Áll. zeneisk.-ban tanított szolfézst és zeneelméletet. 1961-től a fővárosban a XI. ker.-i Áll. Zeneisk. szervezetnél szolfézstanítást és szolfézs szakfelügyeletet vállalt. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

86. Cserenyák György (Nagykároly 1859? – Balassagyarmat 1924. február 19.)

Magánzó gyógyszerész, a vármegyei törvényhatósági bizottság és a városi képviselőtestület, a katolikus egyháztanács tagja, báti Berkó Eszter férje. Lakása a Kossuth u. 18-ban volt. A Nógrád Vármegyei Gazdasági Egyesület gazdai teendőit végzi, az egyesületi szőlők mintaszerű kezeléséért köszönetet mondanak neki 1905-ben. 1909-ben a Balassagyarmati Takarékpénztár helyettes igazgatóvá választotta. *Esze Tamás gyűjtemény*

87. Csikász István (Kehida 1933. június 13. – Balassagyarmat 2001. szeptember 13.)

Csikász István 1933. június 13-án született a Zala megyei Kehida községben. Diákévei során a művészeti ágak mind szélesebb körének megismerésére törekedett. Az Iparművészeti Főiskolán kiváló mesterek, Borsos Miklós, Vén Emil és Domanovszky Endre ismertetik meg a szakma rejtelmeivel. A Báti Lajos vezette színi magániskola hallgatójaként hangképzést, versmondást és színi mesterséget tanul, s ezzel egy időben Ascher Oszkár színházi társulatához szerződött, mint segédszínész. Múzeumi restaurátori végzettséget szerezve a Palóc Múzeum munkatársa lett 1958-ban. Több társával együtt megalakítja a Madách Imre Irodalmi Színpadot, létrehozza a középiskolásokból álló Szabó Lőrinc Irodalmi Színpadot, „Pityang” elnevezéssel gyermekszínházat is működtet, majd nem sokkal később a volt tanítványok kezdeményezésére, létrehozza az EX LIBRIS együttest. 1974 júniusától megbízták a Családi Ünnepek Rendező Iroda vezetésével. A város összes politikai, hazafias és nemzeti ünnepeinek az

állandó szervezője, rendezője és közreműködője. Balassagyarmaton szinte nincs olyan família, akivel Csikász István valamilyen családi esemény miatt kapcsolatba ne került volna. 1982-ben megalakítja a VARIETAS Pódium Színházat, mellyel a magyar nyelv és kultúra követeként missziós munkát végzett Szlovákia magyarlakta területén. 1958-tól publikált, a *Palócföld* című folyóirat alapító tagja. 1991-ben jelent meg első önálló verseskötete, „VALLA-TÁS” címmel. Egyéni hangvételű, humanista versei mély hazaszeretetről tanúskodnak. Képzőművészeti munkája elismeréseként 1992-ben megkapta a Horváth Endre díjat. 1998-ban városunk PRO URBE díjjal tüntette ki, és 2000 januárjában megkapta a Madách-díjat, és ugyanebben az esztendőben a Magyar Írók Szövetsége tagjai sorába választotta. Balassagyarmat társadalmi, kulturális és művészeti életében végzett színvonalas tevékenységének elismeréseként a város a 2001. évi Civitas Fortissima ünnepen a Balassagyarmat Díszpolgára kitüntető címet adományozta számára. *Csábi István: In memoriam. Bgy HoHi 2001.*

88. Csohány Kálmán (Pásztó 1925 – Budapest 1980)

Grafikusművész, kétszeres Munkácsy-díjas (1964, 1967), Érdemes művész (1974). Pásztón van eltemetve. Nógrád megye díszpolgára posztumusz (1996). Salgótarjánban érettségizett 1944-ben. Fakitermelő a Csiki havasokban, vasúti pályamunkás Pásztón, szénbányász Nagybátonyban. 1947–1952-ig elvégzi a képzőművészeti Főiskolát. 1951-től jelennek meg illusztrációi, Pásztón állandó kiállítás őrzi műveit. *Csohány Kálmán emlékkiállítás. Helytörténeti Múzeum, Pásztó. 1985.*

89. Csontváry Kosztka Tivadar (Kisszeben 1853. július 5. – Bp. 1919. június 20.)

Festőművész. Gácson volt gyógyszerész. Csontváry 1884-ben érkezett Gácsra. Élete itt konfliktusokkal teli, valószínűleg már itt megnyilvánul egyedi, különc természete. Első konfliktusa a gácsi földesúrral bontakozott ki. Az összeütközést az okozta, hogy Csontváry a gyógyszerek mellett szeszest is tartott a készletben, és azt árusította. A másik eset, amely hasonlóképpen felháborodást váltott ki, az iskola ügye. Csontváry írt egy nagyon fontos és adataban elkésztő cikket a gácsi iskoláról, miszerint igen nagy a lemorzsolódás. Kosztka Tivadar szerint a társadalmi elmaradottság fő oka, hogy az itt élők nem tudnak magyarul, s így nem tudnak bekapcsolódni a kedvező és hasznot hozó gazdasági-társadalmi folyamatokba. A másik nagy vitát kiváltó konfliktus Csontváry és a gácsi előkelőségek között a lánynevelés kérdése volt. Különösen fontosnak tartja a lányok nevelését abból a szempontból, hogy az anyanyelv továbbadója, első átörökítője éppen az anya. Az 1880-as években Csontváry személyében egy egészen különleges egyéniség élt Nógrád megyében, aki miközben arra készült, hogy a világ legnagyobb festője legyen, képes volt rá, hogy a világ legkisebb településével, annak gondjaival nézzen szemközt és mai szemmel nézve is racionális, modern és elgondolkoztató sorokat vessen papírra, és javaslatokat fogalmazzon meg. *Praznovszky Bgyhobi 2003., Magyar életrajzi lexikon*

90. Csúzi Cseh Jakab (Losonc 1639 ? – Pápa 1695. március 22.)

Református püspök. Teológiai doktori oklevelét a németalföldi franckerai egyetemen szerezte meg 1665-ben, innen Utrechtbe ment. Hazájába visszatérve Kecskeméten rektor, majd Komáromban lelkész, ahonnan elűzik. 1674-ben Losoncról – ahol akkor prédikátor volt – a pozsonyi vértörvényszék elé idézték, fej- és jószágvesztésre ítélték. Itt két hónapot, Sárvárton egy évet töltött börtönben, majd innen 1675-ben Triesztbe szállították, de útközben a foglyokat kísérő kapitány váltságdíj ellenében szabadon bocsátotta. Hazaérvén 1676-ban elfoglalta lelkészi hivatalát Losoncon, majd Kocson (1680), majd Debrecenben (1683) volt prédikátor. 1692-ben Pápán lelkész, 1693-ban a veszprémi egyházkerület püspökévé választják. 1695-ben Pápán halt meg. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

91. Csúzi Cseh János (Losonc ? – Győr 1733?)

Orvosdoktor és református lelkész, egyházi író. A franckerai akadémián teológiai és orvosi oklevelet szerzett. Hazájóvén előbb Ácson, majd Győrött lelkész, egyszersmind orvosi gyakorlattal is foglalkozott. Ez időben egy Szönyben született, a számi ikrekhez hasonló kettős leányt megvásárolt a szüleitől és egész Európában bemutatta. Három év múlva vagyonos emberként tért haza, hol ezután különösen alkímiával foglalkozott. Munkái: *Dissertatio inauguralis medica de rhachitide. Franegueriae, 1702.* – Isten eleibe felvitetett lelki áldozat (Imakönyv). Győr. – a köszvényről írt orvostani munkája megvan a Nemzeti Múzeum könyvtárában (OSZK). Kézirati másolatai sokáig közkezen forogtak. – A *Praxis medica Csuziana c.* munkájában a betegségeket és az orvosságokat ismerteti magyar nyelven. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

92. Czákó Jenő, Czmorek (Kétbodony 1901. december 21. – Cegléd 1958. augusztus 5.)

Református lelkész, író. A Czákó nevet 1929-ben vette fel. A gimn.-ot Kiskunhalason végezte, 1921-ben érettségizett. Teológiát Bp.-en, Montpellier-ben, Genfben és Edinburgh-ban tanult. 1928-29-ben segédlelkész a Bethánia Egyeletnél Makón, 1929-től vallásoktató lelkész Cegléden. 1930. nov. 23-án szentelték lelkésszé Bp.-en. Genfben baccalaureus theologiae, Debrecenben 1943-ban teológiai doktori, majd 1950-ben egy.-i magántanári fokozatot szerzett. Kiterjedt irodalmi munkásságot folytatott, műveinek jelentős része azonban kéziratban maradt. *Magyar életrajzi lexikon*

93. Czinke Ferenc (Nagyrosvány-Meszesketanya, 1926. november 4. – 2000. november 23.)

Festő, grafikusművész, évtizedeken keresztül Salgótarjánban élt. Balassagyarmaton a Horváth Endre Galériában 1974-ben és 1982-ben önálló kiállítása volt. Murális alkotásai: pannó: Nógrádgárdony, Badacsony, zománcfalkép: Tihany, Salgótarján, fali pannó: Pácin (secco, 1989), II. vh.-s emlékmű (plasztika, 1992), Finno-, Kuopio stb. Könyvterveket, rézkarcokat, litográfiákat, fametszeteket készített. Jelentős sorozatai: Radnóti-eclogák, Bartók sorozat, Szlovák táncok, Koskirály, Édesanyám ikonja. Salgótarjánban és Tihanyban alkotott. *Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1998.*

94. Czobor László (Gyerk 1850. szeptember 16. – Bp. 1942. május 11.)

Hont vármegye alispánja, az Országos Magyar Kertészeti Egyesület elnöke. Jogi tanulmányait Pesten és Bécsben folytatta. 1875-ben megyei szolgálatba lépett, 1876-ban szolgabíró, 1896-ban Hont vm. alispánja lett, majd 1906-ban ogy.-i képviselő. 1906-ban belépett az Orsz. Magyar Kertészeti Egyesületbe, itt rövidesen alelnök, 1919-1932 között az Egyesület elnöke. Az intenzív, belterjes földművelés szószólója. A m. kertészet, különösen a gyümölcsstermesztés érdekében fontos irányító és szervező munkát fejtett ki. *Pályi Pál: Útravaló. [CL-ről] = Nógrádi Hírlap 1924. május 20. (?)*, *Magyar életrajzi lexikon, Esze Tamás gyűjtemény*

95. Dapsy Gizella, Rozsnyai Kálmáné (Losonc 1885. január 18. – Nógrádverőce 1940. április 30.)

Költő. Óvónő volt Szeghalmon. *Magyar életrajzi lexikon*

96. Daróczi Gusztáv (Hajdúböszörmény 1899. június 3. – Balassagyarmat 1979.)

Ügyvéd. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a Városi és Járási Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Tanács elnöke. 1957-ben letartóztatták, 1958-ban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Balassagyarmaton van eltemetve. *1956 Nógrád megyei krónikája és személyi adattára. Salgótarján, 1996.*

97. Deák Ferenc (Endrefalva 1923. szeptember 4. – Balassagyarmat 1991. július 20.)

A balassagyarmati Bajcsy-Zsilinszky Úti Általános Iskola igazgatója 1958–1983-ig. *Emlékkönyv 1875–2000. Kiss Árpád Általános Iskola, Balassagyarmat, 2000.*

98. Debreczeny Márton (Marosújvár 1857 – Balassagyarmat 1931. október 18.)

A balassagyarmati polgári iskola tanítója, majd igazgatója. 19 évig működik az intézetben, közben a század két első évtizedében Szilágycsehben polgári iskolai igazgató. 1921-1926-ig a tanonciskola igazgatója. Balassagyarmaton van eltemetve. *Esze Tamás gyűjtemény*

99. Dénes Leó (Mohora 1897. május 16. – Bp. 1977. november 11.)

Szeged polgármestere. Mikszáth Kálmán közbenjárására kapott ösztöndíj segítségével végezte el a gimnáziumot. *Magyar életrajzi lexikon*

100. Dobó (Draxler) József (Terény, 1896 – Budapest, 1975)

Kisgyermekkorától Bernecebarátiban élt. 1907-ben került be kosztos diákként a BBG-ba, s itt is érettségizett 1915-ben. Azonnal bevonult, majd 1918-ban századosként szerelt le. A csehkiverés eseményeiben aktívan részt vett, járőrszolgálatot teljesített az Ipoly mentén. 1920-ban megnősült, dr. Mikó Pál leányát, Máriát vette el. A háború alatt vásárolta meg a család Balassagyarmaton a Deák F. u. és a Kossuth L. u. sarkán álló nagy házat, melyet vendéglőként működtettek. A vendéglői feladatok mellett végezte el a budapesti Testnevelési Főiskolát bejáró (levelező) hallgatóként, s eközben segédtanárként (fizetés nélkül) vett részt a BBG iskolai tornaoktatásában. A TF elvégzése után, 1922-ben az iskola véglegesítette. A szűkös anyagi körülmények miatt találták ki feleségével, hogy a gimnázium tornatermében az alakjukra adó szépasszonyoknak un. svéd tornát (zenés dinamikus gimnasztikát) adtak. 1939-ben a német hadsereg elől hazánkba menekülő lengyel katonákból alakított tábor parancsnoka lett. Emellett részt vett a levelezőoktatásban. 1944 végére a család szétszóródott, ő egyik fiával „kivárt”, majd megújuló gyomorfekélye miatt jelentkezett az orosz katonai parancsnokságon. Két évet töltött a Szovjetunióban. Visszatérése után azonnal beállt régi iskolájába. A Balassi Bálint Sportkör vezető tanára lett, kiemelkedő szakmai irányítója a BBG diákifjúságának. Szász Lajossal egyszerre, váratlanul nyugdíjazták 1957-ben. Idős korára gyermekeihez költözött Budapestre. *Ifj. Szász Lajos kézírata a Hehlytörténeti gyűjteményben, Gere József: Békében, háborúban*

101. Doleschall Gábor (Losonc 1813. február 13. – Miskolc 1891. április 24.)

Orvos, növényfiziológus. Számos orvostudományi értekezése jelent meg szaklapokban. Munkái: A növények élettana. Pest, 1840. – Életem eszményeim és negyvenhétéves orvosi gyakorlatom. Miskolc, 1882. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

102. Együd Árpád (Perőcsény 1921. január 30. – Kaposvár 1983. augusztus 17.)

Folklórkutató, tanár. A perőcsényi parasztfiú a balassagyarmati Balassi Bálint Gimnáziumban tanult 1933–1941-ig. Az iskola legjobb szertornásza volt, a tornabemutatók nagy tehetségű „bohóca”. Különösen népszerű volt a diákság körében, mert jó sportember, trefás fiú volt. A Testnevelési Főiskolán folytatta tanulmányait (1941-1946). *Magyar életrajzi lexikon, Matyikó Sebestyén József: E. Á.*

103. Dr. Ember Lajosné Hiba Györgyi (Balassagyarmat 1915. január 27. – Balassagyarmat 1983. július 12.)

Amatőr színjászó, író, tojásfestő. Ötéves korában félárva lesz. Az elemi majd a polgári iskolát kiváló eredménnyel végzi, de nem taníttatják tovább. Az iskolában tagja a sportkörnek, irodalmi körnek, ifjúsági vöröskeresztnek. Táncsoportot hoz létre, verset mond, rögtönzött színelőadásokat ír és rendez. Kis fizetésért korrepetálja osztálytársait. A négy polgári után saját trafikjukban eladó. A Katolikus Legényegyletben színelőadásokat rendez, ír, s mint előadó is közreműködik az előadásokon. Létrehozta a Napsugárklubot iparosleányok számára, s annak ifjúsági vezetője lesz. Vácra került nagynénjéhez, ahol beiratkozott egy kereskedelmi tanfolyamra. 1939-ben a balassagyarmati rendőrség gépjármű osztályán dolgozik, majd 1940-ben Losoncra került, ahol munkásokat irányít. Férjhez megy dr. Ember Lajoshoz, akit az alispán Gyerkre helyez jegyzőnek. Innen 1945. április 30-án térnek vissza Balassagyarmatra. Még abban az évben Ecsegre kerültek. Négy gyermekük születik: Ildikó, Hajnalka, Péter és Csaba. Ildikó 1949. júliusában belefutott a balassagyarmati strand medencéjébe, három életben maradt gyermeke zenetanár lett. Emberné Hiba Györgyi palóc motívumokat felhasználó húsvéti hímes tojásai híressé váltak országhatáron belül és határokon túl. *Dr. Emberné Hiba Györgyi: Önéletrajz, Niedermann Imre: A Balassagyarmati katolikus legényegylet története.*

104. Engel Gábor (Balassagyarmat 1932. június 2. – Bp. 1987. június 29.)

Közgazdász, a közgazdaságtudomány kandidátusa. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egy.-en szerzett oklevelet 1954-ben, 1957-ben ugyanott tanári képesítést kapott. 1954-56-ban egy.-i oktató, 1960-tól a Belkereskedelmi Kutató Intézet munkatársa, 1972-től a Csemege Kereskedelmi Vállalat vezérig.-h.-e, 1975-1979 között a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főisk. ig. h.-e, 1979-től haláláig a Belkereskedelmi Kutató Intézet, tudományos ig. h.-e. A belkereskedelem vállalati szervezetének kérdéseivel foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

105. Erdélyi János (Balassagyarmat 1905. december 29. – Bp. 1977. december 27.)

Mineralógus, egyetemi magántanár (1943), kandidátus (1953). A bp.-i tudományeg.-en szerzett oklevelet, s ugyanitt doktorált, majd több laboratóriumban dolgozott, s 1930-ban került a Műegy. Organikus Kémiai Tanszékére mint tanársegéd. 1937-ben átment a Magy. Nemz. Múz.-ba, ahol gyakornok, segédőr, majd 1944-től múzeumi őr, 1950-ben pedig muzeológus lett. 1957-től nyugdíjazásáig, 1971-ig a Földtani Int. muzeológusa volt. Tagja volt az MTA Geokémiai Bizottságának és a Magyarhoni Földtani Társ.-nak. 1969-ben nyerte el az utóbbi társaság Vendl.-díját. 1954-es szakkönyve akadémiai jutalomban részesült. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

106. Erdélyi József (Léva 1878. június 12. – Balassagyarmat 1952)

1898-ban került Balassagyarmatra, a balassagyarmati Dalegylet karnagya 40 évig, a Nemzeti Iskola igazgatója 1914. november 1–1937. szeptember 1-jéig). Balassagyarmaton utcát neveztek el róla. Balassagyarmaton van eltemetve. *Reiter László: Utcanevünk. EJ. = Ipoly 1992. május 22.*

107. Erdélyi Matild (Balassagyarmat 1903? – Balassagyarmat 1933. március 30.)

A balassagyarmati polgári iskola tanára volt, lábbon kihordott tüdőgyulladás okozta halálát. Balassagyarmaton van eltemetve. *Polg. isk. évk.*

108. Erdélyi Sarolta (Balassagyarmat 1905 – Balassagyarmat 1999. május 7.)

A Nemzeti Iskola tanítónője (1923-1948), majd a Bajcsy-Zsilinszky Úti Általános Iskola tanítója 1948-1961-ig, nyugdíjazásáig. Jobbágy Károly versben megénekelte kedves tanítója, vasdiplomás pedagógus. Balassagyarmaton van eltemetve.

109. Esze Tamás (Szekszárd 1903. szeptember 20. – Budapest 1993. június ?)

Történész, irodalomtörténész, egyháztörténész, Balassagyarmat díszpolgára (1983). Iskoláit a Szekszárdon járt 5. gimnáziumi osztály kivételével Balassagyarmaton végezte. A gimnázium után egy évig díjnok volt a balassagyarmati adóhivatalnál. Az itt szerzett pénzzel iratkozott be a budapesti egyetem bölcsészeti karára, magyar-történelem szakra és párhuzamosan a református teológiai akadémiára. 1926. február 20-tól három esztendeig Balassagyarmaton segédlelkészként szolgált. Az itt töltött idő alatt megszervezte 92 falu szórvány reformátusságából a rétsági missziói egyházat. 1951-től tudományos beosztásban a Református Egyetemes Konvent levéltári és könyvtári előadója, majd a magyarországi református egyház tudományos gyűjteményeinek főigazgatója (1957). 1957-től a Dunamelléki Egyházkerület főgondnoka. 1983-ban Balassagyarmatnak ajándékozta az általa gyűjtött Nógrád megyei írók adattárát, azzal a kikötéssel, hogy a városban folytassák tovább a gyűjtőmunkát. Kovalcsik András, a Honismereti kör elnöke volt az, aki ezt a feladatot megvalósította, kutatómunkája eredményeként születtek meg életrajzi kötetek *Arcképek Balassagyarmat múltjából* címmel. Szekszárdon van eltemetve, temetésén Kovalcsik András búcsúztatta a balassagyarmatiak nevében. A nógrádi írókra vonatkozó jegyzetei 1983-tól, a Rákóczi szabadságharcra vonatkozó kéziratok 2002-től a Madách Imre Városi Könyvtárban hozzáférhetők. *Esze Tamás: Életrajzom. =Esze Tamás Gyűjtemény, Kovalcsik András Bgybohí 2003., Kovalcsik A.: Arcképek (1).*

110. Fábrián Gyula (Losonc 1884. április 12. – Szombathely 1955. szeptember 22.)

Rajztanár, etnográfus, ifjúsági író. *Magyar életrajzi lexikon*

111. Fabó András (Losonc 1810. március 10. – Agárd 1874. március 18.)

Ev. lelkész, egyháztörténész, történész, az MTA lev., a Történelmi Társulat rendes tagja, egyházi és szépíró, Szontagh Pál nevelője. Fiatalkorában az Athenaeumban és a Társalkodóban jelennek meg irodalmi publikációi. Az irodalomtörténet, az egyházi irodalom és történet terén hasznos kutatásokat végzett. Tanulmányait a pozsonyi ev. főiskolán befejezve a Szontagh házban nevelő, majd Losoncon lett tanár. Két év múlva Agárdon lelkész, ahol élete végéig maradt. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Révész László: F.A. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1985. l.*

112. Fábry János (Losonc 1830. július 21. – Rimaszombat 1907. december)

Flórakutató tanár. Tanulmányait elvégezvén a szabadságharcban honvédtüzérként vett részt. 1854-ben a bécsi egyetemen a természettudományokat és a vegytant hallgatta és innen hazatérvén, a rimaszombati gimnázium tanára, később igazgatója lett. Mikszáth Kálmán szeretett tanára. Számos növényteni, növényfejlődési értekezést, nyelvtudományi, meteorológiai, ismeretterjesztő cikket közölt a szaklapokban és a Gömör megyei helylapokban. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Praznovszky: Mikszáth Kálmán. Bp. 1999.*

113. Farkas András (Abaújszina 1920. november 30. – Balassagyarmat 1991. március 22.)

Festőművész, a Balassi Bálint Gimnázium rajztanára 1946-1984-ig. 1981-ben Pro Urbe kitüntetést, 1990-ben Balassagyarmat díszpolgára címet kap pedagógiai és művészi munkájáért. Madách Az ember tragédiája című munkájához hét sorozat illusztrációt készített élete során. Iskolájában látható hatalmas méretű rajza Balassiról, mely az iskola névadójának emblematikus ábrázolása. Balassagyarmaton van eltemetve. *Nekrológ: Szabó Péter: FA. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1991.*

114. Farkas Ferenc, galántai (1837 – Balassagyarmat 1908. szeptember 28.)

Balassagyarmati köz- és váltóügyvéd 1875-től haláláig, a Balassagyarmati ügyvédi kamara titkára 19 évig tiszteletbeli főügyész, ellenzéki politikus. Esztergom főegyházmegyei ügyész, a balassagyarmati Takarékos és Hitelintézet aligazgatója. A Nógrád-Honti Ellenzék c. lap felelős szerkesztője megjelenésekor (1896). A 14. számtól Pozsonyi Gábornak adja át a tisztséget még ugyanazon évben megtartja a főszerkesztői címet, majd év végén erről is lemond. Reményi Károly és Ede sógora (felesége Reményi Franciska). Reményi Ede 1891. áprilisi koncertje után Balassagyarmaton estélyt adott sógora tiszteletére. 1898-ban a Nógrád Vármegyei Múzeum Társulat ügyészévé választják. Köszöntő verseket írt barátainak, melyeket a NLHH több ízben közreadott. (1903.18.sz., 1906. 9. sz.). Gyermekai: Ferenc (neje Burány Mária), Lilla (férje Fáy Sándor), Aladár (neje Saly Blanka), Mária, László, Ilona és Kálmán. *Balassagyarmat története, NLHH cikkek, gyászjelentés*

115. Farkas István (Túrócszentmárton 1900. május 18. – Sväty Jur 1975. december 23.)

1926-1938-ig Ipolyságon ig. tanító. Kiadta a Magyar Család c. folyóiratot. *Magyar életrajzi lexikon*

116. Fáy Ákos (Dolány 1835 – Galgagyörk 1909)

Ny. honvédezredes, cs. és kir. kamarás. Dolányban és Varbón volt birtokos. Mint a közös hadsereg tisztje, részt vett az olaszországi háborúban, de csakhamar otthagya a katonaságot és az 1850-es évek derekán gazdálkodni kezdett galgagyörki birtokán. 1867-ben, amikor a honvédséget szervezték, belépett a honvédség kötelékébe és részben Pozsonyban, részben Tatán állomásozott. Mint alezredes József főherceg szárnysegédje volt. Történelmi érdeklődést mutatnak művei. *Borovszky: Nógrád vármegye, NLHH 1897. 48. sz. Előfizetési felhívás*

117. Fáy Albert, id. fái (Gicze 1824. január 8. – Szügy 1911. március 9.)

Szügyi birtokos. A balassagyarmati ref. egyház tb. gondnoka, Gömör és Nógrád vármegyék virilis megyebizottsági tagja, volt nemzetőr kapitány. Giczéről (Gömör m.) költözött Nógrádba. A Nógrád vármegye történetében ő írta a Nemzeti intézetről szóló részt. *Borovszky: Nógrád vármegye, Kálnay Nándor: Krónikás könyvem. Bgyarmat, 1913.*

118. Fáy András (Kohány 1786. május 30. - Pest 1864. július 26.)

Író, politikus, az MTA tagja. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár megszervezője, a fóti szőlő egykori tulajdonosa, amely a kor sok nevezetességének találkozóhelye, Vörösmarty „Fóti dal”-ának ihletője volt. 1808-1810-ig Jobbágyiban gazdálkodott. A hagyomány szerint ő honosította meg a teraszos művelést Jobbágyiban. Gyümölcsstelepleléssel is kísérletezett. Az 1790-ben épült Fáy-lakban Koósné Fáy Zsuzsanna – az író huga – az 1820-as években híres szüreti mulatságokat rendezett, amelyeken Fáy András is gyakran megfordult. A Fáy kastélyt 1987-ben lebontották. 1967 óta Balassagyarmaton utca viseli nevét, mely az ifjúság útját és a Mártírok útját köti össze. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Nógrády Andor–Fábiánné Nógrády Ildikó–Lendvai Ferenc: Jobbágyi története. I. rész. Jobbágyi, 1994., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

119. Fáy Frigyes (Bp. 1889. március 16. – Salgótarján 1953. december 22.)

Festő és grafikus. 1924-1952-ig a salgótarjáni gimnázium tanára. A Képzőművészeti Főisk.-a 1907–11 között Balló Ede tanítványa volt. 1912-ben rajztanári oklevelet szerzett. 1912-től Pozsonyban tanár, 1913-tól 1916-ig Bp.-en festészeti mesterisk.-i növendék. 1923-ig kiállító művész, 1924–52-ben a salgótarjáni gimn. tanára. 1943-ig rendszeresen szerepelt a Műcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításain. 1963-ban Salgótarjánban emlékkiállításra volt. Tevékenyen részt vett Salgótarján képzőművészeti életének megalapozásában. Tájékepet,

Mikszáth Kálmán alakjaiból (Filcsik suszter, Prakovszki, a süket kovács, A kis csizmák stb.) képsorozatot festett. *Magyar életrajzi lexikon*

120. Ferenczy Teréz (Rimaszombat 1823. december 27. – Szécsény 1853. május 22.)

Költő. Nagybátyja Ferenczy István, a híres szobrász. A korabeli szépirodalmi lapok számos költeményét közölték. Szerelmi csalódása és bátyjának halála, aki a szabadságharcban esett el, búskomorra tették, öngyilkossággal vetett véget életének. Szécsényben van eltemetve. *Práznovszky Mihály: Előszó. = Ferenczy Teréz minden versei. Salgótarján, 1983., Borovszky: Nógrád vármegye*

121. Fertsek Elza (Fertsek Ferenc) (Balassagyarmat 1889. május 15. – Bp. 1974. december 11.)

Ifjúsági író, tanítónő, iparművész. A bp.-i tanítónőképzőben szerzett oklevelet. 1908-tól óraadó tanító szülővárosában. Magánúton művészi csipkekészítést tanult Dékány Árpád iparművésztől. Tagja volt az Iparművészeti Társulatnak, művészi csipkéivel hazai és külföldi kiállításokon vett részt. 1937-től a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság munkatársa, 1945-től gyermekkönyvtáros, 1951–58-ban nevelő VIII. ker.-i iskolákban. 1934-től publikálta elbeszéléseit és ifjúsági regényeit. Mint rádiós szerző is ismert: Vendég című hangjátékát a budapesti stúdió közvetítette. *Boldizsár Menyhért: F. E. In Bgyhóbi 1990., Magyar életrajzi lexikon 1994*

122. Filó Lajos (Losonc 1828. október 31. – 1905. december 11.)

Református lelkész. Kecskeméten gimnáziumi, majd teológiai tanár, 1858-ban a pesti teológiai akadémia tanára, majd a pesti ref. népiskolák és nevelőintézetek felügyelőjévé választották. *Magyar életrajzi lexikon*

123. Forgách Simon (Ghimesi és Gácsi gróf) (1699–1730)

Cs. és kir. tábornok, II. Rákóczi Ferenc tábornagya. I. József királynak gyermekkorában játszó- és tanuló társa, később bizalmas embere. 1687-ben hadnagy, 1691-ben alezredes, 1697-ben részt vett a török hadjáratban, majd a spanyol örökösödési háborúban. 1701-ben megbízzák egy Rákóczi ellenes hadjárat szervezésével. 1704-ben mellőzése miatt Rákóczi mellé áll, s Eszterházy Antallal egyesülve az egész Dunántúlt megnyerik a fejedelemnek. Elfoglalja Egert, Eperjest, Kassát, Szatmárt, Dévát, Hunyadot, Szamosújvárt, Medgyest. 1706-ban Rákóczi megbízza Pozsony elfoglalásával, ehelyett Bazint, Modort és Szentgyörgyöt hódította meg, ezért hűtlenség gyanújába esett, s a fejedelem Szepes várába záratta. Innen menekülni akarván ismét elfogták, s Munkács várába zárták a felkelés végéig. A szatmári béke után Rákóczit Lengyelországba követte, ahol a francia királytól kapott évjáradékból élt élete végéig. Művelt, irodalom és tudománykedvelő főúr, különösen Zrínyit szerette. Ő adta ki A török áfium ellen való orvosság című művét 1705-ben. Műve: Rákóczi discursusai, avagy II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek a magyar nemzet örökösítését tárgyazó gondolatai. *Borovszky: Nógrád vármegye*

124. Fóti Mihály (Perőcsény 1896. május 16. – Bp. 1975. máj. 2.)

Orvos, radiológus, az orvostudományok kandidátusa. *Magyar életrajzi lexikon*

125. Frideczky Lajos (Tereske 1817 – Losonc 1903)

Nógrád megye alispánja, országgyűlési képviselő, a balassagyarmati törvényszék elnöke. *Varga János: Középszinten a történelemben. Salgótarján, 1988.*

126. Frivaldszky Imre (Bacskó 1799. február 6. – Jobbágyi 1870. október 19.)

Zoológus, botanikus, az MTA tagja, Bérczy Károly apósa. 1864-ben vásárolt Jobbágyiban birtokot. Tudományos pályafutását a növénytan terén kezdte meg, de nemsokára az állattanhoz pártolt át s mint leíró zoologus első volt hazánkban s nevét a külföld is tisztelettel emlegette. Hazánk faunájából nagyon sok rovar és csigát irt le, de nagy érdemeket szerzett a Balkán természetrajzi viszonyainak ismertetésével is, amelynek érdekében négy ízben rendezett gyűjtő expedíciót. Tudományos érdemeinek jutalmazásául a M. Tud. Akadémia 1833. levelező, 1838. rendes tagjának választotta, számos külföldi tudományos testületnek is tagja. Számos kisebb-nagyobb dolgozata jelent meg magyar és német nyelven s ezek közül különösen fontos a Jellemző adatok Magyarország faunájához c., amelyet a m. tud. akadémia 1870. a nagy jutalommal tüntetett ki. *Szinyei J., Magyar írók életrajza, Pallas*

127. Gaál Andor (Balassagyarmat 1895. augusztus 18. – Auschwitz 1944)

Író, újságíró. Első novellái a Hét c. lapban jelentek meg. A Világ segédszerk.-je, majd a Magyar Hírlap munkatársa. Ennek megszűnte után, 1938-tól az Esti Kurír szerkesztőségének a tagja, Fordított németből, franciából és angolból (Sherwood Anderson, Upton Sinclair, D. H. Lawrence). Lejtőn c. regényével 1922-ben az Athenacum regény pályázatán I. díjat nyert. 1944-ben deportálták. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

128. Gábor Gyula (Balassagyarmat 1868. november 13. – Bp. 1936. január 13.)

Jogi író. Tanulmányai végeztével ügyvédi irodát nyitott. A Pesti Izraelita Hitközség főtitkára, három évtizeden át főügyésze, az Orsz. Iroda ügyvezető elnöke volt. Az I. világháború alatt honvéd hadbíró őrnagyi rangot ért el. Jogi és történelmi tárgyú művei szaklapokban jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

129. Gábor József (Balassagyarmat 1879 – Illépszta 1929. május 14.)

Operaénekes (tenor) és színész. Színművészeti ak.-t végzett, 1899-ben a Vígszínház tagja lett. A Népszínházban operettekben is fellépett. 1900 őszén az Operaházhoz szerződött. 1908-ban Olaszó.-ba utazott tanulni.

Később Berlinben énekelt. 1913-ban ismét az Operához szerződött, ahol haláláig magánénekesként működött. 1922-ben az Operaház anyagi támogatására megalapította az Operaház Barátainak Társaságát (később Magyar Operabarátok Egyesülete). Énekesi pályafutása mellett az 1926–27-es évadban rendezőként is működött. Lengyel Menyhért Taifun c. drámáját az ő fordításában játszották Olaszó-ban. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

130. Gál Dezső (Balassagyarmat 1901. november 20. – Bp. 1980. augusztus 9.)

Újságíró. A gimnáziumi érettségi után színészi és rendezői képzést szerzett, de a színházi pálya helyett az újságírást választotta. 1945-ig a Világ c. napilap munkatársa volt. 1945 után szórakoztató hetilapoknál dolgozott (Pesti Izé, Fűrészes, Füles Bagoly). *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

131. Gál Zsuzsa (Ipolytölgyes 1913. február 5. – Bp. 1979. november 2.)

Zenei író, műfordító. Zenét magánúton tanult. Később mozdulatművészeti tanári oklevelet szerzett. A bp.-i Zeneműv. Főisk. zenetudományi tanszakán tanult vendéghallgatóként. 1945-től a Magy. Rádió Ifjúsági Osztályán szerk., ill. külső munkatárs. Fiatalok számára írt monográfiákat „Az én zeneszerzőm” címmel. Dalok, kórusművek szövegét írta, fordította. Muzsikával kapcsolatos versekből antológiát állított össze: A zene szava (Bp., 1973). *Magyar életrajzi lexikon*

132. Garami Lajos (Jobbágyi 1924. július 29. – Balassagyarmat 2006. május 20.)

Garami Lajos 1924-ben született Jobbágyiban. A soproni Evangélikus Hittudományi Akadémia Magyar Erzsébet Hittudományi Karán szigorlatozott, majd 1946-ban, Balassagyarmaton szentelte lelkésszé dr. Ordas Lajos püspök. Előbb egy évig városunkban dolgozott segédlelkészként, majd 1947-től egy évet töltött el Budapesten a Luther Otthon prefektus lelkészeként. 1948-ban, kétévi segédlelkészi múlttal írta alá Szabó püspök úr Garami Lajos lelkészi vizsgáját. 1949-ben Tatabányán vallásnánárrá nevezték ki, a város összes nevelési intézményében. 1949. december 1-jétől Egyházasdengeregre osztják be lelkészi szolgálatra. 1973-ban visszatért Balassagyarmatra, ahol Szabó József püspök közvetlen utódaként dolgozhatott. Az egyház vezetői a legjobb evangélikus szónokok között jegyezték őt, ezért hallhattuk papi szolgálata alatt négy alkalommal is a Magyar Rádióban prédikálni. 2003-ban Pro Urbe kitüntést kapott. *In: Bgyhóbi 2003., HT adattár*

133. Gáspár Imre (Nagycsalomja 1854. február 24. – Bp. 1910. augusztus 19.)

Újságíró, költő, műfordító. Alkotásai megjelennek a Komjáthy Jenő szerkesztette Röpke Ívekben. *Magyar életrajzi lexikon, Esze Tamás Gyűjtemény*

134. Glaser Lajos (Rétság 1903. március 30. – Gombos 1944)

Geográfus, a történeti földrajz művelője. *Magyar életrajzi lexikon*

135. Glosius Sámuel (? 1740 – Pest 1802. június 25.)

Orvosdoktor, szül. 1740-ben nógrádmegyei ág. evang. vallású nemes családból; az orvosi tudományokat a bécsi egyetemen hallgatta, hol 1764-ben orvosdoktorrá avatták. Nógrád-, később Pestmegye, végre Pest főorvosa lett; több megye táblabírája volt. Meghalt 1802. jún. 25. Pesten 61. évében. *Szinyvei*

136. Görög Imre (Budapest 1951. november 24. – Balassagyarmat 1994. november 8.)

Pedagógus, költő, képzőművész. Önálló kötete: Túl az én időmön 1996. *Nekrológ: Bgyhóbi 1994.*

137. Gregori József (1897 – Balassagyarmat 1975)

Cipész kisiparos, aki haláláig űzte eredeti foglalkozását. A városi tanács ötven évig tartó kisipari tevékenységéért 1974. december 9-én Elismerő oklevelet adományozott neki. Háza, egyben cipésműhelye a Rákóczi fejedelem útja és a Széchenyi utca sarkán állt, igen elhanyagolt állapotban, ezért halála után a város lebontatta, helyette kis parkot alakítottak ki, melyet Gregori parknak neveznek. Az elnevezés nem hivatalos. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

138. Grittner Albert (Losonc 1860 – Bp. 1918. december 1.)

Vegyésszmérnök. *Magyar életrajzi lexikon*

139. Gubányi Károly (Jobbágyi 1867. szeptember 9. – Pilis 1935. január 13.)

Mérnök, földrajzi utazó. *Magyar életrajzi lexikon*

140. Gyarmathy, Michel [Ehrenfeld Miklós] (Balassagyarmat 1908. január 13.[23?] – Párizs 1996. október 30.)

Rendező, díszlet- és jelmeztervező, a Folies Bergère revűszínház művészeti igazgatója. Balassagyarmaton töltötte gyermekkorát, és mindig szívesen emlékezett vissza szülővárosára. Pályáját a Király Színházban kezdte, majd 1933-ban Párizsban telepedett le. Két verseskötete jelent meg: Mosolyok és könnyek (1970), Volt egyszer, hol nem volt. Verseiben is a szülőföld, Balassagyarmat képei elevenednek meg. Revűiben szívesen használt magyar elemeket, nem tagadta magyar eredetét, ugyanúgy mint zsidóságát sem. Balassagyarmaton temették 1996. november 14-én. *Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban. 1972., Esze Tamás Gyűjtemény*

141. Gyarmati László (Balassagyarmat 1921. április 18. – Madrid 1980. szeptember 1.)

Gyógyszerész, egyetemi tanár, a kémiai tudományok kandidátusa. Középisk.-it szülővárosában végezte, majd a bp.-i Orvostudományi Egy.-en szerzett gyógyszerész diplomát 1949-ben. 1971-ben egy.-i tanárrá nevezték ki a

Semmelweis Orvostudományi Egy. (SOTE) Gyógyszerészeti Intézetébe, később dékánh. is lett. A Gyógyszerészet és az Acta Pharmaceutica Hungarica c. folyóiratok szerk.-bizottságának volt tagja. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

142. György László (Etes-Bányatelep 1923. augusztus 1. – Bp. 1986. május 12.)

Színész, Jászai-díjas. Előbb tanítói oklevelet szerzett, majd elvégezte a Színház- és Filmművészeti Főisk.-t 1948-ban. Tizenkét évet töltött vidéken, ebből nyolcat a miskolci színháznál. 1959-ben szerződött a Jókai Színházhoz, majd a Thália Színház tagja lett és haláláig ott játszott. *Magyar életrajzi lexikon*

143. Gyürky Antal (Felső Szelény 1817. március 12.(?) – Dorog 1890. július 31.)

Borász és mezőgazdasági szakíró. Tanulmányait részint otthon, részint Léván s Aradon végezte. A gazdaság iránt mutatván hajlamot, Léván mezőgazdasági tanulmányokat tett, 1834. huszár lett, de két év múlva kilépett a katonaságból és ezután Hont vármegyében mint aljegyző, szolgabíró, majd mint aljegyző hivataloskodott 12 éven át. Később elnyerte az ügyvédi oklevelet s Pesten letelepedve kizárólag az irodalomnak élt. *Pallas*

144. Haan Lajos (Sámsonháza 1818. augusztus 13. – Békéscsaba 1891. augusztus 12.)

Ág. ev. lelkész, a MTA lev. tagja. A filozófiát és teológiát Eperjesen végezte, utána Jénába ment, ahol fél évet töltött és tanulmányai mellett az egyetem anyakönyvéből az odajárt magyar tanulók neveit kiírta, majd később ki is adta. Ugyancsak fél évet töltött Berlinben is, ahonnan visszatérve a csabai ág. ev. polgári magyar iskolának lett tanára. A szabadságharcban nemzetőrként vett részt. 1849-1855-ig Nagylakon lelkész, majd apja halála után a csabai evangélikus gyülekezet őt választja meg lelkészének. Az MTA 1877-ben levelező tagjául választja. 1881-ben a Ferenc József lovagrend keresztjével tüntetik ki papi működéséért. Írt több énekes könyvet, egyházi beszédet és szerkesztette a magyarországi ág. ev. egyház egyetemes névtárát is. *Borovszky: Nógrád vármegye*

145. Hámori Dezső, Holczmann (Balassagyarmat 1910. február 17. – Budakeszi 1982. december 12.)

Állatorvos, az állatorvostudomány doktora. Állatorvosi tanulmányait Bp.-en végezte (1933). A méneskarnál teljesített katonai szolgálat után állatorvos századosként a Honvéd Állategészségügyi Intézet osztályvezetője; egy.-i doktori címének elnyerését (1935) követően az egy.-i magántanári képesítést is megszerezte (1943). A frontszolgálat és hadifogság után az elsők között lépett az újjáéledő hazai állattenyésztés, állategészségügy és állatorvostudomány szolgálatába: 1946-ban orsz. lótenyésztési főfelügyelő, az orsz. mesterséges termékenyítő hálózat kiépítője; 1950-től az Állattenyésztési Kutatóint. lótenyésztési osztályvezetője, 1965-től haláláig a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Min. Információs Központ állategészségügyi dokumentációs szervezetét vezette, az Agrárirodalmi Szemle Állategészségügy c. periodikájának szerk.-je volt. Egyetemi tanári címet kapott (1979). Több száz folyóirati közleménye és 11 szakkönyve jelent meg. Fő műve a Háziállatok öröklődő alkati hibái és betegségei (Bp., 1974), mely angolul is megjelent. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

146. Hamza Jánosné Alföldy Róza (Budapest 1880. február 3. – Balassagyarmat 1957.)

Volt tanítónő, író. 1905-ben férjével Balassagyarmatra költözött. Elbeszélései, pedagógiai cikkei Heves megyében jelentek meg. *Gulyás: Álnélexikon, Hevesmegyei írók és író nők almanachja*

147. Hanzély Márton (Pest 1856. augusztus 22. – Balassagyarmat (?) 1925. március 27.)

A III. o. vaskorona rend lovagja. Hanzély László országgyűlési képviselő és balogi Baloghy Júlia fia. 1878-ban balassagyarmati, 1883-ban szécsényi szolgabíró, majd 1887-ben gr. Gyürky Ábrahám mellett főispáni titkár. 1889-től sziráki szolgabíró, 1894-ben ismét főszolgabíró lett a rétsági (nógrádi) járásban. 1898-tól árvaszéki elnökhelyettes, 1901-től Nógrád vármegye árvaszékének elnöke. Megírta *Negyven év Nógrád vármegye életéből 1878–1918.* címmel visszaemlékezését, melyet részleteiben közöltek a Nógrádi Hírlap 1924. 30,36,38,40,41,42,43 számaiban. *Esze Tamás gyűjtemény, E. T. saját feljegyzései, Miskolc-Simon János: A Hanzély család története. Komárom, 1914.*

148. Harnos Gábor (Hihalmi) (Varsány 1847. augusztus 25. – Bp. 1916.)

Ügyvéd Balassagyarmaton 1873-tól, 1878-tól Nógrád megye tisztii főügyésze, 1881-től főjegyzője. A Nógrádi Lapok első szerkesztője 1873. január 5.–1875. december 26-ig, melyben Mikszáth Kálmán első írásait publikálta. 1886-tól a budapesti ítélőtábla bírása. Benkó Sisa István bűnügyében a védő szerepét látta el a balassagyarmati kir. törvényszék előtt 1875. október 27-én. *Borovszky: Nógrád vármegye, Puskás Péter – Végh József: Sisa Pista, az utolsó nógrádi betyár. Horpács, Mikszáth kiadó, 1997.*

149. Haskó József Antal (1730? – Balassagyarmat 1800. augusztus 29.)

A Balassagyarmati Róm. kat. elemi iskola tanítója 1756-tól 1800 augusztusáig. Augusztus 29-én temették hetvenévesen. Negyvennégy évig volt Gyarmaton tót nyelvű kántortanító. Zivy Příklad címmel könyvet adott ki Budán. *Esze Tamás gyűjtemény, E. T. feljegyzése*

150. Hatvani István (Rimaszombat 1718. november 21. – Debrecen 1786. november 16.)

Orvos, fizikus, csillagász: polihisztor. Tanulmányait Rimaszombaton, Losoncon és Kecskeméten kezdte. *Magyar tudóslexikon*

151. Havassy Pál (Nógrádszakál 1924. március 8. – Bp. 1985. július 23.)

Építész-mérnök, Ybl-díjas. A Bp.-i Műszaki Egy.-en 1950-ben kapott építész-mérnöki oklevelet. Pályáját a Középcélettervező Vállalatnál kezdte. Részt vett a Bp.-i Műszaki Egy. új épületeinek és a Gödöllői Agrártudományi Egy. építkezéseinek tervezésében. Az 1950-es évek végén a Budavári Palota helyreállításának tervezésébe kapcsolódott be. Az Orsz. Széchenyi Könyvtár részére kijelölt Krisztinavárosi szárny tervpályázatán első díjat nyert és a tervezés irányítására is megbízást kapott. 1964-től 1984-ig nyugdíjba vonulásáig – az Orsz. Műemléki Felügyelőség főmérnöke. Munkásságát 1977-ben a M. Műemlékvédelemért éremmel ismerték el. – Irod. Horler Miklós: H. P. (Magy. Építőművészet, 1986. 1. sz.). *Magyar életrajzi lexikon*

152. Hegedűs Ármin (Szécsény 1869. október 5. - Bp. 1945. június 29.)

Építész. Oklevelét a bp.-i műegy.-en nyerte. Előbb a főváros mérnöki hivatalában dolgozott. Ez időből származó munkái: a Kerepesi temető szabályozása és az árkados sírboltok terve, úgyszintén a Károly Kaszárnyának központi városházzá való átalakítása. Később Böhm Henrikkel társulva köz- és magánépületeket tervezett és épített (újpesti városháza, a Martinelli téri volt Török-bankház, több vidéki szálloda és fürdő stb.). Legismertebb alkotása a Sebestyén Artúrral és Sterk Izidorral együtt tervezett bp.-i Gellért Fürdő és Szálló (1909–1918), melynek megvalósításában is részt vett. *Magyar életrajzi lexikon*

153. Hemerka Gyula (Eperjes 1917. június 25. – Balassagyarmat 2000. november 16.)

Művelődési ház igazgató, az amatőr színjátszó mozgalom és fesztivál elindítója Balassagyarmaton. 1997-ben Pro Urbe kitüntetést kapott. 1957-ben házassága révén került Balassagyarmatra. A művelődési házban helyezkedett el, s közel 17 évig volt az intézmény igazgatója. Nevéhez fűződik a Madách Színpad életre hívása, az irodalmi színpadi napok elindítása, a Palóc néptánc Együttes megszervezése, a Horváth Endre Galéria létrehozása, a palóc nyár rendezvénysorozat, regionális népművészeti bemutatók, országos társastánc bajnokságok szervezése, Irodalmi Presszó indítása a legnagyobb magyar előadóművészek meghívásával. Nyugállományba vonulása után Nógrád megye szlovák hagyományait, a magyar és szlovák irodalom kölcsönhatásait kutatta. *Oroszláné: Nekrológ. =Bgyhobi 2000., Esze Tamás gyűjtemény, BgyHoHi 1985.1. sz., 1987.*

154. Hetényi Vilmos (Mátészalka 1869. december 13. – Balassagyarmat 1909. ápr. 14.)

Balassagyarmat város főjegyzője 1904-1909-ig. A századfordulón újságírással és lapszerkesztéssel foglalkozott. Hosszas szenvedés után Budapesten (valószínűleg kórházban) halt meg. Balassagyarmaton van eltemetve. 1901-ben Hesz Vilmos álnév alatt kiadta a Nógrádi Hírlapban a korábbi pár évben publikált cikkeiből összeállított humoros kötetét, a Mimosza karcolatait. Felesége Márton Mária, gyermekei Rezső és Vilma, anyja özv. Seeber Józsefné, nagyanja özv. Vinisné. *Nógrádi Hírlap 1909. 16. sz., Gulyás: Magyar írói álnévlexikon, Kovács Anna: A bojtortjáni Mimosza. =Nógrádi Történelmi évkönyv 1989. 211-221., Balassagyarmat története 1977., Gyásjelentés*

155. Hiba József (1885. március 15. – Balassagyarmat 1920. június 20.)

Építési vállalkozó, ácsmester, a katolikus legényegylet dékánja, műkedvelő előadások közreműködője, hegedült és énekelt. Az I. világháborút a harctéren tölti. 1920-ban tragikus hirtelenséggel meghalt. *Hiba Györgyi: Önéletrajz (HT), Niedermann Imre: A balassagyarmati katolikus legényegylet története.*

156. Hibó Tamás (Szolnok 1947 – Salgótarján 1991. október 23.)

Grafikusművész. Varsóban, majd Budapesten folytatott tanulmányokat a Képzőművészeti Főiskolán. 1969 óta szerepelt rézkarcokkal, egyedi rajzokkal, linómetszetekkel és litográfiákkal hazai és külföldi kiállításokon. Tanulmányait befejezve Salgótarjánban telepedett le, s itt élte egész életét, szemben állva a hivatalos művészetpolitikával. 1980-as balassagyarmati kiállítása kisebb művészetpolitikai botrányt okozott, a katalógus szövege ugyanis úgy kezdődött, hogy Hibó Tamás Salgótarjánban és nem érzi jól magát... *Hann Ferenc: Hibó Tamás. Bp. 1995. + helytörténelmi adattár.*

157. Holik Sámuel (Nyíregyháza 1903 – Balassagyarmat 1990. március)

Gyermekorvos, a kórház gyermekosztályának vezetője 1952–72-ig. Debrecenben végezte orvosi tanulmányait. 1935-ben került Balassagyarmatra a kórházba, ahol őt bízták meg a gyermekosztály megszervezésével. A háborús évek miatt ez csak 1953-ban valósulhatott meg. Gyermekgyógyászati szakvizsgáján kívül iskolaorvosi és egészség-tan tanári oklevelet, tisztiorvosi, sportorvosi és fertőző betegségek szakorvosi képesítést szerzett. 37 tudományos közleménye jelent meg. Nyugdíjba vonulásakor Pro Urbe Balassagyarmatért emlékérmét kapott (1972). *Bartalné Borszékai Erzsébet: In memoriam. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó 1990., A dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997.*

158. Holló Imre (Balassagyarmat 1906. július 22. – Bp. 1971. július 20.)

Főmérnök az Egyesült Izzóban, állami díjas. Számos újítást dolgozott ki a vákuumtechnikai gépek, gépso-rok és gyárak fejlesztése terén. Főleg az automatizálás technológiáját dolgozta ki világszínvonalú eredményes-séggel. *Magyar életrajzi lexikon 1994 (kép is)*

159. Horváth Danó (Balassagyarmat, 1850. szeptember 22. – Balassagyarmat 1904. április 13.)

Árvaszéki ülnök. Jogi tanulmányai elvégzése után Balassagyarmaton lapszerkesztő lett, 1877-ben vármegyei aljegyzőnek választották meg. Később árvaszéki ülnök lett. Alapítója volt a színekörnek, alelnöke és aktív dalosa a Dalegyletnek, helyettes elnöke volt az elemi iskola gondnokságának, elnöke a községi iskolaszéknek. Az

1877-ben Balassagyarmaton megalakult Madách Emlékügyi Bizottság jegyzője volt. Szerkesztette az Ipoly című politikai lapot 1871-72-ben és a Nógrádi Lapok és Honti Híradó című szabadelvű politikai hetilapot 1874-1895-ig. *Borovszky: Nógrád vármegye, Horváth Tibor Kázmér: H.D. = BgyHoHi 2004.*

160. Horváth Endre (Bazin 1896. március 3. – Bp. 1954. október 13.)

Pénzjegyszervező grafikusművész, rézmetsző, kisgrafikák, bélyegtervek készítője, a Pénzjegynyomda művészeti igazgatója. Alkotásain művészi fokon jeleníti meg a magyar népviseletet és a népi motívumokat. Balassagyarmaton van eltemetve. Síremlékét a három Párkát ábrázoló grafikájának felhasználásával Szabó István Kosuth-díjas szobrászművész készítette. Művészete előtti tisztelgésül 1967-től utcát, 1969-től galériát neveztek el róla Balassagyarmaton. Nővére, Rebmann Rókusné Horváth Valéria 1983-ban felajánlotta a városnak H. E. művészi hagyatékát, mely a Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményében, állandó kiállításon látható, valamint alapítványt tett bátyja nevére, mellyel 25 Balassagyarmathoz kötődő képzőművészek munkásságát díjazták. *Kovalcsik András: Horváth Endre grafikusművész élete és munkássága. Balassagyarmat, 1986., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

161. Horváth Jenő, Rónai Horváth (Drégelypalánk 1852. december 30. – Bp. 1915. március 3.)

Altábornagy, katonai író, az MTA tagja. A bp.-i Ludovika Ak.-n folytatott tanulmányai után 1876-ban hadnagy lett. 1903-ban tábornok, 1906-ban a székesfehérvári, 1909-ben a kassai honvédkerület parancsnoka. Több katonai tankönyv és számos hadtörténeti tanulmány szerzője. Kiadta az első m. Katonai Évkönyvet, Zrínyi Miklós a költő és hadvezér hadtudományi munkáit, megalapította és elindította a Magyar Hadtörténeti Könyvtárt és a Hadtudományi Közlemények c. folyóiratot. *Magyar életrajzi lexikon*

162. Horváth Vilmos (Balassagyarmat 1879. május 23. – Bp. 1949. május 23.)

Állatorvos, állategészségügyi szervező. Állatorvosi oklevelének megszerzése (1901) után vm.-i állatorvos, 1904–1940-ben a földművelésügyi min. állategészségügyi főosztályán működött. 1933-tól az Állatorvosi Főisk., ill. 1934-től 1939-ig a Műszaki és Gazdaságtudományi Egy. Állatorvosi Osztályának előadója. Az állategészségügyi igazgatás kérdéseivel foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

163. Hradský, Ladislav (Balassagyarmat 1911. augusztus 27. – Prága 1987. március 5.)

Író, műfordító, egyetemi tanár, a magyar irodalom népszerűsítője Csehországban. Madách-díjas (1964). Munkásságából kiemelkedő a XIX. és XX. századi magyar szépirodalom fordítása cseh nyelvre (köztük Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Szabó Magda kötetei) és a cseh–magyar, ill. magyar–cseh nagyszótár. *Nekrológ: = Balassagyarmati honismereti Híradó 1987.*

164. Hubay Jenő (Pest, 1858. szept. 15. – Bp., 1937. márc. 12.)

Zeneszerző, hegedűművész, a budapesti Zeneakadémia tanára. Felesége gróf Cebrián Róza, Losoncapátfalván két kastély és a téglagyár birtokosa. Hubay Jenő Losoncapátfalva határában, Pusztaszalátnán birtokos. Művei: operák (Alienor, 1891; Cremonai hegedűs, 1894; Falu rossza, 1896; Lavotta szerelme, 1906; Karenina Anna, 1923; Álarc, 1929); szimfóniák (B-dúr 1885; c-moll 1915; a Dante- és a Petőfi-szimfónia, 1921, ill. 1923), 4 hegedűverseny, Csárdajelenetek (hegedűzongora, ill. hegedű-zenekar), hegedűdarabok és etüdök. *Borovszky: Nógrád vármegye, Magyar életrajzi lexikon*

165. Huszár Aladár, baráti (Ipolybalog 1885. május 10. – Mauthausen 1945. február 5.)

Politikus, Nógrád-Hont vármegye főispánja. Ipolybalogi földbirtokos. 1908-ban fogalmazógyakornokként lépett Nógrád vármegye szolgálatába: Losoncon, Szilassy Béla mellett dolgozott. 1910-ben Nógrád vármegye aljegyzője lett. 1912-ben Balassagyarmatra költözik. Tűzértisztként különböző hadszíntereken küzdött az I. világháborúban, az összeomlás Ukrajnában érte, ahonnan csapatával küzdelmes útja volt hazáig. Hazatérése után vármegyei másodfőjegyzőnek nevezték ki. 1919-ben a cseh megszállás alatt részt vett a szlovákokkal folytatott tárgyaláson Zólyomban, majd ő fogalmazta meg a tiltakozó jegyzéket az antant fegyverszüneti bizottságához, 1919. január 29-én a vasutasok és polgárok javaslatára kézbe vette a városparancsnokságot, felszólította a cseheket a fegyver letételére, felszabadította a várost a cseh megszállás alól. A Tanácsköztársaság idején visszavonult, de következetes ellenforradalmi magatartást tanúsított. Segítette a menekülő konzervatívok átjutását az Ipolyon, bújtatta házában Tormay Cecile írónőt. A proletárdiktatúra bukása után, 1919 szeptemberében Nógrád és Hont megye kormánybiztosa, 1920. augusztus 24-től 1923-ig főispánja. 1923-1932-ig Komárom és Esztergom vármegye főispánja. 1932 novemberétől 1934 júniusáig Budapest főpolgármestere. 1934 júniusától 1944. március 19-ig az Országos Társadalombiztosító Intézet elnöke. 1944. március 23-án németellenessége miatt „nyugdíjazták”. Április 3-án a Gestapo letartóztatta. *Magyar életrajzi lexikon, Novák Zoltán: HA.= Balassagyarmati Honismereti Híradó 1995., Vadász Ferenc: Tenyérnyi ég. Bp. 1970. Kossuth Kiadó.*

166. Ibrányi Endre (Budapest 1903. április 24. – Balassagyarmat 1977. október 28.)

1950-1972-ig a balassagyarmati rendelőintézet igazgató főorvosa. Középiskoláit a budapesti piarista gimnáziumban végezte. Orvosi diplomát 1928-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett. 1931–1941 között körzeti orvos Érsekivádkerten. 1941-ben OTI főorvos lett Balassagyarmaton. 1950-től nyugdíjazásáig a

rendelőintézet igazgató főorvosa. Nyugalomba vonulásakor a Munka érdemrend bronz fokozatát kapta. *A dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997.*

167. Ipolyi Arnold, Stummer (Ipolykeszi 1823. október 18. – Nagyvárad 1886. december 2.)

Folklorista, művészettörténész, nagyváradi püspök, az MTA tagja. Ipolyi Arnold édesapja, Ferenc (1799-1848) egy időben Hont vármegye főszolgabírája. Felesége, Szmrecsányi Arzénia, a művelt nagyszony 1802. július 19-én született Hont megye északi palóc kisközségében, Kelenyén. S noha Szmrecsányi Arzénia a Hont megyei Báthoz közeli Disznópusztán, édesanyja házában hozta világra a fiát, s a gyermeket október 22-én a felsőzsemeri plébániatemplomban keresztelték, a nagy tudós és a kis Ipoly menti falu kapcsolatán ez mit sem változtatott. Hiszen itt élte át gyermekéveit, s szülei egykori kúriája, bár erősen átalakított formában, de még ma is áll a faluban. Ipolyi Arnold életpályáján és szakmai-irodalmi munkásságában mély nyomot hagyott valamennyi felvidéki tartózkodási helye. 1845-ben, felszentelése előtt Kopácsy hercegprímás a neves történész, kutató és régész, báró Mednyánszky Alajos kamarai elnök családjához küldi őt nevelőnek. Ipolyi itt nemcsak tanított és nevelt, hanem tanult is, mindenekelőtt a családapától, akinek használhatta gazdag könyvtárát. Papi pályáját a felvidéki Szentpéteren kezdte Ipolyi, majd ezt követően több mint egy évtizedig Zohoron volt plébános. Zohoron írta Ipolyi nagy tanulmányát Csallóköz műemlékeiről, értekezett történetírásunk kezdeteiről, a régi magyar népkönyvekről, valamint Rimay Jánosról és másokról. A Zohort követő egy évtizedes kitérő után, mely alatt volt törökszentmiklósi plébános, egri kanonok és a pesti központi teológiai szeminárium rektora, 1871-ben besztercebányai püspökként ismét visszatért a Felvidékre. S eme minőségében is sokat tett az egyházért, a műemlékekért s a kultúráért általában. Megírta a város művelődéstörténeti vázlatát, műemlékeinek történetét; restauráltatta a templomokat s az egyházi épületeket, saját költségén női ipariskolát alapított, tankönyveket adott ki szlovák nyelven stb. *Csáky Károly: I.A. In: Bgybóbi 2003., Magyar életrajzi lexikon*

168. Ivánka Imre (Felsőszemeréd 1818. december 9. – Besnyő 1896. július 27.)

1848-as honvéd ezredes, politikus. 1838. hadnagy a palatinaris huszároknál, 1848. honvéd-százados és Batthyány Lajos miniszterelnök titkára. 1848 aug. 17-én honvédnagy s a dunáninneri nemzetőrök parancsnoka. Pákozdnál megverte a horvátokat. Okt. 12-től honvédezredes s a magyar főszereg jobbszárnyának parancsnoka. Ezután Kosuth ultimátumával Windischgrätzhez küldetett s visszaútjában Jellachich által elfogott s Königsgrätz várába zárták. A forradalom után, 1850. megkegyelmeztetvén, gazdaságára vonult vissza s megházasodott. 1861. képviselőnek választották, a határozati párthoz csatlakozott s innen kezdve (1865-92.) minden országgyűlésnek s a delegációnak tagja volt, Ghyczy és Tisza Kálmánhoz csatlakozott. 1882-ben megkapta a Szent István-rend kiskeresztjét. A magyar északkeleti vasutat ő építtette s annak államosításáig (1891) vezérigazgatója volt. Az ev. egyetemes gyámintézet világi elnöke. A magyar vörös-kereszt-egyletnek sok évig igazgatója. A magyarországi szabdkörművesek nagymestere. Több magas rendjel tulajdonosa. Közgazdasági, humanitárius és politikai érdemeinek elismeréséül valóságos belső titkos tanácsossá nevezték ki. 1895 febr. 9. a főrendiház tagjává nevezték ki. *Pallas, Magyar életrajzi lexikon, Csáky BgyHoNi2006*

169. Iványi Ödön (Leszenye 1918. november 12. – Bp. 1985. január 1.)

Festőművész, akvarellista. Festészeti tanulmányait a Képzőművészeti Főisk.-n fejezte be 1943-ban, ahol Rudnay Gyula tanítványa volt. A negyvenes években a bajai művésztelepen alkotott. Később Salgótarjánban telepedett le, ahol 1966-ban és 1973-ban önálló kiállítása volt. 1973-ban Besztercebányán, 1976-ban Makón állított ki. Akvarelljeinek uralkodó témája a nógrádi táj, az esti, hajnali hangulat. *Magyar életrajzi lexikon*

170. Jánossy Ferenc (Bp. 1926. szeptember 13. - Balassagyarmat 1983. február 26.)

Festőművész. Magánisk.-ban, majd 1943 nyarán a Nagybányai Művésztelepen képezte magát. 1945-től a bp.-i Képzőművészeti Főisk.-t látogatta, kezdetben Szőnyi Istvánnál, majd Fónyi Gézánál és Kmetty Jánosnál tanult mozaik szakon. Már ebben az időben részt vett mozaikkompozíciók tervezésében és kiviteli munkáiban (a Főisk. bejáratának mozaik padlózata; az ő terve alapján készült az úttörővasút Ságváriliget állomásának mozaikja; a Széchenyi-hegy állomás mozaikját Göllner Miklóssal együtt készítette). 1951-ben csoportos kiállításon vett részt a Fényes Adolf Teremben. 1956-ban tanulmányútra utazott Olaszó.-ba, majd Svájcba. 1957-ben a Basel melletti Freidorfban, majd Zürichben és Luzernben nyílt önálló kiállítása. Baselban a Kunstgewerbe Schulében három és fél évet töltött tudása tökéletesítésével. Ezalatt a baseli Populair Suisse Romand francia vándorszínházban kereste meg kenyerét, mint világosító és hangtechnikus. 1963-ban hazatért, Balassagyarmaton telepedett le, ahol több ízben állított ki a Horváth Endre Galériában, továbbá Salgótarjánban, Egerben, Nagykanizsán és Bp.-en is. Bár erőteljes színvilágú, stilizált, expresszív hatású figurális képeket is festett, művészetében nagyobb értéket képviselnek linómetszetei és akvarellképei, melyeken az Ipoly környékét és csendes vízi világát örökítette meg. Saját terve alapján készült nagyobb murális munkája (24 m²), a bp.-i Nagy Lajos kir. úti lakótelep átjárójának mozaikdísze. Kivitelezőként a baseli egy. mozaikkompozíciója felrakásában vett részt. A balassagyarmati temetőben nyugszik, Tornay Endre András szobrászművész kopjafája alatt. *Magyar életrajzi lexikon 1994, HT*

171. Jaskovics Ferenc (Eperjes 1860 – Balassagyarmat 1914. június 19.)

A Balassagyarmati gimnázium második igazgatója, a Dalegylet elnöke, a Nógrád Megyei Múzeum Társulat alelnöke és igazgatója, a Sportegyesület alelnöke. Nógrád Vármegye törvényhatóságának és Balassagyarmat képviselőtestületének tagja. Balassagyarmaton van eltemetve. 1901-ben került Balassagyarmatra igazgatónak. *Főgimnáziumi Értesítő 1910-1911, Schechák Rezső: Nekrológ. = Főgimnáziumi Értesítő 1913-1914., Borovszky: Nógrád vármegye*

172. Jász Géza (Jobbágyi 1863. február 12. – Bp. 1937. február 11.)

Filozófiai író. 1882-ben a budapesti magyar földhitelintézetnél könyvelő lett. Nagy tevékenységet fejtett ki a magyar testnevelés ügyében. Tíz évig volt a Magyarországi Testedző Szövetség titkára. Számos társadalombölcseleti cikket írt a Budapesti Hírlapba, Egyetértésbe, Életbe és a Földrajzi közleményekbe. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

173. Jeszenszky Danó Losonc 1824. január 5. – Bp. 1906. október 27.)

Ügyvéd, királyi közjegyző, a Petőfi Társaság tagja, a Balassagyarmati Takarékpénztár alapítója, a Dalegylet első elnöke, a *Felvidéki Magyar Közlöny* kiadója és felelős szerkesztője, a Népkör igazgatója, „Balassagyarmat újjászületésének vezére”. Középkorait szülővárosában kezdte, Selmechányán, majd Pozsonyban folytatta, ahol 1843-ban Petőfi Sándor lakótársa volt. A szabadságharc után Balassagyarmaton ügyvéd, később az ügyvédi kamara elnöke. 1862-63-ban alapította és szerkesztette a *Felvidéki Magyar Közlönyt*, 1864-ben megalapította a Balassagyarmati Takarékpénztárt. 1863-ban alapító elnöke a Balassagyarmati Dalegyletnek, 1869-ben a megalkuló balassagyarmati Népkör első igazgatója, 1873-ban résztvesz a színikör építésének előkészítő munkálataiban, ugyanaz évben az *Ipoly* c. ellenzéki lap „lapfelügyelője”. 1875-ben királyi közjegyzőnek nevezték ki, 1879-ben Budapestre költözik hasonló státuszban, ahol haláláig élt. A Vachot Imre által szerkesztett „Losonczy Phönix”-be megírta Losonc történetét Jeszenői Danó álnéven, válogatott versei *Költemények* címen jelennek meg 1888-ban Budapesten, Temérdek álnév alatt. *Borovszky: Nógrád vármegye, Szinyei József: Magyar írók élete és munkái, Révay nagy lexikona, Kovácsik András: JD. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1994.*

174. Jeszenszky István (jeszenői) (Losonc 1829 – Losonc 1884. december 11)

Gimnáziumi tanár, 1865-től a losonczy ág. ev. gymnasiumban tanította a mennyiségtant és természettant 1870. aug. 16-ig, mikor a losonczy m. k. állami gymnasiumhoz rendes tanárnak neveztetett ki. Itt szolgált 1881. okt. 9-ig, mikor folytonos betegeskedő állapota miatt nyugdíjaztatott. *Szinyei*

175. Jeszenszky Kálmán (Balassagyarmat 1873. október 11. – Esztergom 1946. január 29.)

1905-1931-ig Balassagyarmat plébánosa, a város kulturális és társadalmi életének meghatározó személyisége. Gimnáziumi tanulmányait Losoncon és Esztergomban végezte, teológiát Esztergomban hallgatott, Prohászka Ottokár növendéke volt. 1896-ban szentelték pappá. 1905. július 1-jétől Balassagyarmat plébánosa 1931 januárjáig. Aktív tevékenységet fejt ki a katolikus egyesületekben (Katolikus Legényegylet (alapítva 1897), Budapesti Központi Oltár-egyesület balassagyarmati fiókja (alapítva 1908) Szent Erzsébet r.k. Nőegylet (alapítva 1918), Férfi Kongregáció (alapítva 1920), Credo Férfi Egyesület (alapítva 1929), Jézus Szent Szíve Társulat, Női Mária Kongregáció, Katolikus Leányok Országos Szövetsége stb.). Szerepet vállalt a kulturális, közművelődési egyesületek munkájában is: tagja, majd alelnöke a Nógrád Vármegyei Múzeum Társulatnak, alapítója, alelnöke, elnöke, majd díszelnöke a Nógrád Vármegyei Madách Társaságnak. 1931. január 22-én a hercegprímás főszékesegyházi kanonokká nevezi ki Esztergomba, 1932-ben a főszékesegyházi főesperesi teendőkre kap megbízást. Esztergomban él haláláig, 1946. január 29-ig, s ott is temetik el a főszékesegyház kriptájában. 1991-től utca viseli nevét városunkban. *Borovszky: Nógrád vármegye, Kovácsik András: JK. Balassagyarmat 1993., Kovácsik A.: Arvok (1)*

176. Jobbágy Károly (Balassagyarmat 1921. május 27. – Bp. 1998. január 16.)

Költő, Balassagyarmat díszpolgára (1981). Jobbágy Károly Balassagyarmaton született, a Kossuth Lajos u 12. számú ház udvarában lévő kis szoba-konyhában, nagyszülei lakásában. Eredeti neve Jancsovits, költői pályája kezdetén vette fel a szegény néphez tartozást kifejező Jobbágy nevet. Édesanyja 24 évesen meghalt, az akkor öt éves gyermeket az apa a nagyszülőkhöz küldte. Első versei a Népszavában jelennek meg. 1943-ban bevonul, majd 1945 márciusában, a háború végnapjaiban zászlósként hadifogságba került Szibériába. A kilátástalan helyzetben beletörődést mutató verseket írt, cementes zsákra, borítékra. Hazatérve megmutatta verseit Illyésnek, Szabó Lőrincnek, akik óvatosságra intették, sőt tanácsolták, jobb, ha elégeti azokat. Így a *Vesszőfutás* c. kötete csak 1990-ban jelent meg. 1948. szeptember 10-én végül hazajut, megfáradt, megtört emberként. Hazatérte után tanulni akart, oroszul már kint is jól tudott, de beiratkozott a magyar-orosz szakra. A koholt perek és kitelepítések megdöbbentették, az akkori befolyásos írók agitálása ellenére nem fogadta el a karrier lehetőségeket. A 1956-os forradalomban nem vett részt, de lelkesen üdvözölte azt. *A rádió mellett* és a *Mondják, a Himnusz énekelte* c. versei bejárták a világon szétszórt magyarokat is, és hatalmas sikert arattak. 1963-ban kiadott *Hó és nap* c. kötete nagy sikert arat, József Attila-díjat kap. Hosszú évekre elhallgat, majd 60. születésnapjára, 1981-ben Balassagyarmat díszpolgárává választják. 1986. tavaszán két hónapos amerikai meghívást kap, úti élményeit *Amerika poétaszárnyon* c. könyvében örökíti meg, amelyet a balassagyarmati

Ipoly Könyvkiadó jelentet meg. E kötet bevételeiből irodalmi alapítványt hozott létre, így régi vágya teljesült, hogy valamit tehetett szülővárosáért. Élete utolsó éveit jobbára ágyhoz kötötten töltötte, depresszió, Parkinson és Alzheimer kór támadta meg. Mint érzékeny művész nehezen viselte a meg nem értést, a költészetet ő szolgálatnak tekintette, a jogtalan és jogos kritikákat mindig magára vette. A költészet kis emberének is hívták, az örök vesztesnek. Bizonyára ebben közrejátszott naivitása, alkalmankénti karakánsága, és az, hogy gyakran naiv vagy inkább idealisztikus elképzelései nem találtak, nem találkozhattak tragikus történelmünk mindennapjait irányító szándékaival. *Jobbágy Károly Válogatott versek c. antológia, Balassagyarmati Honismereti Híradó 1984., 1985/2., 1986., 1996., 1998.*

177. Juhász János (Balassagyarmat 1933. december 14. – Bp. 1986. július 4.)

Gazdasági vezető. Haláláig a Számítástechnika Alkalmazási Vállalat vezérigazgatója. 1956-ban kapott oklevelet a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egy.-en. 1967-ig a Központi Statisztikai Hivatalban, 1967–68-ban a Gazdaságkutató Intézetben dolgozott. 1968-tól 1980-ig az MSZMP Központi Bizottságának gazdaságpolitikai osztályán politikai munkatárs, majd osztályvezető, osztályvezetőh. 1981-től az Orsz. Számítástechnikai Vállalat, 1982-től haláláig a Számítástechnika-Alkalmazási Vállalat vezérig.-ja. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

178. Kacskovics Károly (Mohora 1799. április 11. – Balassagyarmat 1880. április 3.)

Nógrád vármegye főügyésze 1836-ban, költő. Költeményei az Aurórában, Hébében és a Koszorúban jelentek meg. A Nógrád vármegyei Nemzeti Intézet létrehozásának kezdeményezője, titkára. A harmincas években felmerült kisdédóvó ügyeit intéző bizottság igazgató elnöke. 1836–39-ig nógrádmegyei főügyész, 1847–48-ban börtön főfelügyelő, 1849-ben a cs. orosz hadseregnél biztos; a szabadságharc után az ideiglenes rendszernél cs. kir. törvényszéki ülnök. Meghalt 1880. ápr. 3. Balassagyarmaton. Eltemetve Sőjben. *Balassagyarmat története. Balassagyarmat, 1977. 127. o., Madách-tanulmányok. Bp. 1978. –ból Kerényi Ferenc: Új források a Madách-család történetéhez. 320. o. Borovszky: Nógrád vármegye, Színyei*

179. Kacskovics Lajos (Mohora 1806. május 29. – Sőj 1891. december 9.)

Ügyvéd, bíró, publicista, politikus, az MTA lev. tagja. Középiskoláit Pesten és Vácott, a jogi tudományokat Győrött és Pesten végezte. Kapcsolatba került az Auróra-körrel, melynek hatása alatt több költeményt írt. 1829-ben ügyvédi oklevelet szerzett, és Fejes Antal kir. ügyész mellett segédkezve, Selmec- és Körmöcbánya levéltáraiban régi okmányokat másolt le. 1832-ben részt vett a pozsonyi országgyűlésen, ahol Constitutionell cím alatt országgyűlési tudósításokkal kéziratossá hirtelt ki. Visszatérve Pestre a Kisdédóvó intézeteket terjesztő országos egyesület titkára lett és az egyesület Évlapjait szerkesztette 1837-43-ig. Ekkor Pest város főjegyzője lett. 1848-ban képviselő, részt vesz a szabadságharcban, melynek leverése után egy ideig bujdosnia kellett, majd visszavonult vármegyéjébe. 1861-ben Budapest Ferencváros kerülete képviselőjének választotta. 1865-ben Nógrád vármegyei törvényszéki bíró lett, hivatalát 1874-ig viselte. Az MTA 1837-ben levelező tagjává választotta. A szépirodalmon kívül a jogi, történeti, köz- és mezőgazdasági irodalmat és a pedagógiát is nagy buzgalommal művelte. Közreműködött a jogtudományi és bányászati műszavak gyűjtésében és a bányászati törvényjavaslat szerkesztésében. Költeményei a Koszorúban, Urániában és a Társalkodóban jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Színyei, BgyHoHi 2006.*

180. Kacziány Aladár (Cserhátsurány 1887. október 15. – Bp. 1978. január 26.)

Festőművész, tanár. Tanulmányait Bp.-en és Olaszó.-ban végezte. Első műveivel 1912-ben jelentkezett, s ettől kezdve a műcsarnoki tárlatok állandó résztvevője volt. Munkái számos külföldi kiállításon is sikert arattak (Hága, 1921; Bécs, 1924; Velencei Biennálé, 1932). Itáliai tanulmányútja hatására a prerafaeliták műveivel rokon kompozíciókat készített. Tagja volt az 1924-ben alakult Spirituális Művészek Szövetségének. Az egyesület kiállításain a Nemzeti Szalonban, majd az Új Szalonban (később: Múterem) rendszeresen szerepelt olajképekkel, akverellekkel, rajzokkal. 1930-ban festette az egri minorita templom mellékoltár-képét. 1933-ban az Iparművészeti Isk. megbízott, 1934-ben r. tanára. 1948-ban nyugdíjazták. Nő virággal c. képe a MNG-ban van. 1967-ben egy műve a Pécsi Modern Képtárba került, Tompa Kálmán gyűjteményének részeként. *Magyar életrajzi lexikon*

181. Kalivoda Kata, Sándor Antalné (Letenye 1883. április 6. – Szurdokpüspöki 1936. május 11.)

Festőművész. Bp.-en, Münchenben és Párizsban tanult. 1907-től állított ki naturalista, a parasztság életéből vett életképeket. Arc- és tájképfestészettel foglalkozott. 1928-ban a Nemzeti Szalonban gyűjteményes kiállítást rendezett. *Chroniqueur: Múteremlátogatás Sándorné K. K.-nál (Képzőművészet, 1929, 21. sz.). Magyar életrajzi lexikon*

182. Kalmár István (Bánk 1799. szeptember 26. – Balassagyarmat 1867. december 10.)

Tanulmányai után, 1821-ben ügyvédként telepedett le Balassagyarmaton. Egyik elindítója, de legalábbis aktív mozgatója lett a város és az uradalmak között kezdett ún. cenzualista pernek. 1831-ben a Nógrádi Nemzeti Intézet megalakításakor az alapítók, a mozgalmat pénzzel támogatók között volt és 1848-ig tevékeny szerepet is vállalt. Az 1840-as évektől az 1850-es évek végéig tagja volt a balassagyarmati evangélikus egyházközségnek és a magyar iskola felügyelői tisztét is ellátta. Sokat tett az egyházközség pénzügyeinek rendbe hozásáért, s 1857-ben ő volt az, aki javasolta magyar nyelvű istentiszteletek tartását. Irodalom iránti érdeklődését jelzi,

hogy Gyarmatra költözése után több értékes kéziratot és könyvet másolt le. Nyomatásban azonban újságcikkein kívül egyik kézírata sem jelent meg. Lelkes könyvgyűjtő volt. 1857-ben 30 darabból álló kéziratgyűjteményt és 36 darab könyvet ajánlott fel a Magyar Tudományos Akadémiának „*bazsafiúi tisztelete zálogául*”. 1858-ban háromszor is kérvényezte kölcsönkönyvtár nyitásának engedélyezését. A kölcsönkönyvtár megnyitása sikerült, 1860-as levelében kéri Nagy Iván segítségét a pesti könyvbeszerzéshez. Kalmár emellett gazdálkodott is. Pusztaszántón (Rétság) volt birtoka, Balassagyarmaton szépen művelt szőlője, gyümölcsöse és kertje. Két évtized alatt nagy tekintélyre tett szert a vármegyében, hiszen 1843-ban ott van abban a küldöttségben, amely Nógrád vármegyét képviselte Luka Sándor Hont megyei főispán-helyettes ünnepélyes beiktatásán. De ott volt 1861-ben, az újraéledő politikai közéletben a vármegye bizottmányának választmányi tagjai között is. 1861 után az öregedő ügyvéd minden bizonnal visszavonult unokáit, szőleit és gyümölcsfáit nevelni. 1867. december 10-én halt meg tüdőszélhűdésben. *Hausel Sándor: KI. In: Bgyhobi 1999.*

183. Kálnay Nándor (Léva 1842. május 23. – Csesztve 1911. május 6.)

Ny. fővárosi igazgató-tanító, a Madách család nevelője, helytörténész. Papi pályára készült, de gyenge egészsége nem engedte, így Esztergomban tanítói képesítést szerzett. Iskolái befejezése után a szünidőt Nagysalombán Bolgár Gábor volt alispán és földbirtokos gyermekei mellett nevelőként töltötte, ahonnan Csesztvére került Madách Károly gyermekei mellé nevelőnek, emellett 1865. november 1-től 1867. május 1-ig a csesztvei róm. kat. kántortanítói tisztelet is viselte. A Madách család elismerését oly mértékben kiérdemelte, hogy meghívásukra 18 szünidőt töltött náluk. 1867-ben Pozsonyba ment, ahol elvégezte a rajztanfolyamot, a német elemi iskolába járt a tanításokat hallgatni, tanult németül, hegedülni és gitározni. 1868. augusztus 20-án sikeresen letette a fővárosi tanítói álláshoz szükséges pályázati vizsgát, azonban üres hely nem lévén, bátyjához ment Lévára, akit betegsége idején helyettesített, majd halála után megválasztották helyére tanítónak. Közben Pestre is meghívták beteghelyettesítő tanítónak. Tagja volt a Népművelők Budapesti Egyesületének, a Fővárosi Tanító Testületnek, a Paedagógiai Társaságnak, a Budapesti Tanítók Segélyegyletének. 1884-ben birtokot vásárolt Csesztvén. A csesztvei r. k. iskolaszék világi elnöke, községi virilista s jelentékeny alapítványokat is tett. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Ember János: KN. = Magyar Paedagogiai Szemle 1885. 35-39. o., Hausel Sándor: KN. Bgyhobi 2003.*

184. Kamarás József (Salgótarján 1909. szeptember 27. – Balassagyarmat 2004. július 21.)

Balassagyarmat díszpolgára (1999), Pro Urbe-díjasa (1992), az általa létrehozott Civitas Fortissima kör örökös díszelnöke. Ipolyhidvégi származású édesapja a Pénzügyi Igazgatóság pénzügyőri fővigyázója, édesanyja Csehországban született s Bécsben kitanulta a varrónőiséget. Születése után pár hónappal édesapját áthelyezték Salgótarjánból a gyarmati Pénzügyi Palotába. A jó zenei képességekkel megáldott fiú játszott az Erdélyi József által vezetett Balassagyarmati Dalárda szimfonikus zenekarában. Zenei érdeklődése élete folyamán elkísérte, az ötvenes években játszott a dr. Bertalan Ákos vezette zenekarban, majd a Fúvószenekarban, rendszeres látogatója volt a komolyzenei koncerteknek. Érettségi után a Járásbírósnál helyezkedett el tisztviselőként. Az 1930-as években az MTT-nél dolgozott mint tudósító, Horthy Miklós kormányzótól Nemzetvédelmi Keresztet kapott munkája elismeréseként. 1944-ben a Kisgazdapárt támogatásával a gyarmati rendőralakulathoz került, melyet akkor hoztak létre. A háború után, még rendőrségi szolgálata alatt történt, hogy a németek által itt hagyott aknákat, fel nem robbant lőszerkeket gyűjtötték össze öt szakértővel. Az utolsó akna hatástalanításakor mind az öt vele dolgozó ember meghalt, csak ő élte túl a robbanást, Kenessey doktor úr hozta vissza az életbe. Innen datálódik, hogy hadirokkant lett. Amikor a kommunista rendőrpáncsnok felszólította, hogy lépjen be a pártba, a rendőrségtől kilépett, s a városi kórházba került szertárnoknak, a kórház gazdasági ügyeit intézni. 1947. augusztus 15-én Mindszenty József hercegprímás mellett lehetett az egyik szónok, amikor az kihirdette a Mária-évet Esztergomban. Balassagyarmaton Mindszenty körútján, előszónoka volt a Szaléziák udvarában. A kórházi évek alatt rengeteg kultúrműsort rendezett a munkája mellett, és Kenessey Alberttel és Bartha Elemérrel megírták a kórház vázlatos történetét is. Az irodalom egyébként mindig érdekelte: több mint 200 verse van, színdarabot is írt, dramatizált. 1978-ban alapítóként belépett a Balassagyarmati Honismereti Körbe, s több cikket publikált a Balassagyarmati Honismereti Híradóban. A rendszerváltás után alapítója a Civitas Fortissima körnek, melyről így nyilatkozott: „úgy érzem, balassai tanárain szinte síron túli parancsa, hogy aki a leghosszabb ideig marad életben az akkoriak közül, harcolja ki, hogy ez a város kiérdemelhesse a legbátrabb címet. Még Göncz Árpádnál is közbenjártam segítségért, s végül megszületett az erkölcsi dicsőség. *Szabó Andrea: Nekrológ=BgyHoHi 2004.*

185. Kanyó Tibor (Órhalom 1958. szeptember 18. – Bp. 2006.)

Az általános iskola elvégzése után a balassagyarmati Balassi Bálint Gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol 1976-ban érettségizett. Érettségi előtt pár hónappal meghalt édesapja, így a család egyetlen férfitagjaként már fiatalon sok teher nehezedett a vállaira. Munka mellett kezdett felsőfokú tanulmányokba: történelem–népművelés szakon szerzett diplomát a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, majd 1993-ban történelem szakon az ELTE Bölcsészettudományi Karán. 1988-tól haláláig a Szondi György Szakközépiskola és Szakiskola tanára volt. A Balassagyarmati Honismereti Kör tagja, az 1919. január 29-i balassagyarmati események egyik első történész ösz-

szegzője. Kanyó Tibor történelemtanárként diákjaival részt vett a honismereti pályázatokon, vetélkedőkön és sokat tett a fiatalok történelmi ismereteinek gyarapításáért, a honismeret megszerettetéséért. Elvégezte az Államigazgatási Főiskola igazgatásszervező szakát, majd 1997-ben az időközi választáson Húgyag község polgármestere lett. Nevéhez fűződik a 2000-ben átadott húgyagi Milleniumi Emlékpark, és az ott elhelyezett Szent István-szobor felállítása. Sokat tett az 1956-ban, Húgyagon brutális kegyetlenséggel kivégzett két mártír, Hadady Rudolf és Hargitay Lajos emlékének ápolásáért. 2004 októberében felállította az áldozatok jelképes sírját, emlékművét. Munkája elismeréseként 2004. október 23-án a Politikai Foglyok Országos Szövetsége Erdemkeresztjét vehette át, majd a POFOSZ Nógrád Megyei Szervezetével együttműködve megkezdte a településen egy emlékhely kialakítását a hősök tiszteletére, de ennek átadását már nem élhette meg. 2006 októberében – POFOSZ Emléklakett 1956. 50. jubileumi év – posztumusz kitüntetésben részesült. *Sinkóné Szrenka Anikó BgyHoHi 2006.*

186. Kardos István (Szécsény 1893. július 25. – Buchenwald 1945. március)

Író, színházi újságíró. Előbb jogi, majd orvosi pályára készült. Egy-i tanulmányait az I. világháború kitörésekor abbahagyta. 1918-ban megalapította a *Komédia* c. színházi újságot, amelyet 1920-ban *Színházi Világ* címmel tovább szerk. 1924-ben az Esti Kurir szerkesztőségébe lépett, ahol a Fügöny mögött c. rovatot vezette. 1944. ápr.-ban az elfogott baloldali újságírók között őt is deportálták. *Elbeszélései jelentek meg a Nógrádi Hírlapban (1912), Magyar életrajzi lexikon 1994, Esze Tamás gyűjtemény*

187. Kármán József (Losonc 1738. szeptember 29. – Losonc 1795. április 5.)

Református püspök. Iskoláinak elvégzése után Ráday Gedeon segélyével a bázeli egyetemen fejezte be tanulmányait, ahonnan hazatérve Losoncon lelkész, 1759-ben esperes, 1791-ben superintendentalis főjegyző, 1794-ben superintendens lett. Jelentékeny része volt a házassági javaslat kidolgozására és az új énekes könyv szerkesztésére kiküldött bizottság munkálataiban, valamint tagja volt annak a küldöttségnek, amely a zsinati kánonokat II. Lipótnak Bécsben bemutatta. Hat egyházi munkát írt, melyek Pozsonyban és Losoncon jelentek meg. *Borovszky: Nógrád vármegye*

188. Kármán József (Losonc 1769. március 14. – Losonc 1795. június 3.)

Író, ügyvéd. Tanulmányait Losoncon kezdte, a jogot a pesti egyetemen hallgatta. A bécsi egyetemen a jog mellett a francia, angol és olasz nyelvet tanulta. Pozsonyban tette le az ügyvédi vizsgát, majd Pesten ügyvédkedett, ahol hatással voltak rá a felvilágosodás, a nemzeti újjászületés eszméi. Kármán bécsi tartózkodása alatt tapasztalta, hogy a magyar irodalmi élet központja Bécs. Hazájába visszatérve elhatározta, hogy Pesten irodalmi és kulturális központot hoz létre. Ezt a célt később Kisfaludy Károly és Széchenyi István tudták csak megvalósítani, de az eszme Kármántól származott. Céljai megvalósítására alapította az első pesti magyar folyóiratot, az Urániát, amelyben arra törekedett, hogy a nők a magyar művelődési életbe bekapcsolódjanak. Bár a lap rövid életű volt, irodalomtörténeti jelentősége rendkívüli: ebben jelent meg Kármán összes műve, köztük a *Fanni hagyományai*, mely a magyar irodalomban az első lélektani elbeszélő mű, a női kedély és lélekállapot meszeri rajza. Programadó értekezése *A nemzet csinosodása*, Bessenyeit megelőzve irodalmunk és nemzeti művelődésünk újjáteremtését óhajtja. Eszméi megvalósítása az utódokra maradt, mert 1795-ben édesapja halálakor már ő is gyógyíthatatlan betegséggel tért haza Losoncra, ahol néhány hónappal később meghalt. 1896-ban szülőházát Losoncon emléktáblával jelölték meg, a főgimnázium előtti ligetben emlékoszlopot emeltek tiszteletére. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

189. Károlyi János (1810 – Gesztetét 1892)

A család eredendően Sáros megyei, a 16. század végén származtak Nógrádba. 1836-ban losonci járási alszolgabíró, három év múlva főszolgabíró a füleki járásban, 1842-ben második, 1846-ban első alispán. 1847-ben ő a megye egyik országgyűlési követe, közfelkiáltással. Látszólag ellenzéki ugyan, de a konzervatívok inkább vallották hozzájuk tartozónak, mint az ellenzékiek. A Nógrádi képcsarnok epigrammája szerint Károlyi ki-játszva a megyét, saját hasznára dolgozik. Egyik lánytestvére Mocsáry Antalhoz (a monográfiaíróhoz) ment feleségül. Az 1860. évi Októberi diplomát követően válik újra aktívvá, 1861-től az 1870-es évek végéig többször képviseli megyéjében a füleki kerületet függetlenségi programmal, melyhez halála napjáig hű marad. *Praznovszky: Madách és Nógrád, Varga Lajos: Középszinten a történelemben, NLHH 1892. 32. sz. Gyász hír*

190. Károlyi Miksa (1816–1890)

Penci birtokos családból származik, Károlyi János testvére. 1833-tól a császári sereg katonája, végül alszázadosi rangban. Ezredével 1848 októberében csatlakozik a honvédséghez. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban alezredesi rangig jut, a hadbíróság 5 év várfogságot szab ki rá, majd 1850-ben kegyelemben részesül ezután birtokán gazdálkodik. 1858-ban feleségül vette Huszár Annát, Madách Mária első házasságából származó lányát. *Varga János: Középszinten a történelemben*

191. Kassalik Ferenc (Pest 1795 – Bp. 1884. december 9.)

Építész. Előbb apja, ~ Fidél építőmester műhelyében, majd 1819-től a bécsi ak.-n rajzolás és rézmetszést tanult. 1827-től pesti polgár és céhtag. Nagyvállalkozó volt, több mint 400 alkotása ismert. Az általa nagy számban épített

empire stílusú bérházak a terület legjobb kihasználásának szempontjai szerint készültek. Legjelentősebb alkotásai a **balassagyarmati megyeháza** (1834–35), az egykori Nemzeti Zenede épülete a Semmelweis utcában (1836), a lebontott gr. Vigyázó-palota a Rákóczi út sarkán (1837), a Hild József által 1863-ban átépített s azóta lebontott régi pesti városháza (1842) s a gellérthegyi Citadella (1851) stb. *Magyar életrajzi lexikon*

192. Katona István (Bolyk (Ipolybolyk) 1732. december 13. – ? 1811. augusztus 17.)

Történetíró, jezsuita pap, később apát-kanonok. Tízennyolc éves korában a jezsuita szerzetbe lépett és Kassán, Nagyszombaton elvégezve a teológiát, Gyöngyösön, Nagyváradon és Komáromban, majd a nagyszombati főiskolán tanított. 1773-ban, rendjének feloszlata után, a budai egyetemen a történet tanára lett. 1784-ben nyugdíjaztatván, élete további részét a magyar történelem kútfőinek összegyűjtésére és tanulmányozására fordította, a kritikai történetírás alapjait megteremtve. 1790-ben a kalocsai érseki könyvtár őre, 1794-ben kanonok, 1799-ben bodrogmonostori címzetes apát lett. Szülőföldje iránti kegyelele jeléül Bolykon díszes templomot építtetett, melyet 1889-ben újítottak fel. *Borovszky: Nógrád vármegye*

193. Keglevich Gábor, gróf (Pest 1784. szeptember 19. – Egreskátá 1854. június 16.)

1806-tól a helytartótanács egyre magasabb beosztású tisztségviselője, 1824-től Csongrád megye főispánhelyettese, 1828-tól nógrádi főispán, 1830-tól a Magyar Kancellária tanácsosa, 1831-től koronaőr, 1832-től a Magyar Kamara al-, majd 1936-tól rendes elnöke, 1842-től főtárnokmester. *Magyar életrajzi lexikon, Varga János: Középszinten a történelemben*

194. Kék László (Rozsnyó? 1820 ? – Balassagyarmat 1893. augusztus 14.)

1856-ban megnyitotta az első nyomdát Balassagyarmaton, később a város polgármestere (főbírója) is volt. 1856-os alapításával Kék László nyomdája egy gyorsan fejlődő megyeszékhely igényeit elégítette ki. Egyrészt a megyei adminisztrációt látta el nyomtatványokkal, másrészt a korabeli közélet formálásának fontos tényezőjévé vált termékei által. Képviselőként, gyarmati polgárként, polgármesterként is letette névjegyét az asztalra – ahogy olyan sokan teheték le nyomdájában készült névjegyüket... *Tóth Tamás: 150 éves Kék László nyomdája Balassagyarmaton. BgyHoHi 2006.*

195. Kemény Nándor (Salgótarján 1885. január 22. – Bp. 1972. január 27.)

Festőművész. A kolozsvári egy.-en szerzett jogi diplomát. Gyermekkorától kezdve képzőművészettel foglalkozott. A Képzőművészeti Főisk.-n tanult. Állami ösztöndíjat kapott, hosszabb ideig tartózkodott Münchenben és Párizsban. Mindkét helyen számos kiállításon szerepelt, önálló tárlata is volt. 1906-tól állított ki. Korai művein erős Mednyánszky-hatás érezhető. Meleg színekkel, erős plasztikai érzékkel alkotott. Tájképeit, életképeit impresszionisztikus festésmód jellemzi. 1917-ben szerepelt a Nemzeti Szalon tavaszi kiállításán, 1927-ben a Lipótvárosi Kaszinóban volt gyűjteményes kiállítása. 1929-ben Barcelonában és Velencében állított ki. 1930-as Fészek Klub-beli tárlatán sajátos módon festett arcképeit emelte ki a kritika. 1936-ban a Műteremben volt kollektív kiállítása. A II. világháború után is részt vett a Műcsarnok kiállításain. Mátravidék c. képét a MNGban, önarcképét Stockholmban őrzik. *Magyar életrajzi lexikon*

196. Kenessey Albert (Budapest 1889. április 27 – Balassagyarmat 1973. január 31.)

Sebészorvos, a balassagyarmati kórház igazgatója 1925-1951-ig. A református egyház presbitere, a városi képviselőtestület tagja. Orvosi tevékenységét szinte haláláig gyakorolta. 1969-ben Munka érdemrend arany fokozata kitüntetéssel, majd 1970-ben a Balassagyarmat díszpolgára címet kapta. 1988-ban utcát neveztek el róla városunkban. 1992-ben a kórház, melynek 26 évig volt igazgatója, s haláláig orvosa, felvette a nevét. *A dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997., Kovalcsik a.: Arvok 3.*

197. Keresztessy Kreutz Hédy, (Hedvig) (Balassagyarmat 1920. április 4. – Bp. 1974. június 28.)

Énekesnő (lírai szoprán). Tanítónőképzőt végzett. A Zeneművészeti Főisk. énekszakán művész-tanári és középisk. énektanári oklevelet szerzett. 1948–49-ben a Vígopera tagja; 1950–51-ben Kecskeméten, 1951–52-ben Cegléden, 1952–58-ban Győrött volt énektanár. 1958-tól 1960-ig a Művelődésügyi Min. tisztviselője, 1961-től a Bp.-i Zeneisk. Szervezetének szakfelügyelője volt. Mint koncerténekes sok mai szerző dalát mutatta be. Oratórium-esteken is közreműködött. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

198. Kertész (Klein) István (Szécsény 1909 – Budapest 1997.)

Szobafestő iparos mester. Nyugdíjazása után, az 1970-es évek elejétől a balassagyarmati zsidó temető gondozója. Újrafestette a síremlékeket, fogadta és kalauzolta az elszármazottakat. 1992-ben alapítványt hozott létre a balassagyarmati zsidó közösség múltjának ápolására, a helyi izraelita temető és imaház gondozására, az imaházban kegyeleti emlékhely kialakítására. 2000. június 25-én felavatták az imaházban a Zsidó Gyűjtemény és Kiállítótermet. *A balassagyarmati zsidó közösség emlékezete. Szerk. Majdán Béla. Balassagyarmat, 2004.*

199. Keszler József (Pásztó 1846. szeptember 4. – Bp. 1927. szeptember 18.)

Újságíró, műkritikus. Jogi tanulmányait a pesti egy.-en végezte, majd a Pester Lloyd és a Nemzeti Hírlap munkatársa. 1876-tól miniszteri ösztöndíjjal Párizsban 4 évig történeti és filozófiai tanulmányokat folytatott. Itthon az orsz. tanárképző intézet franciatanára, de egyúttal több lap munkatársa (Ellenőr, Pester Lloyd, Ma-

gyarország és a Nagyvilág, Nemzeti Hírlap, Nemzet, Magyar Nemzet, Országos Hírlap), főleg bírálatokat írt. Egy ideig a Journal des Débats bp.-i politikai tudósítója is. 1903-tól Az Újság, majd a folytatásaképpen megjelenő Újság képzőművészeti és színházi kritikusa, tárcáiírója, később felelős szerk.-je is. Megjelent írásai közül nevezetesebb a George Saradról, V. Hugóról, Petőfiről, Jókairól írt tanulmánya. *Magyar életrajzi lexikon*

200. Keviczki Istvánné Józsa Margit (Nagylóc 1925. május 13. – Szécsény 1978. június 12.)

Szövő népművész, a Népművészet mestere. A Szécsény vidéki palócoknál az 1940-es években hozzátartozott a paraszti életformához a kender termelése és feldolgozása. A lányok kötelességei közé tartozott a fonás-szövés elsajátítása, így ~ 16 évesen már nemcsak az egyszerű, hanem a mintázott szötteket is el tudta készíteni. 10 esztendővel később mint kétgyermekes özvegyasszony ebből a tudományából tartotta el a családját. A szécsényi Palóc Háziipari Szövetkezetnek 1951-ben alapító tagjai közé tartozott. A nagylóci részleg vezetőjeként felelevenítette a szedetttes és a ripszes jellegű csikozott szötteket. *Magyar életrajzi lexikon*

201. Kis Lőrinc (Ipolytarnóc 1890. október 23. – Bp. 1925. február 6.)

Gimnáziumi tanár, 1919-1925-ig a balassagyarmati gimnáziumban tanít. Tartalékos főhadnagy, a Nógrád vármegyei Földmíves Szövetség titkára (1920-25), a Nógrádi Földmíves c. lap szerkesztője, a Madách Társaság igazgató választmányi tagja, a balassagyarmati járás testnevelési bizottságának helyettes elnöke, a Nógrád megyei Gazdasági Egyesület, a MOVE és a TEVEL tagja, a Nógrád megyei mezőgazdasági bizottság jegyzője. Eltemetve Ipolytarnócon. *Nekrológ: BGG Értésítője 1924-1925.*

202. Kisdi Benedek (Szécsény 1598 körül – Jászó 1660. június 22.)

Egri püspök, kat. egyházi énekgyűjtő. Pázmány mellett az ellenreformáció egyik legnevezetesebb alakja. Iskoláinak elvégzése után Rómába, az Apollinarium Collegiumba küldték, ahol a teológiát végezte. Hazatérte után Pázmány udvari káplánja lett. Hivatalát otthagyva több helyen lelkészként hittérítő munkásságot fejtett ki. 1624-ben pozsonyi, 1626-ban esztergomi kanonok és honti főesperes lett. 1636-ban olvasókanonok és primási helyettes, 1638-ban hatvani prépost. 1644-ben szeremi, 1646-ban nagyvárad püspök, majd elnyeri az egri püspöki hivatalt. Kisdy védnöksége alatt jelent meg az első nagyobb szabású katolikus énekeskönyv, a Cantus catholici. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

203. Kiss Árpád (Csernátfalva 1907. április 21. – Bp. 1979. szeptember 29.)

A balassagyarmati gimnázium tanulója, majd tanára 1932-1939-ig. Balassagyarmaton általános iskola viseli a nevét. 1932-ben dr. Mikó Pál helyére került a gimnáziumba, ahol franciát, németet tanított. 1935-ben doktorátust szerzett francia filológiából, mint főtárgyból, filozófiából és pszichológiából, mint melléktárgyakból. 1935-től a városi Szegényügyi Bizottság titkára, a MOVE tenisz egyesület vezetője, 1937-től a Nógrád vármegyei Madách Társaság tagja. 1939. október 25-én a debreceni gyakorló gimnáziumhoz helyezik. 1944-től az Országos Közoktatási Tanácshoz került, melynek működését 1945-48-ig irányítja. Ezután az Országos Neveléstudományi Intézetbe kerül, majd a Rákosi-korszakban félreállítják: ekkor általános iskolában dolgozik. 1956 végétől a Pedagógiai Tudományos Intézet, majd az Országos Pedagógiai Intézet következik. Kezdeményezésére Magyarország már a 60-as évek végétől bekapcsolódott az UNESCO által kezdeményezett nemzetközi összehasonlító teljesítménymérésekbe. Egyetemi tanár, 1957-től tagja a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának, 1966-ban megvédte kandidátusi disszertációját. 1974-től a Pedagógiai Társaság elnöke. 1986. április 19-től általános iskola viseli nevét városunkban. *Nekrológ: Zibolen Endre: K.A. = Magyar Pedagógia 1980/1., BGG Értésítő, Kovalcsik A.: Arcok 3.*

204. Kiss Gyula, dr. (Balassagyarmat 1911. szeptember 8. – Balassagyarmat 1976.)

A Balassi Bálint Gimnázium igazgatója 1959-67-ig, nyugdíjba vonulásáig. Balassagyarmat posztumusz díszpolgára (2001.) A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett 1935-ben matematika-fizika szakos tanári oklevelet. Tanulmányai alatt Eötvös-collégista volt. 1940-ben a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen az államtudományok doktorává avatták. Ezután kinevezték a balassagyarmati adóhivatalhoz, majd a pénzügyigazgatóságba került. 1944. szeptember 15-én katonai szolgálatra vonult be, 1945 márciusában orosz hadifogságba esett, ahonnan 1946. augusztus 26-án tért vissza családjához. 1950. február 1-jén az Országos Tervhivatal miniszteri titkára lett, a salgátarjáni kirendeltségnél. A tanácsok megalakulása után a tervosztályon dolgozott a pénzügyi közigazgatásban egészen 1954-ig, amikor a Balassiba jött tanítani. 1959-ben a gimnázium igazgatójává nevezték ki. 1967-ben nyugdíjba ment, de a gimnázium levelező tagozatának igazgatói feladatát tovább folytatta. 1976-ban hunyt el Balassagyarmaton. Több évtizedes közéleti és tanári tevékenysége nem múlt el nyomtalanul a város életében. Munkásságát az ország sok helyén ismerték és elismerték. *HT*

205. Klamarik János (Losonc 1832. február 7. – Besztercebánya 1898. október 8.)

Tanár, pedagógiai író, miniszteri tanácsos és államtitkár, középiskoláink modernizálásának és újjászervezésének egyik leghivatottabb munkása. 1876-tól a besztercebányai tankerület főigazgatója, 1883-ban a közoktatási minisztériumba helyezik, ahol 1889-ben miniszteri tanácsosnak nevezik ki. Vezetése alatt hazánk 180 középiskolájában 1883-tól 70 építkezés történt több mint 4 millió forint értékben, s a középiskolák javadalma 3 mil-

lióról 5 millióra emelkedett. 1897-ben címzetes államtitkárként vonult nyugdíjba. *Magyar életrajzi lexikon*, *Borovszky: Nógrád vármegye*

206. Dr. Klein Gyula (Kecskemét 1913. május 21. – Balassagyarmat 1977. június 18.)

A sebészeti szakrendelés főorvosa 1957–1973-ig, nyugdíjba vonulásáig. A gimnáziumot Kecskeméten, az orvosi egyetemet Szegeden végezte 1931-ben. 1937-ben sebész szakvizsgát tett a Vidakovits klinikán. A II. világháborúban hadifogságba esik, ahonnan 1948-ban szabadul. Egy évet a szolnoki kórház fül-orr-gégészeti osztályán, majd a deszki csont-tbc osztályon dolgozik, innen került Balassagyarmatra. *A Dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet története.*

207. Kmetty Kálmán (Rád 1923. november 19. – Balassagyarmat 1985. december 16.)

1943-ban tanítói oklevelet szerzett a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőben. 1943. szeptember 29-én Csesztvén kezdi nevelői pályafutását, 1944 októberében Terénybe került kántortanítónak. Az általános mozgósításra bevonult Szécsénybe, s társaival az osztrák határig jutottak. Itt megszökött, hazafelé Pozsonynál szovjet fogságba esett. Több éves hadifogság után 1948. december 1-jén foglalhata el újra terényi állását. 1951. augusztus 1-jétől a galgautai iskolához került. 1955-ben matematika-fizika szakos szaktanári oklevelet szerzett Budapesten. 1958. november 1-jén Balassagyarmatra helyezték, a Városi Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője lett. 1960. július 1-jétől 1980-ig a végrehajtó vizottság elnökhelyettesi tisztségét töltötte be. Rendkívüli műveltséggel rendelkező városi vezető volt, aki a város anyagi lehetőségeihez képest sokat tett azért, hogy a kultúrát fejlessze. Időszakában fontos könyvek jelentek meg a Városi Tanács kiadásában, mint a *Balassagyarmat története* c. monográfia, Szabó Károly: *Balassagyarmat az irodalomban* című műve, Nagy Iván *1848-as naplója*, s nem utolsósorban a Balassagyarmati utcanévek című munkája, melyet Belitzky János elemző írásában tudományos igényű helytörténeti feldolgozásnak nevez. (Palócföld 1981/6.). Lokálpatriotizmusa abban is megnyilvánult, hogy a Balassagyarmati Honismereti Kör alapítói között volt. Balassagyarmatért kitüntetésben kétszer részesült: 1977-ben a várostörténeti monográfia megjelenése alkalmából, majd 1980-ban, nyugállományba vonulásakor. *Réti Zoltán: Nekrológ. BgyHoHi 1986, HT*

208. Koháry István, gróf (Csábrág 1649. március 11. – Csábrág 1731. március 29.)

Költő, politikus, hadvezér. 1667-1682-ig Fülek várának kapitánya. *Magyar életrajzi lexikon*

209. Dr. Koltai Ernő (Szendrő, 1875. július 23. – Balassagyarmat, 1953. augusztus 1.)

Középiszkolát Selmechányán, egyetemet Budapesten végzett. 1900-ban magyarosította a nevét Kasznerről Koltaira, ekkor „trázsi illetőségű ügyvédjelölt”. (Trázs, jelenleg Órhalom. Balassagyarmat melletti település). 1901-ben Balassagyarmaton ügyvédi irodát nyitott s 1948-ig folytatta e hivatást. 1902-ben kötött házasságot Galgagyörkön Kiss Idával, Kiss Péter evangélikus lelkész nyolcadik gyermekével, akivel 51 évet töltött harmonikus és boldog házasságban. Négy gyermekük született: Ernő, Zoltán, Jenő és Ida. (Közülük Jenő a magyar királyi honvédség vezérkari őrnagya volt, 1984-ben könyvet jelentetett meg Egy honvédtiszt visszaemlékezései címmel a kanadai Calgaryban. Lánya dr. Kenessey Alberthez ment feleségül, aki a balassagyarmati vármegyei kórház igazgatója volt.) A vármegyei árvászek ügyésze, megyei tb. főügyész. Elnöke volt a bgyarmati Ügyvédi Kamarának, igazgatóhelyettese a Balassagyarmati Takaré- és Hitelintézetnek. Ügyésze a Nógrád Vármegyei Múzeumegyesületnek és a Vármegyei Gazdasági Egyesületnek, titkára a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézetnek. 1903-1910-ig igazgatója a Balassagyarmati Dalegyletnek, és élete végéig vezetőségi tagja pl. 1947-ben alelnöke volt. Röpiratot írt a trianoni békeszerződés ellen. *Kenessey Béla: egy emlékirat elé. = BgyHoHi 1986., Borovszky: Nógrád vármegye*

210. Koltai Ernő, dr. (Balassagyarmat 1903. augusztus 15. – Vác 1974. március 15.)

1909-ben kezdte meg tanulmányait a római katolikus fiú elemi iskolában, tanítója a neves karmester és orgonaművész, Erdélyi József volt. Osztálytársai Ligeti Lajos és Esze Tamás, akik később neves tudósok lettek. Összebarátkozott Kovács Jenővel, aki később törvényszéki bíró, majd 1945 után Nógrád vármegye háború utáni első alispánja. Gimnazistaként kezdett kibontakozni szerete a labdarúgás iránt. 1919. január 29-én részt vett a csehek kiverésében. Öccsével, Zoltánnal egy fiatal tiszthelyettesnek segítettek. Jogi tanulmányai után, 1925 nyarán tért vissza Gyarmatra, s édesapja irodájába ügyvédbojtárnak. Célja a közigazgatási pályára jutás volt. 1928-ban vármegyei tiszteletbeli aljegyzőnek választották. 1929. december 3-tól a vármegyei árvászekén lett ülnök. 1931-ben dr. Soldos Béla főispán maga mellé hívta titkárnak. Nógrád megye szegényparasztságának helyzetén úgy kívánt javítani az új főispán, hogy nyomorenyhító akciót indított, elsőként Érsekvadkerten és Kazáron. E munka során egyes parasztcsaládok között szövőségeket osztott szét a megye, amely a fonalat és a megrendelést szerezte, s a végterméket is felvásárolta. A vállalkozást a főispáni titkár intézte minden fizetség nélkül. 1939 júliusában a belügyminiszter kinevezte Losonc város polgármesterévé. A csehek által épített dohánybevéltő tágas, üres épületében helyezték el a gyorsan létrehozott szövőipari részleget. Idővel asztalosműhely, kocsigyártó-részleg, kosárfonó üzemszék adott munkát az embereknek. Külön szint képviselt a kerámia műhely, melyet Gorka Géza keramikumművész vezetett. Losoncon élte át a frontot, majd 1945 januárjában tért vissza Gyarmatra, ahol 1945 tavaszán engedélyt kapott egy szövőipari szakmunkásképző tanfolyam indítására. Ez a vál-

lalkozás 1946/47-ben jól prosperált, létszáma 80-100 fő között ingadozott. Az államosítás után 1950-ben Salgótarjánban kapott állást egy terményforgalmi vállalatnál. 1951-ben feleségét és két leányát Ipolyszögre telepítették ki. Idővel – igaz – visszajöttek, de nejt 1952-ben egy Salgótarján környéki faluba kényszerítették. Végül Vácott telepedett le, s munkatársa lett a Dunai Cementművet kivitelező vállalatnak. Lakást is kapott, s felesége is átköltözhetett ide. 1954-ben azonban a Cementmű építését leállították, s ő ismét állás nélkül maradt. Ezután tanulta ki a kötő – hivatalos nevén: kézihurkoló – mesterséget. Éveken át járt Pestre dolgozni, majd önálló iparosként Vácott tevékenykedett. *Kenessey Béla Bgybobi 2003.*

211. Koltai Jenő (Balassagyarmat 1910. december 24. –Leányfalu? 2002. május 9.)

1928-ban érettségizett, majd az időközben Pécssett megszervezett tiszti iskolára, a Zrínyi Akadémiára került, 1931 szeptemberétől már a Ludovikán folytatta tanulmányait. 1932-ben avatták gyalogos hadnaggyá. A Balassagyarmaton elhelyezett 6. kerékpáros zászlóaljhoz osztották be, amely Leiningen Károly honvédtábornok nevét viselte. 1935 áprilisában a zászlóalját a fővárosba helyezték, s ekkor érlelődött meg benne a döntés: jelentkezik a Hadi Akadémiára, azaz igyekszik vezérkari tisztté lenni. 1937 őszén megkezdte tanulmányait a Hadi Akadémián. Tanulmányait befejezve 1940 őszén – századosi rangban – a szombathelyi hadtestparancsnokságra került. Részt vett az erdélyi bevonulásban, majd 1941. július és november között a gyorshadtest kötelékében a szovjet frontra is eljutott. 1941 decemberében a fővárosba, a vezérkar hadműveleti osztályára (v kf/1.) helyezték át. Nádas Lajos vezérkari ezredes utasítására a BBC híreiből készített tájékoztatókat. A nyilas hatalomátvétel után október 25-én nevezték ki a 20. gyho. (gyalogos hadosztály) vezérkari főnökévé. Csapatával állandó harcok közepette vonultak vissza a Dunántúlra. Március 31-én Muraszerdahelynél hagyta el hazája területét. Ausztria déli részére sodródott, s az ide bevonuló angol megszálló csapatok és a magyar parancsnokság között lett összekötőtiszt. 1946. március 4-én kapta meg a leszerelési igazolványát. 1949-ig egy angol parancsnokságon volt alkalmazott, majd két évig szabadúszóként élt. Ekkor írta német nyelven a Fort Anakonda c. indiánregényét, amely Innsbruckban jelent meg. 1951 májusában indult el Brémából egy amerikai kereskedelmi hajón pár ezer kelet-európai menekülttel Amerikába, s 29-én szállt partra New Yorkban. Elvégezte a Columbia Egyetemen a francia–német tanári szakot esti tagozaton, pár év múlva pedig doktorátust tett a New York-i állami egyetemen. 1969 szeptemberétől egy nyelvi főiskolán lett tanár New Jersey-ben. 1981. június 30-án ment nyugdíjba. 1984-ben jelent meg emlékirata *Egy honvédtiszt visszaemlékezései* címmel (Calgary, 1984). 2001-ben hazatelepült, Leányfalun, a Providus nyugdíjas panzióban helyezkedett el. Az eleinte észrevétlenül terjedő tüdőrák 2002. május 9-én vetett véget életének. *Kenessey Béla: K.J. In: Bgybobi 2002.*

212. Komándi György, dr. (Markaz 1924. – Bp. 2007. július 24.)

Dr. Komándi György egyetemi tanár, professzor emeritus, a műszaki tudomány doktora, a Szent István Egyetem tiszteletbeli doktora. Komándi György 1924-ben született Markazon (Heves megye). Gimnáziumi tanulmányait Balassagyarmaton végezte. 1942-ben iratkozott be a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára. A háborús események következtében – katonaság, fogság – egyetemi tanulmányait 1950-ben fejezte be. Ugyanebben az évben kezdte meg szakmai működését a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karának Megőgazdasági Géptan Tanszékén, kezdetben mint tanársegéd, később mint adjunktus. 1963-tól az Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépészmérnöki Karán egyetemi docensként folytatja munkáját. 1970-től egyetemi tanár, 1985-től tanszékvezető a Mezőgazdasági Erőgépek és Gépjárművek Tanszéken. 1969–75 között a kar tudományos dékánhelyettese. 1967-ben megkapja a műszaki tudományok kandidátusa fokozatot, 1989-től a műszaki tudomány akadémiai doktora. 1990 januárjában nyugdíjba vonult, de mint szaktanácsadó továbbra is részt vett tanszéke tudományos munkáiban. 1989 decemberében – nyugdíjba vonulása alkalmából – a Magyar Köztársaság Csillagrendjével tüntették ki. 1999-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Dr. Komándi Györgynek professzor emeritus címet adományozott. A Szent István Egyetem tiszteletbeli doktori címét 2000 júniusában kapta meg. Nevéhez fűződik a terepjárás-elmélet tudományág hazai meghonosítása és ennek a diszciplínának a bevezetése a hazai oktatásba. 1967 óta tagja és elismert szaktekintélye az ISTVS-nek (Terepjáró Rendszerek Nemzetközi Társasága). A Gépipari Tudományos Egyesület, elismerve az egyesületben végzett több évtizedes munkáját, 2000-ben Pattantyús Ábrahám Géza Díjjal tüntette ki. *Laib Lajos BgyHoHi 2007.*

213. Komjáthy Anselm (Pálfalva 1818. július 13. – Szécsény 1900. április 19.)

M. kir. tanfelügyelő, kir. tanácsos. Tanulmányait elvégezvén 1841-ben ügyvédi oklevelet szerzett. Kacs Kovács Károly joggyakornoka volt 1838-ban, aki könyvtárát bocsátotta rendelkezésére, hogy a könyvek rendezése közben legyen lehetősége elmélyedni a tudományban. Jó barátságban volt Madáchcsal, gyakorta találkoztak, hiszen 1847-ben Szécsényben lakott, ahol Szontagh Pál, Pulszky Ferenc és Lisznyai Kálmán. A szabadságharc alatt fontos szolgálatot tett Lenkei tábornoknak, az ő segítségével sikerült Komáromba jutnia. 1852-ben ügyvédi irodát nyitott Szécsényben, 1867-ben törvényszéki bíró, 1872-ben Nógrád megye főjegyzője, majd árvaszéki elnök, 1880-tól tanfelügyelő lett, s igen hasznos munkálkodást fejtett ki a népoktatásban. A király 1876-ban a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. *Borovszky: Nógrád vármegye, Praznovszky: Madách és Nógrád, Kovalcsik: Arvok 2. kötet.*

214. Komjáthy Győző (Balassagyarmat 1883. január 21. – Bp. 1966. december 6.)

Költő. A bp.-i egy.-en jogot tanult és statisztikai államvizsgát tett. Impresszionista verseit finom könnyedség jellemzi. A 20-as évek második felétől az Est-lapokban, 1945 után a Kortársban és az Élet és Irodalomban publikált. *Magyar életrajzi lexikon 1994.*

215. Komjáthy Jenő (Szécsény 1858. február 2. – Bp. 1895. január 26.)

Költő, polgári iskolai tanár. Első költeménye tizennyolc éves korában jelent meg nyomtatásban. Pestre kerülve barátságot kötött Reviczky Gyulával. Bölcsészhallgató volt, de vizsgáit nem tette le. Amerikába akart menni, de édesapja hazahozatta. 1880-ban Balassagyarmatra került a polgári iskolába és itt megnősült. Egy kolléganőjével való afférja miatt állását 1885-ben megszüntették, később Szenicre helyezték. 1894-ben barátai rábeszélésére költeményeit sajtó alá rendezte. Közben megbetegedett, 1895-ben Budapestre ment, hogy gyógykezeltesse magát, de váratlanul meghalt, éppen akkor, amikor versei *A bomályból* címmel megjelentek. Emléktábláját a polgári iskola falán 1925. november 30-án helyezték el. Az iskola és a Madách Társaság kezdeményezésére társadalmi úton gyűjtötték össze a szükséges összeget. A táblát Keviczky Hugó, a vármegye szülötte pusztán az anyag költségeiért elkészítette. 1958 óta a Balassi Bálint Gimnázium falán lévő emléktáblát Komlós aladár leplezte le. (Mint tudjuk, a gimnázium épületében nyílt meg 1875-ben a polgári, melynek tanára volt Komjáthy Jenő.) 1967 óta utca viseli nevét városunkban. 1981-ben Győrfi Sándor Komjáthy Jenő szobrát avatták fel a Palóc ligetben. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Polgári iskolai Értesítő 1925-26., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Kovalcsik: Arcok 2.*

216. Komlós Aladár (Alsósztrégova 1892. december 10. – Bp. 1980. június 23.)

Irodalomtörténész, író, költő, az irodalomtudományok doktora (1956), Állami díjas (1973). Losoncon végezte középiskoláit, s költő-tanára, Bodor Aladár felfigyelt tehetségére. Az I. világháborúban 1918-ban olasz hadifogságba esett. Betegen tért vissza Bp.-re. 1920-ban Kassán tanár, egy újságcikke miatt elbocsátották. Jászi Oszkár a Bécsi Magyar Újság munkatársául hívta, 1922-1923-ban dolgozott itt a lap megszűnéséig. A felvidéki lapokban jelentek meg versei, cikkei. 1925-ben a Színházi Élethez került, s ebben az évben jelent meg első cikke a Nyugatban. A folyóirat második nemzedékének egyik legfelkészültebb, legkarakterisztikusabb kritikus és tanulmányírója lett. Néhány állástalan esztendő után a bp.-i Zsidó Gimn.-ban kapott állást, magyart és latint tanított (1928-1938, majd 1940-1944). 1937-ben a csehszlovákiai kommunista Magyar Napnak adott nyilatkozata miatt két évre felfüggesztették állásából. A II. világháború idején a bergen-belseni munkatáborban volt (1944-1945). Hazatérése után 1946-ban egy-i magántanárnárá habilitáltak. 1949. jan. és 1960. aug. között megbízott egy-i előadó, majd gimn. tanár Bp.-en. 1953-tól az MTA Irodalomtörténeti Dokumentációs Központjában tudományos kutató. 1954 és 1955 között tanulmányokat publikált a századvég költőtriászáról: Vajda Jánosról, Reviczky Gyuláról és Komjáthy Jenőről. 1956-ban az MTA Irodalomtörténeti Intézetének lett függetlenített tudományos főmunkatársa nyugállományba vonulásáig. *Magyar életrajzi lexikon*

217. Kondor Ernő (Balassagyarmat 1884. március 26. – Bp. 1951. március 17.)

Színész, kabaréigazgató, nótaszerző. Bankhivatalnokként indult, majd elvégezte az Orsz. színészegyesület iskoláját (1904). Aradon, Debrecenben, Kassán játszott. Miután nagyobb örökséghez jutott, a fővárosban a Teréz krt. 46. sz. alatt megnyitotta az első pesti kabarét Bonbonnière névvel (1907.) Miután vagyonát elvesztette, eladta a kabarét (1908), ismét vidéken játszott. Dalokat írt, számos nótája valóságos népdallá lett (Kecskebéka felmászott a fűzfára, Zöldablakos kicsi ház, Sárka, kis szentem). *A vén cigány* című nótájával az 1910-es évek elején elnyerte egy amerikai zeneműkiadó nemzetközi dalpályázatának 5000 dolláros pályadíját, mintegy 20 nyelven adták közre, s rövid idő alatt világsikert aratott. A fasizmus évei alatt dalait már nem adták elő, töltőtollak javításából tartotta fenn magát. Szobra, Búza Barna alkotása Balassagyarmaton, a Helytörténeti Gyűjtemény előtt özvegyének és leányának áldozatkészségéből került felállításra. *Magyar életrajzi lexikon, BgyHoHi 1979/2.*

218. Kondor Vilmos (Körmöcbánya 1859. június 2. - Balassagyarmat 1942).

Erdőmérnök, erdőfőtanácsos, múzeumigazgató 1916-tól, a Palóc liget létrehozója. Középiskoláit szülővárosában, az Erdészeti főiskolát Selmecebányán végezte. 1891-ben helyezték Balassagyarmatra, ahol erdőmesteri, majd erdőtanácsosi minőségben dolgozott 31 éven át. Az 1890-es években létrehozta az Erzsébet ligetet hét hektáron, mely mára a három hektárra zsugorodott Palóc liget. 1896-ban Budapesten az ezredéves kiállítás erdészeti pavilonját készítette el. Tervei és közreműködése nyomán létrejött az ún. Nagyliget, mely az 1940-es években kedvenc kiránduló és szórakozóhelye volt a gyarmatiaknak. A Magyar Társadalomtudományi Egyesület balassagyarmati bizottságának elnöke, közreműködésével és cikkeivel jelentetik meg 1914-ben a *Magyar Társadalom* c. folyóiratot. 1916-ban a Nógrád vármegyei Múzeum igazgatójának választották meg, ahol a 20-as évek közepéig tevékenykedett. Emléktábla hirdeti, hogy az ipolytarnóci őslelet feltárásában is szerepe volt, a felügyelete alá tartozó erdőterületeken kerültek elő a leletek. 1997 augusztusában az Országos Erdészeti Egyesület Vándorgyűlése a Palóc ligetben elhelyezett emléktáblával tisztelte meg az előd emlékezetét. *Reiter László: Hirdesse e márvány... Bgy. 1998., Polgári Iskolai Értesítő, Kovalcsik A.: Arcok 3.*

219. Konrád Ödön (Nagylóc 1904. november 14. – Bp. 1986. április 28.)

Bányamérnök, a műszaki tudományok kandidátusa. 1927-ben szerezte meg oklevelét a soproni Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolán. Egyik jelentős munkája volt 1934-ben az Aggteleki Cseppkőbarlang fölmérése és térképezése. 1949-től a Bányászati Kutató Intézetben tudományos kutató. 1952-ben megszervezte a Nehézipari Min.-ban a Bányamérés Orsz. Felügyeletének szervezetét, aminek első vezetője volt. A bp.-i műegy. hadmérnöki karán a „földalatti mérések” c. tantárgyat adta elő megbízott egy-i tanárként. Az 1960-as évek közepétől a Műszaki Kiadó lektora és szerk.-je. *Magyar életrajzi lexikon*

220. Korbélyi Mihály (Kálló 1759 – Németürög 1820. december 2.)

Egyetemi tanár. 1783-ban pappá szentelték. Több helyen lelkészkedett, majd 1784-ben a budai, később a pozsonyi szemináriumban tanulmányi felügyelő, 1787-ben vásáruti plébános lett. 1790-ben Pozsonyban, 1797-ben Nagyszombatban tanár, 1805-ben Pestre nevezték ki az egyháztörténelem tanáranak. Tíz évi működés után Pécsre költözött, ahol lelkész és a papnevelő kormányzója volt. Németürögre költözött betegeskedése miatt. *Borovszky: Nógrád vármegye*

221. Kovács Alfonz (Balassagyarmat 1961. március 31. – Balassagyarmat 1999. március 31.)

Festő- és grafikusművész, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja. 1980-ban végzett a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola díszítő-szobrász szakán, Budapesten. 1980. augusztus 1-jétől a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ Horváth Endre Galériájának kiállításrendezője volt haláláig. Egyéni és csoportos tárlatokon mutatta be Nógrád megyében, Miskolcon, Hatvanban, Szegeden, Budapesten, valamint Szlovákiában sajátos formanyelvű, szín- és motívumgazdag alkotásait. Posztumusz Horváth Endre-díjban részesült (1999). *Bgyhóbi 1998, Kovács Alfonz (katalógus) 2001. Röpke Évek 2004.*

222. Kovács Palya István (Kazár (?) 1896 – Kazár (?) 1984)

Balassagyarmat utolsó polgármestere, első tanácselnöke. 1928-tól a kommunista párt tagja, bányász, majd munkásor. A gazdasági világválság idején Belgiumban dolgozott. 1950-1953-ig működött Balassagyarmaton. 1969. december 9-én a város díszpolgárává választották. Nyugdíjas éveit Kazáron töltötte. *HT*

223. Kovács Sándor (Nagyveleg, 1869. máj. 20. – Bp., 1942. márc. 31.)

Dunáninneni evangélikus püspök 1935-től Balassagyarmaton. Ev. püspök, egyháztörténész, egy-i tanár. 1923-tól nyugalomba vonulásáig (1936) a pécsi tudományeg. soproni ev. hittudományi karán az egyháztörténet és egyházjog ny. r. tanára volt. 1935-től a Dunáninneni Ev. Egyházkerület püspöke, egyidejűleg 1936-tól sámsonházi lelkész. 1908-tól a Magy. Protestáns Irodalmi Társ. választmányi tagja, 1917-től a debreceni tudományeg. t. doktora. 1921-1937 között a Luther Társ. főtíkára, 1937-41-ben elnöke. Szerk. az Evangélikus Órállót (1905-07), az Ösvényt (1913-30), a Jó Pásztort (1899-től), a Magyar Protestáns Történelmi Emlékeket (Bp., 1916-17), a Keresztyén imádságos könyvet (Balassagyarmat, 1900) és a Kis énekes könyvet (Balassagyarmat, 1901). A reformáció és a m. protestantizmus történetével foglalkozott. Számos irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányt írt. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

224. Kovalcsik András (Makó 1931. november 28. – Balassagyarmat 2007. február 9.)

Gimnáziumi tanár, Balassagyarmat díszpolgára (1995), helytörténeti kutató, a Balassagyarmati Honismereti Kör elnöke. Matematika–fizika szakos középiskolai tanár volt. Pályakezdő pedagógusként feleségével az ötvenes évek elején került előbb Salgótarjánba, majd Balassagyarmatra. A Bajcsy-Zsilinszky Uti Általános Iskolában, a volt polgárban kezdte pályafutását, a Tanítóképzőben, majd annak megszűnte után a Balassi Bálint Gimnáziumban folytatta pedagógiai tevékenységét. 1978-ban, a megalakuláskor elnökké választják a Balassagyarmati Honismereti körben. A Balassi öregdiákjainak találkozóiból bontakozott ki a nyolcvanas évek elején Balassagyarmat barátainak találkozója, a gyarmatiak és az innen elköltözöttek évente megrendezett budapesti összejövedele. Balassagyarmat kulturális életének nemcsak szervezője, de állandó résztvevője. Munkahelyein, a Balassi Bálint Gimnáziumban, majd a Szondi György Szakközépiskolában vitrinek, tablók őrzik iskolatörténeti bemutatóit, a névadót ábrázoló képzőművészeti alkotások dicsérik jó ízlését és rábeszélőképességét, mellyel a városban élő, vagy a városhoz kötődő művészeket arra ösztönözte, hogy alkotásaikat közintézménynek adományozzák. Síríg tartó barátság fűzte festőművész kollégájához, Farkas Andrásához, akinek munkáiból gyakran rendezett kiállításokat a megyében és a megyén kívül is. Azonos gyökerek; a föld szeretete, a paraszti munka megbecsülése, a földművelő ember tisztelete tette kapcsolatukat mind szorosabbá. Határon innen és túl szívesen ment előadást tartani, kiállítást rendezni, segíteni a kisközösségek hagyományápoló, nemzeti tudat megőrző tevékenységét. A képzőművészet iránti vonzalmának köszönhető nagy felfedezése, *Horváth Endre pénzügytervező grafikusművész* hagyatéka, mellyel Rebmann Rókusnénál, a művész nővérénél ismerkedett meg. A Horváth Endre Alapítványt azzal a céllal hozta létre az alapítványtevő, Rebmann Rókusné, hogy a Balassagyarmathoz kötődő képzőművészeket elismerjék. Kovalcsik Andrásra bízta a végrehajtást, aki kuratórium közreműködésével huszonöt embert tartott méltónak a Horváth Endre-díjra. A kitüntetett alkotók műveiket ajándékozták a Városi Képtárnak, gyarapítva, gazdagítva gyűjteményét. Albumok, kötetek sokasága jelent meg a Kiadványi Alapítvány segítségével, melyet szintén Kovalcsik András kezelt. A Hon-

ismereti kör elnökeként ismerkedett meg *Esze Tamás* történészprofesszorral, aki az 1920-as években Balassagyarmaton református segédlelkészként Gulyás Pál bibliográfus felkérésére kezdte el gyűjteni a Nógrád megyei írók, közéleti szereplők adatait a *Magyar írók élete és munkái* című életrajzi lexikonhoz. 1983-ban Esze Tamás felajánlotta Balassagyarmatnak ezt az „adatbankot”, segítséget kérve a további gyűjtőmunkához. Kovalcsik András volt az, aki bekapcsolódott a kutatásba, gyarapítva a helyismereti gyűjtemény köteteinek számát, illetve az Esze Tamás Gyűjtemény dossziéit. Ez a felhalmozott ismeretanyag készítette arra, hogy a 21. század elején könyvvé szerkesztve az életrajzokat, hírt adjon a volt gyarmatiakról az *Arvok Balassagyarmat múltjából* három kötetében. Még az *Arvok* sorozata előtt írta meg *Megyeri Sári* színésznő, író élettörténetét. Kovalcsik András kezdeményezője, szerkesztője, írója, készítője volt többek között az 1979-ben megindított Balassagyarmati Honismereti Híradónak. Sokirányú tevékenységét kitüntetésekkel is méltányolták. A várostól 1984-ben Balassagyarmatért kitüntetést, majd 1995-ben díszpolgári oklevelet kapott, a megye a Nógrád Megyei Madách-díjat adományozta neki 1990-ben. 2002-ben a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztet vehette át pedagógiai tevékenységéért. 2003-ban a város önkormányzata Balassagyarmatért emlékéremmel tüntette ki a vezetésével működő Balassagyarmati Honismereti Kört, nyugdíjazásakor a Szondi György Szakközépiskola Szondi-emlékplakettel tüntette ki. *In memoriam K.A. = BgyHoHi 2006.*

225. Kovács Mihály (Korlát 1768. július 4. – Mezőcsát 1851. június 22.)

Orvos, az MTA lev. tagja. Középszkolai tanulmányai után a losonci református gimnáziumban tanít. *Magyar tudóslexikon*

226. Környei (Král) József (Brassó 1901. április 5. – Salgótarján 1987. október 31.)

Tanító, tanítóképző intézeti tanár, igazgató. A szerb megszállás elől menekülve megpályázta a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. társulati tanítói állását. 1922–24-ig Mátranovákön, 1924-ben Salgótarjában, 1924–28-ig Zagyvaróna-Inászón volt bányatelepi tanító. 1928–1938-ig Zagyvaróna-Rónabányán élt családjával, feleségével és két gyermekével. 1938–1951-ig Zagyvaróna-Vízválasztó telepen élnek. 1942-ben elveszíti feleségét, s hogy a család újra egyesülhessen, 1945-ben megnősül, elveszi felesége barátnőjét, aki segített neki a gyermekek felnevelésében. 1951–1954-ig megyei szakfelügyelői megbízatást kap, majd 1954-ben a balassagyarmati Tanítóképzőhöz helyezik, amelynek megszűnés előtti utolsó évében igazgatója lesz. Ő vezette a beindított utódiskolát, a Lánygimnáziumot is. A tanítóképző megszűnte után lemondott vezetői beosztásáról, csak a kereskedelmi és felnőtt közgazdasági tagozat irányítását vállalta 1965-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. 1965 nyarán visszaköltözik Salgótarjába, ahol 1972-ig még szívesen vállal tanítást, helyettesítést. Betegségei súlyosbodásával abbahagyta a tanítást, csak a családjának él 1987-ben bekövetkezett haláláig. Tanítványai kezdeményezésére 1982-ben megkapta a Nógrádi Pedagógiai Díjat. 1984-ben 65 éves diplomájára megkapta a vasdiplomát, ebből az alkalomból több cikk készült vele a Nógrádban. *Kovalcsik: Arvok 3.*

227. Kövi Pál (Balassagyarmat 1924. április 9. – New York, 1998. április-május)

Balassagyarmaton van eltemetve, Balassagyarmat díszpolgára (1998). Agrármérnöki diplomát szerzett, válogatott labdarúgó volt, majd Olaszországban futbalozott. 1950-ben az Egyesült Államokba ment, ahol vendéglátóipari diplomát szerzett. 1966-ban Margittai Tamással megvették a Four Season (Négy évszak) elnevezésű vendéglőt New Yorkban, melynek világhírű konyhája volt. 1980-ban megjelent az *Erdélyi lakoma* című szakácskönyve, mely irodalmi idézetekkel adja meg a magyaros konyha igazi hangulatát. Rendszeresen hazajárt szülővárosába. New Yorkban érte a halál, Balassagyarmaton temették 1998. június 27-én. *Balassagyarmati Honismereti Híradó 1986., Nógrád Megyei Hírlap 1998. június 29.*

228. Kray Pál, báró (Balassagyarmat 1894. – Balassagyarmat 1941. május 1.)

Plébános 1931. május 1-jétől Balassagyarmaton, tb. kanonok. Hittudományi tanulmányait Bécsben végezte, 1930-ban avatták doktorrá. 1925-ben Drégelypalánkon káplán, a következő évben a Szt. Anna Kollégium tanulmányi felügyelője, és 1928-ban Ludány plébánosa lett, 1931-től pedig Balassagyarmat plébánosa haláláig. 1937-ben kezdte meg dr. báró Kray Pál a zárda újabb iskolaépületének építtetését és újjászületett a régi, főutcai szárny is. Szügyben (1933) és Ipolyszögön (1937) új római katolikus elemi iskolát létesített. Utóbbi Serédi Jusztinián hercegprímás szentelte fel, aki az 1938-as Eucharisztikus és Jubileumi szentévre előkészítő katolikus nagygyűlések megnyitójaként városunkban 1937. június 4-6-ig tartózkodott. Hitéleti és szervező tevékenysége nem maradt elismerés nélkül: 1935-ben Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás kinevezte az esztergomi főszékeskáptalan tiszteletbeli kanonokjának. A megyei közgyűlés tagjaként az egész megyében ismerték, tudták, hogy ügyes-bajos dolgaikkal is megkereshetik, és bízhatnak azok megoldásában. Hirtelen halála nagy meglepetést keltett, nagy veszteség érte szülővárosát és paptársait. *Nógrád-Hont Vármegye (Szerk. Ladányi Miksa), Kuné Kubicza Erzsébet Bgyhóbi 2003.*

229. Krman Lajos (Alsósztrégova 1871 – Cserencsény (Gömör m.) 1916)

Baltik Frigyes veje, evangélikus lelkész. 1900. február 12-én házasságot kötött Baltik Mártával. Gyermekeik: Anna, Erzsébet, Márta, Lajos, Katalin. *Ht*

230. Krúdy Jenő (Szécsény 1860 – Budapest 1942. október 22.)

Orvos, csillagász. *Magyar tudóslexikon*

231. Krúdy Kálmán (1826? – 1861. november 28.)

Apja (Krúdy János) vele nem törődik, csaknem „vadul” nevelkedik. 1841-ben, 15 évesen megveri Homolya János patvarci juhászbojtárt. Az ügy kivizsgálása a megyére kerül, ahol 1846. március 7-én kártalanításra szólítják fel atyját. 1843. november 27-én felterjesztették, hogy rajtakapták a megyeházán lévő személyzet lakásaiban. Semmi nem tűnt el. 1844-ben szülei katonának adták. 1847. november 25-én a fenyítő törvényszék Rády Borbála és Csernyik Erzsébet megerőszkolásával vádolja. Bebizonyított. 1848-ban a forradalom kitörésekor a cs. kir. seregben szolgált. 1848 nyarán beállt közvitéznek a 17. honvéd zászlóaljhoz, ahol csakhamar őrmester lett, 1848. december 22-én kinevezték hadnaggyá. További előléptetéséről, katonai tetteiről nincs adat. Világos után nem tette le a fegyvert, bújdosó betyár lett. Krúdy első körözésére 1849. december 25-ről van adat. Az 1850. február 14-i körözvényből megtudjuk: „beszél magyarul, tótul, rosszul németül, s még rosszabbul deákul.” Február 24-én ismét megjelent köröztetése. A Magyar Hírlap Egerből arról tudósít, hogy a Mátrában csavarog. Május 1. és 27. között elfogták. 27-én megszökött. A börtönéből megszökött Krúdy a környéken csavargott. Augusztus 19-én Dancs Pál csecsei gazda panaszt tesz, hogy KK és legényei raboltak a faluban. 1851. augusztus 17-én Lovik Terézia hajadonnal – aki Súlyból Ilinybe ment – a gárdonyi kukoricásban erőszakoskodott. Néhány nap múlva a sztegovai határban elfogták és a pozsonyi haditörvényszék-re vitték. A börtönből újra megszökött. Erről apja 1853. december 18-i leveléből értesülünk, amely szerint nem hajlandó a kincstárnak megfizetni a kárát, melyet KK a szökésekor viselt ruhák elvitelével okozott. 1861. november 28-án halt meg. Augusztus 17-én a jászteuki pusztán erőszakoskodott egy lánnyal, az ott lévők üldözöbe vették. Diószeghy Tádé megyei csendbiztos megsebesítette s a gyarmati börtönbe kísérte, ahol meggyógyult. Egymásik bűnténye, három „igen fiatal leánykán” elkövetett erőszak miatt november 26-án Vácra kísérték kihallgatásra. November 28-án visszafelé a Jásztelekről vadkeretre vezető országúton szökés közben Namen Gusztáv pandúrtizedes agyonlőtte. *Prazevnoszký: Madách és Nógrád*

232. Kubányi Lajos (Alsóesztergály 1855. május 5. – Alsóesztergály 1912. május 5.)

Festőművész, gyógyszerész. Gyógyszerészi oklevelet szerzett, de már fiatal korában sokat rajzolt és festett. Műveit Keleti Gusztávnak mutatta meg, aki arra bízta, hogy Münchenbe menjen a festészetben való elmélyülés érdekében. Münchenben tanulmányait elvégezve hazatért, szülőhelyén telepedett le és teljesen a festészetnek élt. Tehetséges zsánerképfestő. Művei különösen Nógrád megye úriházaiban népszerűek. A legnagyobb előszeretettel lovakat festett, s a Képzőművészeti Társulatnak és a Nemzeti Szalonnak nem volt olyan kiállítása, melyen egy v. több művel ne szerepelne. *Pallas, Magyar életrajzi lexikon, Boronszký: Nógrád vármegye, Kovalcsik: Arcok 2. köt.*

233. Kubicza István (Alsóstepano 1882. január 8. – Balassagyarmat 1945. november 8.)

Vármegyei főjegyző 1940-től. Az Árva megyei Alsó-stepanón született. Tízéves kora körül három testvérével együtt (két lány és két fiú volt a családban) a szülők Losoncra költöztek. Az 1890-es évektől apjának gyolcskereskedése volt e nógrádi mezővárosban. Az állami főgimnázium után útja az egri érseki jogi liceumba vezetett. 1906. augusztus 14-én elkezdte közigazgatási gyakornoki munkáját a füleki járásban. Egy félév után következett a losonci, majd a balassagyarmati járás. Öt év hivatali szolgálat után, 1911-ben választotta a közgyűlés vármegyei aljegyzővé. 1921-ben másodfőjegyzői előléptetést nyert, 1926-ban rövid időre helyettes vármegyei főjegyző, 1928-tól vármegyei másod főjegyző. 42 éves korában, 1924-ben kötött házasságot Bobovniczky Erzsébettel. 53 éves, amikor eléri hivatali pályájának csúcspontját, egyhangúlag megválasztják vármegyei főjegyzőnek. Vallásos érzületét egyházában betöltött tisztségei is jelzik: az 1921-ben megalakult balassagyarmati a római katolikus egyházközség jegyzője, később tanácsstag, képviselő-testületi tag, a férfi katolikus kör választmányának tagja, az Emericana Főiskolai Diákszövetség Corporatio Hippolytanájának dominusa, a Szent Lászlóról elnevezett férfi kongregáció prefektusa. Felesége zászlóánya volt a Mária Leányai Társulatban, s szoros kapcsolat fűzte a szaléziakhoz is. A nyugdíjkorhatárt 1941. szeptember 1-jén betöltve, a vármegyei közgyűlés „eddig szolgálati beosztásának érintetlenül hagyása mellett a közszolgálat érdekében egyévi időtartamra szolgálatába továbbra is visszatartja.” Egy év elteltével újra kérte nyugdíjaztatását, amit a közgyűlés elfogadott, és 37 éves hivatali közszolgálat után 1943. január 1-jével nyugdíjazta. A nyugodt nyugdíjas évek helyett azonban egyre inkább a háborús viszonyok erősödtek, majd 1944 decemberében Balassagyarmatot is elérték a harcok. 1945 tavaszán az újjászerveződő megyei közigazgatás ismét szolgálatba hívta, 63 évesen ismét munkába állt, azonban az idősödő főjegyző egészsége nem sokáig bírta az újabb megterhelést. 1945 őszén kórházba került, ahonnan már nem volt visszaút: november 8-án meghalt. *Hausel Sándor: K. I.=BgyHoHi 2002.*

234. Kubinyi Ágoston (Videfalva 1799. május 30. – Bp. 1873. szeptember 19.)

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, természettudós, régész, az MTA tagja. Középkorúit Besztercebányán és Debrecenben végezte, a pesti egyetemen filozófián kívül növénytant, numizmatikát és archaeológiát tanult. 1821-ben aljegyző Nógrád megyében, ahol húszévi közigazgatási hivatalviselése alatt minden kulturális mozgalomnak a vezetője volt. Tevékeny és hasznos működést fejtett ki az ág. ev. egyház ügyeinek intézésében, melynek 1837-ben esperességi felügyelője lett. 1843-ban a nádor a Nemzeti Múzeum igazgatójának nevezte ki, amelynek

fejlesztéséért rendkívül sokat tett. Kialakította a múzeum jelenlegi kertjét, rendezte és felállította a Pyrker-féle képtárat, gyarapította a múzeum gyűjteményeit hazafiúi pénzáldozatok árán, de a külföldi nagy múzeumok ajándékozása által is. Részt vett a Magyar Földtani Társulat megalapításában, melynek 1851-től elnöke. Még nógrádi hivatalnokoskodása idején, Losoncon olvasó társulatot és könyvtárat alapított. Miután ezt az oroszok 1849-ben elpusztították, rövid idő alatt 15.000 kötetes városi könyvtárat hozott létre. Az Akadémia 1843-ban tiszteletbeli, 1853-ban igazgató tagjának választotta. A király 1845-ben királyi tanácsosi címmel tüntette ki, 1857-ben pedig, amikor a Nemzeti Múzeumot meglátogatta, gyémántos gyűrűvel ajándékozta meg, 1858-ban kamarássá nevezte ki, 1869-ben pedig, nyugdíjba vonulásakor a vaskoronarend III. osztályú keresztjével tüntette ki. A bécsi állattani, a passauai természettudományi, az amsterdami *Natura artis Magistra* nevű állattani kert, a luxemburgi régészeti társulat tiszteleti taggá, a majna-rajnai, szász-altenburgi, kopenhágai, görlici tudós társulat és a római archaeológiai társulat levelező tagjává választották. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Színnyei*

235. Kubinyi Ferenc (Videfalva 1796. március 21. – Videfalva 1874. március 28.)

Paleontológus, liberális politikus, az MTA tagja, 1848-ban a losonci kerület képviselője. Tanulmányait a besztercebányai és a debreceni kollégiumban folytatta, Pesten jogot hallgatott. 1821-ben királyi táblai jegyző, 1823-ban Nógrád vármegye szolgabírája, mely hivatalát tíz évig tölti be. Vahot Imre az úti élményekben így emlékezik meg róla. „A megyeházához a rabok számára czélszerű dolgozóház van csatolva, melly leginkább a derék, ember-szerető Kubinyi Ferencnek köszönheti létét s jó karbani állását”. Felesége Gyürky Franciska. Losoncon könyvtár- és szalonjuk a társasági élet központja, nevezetes bálakat is adtak. Az 1833., 1843. és 1847. évi országgyűléseken Nógrád megye reformpárti követe. Nagyrészt az ő érdeme az is, hogy az ország rendei 500.000 forintot adtak a Magyar Nemzeti Múzeum felépítésére és 120.000 forintért megvásárolták a Jankovich-féle gyűjteményt. Irodalom- és tudományszeretettől fűtve a kulturális mozgalmak egyik legelkezdőbb szervezője volt. Anyagi támogatásával jelent meg Kísfaludy almanachja, az *Aurora*. 1862-ben Henszlmán Imrével és Ipolyi Arnoldddal Konstantinápolyba utazott a Corvinák tanulmányozása végett, amikor több Corvinát megszerzett az Akadémia könyvtára számára. Jelentékeny része volt a természettudományi, geológiai és archaeológiai társulatok megalapításában, a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek létrehozásában. Nógrád megye követeként szerepelt az 1847. évi, és a losonci választókerület képviselője volt az első népképviselői országgyűlésen. A szabadságharcban való részvétele miatt 9 évi várfogságra ítélték. 1861-ben szintén a losonci választókerületet képviselte a határozati párt tagjaként. Tudományos érdemeiért az Akadémia 1841-ben levelező, 1858-ban tiszteleti tagjának választotta, és a matematikai és természettudományi bizottságnak 1870-ig elnöke volt. *Magyar életrajzi lexikon, Magyar tudóslexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Praznovszky: Madách és Nógrád*

236. Kulka Frigyes (Ipolsyág 1925. január 31. – Bp. 1989. szeptember 23.)

Orvos, mellkassebész, tüdőgyógyász, egyetemi tanár. Tanulmányait a bp.-i egy. orvosi karán végezte, orvosi oklevelet 1950-ben szerzett. 1950-1959 között az Orsz. Korányi TBC Szanatóriumban működött, 1959-1978 között Szegeden az I. sz. Sebészeti Klinika professzora, 1978-tól haláláig a bp.-i Orvostovábbképző Egy. sebészprofesszora. Pályafutása alatt számos tanulmányutat tett Európában és az USA-ban. Sebészi gyakorlata elsősorban a daganatos mellkas sebészeti kérdéseire terjedt ki. Elnöki tisztséget viselt a Magy. Sebész. Társ.-ban és az Európai Sebész. Társ.-ban. A Nemzetközi Sebészeti Kollégiumban hazánk képviselője volt. Elnöke volt az Egészségügyi Tud. Tanács (ETT) Orvostech. Bizottságának és az Orsz. Sebészeti Kollégiumnak. Mintegy 170 közleményt jelentetett meg a daganatos, a mellkas- és a sebészeti diagnosztika területéről. Munkássága elismeréseként Korányi- és Semmelweis-émlékéremmel tüntették ki. Megkapta a Magy. Népköztársaság Babérkoszorúval Ékesített Zászlórendjét (1989) *Magyar életrajzi lexikon*

237. Kurländer Ignác (Balassagyarmat 1846. december 25. – Bp. 1916. szeptember 2.)

Meteorológus, csillagász. 1870-ben asszisztens, 1875-ben obszervátor és 1890-től aligazgató a m. kir. meteorológiai intézetnél. Ő volt, aki megindította a hazai időjárás-előrejelzések, prognózisok közreadását. Tevékeny részt vett a meteorológiai évkönyvek szerkesztésében. *Magyar tudóslexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

238. Lakos György (Békéscsaba 1921. augusztus 20 – Bp. 1977. május 5.)

Író, újságíró. 1962-től nyugdíjazásáig a Nógrád c. napilap rovatvezetője. *Magyar életrajzi lexikon*

239. Lányi Sámuel (Igló 1791 – Kékkő 1860. március 9.)

Mérnök. Rajzai Mocsáry monográfiájában jelentek meg. Részt vett a Tisza-szabályozás előkészítésében. *Magyar tudóslexikon*

240. Lassovszky Károly (Gyetta 1897. március 23. – Boston 1961. december 20.)

Csillagász, fizikus, matematikus, a fizikai tudományok kandidátusa. Középiskoláit Besztercebányán és Losoncon végezte, itt érettségizett. Előbb a bp.-i Földrendési Számoló Intézetben, majd 1921-től a bp.-i szabadság-hegyi (sváb-hegyi) Egy.-i Csillagvizsgálóban dolgozott. Ugyanitt 1938-tól 1943-ig igazgató és 1949-ig az egy. Csillagászati Intézetének vezetője. 1956-ig az Áll. Eötvös Loránd Geofizikai Intézetnek munkatársa. 1956-ban külföldre távozott. 1957-től haláláig az USA-ban a Smithsonian Asztrofizikai Intézetben dolgozott. Fő-

ként csillagászati fényességmérésekkel és az optikai műszerek elméletével foglalkozott. A Geofizikai Intézetben Oszlaczky Szilárdal a földkéregre ható árapályerőt tanulmányozta. Utolsó munkái a mesterséges holdak fényképezéssel végzett helyzetmeghatározásának pontosságát tárgyalják. Ismeretterjesztő tevékenységet is végzett.

Magyar tudóslexikon

241. Lavotta János (Pusztafödemes 1764. júl. 5. – Tállya 1820. aug. 11.)

Zeneszerző, hegedűművész. 1784-ben elszökött a szülői háztól. Ferdinánd herceg gyalogezredébe állt katonának, s mint besorolt, két hétig a pozsonyi kaszárnyában tartózkodott. Apjának sikerült őt - miután egyetlen figyerméke volt – kiszabadítani. Bécsbe küldte, hogy ott hegedülni tanuljon. Egy év alatt ott oly rohamos haladást tett, hogy Bécs akkori legfényesebb köreinek termeiben közbámulat és tisztelet tárgya lett. 1788-ban anyjától rá maradt kis vagyonkáját eladta és újból vándorlásnak indult, felkereste a vendéglátó magyar házakat, s habár mindenhol nagy örömmel fogadták, egy helyen sohasem időzött sokáig. 1792. a Protasevitz igazgatása alatt levő első magyar színészeti társulat zenekar-igazgatóul nyerte meg. Havi 15 váltó forintnyi díjat kapott, a «muzsikáknak directiójáért», megígérték azonban, ha szorgalmasan fogja betanítani a muzsikusokat, később a fizetése is nagyobb lesz. 1794-ig neki is kínlódnia kellett, mint a társaság többi tagjainak. E két sanyaru év alatt több énekes darabhoz zenét is írt, valamint L. első szerelme című felséges hallgató magyarját. A társulat megbukott és L. ismét csak vándorútra ment; meglátogatta a kiválóbb családokat, hol mindig szívesen látták; rendszer tartózkodási helye azonban sohasem volt. Időzött Szöllösön Elek Istvánnál, **Terényen Gyürky Pálnál**, **Nógrádban Benkő Jánosnál** és Szabolcsban Eördög Alajosnál; ez utóbbi annyira szerette, hogy kedvenc Stradivarius-hegedűjét is neki ajándékozta. 1794-1816 között élete folytonos ide-oda vándorlásból állott; ez időben adta magát a borivásra, melynek túlságos élvezete káros hatással volt egészségére. 1803-ban Debrecenbe hívták karmesternek, el is ment, hogy e helyet elfoglalja, de említett szenvedélye már akkor lehetetlenné tette, hogy ez állásban megmaradhasson. E kóborlások és a rendetlen életmód aláásták egészségét, mégis ez időben írta legszebb szerzeményeit. Szemere Pál - ki L.-t 1811. **Gyürky Pál** házában Terényen hallotta játszani, hol L. öröme időzött - azt írja, hogy már akkor zeneszerzeményeinek száma 98-ra terjedt. Nagy betegen érkezett 1819-ben Tállyára, hol orvos barátja gondos ápolása alatt annyira fel is lábadozott, hogy a rendelt gyógyszerért személyesen ment el a patikába; alig vette át azonban az orvosságot, midőn nagymérvű konvulzió vett erőt rajta s rövid idő múlva meghalt. Tályán is van eltemetve; emlékkövet tisztelője, Ujfalussy Mihály emeltetett hamvai fölé 1831. *Pallas*

242. Leblancné dr. Kelemen Mária (Hajdúböszörmény 1931. – Tatabánya 1995. szeptember 4.)

A hajdúböszörményi gimnáziumban 1949-ben megszerzett érettségi után közvetlenül beiratkozott az egri tanárképző főiskola magyar-történelem szakára, majd tanulmányait a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folytatta. 1951-ben ott kellett hagynia az egyetemet, s diplomát csak jóval később, 1962-ben szerzett a budapesti ELTE-n magyar-történelem szakon. 1963-tól a salgótarjáni Madách Gimnáziumban tanított, ahol legtehetségesebb diákjaival országosan elismert honismereti szakkört alakított. Tudományos munkássága is innen datálható, ekkor kezdett el behatóan foglalkozni a Nógrád megyei irodalmi hagyományokkal. Ezen első próbálkozások eredménye az az 1967 és 1971 között megjelent öt füzet, amely az „*Irodalmi emlékek nyomában Nógrád megyében*” címet viseli. 1967-ben ugyanis szívműtéten esett át, s ezért 1970-ben – 39 évesen – orvosai tanácsára pályát változtatott, s anyai nagyapja foglalkozását követve ő is levéltáros lett Salgótarjában. Történelem iránti vonzalma ekkor bontakozott ki igazán. A levéltári feldolgozó munka mellett szinte azonnal bekapcsolódott az intézmény publikációs tevékenységébe. Történeti témájú cikkeket, könyvismertetéseket, levéltári módszertani tanulmányokat attól kezdve publikált, ahogy átlépte a levéltár küszöbét. Munkáját 1980-ban Ortutay Gyula-emlékéremmel honorálta a honismereti mozgalom. (Gyűjteményes munkákban, évkönyvekben, folyóiratokban egyébként több mint 100 tanulmánya, közleménye és cikke jelent meg.) Országos jelentőségűt az az a két kötetes Madách forráspublikációval alkotott, amelyekben közzétette a Nógrád Megyei Levéltárban, illetve az ország közgyűjteményeiben Madách Imre közéleti tevékenységére és a Madách család 19. századi gazdasági viszonyaira vonatkozó valamennyi fellelhető dokumentumot, továbbá az Andor Csabával közösen elkészített Madách Imre kéziratai és levelezése című kézirat-katalógussal. Munkabíráására, szorgalmára, akaraterejére mi sem volt jellemzőbb, mint az, hogy élete ezen három fő művét már azt követően alkotta meg, hogy kényszerűségből távoznia kellett Nógrád megyéből. Amikor az év elején egyre többször rosszul lett, akkor is azt gondoltuk, hogy a szíve felelős a hirtelen szédülésekért. Holott akkor már egy másik betegséggel vívta élethalálharcát, a rákkal. Ezzel a kórral már az ő törekeny, de mégoly szívós természete sem tudott megbirkózni. Annyi ereje viszont még maradt, hogy mielőtt a kórházba vonult, leadta a szerkesztőnek a Mikszáth-kézirat-katalógus majdnem teljesen kész kéziratát. *A. Varga László In: Bgyhobi 1995.*

243. Lehár Ferenc (Komárom 1870. április 30. – Bad Ischl 1948. október 24.)

Katonakarmesterként működött Losoncon. 1890-től kezdődően 12 éven át katonakarmesterként működött Losoncon, Polában, Triesztben, Bp.-en, Esztergomban és Bécsben. Zeneszerzői munkásságát operakom-

pozíciókkal kezdte (Kukuska, 1896). Bécsben 1902. nov. 21-én mutatták be első operettjét, a Bécsi asszonyokat, amely világsiker lett és meghatározta további munkásságának fő területét. Életének legnagyobb részét az osztrák fővárosban töltötte, itt mutatták be nagy sikerű operettjeit. Az 1926 – 38-as esztendőben Berlinben élt. 1943. febr. 20-án Bp.-en a Garabonciás bemutatóját dirigálta. A II. világháború után Zürichbe költözött, és csak röviddel halála előtt tért vissza Ausztriába. A századeleji operett egyik legkiválóbb képviselője, operettjeiben magas igényű kompozíciós követelményekkel lépett fel, megújítva az akkor már sablonossá merevedő bécsi operett stílusát. *Magyar életrajzi lexikon*

244. Lékai János (1896-1925)

Író, újságíró. Érettségi után Balassagyarmaton volt hivatalnok, egy vaskereskedésben dolgozott. 1918. október 16-án sikertelen merényletet követett el Tisza István ellen. Később a KMP alapító tagja lett. A Tanácsköztársaság bukása külföldön érte, Bécsben a Kommunista Ifjúságkörös Nemzetközi első kongresszusán volt jelen. Bejárta Európát, majd John Lassen néven Amerikában az Új Előre napilap munkatársa, az amerikai magyar kommunisták szervezője. Balassagyarmaton 1969-ben neveztek el róla utcát a temető és a Kossuth Lajos utca között, mely a rendszerváltozás után, 1991-ben Vízzy Zsigmond nevét vette fel. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Reiter: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998.*

245. Lengyel Géza (Salgótarján 1884. december 23. – Bp. 1965. június 4.)

Flórakutató, agrobotanikus, egyetemi tanár, az MTA lev. tagja (1947–1949), a biológiai tudományok kandidátusa (1953). Isk.-it Bp.-en végezte, 1907-ben bölcsészdoktori szigorlatot tett. Mágócsy-Dietz Sándor mellett tanársegéd, majd 1908-tól 1940-ig, nyugdíjazásáig a Vetőmagvizsgáló Állomáson működött, utóbb mint kísérletügyi ig. 1929-ben egy.-i magántanári képesítést szerzett. 1945-ben az Agrártudományi Egy. mezőgazdasági növénytan tanszékén egy.-i tanár, 1949-ben újra nyugalomba vonult. A m. flóra kutatásával és mezőgazdasági növénytanal, főleg a vetőmagokkal foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon*

246. Lengyel Ottó (Balassagyarmat 1921. december 14. – Balassagyarmat 2006. március 16.)

Templomfestő, restaurátor, szoba- és címfestő. Fiatal korában futballozott és atlétizált, 30 éves koráig a budapesti UTE versenyzője, mint középtávfutó és műlesikló. A II. világháborúban amerikai fogságba került, majd onnan kiszabadulva, 1946-ban letartóztatta a GPU. Az őrizetből megszökve rövid budapesti bujkálás után Ausztrián át Olaszországba szökött, ahol a Cinecittában dolgozott, mint díszletfestő. 1949 őszén hazatért Rómából. A munka és a sport mellett magántanulóként elvégezte a négy polgárit, majd a gimnáziumot, s a mestervizsga letétele után, 1954-től önálló kisiparosként dolgozott. 1954 októberében házasságot kötött Edeleányi Erzsébettel. Három gyermekük született: László 1955. november 22-én, Judit 1960. február 15-én, Loretta (Lotti) 1963. január 5-én. 1963-tól az ország területén összesen 82 templombelsőt varázsolt újjá. A képzőművészet minden ágát szerette. Eredeti barokk motívumok alapján az ő rajza nyomán egy fafaragó elkészítette azt a két csillárt, amit azután befestett és aranyozott. Ezek láthatók városunk főplébánia templomában. De a Fájdalmas Anya szobrát, a Jézusszíve oltár tabernákulumát és a szószék tetején lévő Jó pásztor szobrot is ő restaurálta. Találmánya révén tagja volt a Feltalálók egyesületének. A rendszerváltás utáni első önkormányzatban, képviselőként igyekezett a közösség javát szolgálni. Évekig önkéntes rendőrként vigyázott a város nyugalma. *Nekrológ =BgyHoHi 2006.*

247. Ligeti Lajos (Balassagyarmat 1902. október 28. – Bp. 1987. május 24.)

Balassagyarmat díszpolgára (1979). Orientalista, egyetemi tanár, az MTA tagja. A mongol, török, mandzsunguz, tibeti és kínai műveltségnek s a magyarság keleti kapcsolatainak nagyhírű kutatója. Balassagyarmaton járt gimnáziumba, ahol 1921-ben érettségizett. A Balassi gimnáziumban alapítványt tett 1980-ban, az iskola megalapításának 80. évfordulóján. 1991-ben utcát neveztek el róla szülővárosában, 1992-ben emléktáblát helyeztek el Baltik Frigyes utcai lakóházán, melyet később lebontottak, így születésének centenáriuma az emléktábla a Balassi Bálint Gimnáziumba került. A Honismereti körben emlékülést tartottak munkásságáról tanítványai és akadémikusok közreműködésével 1992-ben és 2002-ben, melyek az emléktábla leleplezéséhez kapcsolódtak. *Magyar életrajzi lexikon 1994, Honismereti Híradó 1992, 2002, Kovalcsik A.: Arcok (1)*

248. Lippay Lajos dr. (Magyarszögyén 1897. szeptember 27. – Balassagyarmat 1949. március 8.)

Pápai protonotárius, esztergomi kanonok, érsekvadkerti kerületi esperes, balassagyarmati plébános. Teológiai tanulmányait Esztergomban végezte. 1923. július 29-én pappá szentelték, majd Rómában folytatta stúdiu-mait. 1925-ben Balassagyarmaton káplán. 1941-től balassagyarmati plébános, 1944-től a főegyházmegye nőgrádi részének érseki biztosa, 1945-ben az érsekvadkerti kerület esperese és tanfelügyelője, 1946. május 4-én mesterkanonoki stallumot kap, de felmentik rezideálási kötelezettsége alól, hogy a balassagyarmati plébániát el tudja látni. Tagja a Szent István Akadémiának, szerkeszti a Magyar Sion c. lapot, a Magyar katolikus írók évkönyvét, dolgozott a Katolikus lexikon írói közösségében. 14 önálló teológiai munka és számtalan cikk fűződik nevéhez. A 2. világháború végén sok személyt, családot megvédett a zaklatásoktól, menedéket biztosítva számukra a plébánia épületében. Tekintélyét mutatja, hogy a legzavarosabb időszakban a megszálló szovjet csapa-

toktól fegyveres őrizetet is tudott biztosítani a plébániára. Tagja volt a városi képviselő-testületnek, elnöke a Nemzeti Bizottságnak, amely kiegyensúlyozott összetételével sokáig meg tudta őrizni a politikai egyensúlyt. A fokozódó zaklatások azonban felőrölték egészségét, szíve felmondta a szolgálatot. Balassagyarmaton van eltemetve. *Kovalcsik András: LL. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1998., K. A.: Arcok (1).*

249. Lipszky János (Szedlicsna 1766. április 10. – Szedlicsna, 1826. május 2.)

Huszártiszt, térképszerkesztő. A losonci gimnáziumban tanult. Fiatalon katonai pályára lépett, lovaskapitány, 1808-ban ezredes lett, 1809-ben a Napóleon elleni háború idején József nádor hadsegéde. A Helytartótanács rendeletére 1798-ban Bogdanich Imre Dániel csillagással – aki munkájához földrajzi helymeghatározásokat végzett – felmérte Mo. határait és belső területének egy részét (kb. 500 helységet). Mo.-ról és Erdélyről kiadott mappája az első felmérésen alapuló megbízható térképe az országnak a mellé kiadott mutató pedig az első teljes helységnévtár. *Magyar tudósléxikon, Magyar életrajzi léxikon*

250. Lisznyai Damó Kálmán (Herencsény 1823. október 13. – Buda 1863. február 12.)

Költő. Iskoláit Losoncon, Pozsonyban és Eperjesen végezte. Írói hajlama korán felébredt. Versei sűrűn megjelentek a korabeli folyóiratokban, és ismertté tették nevét. Részt vett az 1843-i pozsonyi országgyűlésen, ahol megismerkedett Petőfivel. Az ügyvédi oklevelet megszerezvén, hivatalnoki pályára lépett: Nógrád megye aljegyzője, táblabírája és törvényszéki hivatalnok lett. Kitűnő szóbeli képessége, költői tehetsége, forró hazaszeretete, egyénisége kedvelté tették, különösen az ifjúság körében. Tagja volt a Tízek társaságának, az unio ügyében Kolozsvárra utazó pesti küldöttségnek 1848. május 29-én, választmányi tagja az Egyenlőségi Klubnak (1848. júl. 16.). A szabadságharcban huszárként szolgált. Részt vett a kápolnai csatában, s a harc alatt őrnagyi rangot nyert. A forradalom leverése után közlegénynek sorozták be, de osztrák és olasz földön teljesített kétévi szolgálat után visszatért Pestre, hol ezek után csak az irodalomnak élt. Cifraszűrben, magyar viseletben járta be az országot, mindenfelé felolvasásokat tartott és költeményeit szavalta. Lisznyai fő képviselője a Petőfi halála után megindult irodalmi irányzatnak, mely a magyarkodásban, népieskedésben, az etnográfiai érdekességek, a tájnyelvi sajátosságok hajszolásában, a szilajságban és a pongyolaságban kereste az eredetiséget. Az ő dalainak hatására indult meg az ötvenes években divatos „kelmei”, „vidékiek” költészet. *Magyar életrajzi léxikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

251. Ljubimov, Vaszilij Mitrofanovics (Rosztov ? – ? 1986)

1944. december 9-én – mint Piljev tábornok lovas gépesített hadtestének felderítő osztagvezetője a szovjet hadsereg képviselőjeként katonáival együtt délkelet felől elsőként hatolt be Balassagyarmatra. A Káprásoknál ő is megsebesült. Városunk díszpolgára lett 1969. december 9-én. Ekkor meglátogatta az egykori harcok színtereit Nógrád megyében. *Hopkó Tajána: Nekrológ. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1986.*

252. Lombos Márton (Bercel 1916. február 26. – Balassagyarmat 1988. június 10.)

Balassagyarmat tanácselnöke 1965-1977-ig, iparosításának elindítója. 1929-től élt Balassagyarmaton. Itt volt inas, kereskedősegéd, a háború után az Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat igazgatója. Tanácselnöki kinevezése után a húszéves Csipkerózsika-álomból ébredő város építetője, infrastruktúrájának fejlesztője. Nyugdíjazása alkalmából Pro Urbe kitüntetést kapott (1977), 1978-ban Balassagyarmat díszpolgára címmel tüntették ki. A balassagyarmati temetőben nyugszik. Kitüntetései: Munkás-paraszt hatalomért emlékérem (1957), Munka érdemrend ezüst fokozata (1961), 10 éves munkásör szolgálatért (1967), Jubileumi emlékérem (1970), Haza szolgálatáért érdemérem arany (1970), (1975), Munka érdemrend arany fokozata (1971), (1977), Közbiztonsági érdemérem arany (1977), Belkereskedelem kiváló dolgozója (1956), Kiváló munkásör (1960), Kiváló munkásör parancsnok (1962), Vízgazdálkodás kiváló dolgozója (1972), Magyar Kábel Művek tiszteletbeli aranygyűrűs 40 éves törzsgárda tag (1977) *In: BgyHoHi 2002 Finta Kata, BgyHoHi 1979, 1980, 1988, HT*

253. Lóska Lajos (Kassa 1917. szeptember 28. – Fülek 1987. január 15.)

Gimnáziumi tanár, író. Bp.-en szerzett tanító oklevelet 1940-ben. 1944-ig joghallgató volt Pécsen, majd Pozsonyban folytatta tanulmányait, ahol 1953-ban szerzett tanári diplomát. Ezután Fülekre került, ahol gimn.-i tanárként dolgozott nyugdíjba vonulásáig. *Magyar életrajzi léxikon.*

254. Losonczy István (? – Temesvár, 1552. júl. 27.)

Temesvár kapitánya, nagybirtokos, főnemes, vitéz katona. I. Ferdinánd eleinte nem volt jóakarója, mivel több felől számos súlyos vádat emeltek ellene. 1547-ben azonban - midőn Nógrád vármegye főispánja volt - teljes kegyelmet nyert, melyet azzal hálált meg, hogy Báthory András, Nádasdy Tamás és Castaldo János kíséretében Erdélybe ment, hogy megszerezze Ferdinánd király számára. 1551-ben lett temesi főispán és Temesvár kapitánya. Könnyű szerrel visszaverte Mohammed beglerbég ádáz ostromát. 1552-ben megújult a török ostrom, melyet ekkor Ahmed pasa vezetett. Mivel sehonnán nem érkezett segítség, L. kénytelen volt a várat szabad elvonulás kikötése mellett a töröknek átengedni. A szószegő Ahmed vérengző katonái megrohanták a kivonuló lakosságot és az őrséget. L. hősiességében halálos sebeket kapván, a törökök kezébe került, kik a haldoklót lefejeztették (1552. júl. 27.) és fejét a győzelem jeléül Konstantinápolyba küldték. Benne a L.-ak

fiágának magva szakadt. L.-nak királyi engedéllyel fiúsított lánya, L. Anna, 1562. férjhez ment Ungnád Kristóf, későbbi (1578) horvát bánhoz. Ő lehet az a Julia és Anna, akihez Balassi Bálint szerelmi verseit intézte. *Pallas*
255. Losonczy Schweitzer Oszkár (Losonc 1890. január 9. – Bp. 1981. január 9.)

Hegedűművész, zenekarvezető, zeneszerző. Gimnazista korában Czóbel Leó tanította hegedülni. Hubay Jenő ösztönözte továbbtanulásra losonci meghallgatása után. Bp.-en előbb a Fodor Zeneisk.-ban tanult, majd a bp.-i Zeneműv. Főisk.-n Bloch József növendéke volt. 1912-ben kapta meg kitüntetéses diplomáját. 1922-1925 között a losonci zeneisk. ig.-ja; megalapította a Losonci Filharmóniai Társ.-ot. Később tíz évig európai hangversenykörúton járt zenekarával. Jelentős pedagógiai munkát végzett fiatal hegedűművészek képzésével. Mintegy kétszáz zenemű, hegedű- és zongoradarabok; több tucat szonon, szerenád, csárdás, műdal, s különböző átiratok szerzője volt. *Magyar életrajzi lexikon*

256. Luby Sándor (Balassagyarmat 1855. augusztus 30. – Bp. 1905. október 5.)

Költő, újságíró. L. Mátyás ügyvéd és Kretschmer Zsuzsánna fia. Atyja ügyvédi irodájában dolgozott 1876-tól 1883-ig. Közben (1880–82.) a balassagyarmati elemi iskola III. osztályában is tanított. 1877-ben Komjáthy Jenővel Röpke ívek cím alatt szépirodalmi lapot szerkesztett. 1883-tól Budapesten élt, ahol a Pesti Hírlapnak volt belső munkatársa. A Mátyás Diák c. humorisztikus lap vezérverseit is ő írta. Börne-fordításait antológiában adta ki (1880). Több verskötete, továbbá néhány verses és prózai népies elbeszélése jelent meg. *Magyar életrajzi lexikon 1994, Borovszky: Nógrád vármegye, Színnyei*

257. Lutter Nándor Ferdinánd (Bér 1820. szeptember 3. – Bp. 1891. december 30.)

Pedagógus, matematikus, az MTA lev. tagja. Kegyestanítórendi áldozópap. 1836-ban a piarista rendbe lépett, Privigyén és Vácott tanult, a teológiát Nyitrán végezte. 1847-től a budai gimnázium számtan és mértan tanára. A szabadságharcban tűzérként vett részt. 1852-1858-ig a selmeci gimnáziumban tanított, 1861-ben a budai gimnázium igazgatója, 1864-ben a rend kormánytanácsosa lett. 1867-ben Eötvös József közoktatási miniszter Zürichbe küldte a közoktatási viszonyok tanulmányozására. Már a Helytartótanács megbízta a budapesti tankerület vezetésével, ezt később a minisztérium megerősítette, s 1884-ben véglegesen kinevezte a tankerület főigazgatójának. Nagy érdemeket szerzett közoktatásunk újjászervezése, a főváros tanügyének emelése körül. Tagja volt az Országos Közoktatási Tanácsnak, a Fővárosi Közoktatási Bizottságnak, elnöke a Magyar Tanférfiak Egyesületének (1862), tiszteletbeli tagja az Országos Középkisiskolai Tanáregyesületnek és elnöke az országos gyorsírói vizsgáló bizottságnak. 1859-től az MTA tagja, 1882-ben királyi tanácsosi címet kap. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

258. Madách Aladár (Csesztve 1848. január 1. – Alsósztrégova 1908. július 26.)

Költő, Madách Imre fia. A jogot Pozsonyban és Egerben végezte. Egy évi külföldi utazás után sztrégovai birtokára költözött, ahol gazdálkodással és költéssel töltötte az életét. Nagy kedvvel foglalkozott a spiritizmussal, számos cikket írt ezzel kapcsolatban. Tagja volt a London Spiritualist Alliance-nak. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

259. Madách Aliz, Grosschmidt Károlyné (Csesztve 1889. május 2. – Bp. 1977. okt.?)

Csesztvén temették el október 15-én. Madách Pál lánya volt. Madách Pál és báró Buttler Matild első gyermekeként 1889-ben született, korán ment férjhez Grosschmidt Károlyhoz, akiről unokaöccse, Márai Sándor így ír az *Egy polgár vallomásaiban*: „Apám öccse bizonytalanul; kínlódva érezte, hogy hiába «fogadják be», hasztalan ismerik el, szász eredetével, németes nevével mégsem tartozik egészen, feltétlenül ahhoz a nagy «családhoz», ami a dzsentrí-Magyarország volt század végén. Grosschmidt Károly korán, a harmincas évek közepén meghalt, a birtok és a pályáját akkoriban kezdő két fiú M. A-ra maradt, már akkor sem fiatal édesanyja ellátásának gondjával együtt. „Hogy a birtok jövedelmét kiegészítse, fizetővendégeket fogadott, a kúria rendszeres vendége lett az orientalista Germanus Gyula, aki a ház lakói és a többi vendég kérésére bemutatta, hogy hogyan hívja esti imára Kairóban a müezzin az igazhitűeket. Gyakran megfordult ott Németh Antal, a Nemzeti Színház rendezője, aki több ízben is színpadra állította *Az ember tragédiáját*, és a Képzőművészeti Főiskoláról festőosztályával Jaschik Álmos, aki Szegeden, a Dóm téri előadásához a díszleteket tervezte. A gazdaság irányítását lassan a két jogvégzett fiú közül a fiatalabbik vette át; miközben apám a megyei közigazgatásban helyezkedett el. A háború mindent megváltoztatott. A közeledő front elől az egész család nyugatra menekült, ahonnan nagybátyám feleségével és két kisgyermekével Argentínába került, Nagymama, édesanyjával és szüleimmel együtt visszajött Magyarországra, szeretett Csesztvéjére, mert csak itt tudta elképzelni az életet.” In: *Grosschmidt Péter: 110 éve született nagyanyám. Bgybóhi 1998.*

260. Madách Emánuel (Csesztve 1855. április 27. –Bp. 1914)

Madách Károly hét gyermeke közül az első. Középkisiskolai tanulmányait otthon kezdte, Esztergomban végezte. A jogi és államtudományi vizsgát Pozsonyban tette le. 1877-ben a közoktatási minisztériumba lépett. 1878-ban hadnagyként részt vett a boszniai hadjáratban. 1894-ben osztálytanácsos, 1898-ban valóságos miniszteri tanácsos lett. Számos cikket írt a fővárosi lapokba. *Borovszky: Nógrád vármegye*

261. Madách Gáspár (Sztregova 1590 – Sztregova 1647)

Költő, műfordító. Előbb szolgabíró, majd táblabíró, 1617-1646-ig Nógrád megye alispánja. Felesége Nándori Bene Anna. Gyermekai: Anna, Zsuzsa, János. A költészet művelésében rokona, Rimay János volt a mestere, kinek hátrahagyott műveiből egy latin nyelvű vallásos költeményt magyarra fordított. Négy vallásos éneket ültetett át cseh nyelvből magyarra, magyar nyelven írt munkái többnyire elmélkedéseket tartalmaznak. Legsikerültebb munkája a Balassi-strófákban Wesselényi Ferenc nevére írt fohászkodása 1646-ból, valamint a *Calabria tartományra bocsátott isten ostora* c. munka, melyet cseh nyelvből fordított. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Nagy Iván: MO családai*

262. Madách Imre (Alsósztrégova 1781 – Alsósztrégova 1834. január 3.)

Cs. és kir. kamarás, Madách Imre apja. Előkelő, gazdag lányt vett feleségül, Majthényi Annát (1789-1885), aki Marczibányi István házában nevelkedett, ahol megszerette az irodalmat és a művészeteket. Hozománya a csesztvei birtok volt. Nyolc gyermekük született. 1. Mária (1813-1849) – férjei: Huszár József (1804-1841) és Balogh Károly (1808-1849), 2. Eszter (1814. augusztus 28.). Aznap meghalt., 3. Jozefa Anna (1815. november 5. – 1820. április 1.), 4. Anna Henrika Antónia (1818. április 19. – Buda 1866. október 23.) – férje Huszár Sándor, M. Mária sógora. Bernecebarátiban éltek. 5. Imre (1823. január 20. – 1864. október 5.) – felesége 1845. július 20. – 1854. július 25-ig Fráter Erzsébet. 6. György Sándor (1825. február 17. – március 11.), 7. Károly (1826. március 26. – 1888.) – felesége Csernyus Emma (1838-1927), 8. Pál (1827. április 23. – 1849. október 30.). *Borovszky: Nógrád vármegye, Matzonné Balogh Anna: Családom. = NMMÉ 1991.*

263. Madách Imre (Alsósztrégova 1823. január 20. – Alsósztrégova 1864. október 5.)

Költő, Az ember tragédiája írója, 1861-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője. Középiskoláit magánúton, a filozófiát és a jogot Pesten végezte. Hivatali pályáját a nagy tudású, művelt Sréter János alispán mellett kezdi. 1842-ben leteszi az ügyvédi vizsgát. 1842-ben Nógrád vármegye tiszteletbeli aljegyzője, 1843-ban táblabíró. 1844-ben benyújtja pályázatát a kékkői szolgabírói állásra, majd visszavonja. Megismerkedik Fráter Erzsébettel, aki 1845-ben felesége lesz. Cikkeket ír Timon álnéven a Szalay-féle Pesti Hírlapnak a reformkor számos problémáját érintve (büntönügy, közmunkák, iparvédegyet, házi adó stb.). A csesztvei birtokra költözik, közel a megyeszékhelyhez. 1845-ben kinevezik a nemesi birtokok összeírását végző bizottságba, majd a közérő összeírására szervezendő bizottságnak lesz tagja. 1846-ban a megyei katonai főbiztosi tisztséget nyeri el közfelkiáltással. 1846-ban csatlakozott a megyei köztisztviselők „szegénylegények” társaságához. 1847-ben erről a témáról költői versenyt tartanak Csesztvén Matolcsi Györggyel és Szontagh Pállal. Ez év termése a Nógrádi képcsarnok c. tréfás epigrammagyűjtemény, szintén Szontaghhallal és Pulszky Ferencsel közösen. Részt vesz az 1848/49-es eseményekben. Március 13-án birtokán kerdeményezésére gyűlnek össze az ellenzékiek, hogy a lemondott Károlyi János helyére országgyűlési képviselőnek kérjék fel Kubinyi Ferencet. Főbiztosként megszervezte, felruházta és ellátta a nógrádi nemzetőrséget és az átvonuló honvédseregeket. Az első népképviselői országgyűlés választásánál a füleki kerület biztosa, ahol Repeczky Ferencet választják meg képviselőül. 1849 februárjában ugyan leteszi az esküt a császáriak által kinevezett Majthényi László kezébe, hivatalában azonban továbbra is végrehajtja a debreceni törvényes kormány intézkedéseit. Áprilisban, amikor a honvédseregek felszabadítják Nógrádot, főbiztosi tiszteből felmentik, de árvaszéki ülnökként és választmányi tagként tovább működik. Utóbbi funkciójában adja ki 1849. június 6-án Hírlelőjét, melyben figyelmeztet a közelgő orosz veszélyre, az általános népfelkelésre. 1849 szeptemberében a fegyveres gerillák fegyvereinek egy részét birtokán rejteli el. A családját sujtó tragédiák (nővére és öccse tragikus halála) és a nemzet gyásza visszahúzódnak a készletre. 1852 augusztusában letartóztatják, mert birtokán bújtatta Rákóczi Jánost, Kossuth titkárát. A börtönből és a kényszerű pesti tartózkodásból 1853 augusztusában tér haza Csesztvére. Öccse, Károly nőülni készül, ezért az osztályegyezség értelmében haza kell költözniük Sztregovára. Feleségével kapcsolata egyre romlik, egészen az 1854 farsangi losonci bálig, ahova Fráter Erzsébet férje és kísérelő nélkül állít be, megbotránkozást okozva. Ez a közvetlen kiváltó oka válásuknak, melyet 1854. június 25-én írnak alá Ecsegen. A társadalmi és családi életében bekövetkezett válság újra az írás felé fordítja. Versek és egy politikai vígjáték, *A civilizátor* megírása után megírja *Az ember tragédiáját*, melyet Szontagh tanácsára Arany Jánoshoz juttat el bírálásra. 1861-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselőjének választják. Mint a határozati párt képviselője, nagy hatású beszédet mond a parlamentben, amelyet nyomtatásban is megjelentetnek. Az országgyűlés feloszlása után, szeptemberben érkezik Arany János híres levele: „Az ember tragédiája úgy koncepciójában mint kompozícióban igen jeles mű”. Arany kezdeményezésére a Kisfaludy Társaság kiadja a drámát 1861-es kiadási évvel 1862 eleji megjelentetéssel, melynek sikerét bizonyítja, hogy 1863-ban új kiadást ér meg. Madách nem sokáig élvezhette az elért irodalmi sikert, 1864. október 5-én elhunyt. 1870 óta utca viseli nevét Balassagyarmaton, 1925-ben helyezték el emléktábláját a megyeháza falán, 1937-ben Sidló Ferenc szobra került közadakozásból városunkba. Emlékének ápolására, életművének népszerűsítésére 1877-ben Balassagyarmaton megalakult a Madách emlékgügyi bizottság, majd 1919–1944-ig itt működött a Nógrád vármegyei Madách Társaság. A 2. vi-

lágháború után 1964-ben nyílt először lehetőség arra, hogy Nógrád megye országos ünnepségen emlékezzen nagy fiára. 1964-ben alapították Nógrád megye Madách-díját, melyet Madách életművével foglalkozó alkotóművésznek, illetve a kultúra területén kiemelkedőt alkotó személyeknek adják át. A díjátadáshoz kapcsolódó ünnepségek 1964–1989-ig Salgótarjánban, 1990-től a balassagyarmati Madách Imre Városi könyvtárban zajlanak. 1983-tól Csesztvén emlékeznek a Nógrád Megyei Múzeumok szervezésében Madách halálának évfordulójára. Az 1990-es évek elején alakult Madách Irodalmi Társaság évente szeptember végén, október elején szimpóziumot rendez Madách Imre tiszteletére (Balassagyarmat – Csesztve – Szügy, majd 2005-től Salgótarján, 2006-tól Alsósztrégova és az előbbi településeken), melynek előadásait önálló kötetekben megjelenteti. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Madách Szimpózium kötetei, Balassagyarmati Honismereti Híradó kötetei*

264. Madách Imre (Csesztve 1859 – Balassagyarmat 1915. november 10.)

Madách Károly fia. Magyar kir. pü tanácsos, számvevőszégi főnök. Felesége alsó szatai Pethő Mária († Balassagyarmaton 1920. július 7-én, temetve Csesztvén.). Cserhátsurányban, majd Balassagyarmaton élt. Balassagyarmaton a Deák Ferenc u. 18-ban volt lakása. Lányuk, Madách Emma Sztranyavszky Sándor felesége lett (1912). Eltemetve Csesztvén. *Kerényi: Az utolsó nógrádi nagyaszonny. = Palócföld 1986/3. 75., Reiter László: Madách emlékek Balassagyarmaton. Nógrád Megyei Hírlap 2000. január 21.*

265. Madách Imréné Fráter Erzsébet (Csécse 1827. július 20. – Nagyvárád-Olaszi 1873. november 17.)

Családja bihari származású, Erzsébet azonban a Nógrád megyei Csécsén született. Apja 1841-ben visszaköltözött a Bihar megyei Cséhtelekre, ahova gyermekeit is magával vitte. Nagybátyja Fráter Pál Nógrád vármegye alispánja, valószínűleg nála járt látogatóban, amikor megismerkedett Madách Imrével. Madách először 1845 telén járt Cséhtelken, a Fráter családnál. 1845. július 20-án tartották az esküvőt Csécsén, majd a fiatal pár Csesztvére költözött. Itt születtek gyermekeik: ifj. Imre, aki születése napján meghalt (1846. augusztus 31.), Aladár (1848. január 1. – Alsósztrégova 1908. július 23.), Jolán (1851. június 7. – 1923 után) és Borbála (1853. április 2. – Bp. 1914. november 7-8.). Innen vitték börtönbe férjét, majd a börtön és internálás után, 1853 augusztusában Alsósztrégovára költöznek. Anyós és meny nem tud kijönni egymással, az utolsó csepp a pohárban a végzetes losonci bál, ahol nem férjével, hanem Meskó Miklóssal jelent meg Fráter Erzsébet, s mivel a társaság kiközösítette, az ügy nyilvános botrányvá dagadt. Madách nem tehetett mást, mint hogy elküldte a feleségét. Fráter Erzsébet egyelőre nagybátyjához költözött. A válási szerződést 1854. július 25-én írták alá. Ezután már csak egyszer találkozott férjével, amikor az 1862 novemberében elhozta Jolán lányát Nagyváradról. Egyénisége, Madách életében betöltött szerepe ma is sokat vitatott. Embertelen körülmények között, kitaszítottan fejezte be életét Nagyvárádon. Balassagyarmat utcanévadással adózott tragédiája és emléke előtt, s az Alsósztrégovára vezető út közelében létesült új utcák egyikét nevezte el róla 1972-ben. 1992-től Párkányi Péter: Fráter Erzsébet szobra díszíti az akkor Fráter Erzsébet nevet viselő Lánykollégium, ma Szalézi Kollégium (Ady E. u. l.) udvarát. *Andor Csaba: Házasság előtt, válás után. Bp. 2003., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980.*

266. Madách Izabella (Csesztve 1864 – 1923)

Madách Károly legkisebb gyermeke, férje után Kovács Ákosné. *Reiter. = 7 nap II/3. 26. o.*

267. Madách János (? – 1669)

Madách Gáspár fia. 1652-ben Nógrád megye jegyzője, 1659/60-ban országgyűlési követe, majd alispánja (1666–68). Ifjúságában katonai pályára készült, Wesselényi Ferenc hadseregében szolgált, aki őt később is nagyra becsülte és 1669-ben bírótársul választotta maga mellé. *Borovszky: Nógrád vármegye*

268. Madách János (? – 1697 körül)

Madách János fia, vitéz harcos és törvényhozó, Nógrád és Hont megye követe. Már fiatal korában több szerencsés harcot vívott a törökkel, Buda visszafoglalása alkalmával a törököktől egy zászlót is elfoglalt. 1682-ben korponai kapitány, 1684-ben a Hont megyei nemesi fölkelés vezére, 1687-ben Hont megye országgyűlési követe. Ezen kívül többször járt Zólyom és Nógrád megyék követeként a nádornál, országbíróknál és a hercegprímásnál. Tőle származik az 1681: XXV és XXVI. törvénycikk nagy része. *Borovszky: Nógrád vármegye*

269. Madách János (? – Sztrégova 1768. május 17.)

Nagy műveltségű férfiú, ki buzgó protestánsként nagy szerepet játszott a protestánsok vallásszabadsága érdekében vívott küzdelmeiben. Magyar, latin és szlovák nyelven írt verseket. *Borovszky: Nógrád vármegye*

270. Madách Károly (Alsósztrégova 1826. március 26. – Csesztve 1888.)

Madách Imre öccse. 1853-ban Csesztvére költözött és családjával ott élt haláláig. 1874–1883-ig Nógrád megye alispánja. *Borovszky: Nógrád vármegye*

271. Madách László (1692–1737)

Madách János (a harcos és törvényhozó) fia. 1717–1723-ig Nógrád megye alispánja. *Borovszky: Nógrád vármegye*

272. Madách Pál (Alsósztrégova 1827. április 23. – Alsósztrégova 1849. október 30.)

Madách Imre testvére. Részt vesz a szabadságharcban, ahol egy futártevékenység közben végzetes tüdőbajt szerez. Nógrád megye alispánja 1849-ben. Egy érdekes naplótöredéket és több elbeszélést hagyott hátra. *Borovszky: Nógrád vármegye, Kovalcsik: Arcok 2.*

273. Madách Pál (Csesztve 1858 – Csesztve 1907.)

Madách Károly harmadik gyermeke. Ő örökölte Csesztvét. *Matzonné Balogh Anna: Családom. NMMÉ 1991.,*

274. Madách Sándor (1754 v. 1756 – Pest 1814. december 16.)

Nagy képzettségű jogtudós, a Martinovics per védőügyvédje. Visszatért a katolikus vallásra. Az erősen megfogyatkozott családi birtok visszaszerzője, a sztrégovai kastély újjáépítője, Madách Imre (I.) édesapja. *Borovszky. Nógrád vármegye*

275. Magyar Imre (Losonc 1910. október 14. – Bp. 1984. május 25.)

Orvos, belgyógyász, egyetemi tanár, író, az orvostudományok doktora. Kiváló belgyógyász, aki e szakterület majd minden területét kiemelkedő színvonalon művelte. Több száz tudományos közleménye és monográfiája közül kiemelkedik Petrányi Gyulával közösen írt A belgyógyászat alapvonalai c. monográfiája és tankönyve, amely több mint húsz kiadást ért meg. Kiemelkedő műveltségű humanista volt, akinek szépprózájából is gyakran az orvos szólt. A Magy. Belgyógyászati Társ., a Magy. Diabetes Társ., a Magy. Gastroenterológiai Társ. elnöke, számos hazai és külföldi társ. t. tagja volt. *Magyar életrajzi lexikon*

276. Magyar Pál, dr. (Balassagyarmat, 1922. –2007. április 18.)

Ügyvéd, az 1956-os Járási Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Tanács titkára. 1922-ben született Balassagyarmaton, édesapja rendőrtiszthelyettes volt. 1928-ban kezdte tanulmányait az evangélikus iskolában, majd 1932–1940 között a Balassi Bálint Gimnázium tanulója. A Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot végzett, 1944-ben kapta meg diplomáját. 1944 novemberében bevonult, majd francia fogságba esett. 1946 áprilisában tért haza. Az igazolási eljárás után bírónak nevezték ki a pesti központi kerületi bíróságon, majd a népfőügyész titkára lett. Politikai okból lemondott állásáról, s visszatért Balassagyarmatra ügyvédjelöltnek. 1948-ban letette az ügyvédi szakvizsgát, megnyitotta ügyvédi irodáját. 1956. október 24-én négy budapesti egyetemista röplapokat osztogatott Balassagyarmaton. Közülük kettőt letartóztattak. Daróczy és Magyar ügyvédek vállalták volna a védelmüket az ügyészségen, de ott „nem tudtak” a letartóztatásról. 26-án 3000 ember tüntetett kiszabadításukért. A fiúkat kiengedték, a két ügyvédet megválasztották a Forradalmi bizottság elnöke és titkárának. December elején a Forradalmi bizottság feloszlatta magát. Magyar Pált 1957. február 12-én a forr. bizottság több más tagjával együtt letartóztatták. A Budapesti Katonai Bíróságon tárgyalták a Daróczy és társai elleni pert. Magyar Pált első fokon halálra ítélték, az ítéletet másodfokon 8 évre módosították. 1962-ben szabadult. Segédmunkás volt, majd később gyakorló jogász. Balassagyarmat díszpolgára (1992). 2004. október 26-án vette át gyémántdiplomáját a budapesti egyetemen. *Nógrád megyei Hírlap 1996. október 30., Kiss Tamás: Dr. Magyar Pál életútja. = BgyHoHi 2004.*

277. Magyar Zoltán (Kazár 1933. március 10. – Miskolc 1958. október 22.)

Határőr őrzetű. Az 1956-os forradalom és szabadságharcban való részvétele miatt kivégezték. *Magyar életrajzi lexikon*

278. Majer Károly (Nőtincs 1830 – Nőtincs 1890. december 29.)

Ügyvéd. Részt vett a katolikus mozgalmakban. Az ötvenes években a belgiumi katolikus gyűléseken több feltűnést keltő szónoklatot tartott. Jelentős tevékenységet fejtett ki 1871-ben a katolikus autonómiai kongresszus munkálataiban. Erdemeiért a szent László Társulat megválasztotta elnökének. Cikkei a Pesti Naplóban, Hölgfutárban, Divatcsarnokban, Kelet Népében jelentek meg. *Borovszky*

279. Mailáth István Géza, gróf (1860 – Nógrádgyárdony 1933. július 26.)

A Balassagyarmati Dalegylet fő támogatója, megyei és városi kulturális és jótékonsági egyesületek mecénása, Nógrád megye főispánja. 1893-ig a haditengerészetnél szolgált, majd feleségül vette gróf Zichy Nándor leányát, Mariettát, s visszavonult nógrádgyárdonyi kastélyába. Birtokain mintagazdaságot létesített. A szécsényi kerület országgyűlési képviselője (1905), 1917 júliusától Nógrád vármegye főispánja. 1905-ben elnöke a nemzeti ellenállást képviselő, Nógrád vármegyei Törvényhatósági Bizottsága által kiküldött alkotmányvédelmi 55-ös bizottságnak. Elnöke a Nógrád vármegyei Gazdasági Egyesületnek, a Balassagyarmati Takarékpénztárnak, elnöke és mecénása a vármegyei Casinó Egyesületnek, a Balassagyarmati Dalegyletnek, a Balassagyarmati Katolikus Legényegyletnek, a Múzeumegyesületnek, a Balassagyarmati Korcsolyázó Egyesületnek és a Nógrád vármegyei tudóvész ellen védekező egyesületnek. 70. születésnapjára az általa támogatott egyesületek közös ünnepélyt adtak a Takarékpénztár nagytermében. *Borovszky, Esze Tamás gyűjt., Majdán: Gróf M. G. = BgyHoHi 1984.*

280. Majtényi Gyula (Baja 1875 – Balassagyarmat 1961)

Gimnáziumi tanár 1903-1938-ig, a Nógrádi Hírlap felelős szerkesztője. Kalocsán teológiát, Budapesten bölcsészetet végzett. 1904-ben tanári oklevelet nyert magyar és latin nyelv- és irodalomból. a budapesti gyakorló főgimnáziumban tanárjelölt, 1903-tól Balassagyarmaton helyettes tanár. 1905-ben véglegesítik. 1938. június

30-án vonult nyugállományba. A Nógrádi Hírlap munkatársa, felelős szerkesztője 1910-től. A Múzeum szépművészeti osztályának őre, a Nógrád vármegyei rabsegélyző egyesület pénztárosa. Tanulmány- és zárandókútjain beutazta a Trianon előtti Magyarország, Európa és a Szentföld sok-sok táját. Életének utolsó éveiben a szalézi atyáknál talált otthonra. Temetésén Balassagyarmat összes r. kat. lelkésze szolgált. *Borovszky: Nógrád vármegye, Blázsik Károly: M. Gy. = BBG Értesítő 1937-38., Kovácsik András: Arvok 2. köt.*

281. Maléter Pál (Eperjes 1917. szeptember 4. – Bp. 1958. június 16.)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc honvédelmi minisztere, akit Nagy Imrével és társaival együtt végeztek ki. 1946 márciusában a határőrséghez nevezik ki, a váci IV., a későbbi balassagyarmati III. határvadász zászlóalj parancsnoka lesz. 1947. november 23-án Balassagyarmaton még ebben a funkciójában találkozik Tildy Zoltán köztársasági elnökkel, majd 1948 március és augusztus között a köztársasági elnök testőrségének parancsnoka. 1956-ban a forradalom oldalára állt. 1956 októberétől tagja a Magyar Köztársaság Forradalmi Honvédelmi bizottmányának. 1956 november 2-án Nagy Imre Vas Zoltán javaslatára, aki még mint parancsnok emlékezett a fiatal katona tehetsége műveleteire, honvédelmi miniszterre nevezte ki. Maléter volt a kormány egyetlen pártönkívüli minisztere. November 3-án este Tökölön, a szovjet hadsereg főhadiszállásán Kovács István vezérkari főnök és Erdei Ferenc miniszterrel együtt ő vezette a tárgyalást a szovjet csapatok visszavonulásáról és a Varsói Szerződés felbontásáról. Az épületet csak ő nem hagyhatta el. A Nagy Imre-perben halálra ítélték. Nagy Imrével, Gimes Miklóssal egy napon hajtották végre a halálos ítéletet. *Magyar életrajzi lexikon, Horváth Miklós: MP. Bp. 1995.*

282. Mánczos József (Vashegy 1906. december 27. – Salgótarján 1985. június 25.)

Munkácsy-díjas (1965) üvegtervező művész. Az Iparműv. Isk.-ban 1924-27-ig mint lakásberendező iparművész, Kaesz Gyula tanítványaként tanult. 1930-ban a Salgótarjáni Üvegyárba került tervező rajzolóként. Háztartási üvegeket tervezett (elsősorban exportra). 1945 után már az Ajkai Üvegyár számára is készített exportterveket. Az 1954 óta meghirdetett valamennyi üvegpályázaton részt vett és számos díjat nyert. Őt alkalommal nyerte el az általa tervezett készlet, üvegtárgy a „Legszebb üvegtermék” címet. 1963-ban az Üvegipari Orsz. Vállalat művészeti vezetőjévé nevezték ki. Többek között szerepelt a IV. és V. Orsz. Iparművészeti Kiállításokon (1959, 1965), valamint a Mai Magyar Üvegművészet bemutatóján (Miskolc, 1970). Közismert, általa tervezett üvegtárgyak: a kecskeméti füttyülő barackpálinka palackja; Opera illatszeres üveg. *Magyar életrajzi lexikon*

283. Manga János (Pereszlény 1906. június 24. – Bp. 1977. szeptember 2.)

Néprajzkutató, a történelemtudományok kandidátusa (1960), a balassagyarmati Palóc Múzeum igazgatója 1949-1957, 1958-1959. Tanítói diplomát, majd Kolozsvárott bölcsészdoktorátust szerzett (1941). Szlovákiai magyar falvakban (1929-38), ill. Érsekújvárott tanított (1938-41). A bp.-i Néprajzi Múz. muzeológusa (1941-49). A bp.-i Népművelési Intézet ig.-ja (1960-63), nyugdíjazásáig az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársa, osztályvezetője (1963-1973). 1932-től a pozsonyi rádió m. adásának első szerk.-je. Az 1930-as években a rádió munkatársaként kezdett népzene gyűjteni szlovákiai falvakban. Elsősorban ünnepi népszokásokkal, népi hangszerekkel, r. k. vallásos néprajzzal és pásztorművészettel foglalkozott. Az Ipoly és a Garam mente, Zoborvidék és Mátyusföld m. vidékeit kutatta. Vizsgálta a jeles napok magyar-szlovák interetnikus vonatkozásait. Tanulmányokat tett közzé a mo.-i szlovákok néprajzáról. *Magyar életrajzi lexikon. (Hibás születési hely!), Kovácsik: Arvok 3. köt.*

284. Márer György (Szécsény 1898. március 21. – New York 1983. augusztus 24.)

Újságíró. Első cikke diákkorában a *Szécsényi Hírlap*ban jelent meg 1914-ben. Tárcaikat írt a *Népszavába*, cikkeket a *Ma Este* c. színházi lapba. Ő készítette az első interjút József Attilával (Ma Este, 1924. aug. 28.). Barátságukról József Attila hozzá írt levelei is tanúskodnak. Dolgozott a *Kis Újságnál* és riportokat írt a Honi Ipar c. gyáripari folyóiratnak. 1948-ban Párizsba, majd Venezuelába ment, ahol egy angol lap hirdetési osztályát vezette. 1962-ben költözött New Yorkba. Különböző baloldali lapok munkatársa volt (Amerikai Magyar Népszava, a clevelandi Szabadság, az Amerikai Magyar Világ). Részt vett a New York-i Fészek Klub alapításában. Egyetlen cikkgyűjteménye jelent meg, melyből egy remek humorú, éles szemű újságíró portréja rajzolódik ki. *Magyar életrajzi lexikon*

285. Markói István (Balassagyarmat 1916. augusztus 7. – Balassagyarmat 2006. június 22.)

Édesapja vármegyei hajdú volt, aki az első világháborúban az orosz, majd az olasz fronton teljesített szolgálatot, négyszer sebesült, később ezért vitézi érmet kapott. A Nemzeti Iskolába járt, ezután két gimnáziumi osztályt végzett, majd a polgári tanulója, különbözőzeti vizsga letétele után. 1933-1936 között inaskodott András Pál fűszer-csemege kereskedőnél. Balassagyarmaton a Mária Terézia 3. Gyalogezred 7. századánál teljesített tényleges katonai szolgálatot. Leszerelése után a budapesti központi távírdához ment kézbesítőnek, majd a balassagyarmati postához került. A II. világháború alatt a szovjet fronton harcolt. A háború után visszatért eredeti szakmájához. Előbb önálló volt, majd az államosítás után a Népbolt, ill. az Iparcikk kereskedelmi Vállalatnál dolgozott. A papírboltból ment nyugdíjba 1977-ben, háromszor kapott Kiváló dolgozó kitüntetést. Balas-

sagyarmat sportéletében a II. világháború után előbb az ökölvívó, majd a labdarúgó szakosztály, az 1970-es évek második felétől ismét az ökölvívó szakosztály tevékenységét támogatta. Gyermekkor (1928) óta gyűjtötte a bélyegeket. 1952-ben a városi bélyegyűjtő kör elnöke lett, 1980-tól a Mikszáth Kálmán Művelődési Központ bélyegyűjtő szakkörét vezette. 1994-ben sokoldalú tevékenységéért Balassagyarmatért emlékéremmel tüntették ki. *MIVK Helytörténeti adattár, BgyHoHi 2006.*

286. Márkus Sándor (Balassagyarmat 1831. április 7. – Besztercebánya 1867. február 17.)

Botanikus, tanár. A hallei egyetemen tanult, 1861-től a besztercebányai ev. gimnázium tanára volt. Főleg a moszatokat tanulmányozta, de Besztercebánya környékén virágos növényeket is gyűjtött. Adatait korai halála miatt Hazslinszky Frigyes adta közre. *Magyar életrajzi lexikon*

287. Markusovszky Lajos (Csorba 1815. április 25. – Abbazia 1893. április 21.)

A magyarországi orvostudomány fejlesztése érdekében sokat munkálkodó ésszerű szervezőmunkát végző tudós, az MTA tagja. Az 1848/49-es szabadságharcban Görgey orvosaként vesz részt, mint törzsorvos kísérte a vezért Komáromtól Világosig, sőt Klagenfurtba is. Egyes feltevések szerint a hadműveletek során járt Balassagyarmaton. 1967 óta utca viseli nevét városunkban. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

288. Martos Zsigmond (Zsebfalu 1888 – Auschwitz 1944. június 13.)

Festőművész, a Balassi Bálint Gimnázium rajztanára 1922-1940-ig. 1925 nyarán minisztériumi ösztöndíjjal olaszországi tanulmányutat tett. Festményeiből az 1920-as években több gyűjteményes kiállítást rendezett. Nyugdíjazása után is Balassagyarmaton maradt, innen vitték Auschwitzba. *Homér Lajos: M. Zs. = BBG Érte. 1939-40., Nagy Iván Történeti Évkönyv 1995.*

289. Mátyás Károly (Jekelfalu 1883 – Balassagyarmat 1933. június 6.)

Eötvös kollégistaként végzett latin és német szakon 1906-ban. 1905-06-ban helyettes a besztercebányai kir. kath. főgimnáziumnál, 1907. október 17-től kinevezték Bgyarmatra helyettes tanárnak, majd 1909-től véglegesítik. 1914-1918-ig katonai szolgálatot teljesített, 1919-ben tért haza olasz hadifogságból. 1907-1933-ig a Balassi Bálint Gimnázium latin, német, testnevelés tanára, cserkésztsz. Az Eötvös kollégium volt tagjai szövetségének vidéki választmányi, a róm. kath. egyházközség tanügyi bizottságának és képviselőtestületének tagja 1921-től. A Hadviseltek Szövetségének tagja, a Szepesi Szövetség helyi osztályának elnöke (1927-). *Váli Rezső: M.K. =BBB Értesítője 1932-33.*

290. Mauks Kornélia (Mohora 1856. március 29. – Horpács 1924. március 10.)

Író, Mikszáth Kálmán sógornője. Életét Mohorán, majd sógora, Mikszáth Kálmán családjával Horpácson töltötte. 1871 – 72-től megmutakozó írói hajlamait Mikszáth támogatta, egyik-másik munkájához előszót is írt. Regényhősnök (1914) c. kulcsregényében saját életük történetét írta meg. *Magyar életrajzi lexikon*

291. Megyery Ella, Györfly Aladárné (Balassagyarmat 1889. március 18. – Bad Aibling 1962. március 9.)

Újságíró, író, szerkesztő. Irodalmi pályáját az I. világháború idején költőként kezdte *A Hében*. Később újságíró lett, 1941-ig belső munkatársa volt a *Pesti Hírlapnak*, 1936-tól 1939-ig szerk. az *Ünnep* c. képes hetilapot. Sokat utazott, bejárta egész Európát és É-Afrikát; élményeiről cikkekben, könyvekben számolt be. 1944-ben Nyugatra menekült; Portugáliában és az NSZK-ban élt. Az emigráció jobboldali köreiből tartozott. 1947-től 1949-ig a landshuti Hungaria, 1953-tól 1954-ig a müncheni Új Hungaria lapokba írt, 1959–61-ben a Magyar Könyvbarátok (München) szerk.-je. *Magyar életrajzi lexikon 1994*

292. Megyery István (Vasmegyer 1859. augusztus 13. – Bp. 1931. augusztus 17.)

Ügyész, jogi író. 1887-1895-ig Balassagyarmaton királyi ügyész, a megyei fogház igazgatója, a rabok oktatásának kezdeményezője. 1898-tól az igazságügymin. törvényelőkészítő osztályán teljesített szolgálatot, ahol a büntető eljárást hatályba léptető jogszabályok, utóbb egyes börtönügyi jogszabályok tervezetén dolgozott. 1909-től a büntetőjogi osztály vezetője. 1912–1929 között koronaügyész-helyettes. Cikkeket írt 1876-tól a *Szabolcsmegyei Közölnybe*, a *Debreczeni Ellenőrbe*, a *Nyírvidék* és a *Délbáb* c. lapokba. 1889-1894-ig a *Nógrádi Lapok* munkatársa. *Magyar életrajzi lexikon*

293. Megyery Sári, Sacy von Blondel (Balassagyarmat 1897. július 28. – Párizs 1983. február 5.)

Filmszínésznő, író, költő. Rózsasági Kálmán színészképző iskolájának elvégzése után az UHER cég szerződtette 1916-ban. A weimari Németországban Reinhardt filmjeiben játszott. Negyvenkilenc film női főszereplője volt. Első regénye, *Gál*, a becsüs, 1926-ban jelent meg Bp.-en. 1932-ben felhagyott a filmezéssel. Berlinből visszatért Bp.-re, ettől kezdve csak irodalmi, hírlapírói tevékenységet folytatott. Első verseskötetére – Csak a fényre vigyázz (Bp., 1932, Molnár C. Pál rajzaival), Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes is felfigyelt. 1933 és 1938 között számos fővárosi lap – *Az Újság*, a *Pesti Napló*, a *Színházi Élet* és a *Pester Lloyd* – munkatársa. Sorra jelentek meg nagysikerű regényei, verseskötetei. Így legnépszerűbbé vált regénye „...és könnyűnek találtatt” (Bp., 1934) és Szőnyi István illusztrálta verseskönyve: *Adjátok azoknak* (Bp., 1935). 1938-ban Párizs-

ba utazott, ahol végleg letelepült. 1939-ben André Lang francia újságíró és színpadi szerző vette feleségül. Egy.-i tanulmányokat folytatott Franciaországban és Angliában. 1955-ben Cambridge-ben angol tanári diplomát szerzett. Én is voltam jávorfácska... c. önéletírásával (Párizs, 1975, Bp., 1979) és Játékszerzem c. emlékeket és portrékat tartalmazó kötetével (Bp., 1984) Mo.-on ismét közismert lett. – További m. Mama karriert csinál (regény, Bp., 1932); Te érted akartam (versek, Bp., 1942); A vendég (regény, Bp., 1943); Une fée dans la maison (regény, Paris, 1958). Több művét franciára fordították. 1982-ben a Madách Imre Városi Könyvtár helyisméreti könyvtárosa, Egyedné Ricsei Anna kapcsolatot kezdeményezett az írónővel, amelynek eredményeként irodalmi hagyatéka Balassagyarmatra került. *Magyar életrajzi lexikon 1994, Megyery Sári – Sacy von Blondel. Összeáll. Kovalcsik András., Kovalcsik: Arcok (1)*

294. Merczel Erzsébet (Balassagyarmat 1944. július 16. – Üllő 2006. november 21?)

Amatőr színjász, rendező, művelődésszervező, költő. Városi, járási, megyei, majd országos versmondó versenyek díjazottja. Több alkalommal szerepelt a Rádióban, és Surányi Ibolya rendezésében rendszeresen fel lépett az Egyetemi Színpadon, ahol Antal Imre volt a műsorvezető. A Mikszáth Kálmán Művelődési Központban népművelő, férjhez megy, gyermeke születik. Az írás kicsit háttérbe szorul, ritkulnak a versek, szaporodnak prózai művei. Madách-díjat kap a Madách Imre Irodalmi Színpaddal (1975). Harminchat éves, amikor elszakadnak családi kötelékei, s rövid egészségügyben töltött idő után a MALÉV dolgozója lett. Elsajátította a hőlégballon vezetésének tudományát, és szakszolgálati engedéllyel következtek a nagy utazások. Egyik föld-részről a másikra, egyik világvversenyéről a másikra, győzelmek, trófeák, újságcikkek garmadája jelent meg róla, s ő is tudósította az olvasókat az eseményekről. 1995-ben, szavazatok alapján öt kollégájával együtt megkapta a „Malév Repülésért” érdemérmét. A repülés óriási szemléletváltozást jelentett az életében, ami az írásaiban is tükröződik. Kis prózáit szívesen jelentették meg az ország különböző városaiban, „*A kalapot bord fejen az Isten*” című pedig elnyerte az MTI különdíját. Balassagyarmat Röpke Ívek című antológiája közölte munkáit. Lakóhelyén, Üllőn lapot szerkesztett, civil szervezetek összefogásával közművelődési programokat valósított meg. 2004-ben, a Röpke Ívek jubileumi kötetében írja magáról: „Számítatlan terv, félig kész anyag, vázlat. Mindegyik követelőzik, akarja, hogy foglalkozzam vele. Csak az idő bánik velem mostohán. Hiába kérem, álljon meg, hiszen még rengeteg dolgom van... Nem hallgat rám.” *Merczel Erzsébet In: Bgyhobi 2003., 2006., Röpke Ívek 2004.*

295. Mészáros Imre (Muzsla 1811. május 23. – Bécs 1865. szeptember 26.)

R. kat. egyházi író, az MTA levelező tagja. 1848-1864-ig vadkerti esperes-plébános. Szerkesztette 1857-58-ban Balassagyarmaton a Népművelési Közleményeket. 1864-ben esztergomi kanonok és a bécsi Pazmanaeum ig.-ja lett. Művei főleg vallási tárgyúak, írt isk. tankönyveket, lefordította Manzoni A jegyesek c. művét (Pest, 1851). *Magyar életrajzi lexikon*

296. Mészöly Géza (Sárbogárd 1844. május 18. – Jobbágyi 1887. november 12.)

Festőművész. Jogi tanulmányok után a bécsi és a müncheni ak.-n tanult, majd Bp.-en a Női Festőisk. vezetője lett. Többnyire a balatoni tájat és lakóit festette, és a halászkunyhók, nádasok világának hangulatos ábrázolásával megteremtette a balatoni életképek speciális műfaját. Később inkább a Balaton-vidék, elsősorban az akarattyai partok szépségét örökítette meg, elhagyva az életképszerű motívumokat. Képeinek finom, bensőséges hangulata és aprólékos kidolgozása nagy hatással volt a századvég m. tájképfestőire (Spányi, Tölgyessy). Mint a „paysage intime” legkiválóbb hazai művelőjének nem egy képe a barbizoni mesterek, elsősorban Corot műveként került külföldi műkereskedelemben forgalomba. 1872-től megszakításokkal Münchenben élt, 1882-ben Párizsban, majd 1885-től ismét Bp.-en és Székesfehérvárott dolgozott. Részlet a Balaton vidékéről c. képét 1883-ban a Múcsarnok nagydíjával jutalmazták. Leghíresebb képe, a Balatoni halásztanya (1874) számos művével együtt. *Magyar életrajzi lexikon*

297. Mezey Gyula (Balassagyarmat 1861. március 11. – Bp. 1922. június 26.)

Növénykórtani szakember (fitopatológus), szakíró. Tanulmányait a budapesti műegyetemen végezte, de hallgatta a tudományegyetem előadásait is. 1883-ban középiskolai tanári oklevelet szerzett, s kinevezték a magyaróvári gazdasági akadémia természetrajz tanszékére tanársegéddé, majd elvégezte az akadémiaát, és a mezőgazdász oklevél megszerzése után 1893-tól tanári kinevezést kapott. 1907-től a kassai gazdasági akadémián tanított 1920-ig, az akadémia megszűnéséig. Közben Németországban, Svájcban és Ausztriában tanulmányozta a gazdasági oktatást és a magvizsgáló állomásokat, Franciaországban a szőlőművelést. 1921-ben a keszthelyi gazdasági akadémiára került. Részbe volt a vetőmagvizsgáló állomások korszerűsítésében és átszervezésében. Munkájában nagy gondot fordított a szőlő mikológiai kérdéseire. 1886-ban hazánkban elsőnek ismertette a gyökérfonálférget. *Magyar életrajzi lexikon*

298. Mihályfi Ernő (Bér 1898. szeptember 3. – Bp. 1972. november 20.)

Újságíró, lapszerkesztő, kisgazdapárti politikus, miniszter. Mihalovits Sámuel ev. lelkész fia. A bp.-i műegyetemen tanult, majd 1918-ban behívták katonának, rövid ideig az olasz fronton harcolt. Még ugyanebben az évben Bp.-en a bölcsészeti karra iratkozott be. Szegeden doktorált (1923). Egy.-i hallgató korában újságírással is fog-

lalkozott. 1920-tól Az Estnek külső, majd belső munkatársa volt. A *Magyarországba* képzőművészeti kritikákat írt; több haladó művészt mutatott be elsőként a közönségnek, barátja volt többek között Derkovits Gyula, Pátzay Pál. 1936-tól a Magyarország felelős szerk.-je. A Független Kisgazda Párt (FKgP) politikáját támogatta, írt lapjába többek között Bálint György, Darvas József, Veres Péter. 1939-ben, miután a kormány átvette a Magyarországot, szerk.-i tiszteről lemondott. Bajcsy-Zsilinszky Endrével megindította a Független Magyarországot, melyet Bajcsy-Zsilinszky kiválása után is szerk. 1942-ben részt vett a M. Történelmi Emlékbizottság megalakításában; belépett a FKgP-ba. Szerk. a Magyar Nemzetet is. 1944 márc.-ától, a német megszállás kezdetétől szülőfalujában, Béren bujkált. 1945 után a fővárosban az FKgP balszárnyának egyik vezetője lett, mint a városi értelmiséget tömörítő ún. Fórum-kör tagja. 1945. febr.-ban a FKgP-ban a sajtófőnök h.-e. Tagja volt a bp.-i szervezet Intéző Bizottságának. Ismét megindította a Független Magyarországot, az Orsz. Nemzeti Bizottság lapját, s egy ideig szerk. a Világot is. 1947-től haláláig nemzetgy.-i, ill. ogy.-i képviselő, az Elnöki Tanácsnak megalakulásától (1949) tagja volt. 1947. márc. 17.–szept. 24. között tájékoztatásügyi miniszter; a Történelmi Emlékbizottság főtitkáráként előkészítette 1848–49 centenáriumának megünneplését. 1947. máj. 31.–szept. 24. között ideiglenes megbízással külügymin., szept. 24-től 1948. nov. 23-ig a köztársasági elnöki hivatal vezetője, 1948. nov. 23-tól 1949. ápr. 12-ig az ogy. alelnöke volt. 1949. jún.-1951. jan. között a Kulturkapcsolatok Intézetének elnöke, 1949. szept.-től 1951. jan.-ig, majd 1957. szept.-től haláláig a Magyar Nemzet főszerk.-je. Közben 1951. jan. 27-től 1957. ápr. 12-ig népművelési min.-h. volt. 1957. ápr. 12-től 1958. szept. 6-ig mint művelődésügyi min.-h. a minisztérium újjászervezését vezette. 1956-ban átvette az ev. egyház egyetemes felügyelői tiszteit. A Hazafias Népfrent és az Orsz. Béketanács elnökségének tagja, a Magyar–Szovjet Baráti Társaság és a Magy. ENSZ Társ. elnöki tiszteit töltötte be. Emlékére felesége és fia a Magyar Nemzet fiatal újságírói és rajzolói részére alapítványt tett, ennek díját minden év szept. 2-án egy tehetséges fiatal kapja. Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el, így a Magy. Népköztársaság Zászlórendjével (1965). Portréfilm készült róla (bem. posztumusz, 1978). *Magyar életrajzi lexikon*

299. Miklós Róbert (Pécs, 1917. ápr. 30. – Bp., 1980. ápr. 23.)

Irodalomtörténész, muzeológus. 1945-től a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban a középiskolai oktatás újjászervezésével foglalkozott. 1954-től a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa. Hosszú ideig a vidéki irodalmi emlékhelyekkel foglalkozó osztály vezetője, utóbb a kiállítási és emlékhelyüggyel foglalkozó osztály vezetője. Nevéhez fűződik a szalkszentmártoni és dunavecsei Petőfi-, a keleméri Tompa-, a széphalmi Kazinczy-, a csesztvei Madách-, a horpácsi Mikszáth- és az álmosdi Kölcsey-emlékházak, ill. -szobák létrehozása. Móra Ferenc-díjas. Több, az általános és középiskolai irodalomtanítással kapcsolatos módszertani kézikönyvet írt, ill. szerkesztett. Sajtó alá rendezte Vajda Péter válogatott írásait (Bp., 1958). *Magyar életrajzi lexikon 1994*

300. Mikó Pál, dr. (Losonc 1870. január 13. – Balassagyarmat 1941. október 3.)

1907-1932-ig a Balassi Bálint Gimnázium tanára. Budapesten végezte az egyetemet, Szarvas Gábor tanítványa volt, magyar nyelvészettel foglalkozott. Az egyetem elvégzése után, mielőtt még a diplomáját megkapta volna, besorozták katonának. 1893-ban tanárai biztatására belefogott a doktori disszertáció elkészítésébe. Témája a középkori magyar nemesasszonyok – Szilágyi Erzsébet, Lorántffy Zsuzsanna, Zrínyi Ilona – levelezései és azok nyelvi, stilisztikai, tartalmi tanulsága. 1895-ben Székelyudvarhelyen, az állami főreáliskolában kezdte munkáját, 1898-tól Bártfán rendes tanár, majd 1907-ben helyezik Balassagyarmatra. A Madách Önképzőkör vezetője volt 1910-14, 1915-16-ban. Jaskovics Ferenc gimnáziumigazgató halála után 1914. április 16-tól december 12-ig volt hivatalosan igazgató a BBG-ben. Református hittant is tanított. Az unoka, ifj. Szász Lajos így ír nagyapja 1919-es tevékenységéről: „1919 tavaszán sűrűsödtek az események. Január végén a „csehkiverés”, melyben csak érintőlegesen vett részt nagyapánk. Az akkor még csak „jó szomszéd” Baumann Miklós városi mérnökkel, aki szintén tartalékos hadnagy lévén ráállt: nemzetőr (polgárőr) csapatot szerveztek (ma úgy mondanánk – önkéntes rendőrséget). Május-júniusban a kommunista hatalom már „átnevelést” szervezett az értelmiség részére, azaz az 1945 után is jól ismert „Szemináriumokat” erőltette. Nagyapámról közismert volt, hogy nem „cucilista” (szocialista), nem kommunista, de olvasott ember (saját könyvtárában megvolt Marx K. 1849-es kiadású német nyelvű Kommunista Kiáltványa), így ráosztották az egyik „átnevelő szemináriumot”. Hányszor vetették ezt a tény nagyapánk szemére a húszas években! És büntették is: legalább 6-8 évig nem lépett előre a fizetési „szamárlétrán”. Mint érdekesség említendő: A Kádár rendszer idején a Mikó-házra emléktábla került az előbb ismertetett cselekvései elismeréseként. A család nem tiltakozott (hát nem is nagyon tehetne!), hiszen tudtuk, félig igaz a táblán olvasható szöveg, ami így szól: „Itt élt dr. Mikó Pál (1870-1941) gimnáziumi tanár, aki a Tanácsköztársaság idején a pedagógusok világnézetű nevelésében, a város kulturális életében nagy áldozatkész-séggel fejtett ki eredményes tevékenységet. Az 50. évfordulón: MSZMP Városi Bizottsága és a Városi Tanács.” Az élet furcsa és kusza, különösen a XX. századi Magyarországon. Úgy adódott, hogy 1997. június 27-én a fiú, Mikó Zoltán emlékére a szülőháza (elsőként ő született az új Mikó-házban, 1910-ben) emléktáblát helyeztek el a már jelentősen megváltozott társadalmi rendszerben. Maga Göncz Árpád köztársasági elnök avatta a táb-

lát. Az öreg Mikó táblán megörökített dolgai már nem szalonképesek – le kell venni, és a helyi Palóc Múzeum pincéjében elhelyezni. Mit lehet tenni – tudomásul vesszük, de tudjuk, hogy nagyjából mindkét tábla mondani-
valója igaz.” Az 1920-as években a Nógrádvármegyei Múzeum, a Casino, a Madách Társaság választmányi, a református egyháztanács tagja. 1925-26-ban a külön filmelőadások helyi megbízottja. Értekezései a Magyar Nyelvőrben jelentek meg. Az Akadémia nagyszótárának munkatársa. Önálló műve: Női magyar levél stílusa a XVII. században. *Antal Zoltán: Nekrológ. =BBG Értesítő 1941-42. , Ifj. Szász Lajos: M.P. In: Bgyhobi 2002.*

301. Mikoviny Sámuel (Ábelfalva 1700 – Trencsén 1750. március 26.)

Mérmű, a magyar kartográfia megalapítója, a Selmec környéki bányászat megmentője, a bányászati szakoktatás megteremtője. Életének részletei ismeretlenek. Horányi szerint Selmecbányán, Budán, Pozsonyban hidraulikus gépeket, más helyeken hidakat és utakat épített. 1749 ápr. 13. az ő tervei szerint kezdtek építeni a budai királyi palotát. Legnevezetesebb munkája volt Magyarország egyes megyéinek térképe, melyeket III. Károly megbízásából Bél Mátyás Notitia Hungariae c. műve számára készített; de csak néhány jelent meg, a többi elveszett. Apróbb önálló művei közül kettő Bél művében nyomtatott le, egy a kör négyzetgüszítéséről szól (Bécs 1739) s egy a térképkészítésről (Pozsony 1735). 1723. Bél Hungariája számára rézmetszeteket is készített. *Magyar tudóslexikon, Pallas*

302. Mikszáth Kálmán (Szklabonya 1847. január 16. – Bp. 1910. május 28.)

Író. Balassagyarmaton kezdte pályafutását, Mauks Mátyás szolgabírónál. A Nógrádi Lapokban jelentek meg első írásai, itt ismerte meg feleségét, Mauks Ilonát. Műveiben gyakran kaptak főszerepet szülőföldjének egyszerű emberei, a „jó palócok”, a „tót atyafiak”, novelláiban Balassagyarmat közismert alakjai jelennek meg. 1911 óta hivatalosan utca viseli nevét Balassagyarmaton, 1925-től emléktábla hirdeti a megyeháza falán itt töltött hivatali idejét, 1960-ban emléktáblával jelölték Madách utcai lakóházát, 1961-ben szobrot állítottak tiszteletére a megyeháza előtt, Herczeg Klára alkotását. 1952-től a művelődési központ, 1996-tól pedig középiskola is viseli nevét városunkban, melyek részt vesznek az író kultuszának ápolásában. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Belitzky János: Mikszáth Kálmán és Balassagyarmat.*

303. Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona (Mohora 1855. augusztus 18. – Horpács 1926. május 24.)

Mikszáth Kálmán felesége először 1873-1878-ig, majd 1882-től. Férje halála után kezdte leírni emlékeit, amelyek igen jelentős dokumentumai a „nagy palóc” életének. Ezekben a visszaemlékezésekben érdekes képet fest a város 19. századbeli társadalmának életéről. 1972 óta viseli nevét a Mikszáth Kálmán utcától keletre nyitott új utcák egyike. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980., Szabó Károly: Mauks Ilona. = BgyHoHi 1985. 1. sz., Jókai Anna = BgyHoHi 2003.*

304. Mindszenty József, Pehm (Csehimindszent 1892. március 29. – Bécs 1975. május 6.)

Esztergomi érsek, bíboros, Magyarország hercegprímása. 1949-1956-ig a felsőpetényi püspöki nyaralóban tartották házi őrizetben. *Magyar életrajzi lexikon, Tyekvicska: A bíboros és a katona*

305. Mocsáry Antal (Bozók 1757. szeptember 18. – Lapujtő 1832. május 24.)

Birtokos, író, helytörténeti író. 1790-ben Nógrád megye főszolgabírája lett, 1800-ban főbiztos. Barátságban állott kora nevezetesebb íróival, Kazinczyval. Fáy Andrással, Vitkovics Mihállyal. Nejének halála után 1803-ban Lapujtőre vonult vissza, ahol az irodalommal és a tudományokkal töltötte életét. Nógrád vármegye első monográfusa. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye, Praznovszky: M. A. BgyHoHi 2007*

306. Mocsáry Dániel (Lapujtő 1796. június 5. – 1874. március 5.)

Mocsáry Antal fia. Első felesége Muslay Fáni, gyermekük Etelka, férjezett Muslay Sándorné (1830-1921). 1816-20-ig magyar királyi testőr volt. *HT*

307. Mogyoródi József (Nagyoroszi 1933. október 2. – Bp. 1990. március 27.)

Matematikus, tanszékvezető egyetemi docens, a matematika tudományok doktora. Vácott, majd Balassagyarmaton végzett gimn.-i tanulmányok után 1952-ben érettségizett. Utána az ELTE Természettudományi Karán az alkalmazott matematikus szakra iratkozott be. 1958. júl. 1-től megszakítás nélkül az ELTE-n dolgozott, előbb az analízis majd a valószínűség-számítási tanszéken 1963-ban adjunktusnak, 1968-ban docensnek nevezték ki. Ez évben megbízták a numerikus és gépi matematikai tanszék megszervezésével. Rényi Alfrédnek, a valószínűség-számítási tanszék vezetőjének hirtelen halála után 1970-ben egyidejűleg mintegy fél évig a valószínűség-számítási tanszék vezetője is volt, 1971-től csak ennek a tanszéknek volt a vezetője. Az egy.-i oktató munkájának tárgyai többek között a valószínűség-számítás, a matematikai statisztika, a számítógépek programozása. A numerikus és gépi matematikai tanszék vezetőjeként az 1960-as évek végén kezdeményezte a programozó matematikus képzés beindítását. Kutatómunkájában többek között fizikai alkalmazásokkal (reaktorok elmélete), a téreloszlástételekkel, rekurrens folyamatokkal foglalkozott. Felsőszázalékos publikációja, dolgozata jelent meg m. és angol nyelven. Több külföldi konferencián tartott előadást, 1970-ben a bécsi egy.-re hívták meg. Oktatott a debreceni egy.-en is. *Magyar életrajzi lexikon*

308. Mohácsy József (Budapest 1914. február 24. –New York 1989. szeptember 11.)

Közgazdász, író, alapítványtevő. Első iskolaéveit Gyarmaton végezte, később Budapesten, a Bolyai Főreáliskolában érettségizett 1932-ben. Egyetemi tanulmányait Pécsen kezdte meg az orvosi karon, de mivel nem volt latin érettségije, inkább a Budapesti Műszaki Egyetem közgazdasági fakultásán tanult tovább, ahol 1937-ben doktorált. Banktisztviselőként, és alkalmanként könyvelőként is dolgozott édesapja és bátyja építési vállalkozásában. Az államosítás során a Magyar Nemzeti Bankba került, s 1956-os külföldre távozásáig ott is maradt. 1956. november 25-én feleségével, tizenhat éves fiával és néhány barátjával (Gimes Györgyné, Lucy stb.) külföldre távozott. 1957 januárjában, New Yorkban telepedtek le. Először mint alkalmi munkás, majd különböző pénzügyintézeteknél és vállalatoknál dolgozott, mindig közgazdasági területen. 1989. szeptember 11-én New Yorkban hunyt el súlyos betegségben. Alapítványt tett Balassagyarmaton helytörténeti kiadványok megjelentetésére. *In: Bgyhobi 1999., Kovalcsik: Arcok 3.*

309. Mohácsy László (Balassagyarmat 1881. – Budapest 1968.)

Építészmérnök. Szülei: Mohácsy József református presbiter, iparosember, akinek egy kis szőlője és borozója is volt Kóváron (Öreg-gyarmaton). Anyja Zana Hermína, régi ceglédi református családból származott. A szülők végső nyugalóhelye a balassagyarmati temetőben van. Mohácsy László 1881-ben született. Iskoláit Gyarmaton kezdte. Tizenöt éves korában került el Gyarmatról Budapestre. A Budapesti Építőmesterei felsőfokú iskola elvégzése után 1907-ben önálló építőmester, majd a húszas évek második felétől igazságügyi szakértőként működött. A háború után, hetvenévesen ismét munkát vállalt az akkori Általános Építőtervező Intézetben, 1960-ban történt nyugdíjazásáig. 1968-ban hunyt el. Feleségével négy gyermeket neveltek fel: ifj. László 1910, József 1914, Margit Katalin 1918, és Oszkár Tamás 1922-ben születtek. A keresztszülők, akiknél József sokat vendégeskedett: Göbl Arnold jómódú vaskereskedő, szenvedélyes vadász és felesége, Mohácsy Jolán, mindketten a negyvenes években haltak meg, poraik a gyarmati temetőben pihennek. Szülei, testvérei és két idősebb fiúgyermekének keresztszülei – Göbl Arnold vaskereskedőék –, halálukig balassagyarmatiak maradtak, kriptáikban ott nyugszanak. *In: Bgyhobi 1999. (Mohácsy Gitta és Mohácsy László írásából)*

310. Mollinár Gizella, Gebauer Gusztávné (Bp. 1896. szeptember 7. – Bp. 1978. február 23.)

Költő, író. 1919-ben Balassagyarmaton tartózkodott, emlékeit *Vádoltuk egymást* c. regényében írta meg. A Tanácsköztársaság bukása után bebörtönözték. Büntetését a balassagyarmati börtönben töltötte. Ennek lenyomata *Az Isten hallgat* c. regénye. Gyermekkorától maga tartotta el magát; volt malterhordó, textilszövő, cseléd, markotányoslány. A Tanácsköztársaság alatt részt vett a kommunista mozgalomban, ezért 1919 végétől egy évig a balassagyarmati börtön foglya volt. 1920-ban a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba szökött; onnan küldte első verseit a Nyugatnak. Amnesztiát kapott s hazatért. Németellenessége miatt a megszállás idején a Gestapo letartóztatta (1944. okt.), de megszökött. Kezdetben verseket írt. Színes, mozgalmas életét terjedelmes, önéletrajzi regényciklusba foglalta, ezek több kiadásban (olaszul is) megjelentek. Újabb verseit a Vigilia közölte. *Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990., Kovalcsik András: Arcok (1). Cseri Nikolett BgyHoHi 2008*

311. Molnár János (Ipolyvece 1923 – Balassagyarmat, 2004. február 11.)

A soproni tanítóképző elvégzése után az ipolyvecei – kezdetben egy tanerős – iskola kántortanítója, majd a balassagyarmati II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola tanára, végül 1960-tól 1983-ig a Szántó Kovács János Szakközépiskola beosztott tanára, igazgatóhelyettese, tagozatvezetője. Közben tanult: először jogi diplomát szerzett, majd főiskolán, később egyetemen elvégezte a biológia–földrajz szakot. Élete fő művének az óvónőképző megszervezését, irányítását tartotta. Tanítványai közül legbüszkébb a *kisóvónénikre* volt: sokszínű tevékenységükre, jó előmenetelükre, s arra, hogy leérettségizve szinte mindegyikük pedagógus pályán tanult tovább, s mindmáig kevés köztük a pályaelhagyó. Az ő sokoldalú munkássága részeként is közel négyszáz ifjú óvónő került ki az alma materből, s ma ők alkotják a megye óvodapedagógusainak derékhadát, illetve tanítóként, tanárként nevelik az ifjúságot. *Kalocsay Frigyes: Nekrológ. = BgyHoHi 2004.*

312. Molnár Pál, dr. (Ipolyvece 1914. december 13. – Balassagyarmat 2000)

A Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményének alapító munkatársa, első kezelője. Ipolyvecén született 1914. december 13-án. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, majd a Balassi Bálint Gimnáziumban érettségizett. Az iskoláit kitüntetéssel végezte. 1934-ben iratkozott be a soproni Evangélikus Hittudományi Karra. Teológiai tanulmányait 1938. június 1-jén fejezte be. Első állomáshelye Sámsonházán volt, közben a tanítói oklevelet is megszerezte, s ezután került Zobor községbe lelkész-tanítónak. Közben 1944-ben a pécsi Jog és Államtudományi Karon jogi doktorátust szerzett. Amikor 1945-ben Zobor községet visszacsatolták Csehszlovákiához, mint magyar állampolgárt, a csehszlovák hatóságok előbb kiutasították, majd szlovák híveinek közbenjárására a kiutasítási határozatot visszavonták. 1948-ban végül mégis úgy döntött, hogy hivatalos engedéllyel hazaköltözik Magyarországra. Itthon különböző tanügyigazgatási beosztásokban dolgozott Balassagyarmaton. Utoljára gazdasági felügyelőként, illetve számadó igazgatóként. 1976-ban nyugdíjba vonult. Így, nyugdíjasként vette vállára 1977-től a Helytörténeti Gyűjtemény vezetésének gondját és végezte nagy lelkesedéssel, amíg erejéből tellett. *In: Bgyhobi 2000.*

313. Molnár Tibor (Zagyvapálfalva, 1921. júl. 26. – Bp., 1982. nov. 23.)

Színész, Jászai-díjas (1955), Kossuth-díjas (1956). 1949-ben végezte el a Színház- és Filmművészeti Főisk.-t. Egy évadon át a bp.-i Nemzeti Színház, 1950-tól a Petőfi Színház tagja volt. 1956. nov.-ben külföldre távozott, Bécsben, Münchenben, Genovában, Londonban élt. 1959-ben hazatért és a Miskolci Nemzeti Színház tagja lett. 1962-től nyugdíjazásáig a Vígyszínházban játszott. 1948-tól filmezett, első filmszerepe Tarcali Jani volt a *Talpalatnyi föld* c. filmben. Elsősorban munkás- és parasztfigurák megformálásával tűnt ki. Külföldi hányattatásának történetét Hosszú út c. visszaemlékezésében írta meg (Bp., 1962). F. sz. Nemecek szabó (Molnár Ferenc–Füsti József: A Pál utcai fiúk); Eddie Carbone (A. Miller: Pillantás a hídról); Scapin (Molière: Scapin furfangjai); Tanító (Bródy Sándor: A tanítónő); Talbott sheriff (T. Williams: Orfeusz alászáll); Bolond (Shakespeare: Vízkereszt, vagy amit akartok). – I. f. Talpalatnyi föld (1948); Déryné (1951); Budapesti tavasz (1955); 9-es számú kórterem (1955); Két félidő a pokolban (1961); Tízezer nap (1967); Csillagosok, katonák (1968); Azonosítás (1975); Magyarok (1977); Kinek a törvénye? (1978). *Magyar életrajzi lexikon*

314. Moravcsik Ernő Emil (Bér 1858. március 16. – Bp. 1924. október 9.)

Elmeorvos, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, M. Géza zeneíró öccse. A középiskolákat Aszódon és Iglón, az orvosi tudományokat Budapesten végezte 1881-ben. 1883-tól tanársegéd a budapesti elmekórtani tanszéken. 1886-ban az elmekórtan és gyógytan magántanára. 1892-ben a törvényszéki elmekórtan és lélektan rk. tanára. 1896-tól az Igazságügyi Orvosi Megfigyelő és Elmeorvosító Intézet vezetője. 1901-1924-ig az elmekórtan tanára a budapesti egyetemen. Jelentős kutatásokat végzett a katatóniával, a dementia praecox pszichomotoros jelenségeivel, a pszichogalvanikus reflextüneteménnyel, az érzéksaladások belső mechanizmusával, a perlekedő tébollyal kapcsolatosan. *Magyar életrajzi lexikon*

315. Moravcsik Géza (Bér 1855. július 28. – Bp. 1929. szeptember 21.)

Zeneíró. 1876-tól középiskolai tanár Szarvason, 1892-től Székesfehérvárott, 1893-tól Budapesten, 1899-1925-ig a Zeneakadémia titkára. Elbeszéléseket, költeményeket, irodalomtörténeti dolgozatokat írt. Béri Géza néven publikált Mária c. librettóját Szabados Béla és Szendy Árpád zenésítették meg. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

316. Munkay János (Nagyfalu 1820 – Garam-újfalu 1890)

Műve: Jézus Krisztus Isten fia. Balassagyarmat, 1858. *Színnyei*

317. Dr. Muraközy Ferencné Cselényi Éva (Balassagyarmat 1936. augusztus 29. – Szécsény 2007. május 25.)

Pszichológus, gyógypedagógus. Pályáját a szatoki nevelőintézetben kezdte, majd 1962 januárjától 1993 decemberéig, nyugdíjaztatásáig a Dr. Kenessey Albert Városi Kórház pszichológusa. Lelkiismeretes kórházi munkája mellett a város minden korosztályával találkozott, aki rászorult segítségére. Aktív dolgozóként, majd nyugdíjasként is irányította a városi egészségügyi és csecsemőotthon állami gondozásba szorult beteg kicsinyeinek értelmi és érzelmi nevelését, a GYIVI örökbefogadási szakértője volt, a Nevelési tanácsadó munkatársaként végezte az iskolaérettségi vizsgálatokat, részt vállalt az idősek otthonában élők lelki gondozásában, harmincöt éven át igazságügyi szakértőként segítette a rendőrség és a bíróság munkáját, közreműködött a honvédségi sorozásokon, megszervezte a városi telefonos lelki segélyszolgálatot. Szakmai lelkesedésből, hivatástudatból ismeretterjesztő előadásokat tartott óvodákban, iskolákban, falun, városban, igyekezett minden meghívásnak eleget tenni. Élete utolsó kilenc évét végtelen türelemmel viselt bénultságban töltötte, a befejező időt a Ferences Nővérek szécsényi otthonában, férjének szerető gondoskodása mellett. Balassagyarmaton van eltemetve. A város Pro Urbe kitüntetésben részesítette 1999-ben. *Hehlytörténeti adattár*

318. Murár Lajos (Balassagyarmat 1883. október 24. – Balassagyarmat 1945. december 30.)

Építőmester, eredeti foglalkozása ácsmester. Oroszországi hadifogsága idején harcolt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméért 1918 szeptemberéig Ukrajnában a kolomeai járásban, azután itthon dolgozott. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt helyi szervezete és a megyei direktórium elnökévé választották. 1920. május 19-én hathavi börtönre ítélték. Később is rendőri megfigyelés alatt állt. Illegálisan tovább folytatta munkáját. 1934-ben agyvérzés érte. A felszabadulást erősen legyengült állapotban érte meg, hamarosan meg is halt. Tevékenységének emlékét lakóházán, amelyet ő maga épített, emléktábla hirdette 1969-1991-ig. Ugyanezen időben az István (később Szent István) utcát róla nevezték el, mivel itt volt a szülőháza. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998.*

319. Muslay Sándor (1815 – Rád 1902. október 14.)

1848 előtti Nógrád vármegye tiszteletbeli főjegyzője, kancelláriai tisztviselő, négy ízben országgyűlési képviselő. Országgyűlési beszédei a Naplókban vannak. *Borovszky: Nógrád vármegye, Nagy Iván, Magyarország Családai VII. 581., 582. l., Vasárnapi Ujság 1902. 42. sz. (Nekr.), Budapesti Hírlap 1902. 284. sz. (Színnyei)*

320. Nádai István (Nagymihály 1888. június 18. – Balassagyarmat 1954. január 31.)

Vezérezredes. A Ludovika Akadémián avatták gyalogos hadnaggyá 1908-ban. Az I. világháborúban a Vörös Hadseregben szolgált. 1920-21-ben elvégezte a Hadiakadémiát. 1926-1930 között hadiakadémiai tanár. 1930-ban ezredes, 1937-ben tábornok, 1940-ben altábornaggyá lép elő. 1942-től 1944. ápr. 1.-éig az I. hadsereg parancsnoka, vezérezredes, 1944. júl. 1-jén nyugdíjba ment. 1944. szept. 22-én Horthy külön megbízottjaként titokban az olaszországi Casertába repült a nyugati szövetségesekkel tárgyalni. Küldetése sikertelen volt. 1945-ben hazatért, igazolták és a nyugdíját megerősítették. Halála előtt Perőcsényben lakott, halálának oka: rák. *Magyar életrajzi lexikon*(születés: június 20, halál: január 30.) 1994, halotti anyakönyv

321. Nagy Imre (Pásztó 1876. szeptember 3. – Bp. 1973. szeptember 13.)

Kertész, virágkereskedő. Hollandiában, Németo.-ban, Franciaó.-ban és Olaszó.-ban tanulta a kertészetet. Hazatért (1902), előbb a Központi Vásárcsarnokban nyitott virágüzletet, majd a Fővám téren és ezzel egyidőben a Pasaréti úton üvegházi és szabadföldi kertészetet létesített, s nevelte a Hollandiából, Belgiumból stb. behozott virágokat. Kezdeményezte a m. virágkereskedők belépését a Fleur Europe-ba és ezzel elősegítette a külföldi megrendelések szakszerű lebonyolítását. 1948-tól 1966-ig, nyugdíjazásáig a Fővárosi Virágért Vállalatnál dolgozott. A Párizsi Virágkiállításon kétszer nyert aranyérmet. *Magyar életrajzi lexikon*

322. Nagy Iván, felsőgyőri (Balassagyarmat 1824. június 18. – Horpács 1898. október 26.)

Történész, genealógus, az MTA tagja, a Palóc Múzeum alapítója. Nógrád vármegye történetének, a reformkori Balassagyarmat közállapotának leírója. Szabadságharc kori verses és prózai naplóját Balassagyarmaton adták ki. (1967, 1998). Végredeletében feleségével, Csató Máriával egyetértésben minden vagyonát egy Balassagyarmaton felépítendő múzeum javára hagyja. Az 1914-ben elkészült múzeum egy rövid ideig felvette nevét. 1900-tól utcát neveztek el róla városunkban, 1978-tól Hadik Gyula Nagy Iván szobra a Palóc ligetben, a múzeum előtt (múzeumban) hirdeti emlékét, 1994-től pedig a megyeháza falán vörös gránit emléktáblát lepleztek le tiszteletére. Atyja fejlesztette ki benne az erős történelmi érzéket s korán bevezette Nógrád vármegye levéltárába. 1848-ban a hetedik honvédszászlóaljba lépett, majd okt. végén átment a 49. honvédszászlóaljhoz. Már mint ennek őrmestere kísérte a horvát foglyokat Debrecenbe, honnét zászlóaljával a déli felkelők ellen, onnan pedig századával az aradi ostromló sereghez küldték. Itt maradt mindaddig, míg 1849. jún. 30-án Berger altábornagy föladta a várat. Július 18-án mint hadnagyot osztották be Dembinszky hadtestébe és aug. 9-én már mint főhadnagy küzdött a temesvári csatában. A világosi fegyverletétel híre Facséton találta. Sok veszedelem közt bujdosva haza felé vette útját, végre szept. 4-én eljutott Bujákra. 1850. aug. 17-én áruló följelentés a zsandárok kezébe juttatta ugyan, de jóakaróinak kezessége mellett Balassagyarmaton csakhamar visszanyerte szabadságát. Hogy besoroztatását elkerülje, a nagyorosi Berchtold grófnál nevelőséget vállalt és velük Olaszországba ment. 1853-ban Balassagyarmaton nyitott ügyvédi irodát. 1855. aug. 1-jén kineveztek tisztnak a pesti egyetemi könyvtárhoz. Legfőbb művét, a Magyarország családjait ekkor írta s adta ki. Az MTA 1858. decz. 15-én levelező taggá választotta (rendessé 1874. máj. 21.). 1870. márcz. 1-jén átvette a képviselőház naplójának szerkesztését. 1878. júl. 17-én Horpácsra költözött birtokára. A horpácsiak hamarosan megszerették és megválasztották bírónak. Így élte utolsó éveit visszavonultan Szontagh Pál, Csalomjai (Pajor István) és Kacsokovics Lajos társaságában, még az irodalomtól is távol maradt öt évig (1878–1883). Minden erejét Nógrád megye történetének megírására akarta szentelni, kivált midőn a vármegye 1888-ban hivatalosan is megbízta a monográfia megírásával. 1891. jan. 3-án hívta össze az első értekezletet a Nógrád Megyei Múzeum Társaság ügyében és azon év nov. 29-én a múzeumot már meg is nyithatta. Ezentúl minden szabad idejét a megyei közügyeknek, a nógrádi múzeumnak s a monográfiának szentelte, sőt kisebb munkáinak összegyűjtésére is gondolt. Meghalt 1898. okt. 26. Horpácson. *Szinyeyi, Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Kovácsik A.: Arvok (1)*

323. Nagy Lajos, Zs. (Szklabonya, 1935. szept. 28. – Zsély 2005?)

Költő, író, szerkesztő. [Szlovákia]. Több ízben szerepelt Balassagyarmaton a Madách Imre Városi Könyvtárban író-olvasó találkozón, majd később fia kiállítás megnyitóján. Fanyar humorú költeményei, írásai tetszést arattak. HT

324. Nagy Mihály, benkepatonyi (Szalantnyapuszta, 1858 – Balassagyarmat 1924. február 19.)

Földbirtokos, Nógrád megye alispánja (1923 decemberéig), udvari tanácsos, a polgári iskolai gondnokság elnöke 1906-tól haláláig. Ifjabb korában lírai és humoros költeményeket írt fővárosi lapokba Don Miguel álnéven. Az 1870-es években a *Nógrádi Lapok*ba több tárcát, vezércikket és az Ipoly szabályozásáról cikksorozatot írt. A szécsényi országgyűlés 200 éves évfordulója alkalmából 1905-ben kiadott emlékfüzetbe hosszabb történelmi tanulmányt írt. Számos megyei tisztséget viselt: 1882-ben szolgabíró, 1897-től vármegyei főjegyző, 1898-1923-ig alispán. Balassagyarmaton utcát neveztek el róla, 1910-1959-ig volt használatban (a Kossuth Lajos utcának a Luther utca és a vasúti átjáró közötti szakasza volt ez.) *Borovszky: Nógrád vármegye, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980.*

325. Nencova, Božena (1820 – 1862)

Cseh író. Hivatalnok férjével Balassagyarmaton élt az 1850-es évek elején, emlékeit írásban is megörökítette. *Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban.*

326. Niedermann Imre (Szécsény 1893. október 10. – Eger 1946. szeptember 28.)

Nógrád megye főlevéltárnoka 1924-1941-ig. A középiskolát Balassagyarmaton folytatta, majd ezt követően a pécsi ciszter rendi gimnáziumba nyert felvételt és 1913-ban jeles érettségit tett. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi karán folytatta tanulmányait, melyeket megszakított az I. világháború, ugyanis négy évig katonáskodott. Ebből 26 hónapot töltött orosz hadifogságban. Középiskolai tanári szakvizsgálatokat tett 1920 és 1924-ben magyarból és történelemből, majd egy tanévet a balassagyarmati gimnáziumban töltött 1924-1925-ben. 1924. június 30-án a vármegye szolgálatába lépett, és mint helyettes főlevéltáros kezdte meg a munkáját. 1940-1941 között súlyosabb fegyelmi vétséget követett el, feltételezések szerint a zsidótörvénnyel kapcsolatosan anyakönyvi adatokat semmisíthetett meg, aminek eredménye 1941. októberi nyugdíjaztatása lett. Niedermann Imre ezt követően – hogy megélhetését biztosítani tudja – tanulókat készítet fel magánvizsgára. 1946-ban Egerbe költözött, hogy április 15-ével új munkahelyén, a Heves vármegyei Földhivatalban előadói munkakörét elfoglalhassa. 1946. szeptember 28-án Egerben, 53 éves korában elhunyt. Ott is temették el, majd 1971-ben az oldalági rokonság a földi maradványait hazahozatta, és Szécsényben, szülei síremlékében helyezték el örök nyugalomra. *Wolf Ida: NI. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1988., Galsik Zsolt. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 2003.*

327. Nikléczi Boldizsár (? 1636 – ? 1704)

Ev. prédikátor. Alsósztrégován volt lelkész, amikor a pozsonyi vértörvényszék 1674. április 4-én halálra és vagyonelkobzásra ítélte. *Magyar életrajzi lexikon*

328. Nógrádi Sándor (Füle 1894. május 14. – Bp. 1971. január 21.)

A munkásmozgalom harcosa, honvéd-ezredes, diplomata. 10 éves koráig Szécsényben nevelkedett. A Tanácsköztársaság leverése után Csehszlovákiában, Romániában, majd Franciaországban élt. A Komintern munkatársa, 1926–28-ban Moszkvában, a Lenin iskolában tanult. 1944-ben partizánegységet szervezett, és Salgótarján környékén harcolt. 1949-65-ig a Néphadsereg politikai főnöke, 1957-60-ig Magyarország pekingi és hanoi nagykövete, 1964-67-ig az Elnöki Tanács tagja volt. 1972-ben az újonnan épített lakótelepet róla nevezték el Balassagyarmaton. 1991-ig volt érvényben az elnevezés, utána Móricz Zsigmond utcára változott. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980.*

329. Nógrády László (Baglyasalja 1871. november 12. – Bp. 1939. január 14.)

Író, irodalomtörténész, pszichológus. 1896-ban tanári oklevelet, majd bölcsészeti doktorátust szerzett. 1897-től szolnoki, 1909-től bp.-i gimn. tanár. Számos novelláskötete és ifjúsági munkája jelent meg. Gyermekpszichológiai tanulmányait az általa szerk. A gyermek c. folyóirat és más szakfolyóiratok közzölték. Szerk. még a Család és Gyermek c. folyóiratot és a Gyermektanulmányi Könyvtárt. *Magyar életrajzi lexikon*

330. Nyáry Albert, báró (Bagonya 1828. június 30. – Bp. 1886. január 1.)

Történész, az MTA lev. tagja. Pesten hallgatott filozófiát és jogot. A „Fiatal Magyarország” köréhez tartozott. A szabadságharc idején Kossuth hadsegéde volt. A szabadságharc leverése után emigrált, 1859-ben részt vett Piemont oldalán az olaszfrancia-osztrák háborúban. Olaszó.-ban tartózkodva jelentős levéltári anyagot gyűjtött össze, 1867-ben hazatért, részt vett a Történelmi Társulat megalapításában. Főleg címertani munkái és forráskiadványai jelentősek. Az Archaeológiai Értesítő (1876 – 1879) és a Turul (1883 – 1886) társszerk.-je volt. *Magyar életrajzi lexikon*

331. Nyáry Albert, báró (Füle, 1871. június 2. – Bp. 1933. szeptember 6.)

Festőművész, történész, régész. A jogot a budapesti egyetemen végezte, a festészetben Székely és Lotz tanítványa volt. Atyjának és nagybátyjának hatása alatt korán kezdett történelmi tanulmányokkal foglalkozni. 1901-1902-ben pilinyi birtokán ásatásokat folytatott, melynek eredményeit publikálta. A palócokról több cikket írt az Ethnographiába. Szépirodalmi munkáiból önálló kötete jelent meg 1904-ben Női szívek cím alatt. *Magyar életrajzi lexikon*

332. Nyáry Jenő, báró (Bagonya 1836. február 29. – Piliny 1914. június 29.)

Ősrégész, az MTA tagja. Albert (1828 – 1886) öccse, ~ Albert (1871 – 1933) apja. Bölceletet és jogot tanult a pesti egy.-en. 1861-től a főrendiház tagja, 1874-től jegyzője volt. Kubinyi Ferenc befolyására már kora ifjúságában érdeklődött a régészet iránt, amit a Rómer Flórisssal való barátság csak még jobban növelt. Kutatás céljából bejárta vele az egész Felső-Mo.-ot. Nógrád vm -i birtokán, Pilinyben és a környéken számos ásatást végzett, így az itteni Les-hegyen honfoglalás kori sírokat talált, a Várhegyen pedig sok bronzkori lelet került elő. Jelentős kutatásokat végzett az Aggteleki-barlangban. Beszámolóit a Századokban, az Archaeológiai Értesítőben és az Archaeológiai Közleményekben jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon*

333. Nyéki Lajos, dr. (Balassagyarmat 1926 – Párizs 2008)

Kettős állampolgárságú író, élete nagyobb részét Párizsban töltötte. A BBG tanára volt 1952-1956 között, 1956-ban Franciaországba távozott. A magyar és a francia nyelv kutatásáért 1976-ban a GNRS (francia kutatási központ) kitüntetését kapta. 1976-tól az új Sorbonne-on szemiológiát tanít. 1979-től a párizsi keleti nyelvek főiskoláján a magyar nyelv és irodalom tanára volt. Doktorátusait Ritmus és kommunikáció, valamint Magyar és általános nyelvészet témában készítette. 1988-ban magyar nyelvten könyvet adott ki francia nyelven. 1989-ben Bárczi Géza-émlékéremmel tüntették ki. 1990-ben állami doktorátust szerzett az új Sorbonne-on, s ettől az évtől ugyanitt egyetemi tanár. Már 1956 előtt publikált magyar folyóiratokba (Palócföld), s francia mesekönyvet fordított magyarra. Azóta kb. 150 különféle írása, tanulmánya jelent meg franciául és magyarul. Verseskötete 1963-ban Rómában jelent meg *Ehválasztás* címen. Legjelentősebb művének a 420 oldalas *Magyar nyelvten* tekinthető, Nyéki Lajos a párizsi magyar szellemi élet egyik prominens alakja, szervezője, aktivistája volt. 1992-ben Madách-díjat, 1993-ban Balassagyarmat díszpolgára kitüntetését kapott. *Ipoly 1992. január 31. 21. p., HT*

334. Okolicsányi György, dr. (Ipolyság ? 1909? – Balassagyarmat 1990. március 3.)

A megyei bíróság büntetőtanácsának elnöke. A húszas évek elején Ipolyságról került Balassagyarmatra. Édesapja Okolicsányi István mint árvaszéki elnök, több évig működött a vármegyeházán. György 1927-ben érettségizett a reálgimnáziumban, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi fakultásán doktorált. Sikeres ügyvéd-bírói vizsga után nemsokára a megye egyik legképzettebb büntetőjogásza lett. Igazságos és jogilag jól meglapozott ítéleteiről a fellebbviteli fórumok és elismeréssel nyilatkoztak. A koncepciók perek időszakában ránehezedő befolyásolási törekvést volt bátorsága elutasítani, ítéleteiben a függetlenség és befolyácsolhatatlanság, az igazság és a korrektség jegyei tükröződtek. *Kamarás József: Egy igaz bíró halálára. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó 1990.*

335. Okolicsányi János (1825? – Balassagyarmat 1903. március 11.)

Nyugalmazott törvényszéki bíró. 1848/49-ben honvédhadnagy volt, később Andrassy Gyula titkára, stuttgarti osztrák-magyar követ, majd törvényszéki bíró. 1883 márciusában nevezték ki telekkönyvvezetőből törvényszéki bírónak. Balassagyarmaton, életének 78. évében halt meg. *Színnyei, NLHH 1883, Esze Tamás gyűjtemény, E.T. feljegyzése*

336. Oravetz István (Balassagyarmat 1898. szeptember 12. – Bp. 1949. október 17.)

Könyvkiadó, szociáldemokrata. Bádogossegéd volt, fiatalon csatlakozott a szociáldemokrata mozgalomhoz. 1933-ban kiadója és szerkesztője volt az Új harcok c. szocialista szemlének. Több ízben büntették szabadságvesztéssel. 1945 után az Országos Könyvhivatal tisztviselője. *Magyar életrajzi lexikon*

337. Ordódy József (Alsósztrégova 1880 – Érsekvadkert 1968)

Mesemondó. Uradalmi cseléd fia volt, az elemi isk. három osztályát végezte. Fiatal korában uradalmakban szolgált, a húszas években építőipari segédmunkás, majd éjjeliőr volt. Meséi hosszú tündérmesék, a meseanyag legarchaikusabb rétegét képviselik. A meséket Dobos Ilona vette magnetofonszalagra 1961–62-ben és 1966-ban. A magnetofonról készült kézirat az MTA kéziratárában és a Néprajzi Múz. adattárában van. *Magyar életrajzi lexikon*

338. Osztróluczky Mihály (?– Poltár 1877. október 6.)

Ág. ev. esperes-lelkész Poltáron (Nógrádmegye), Nógrád- és Gömörmegyék táblabírája. Meghalt 1877. okt. 6. Poltáron 74. évében. *Színnyei*

339. Paczolay János (Deménd 1818 – Deménd 1884. február 28.)

Ügyvéd, országgyűlési képviselő, az esztergomi főkáptalan főügyésze. Nagy szerepet vitt a közéletben már a 40-es években, mikor a pozsonyi országgyűlésre megválasztották; tagja volt az 1848–49. törvényhozásnak is, de a szabadságharcban nem vett részt, sőt élesen el is ítélte, amiért kevésen múlt, hogy haditörvényszék elé nem állították. 1848–1849-ben Deménd falu bírása volt. A szabadságharc után teljesen visszavonult a magánéletbe s még 1865-ben is csak nagy rábeszélésre fogadta el az ipolysági kerület mandátumát. Egész haláláig ezt a kerületet képviselte, s előbb a conservatív párt tagja volt, majd Deák pártjába lépett, később pedig a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. Megyéjében tekintélyes állást foglalt el s az országgyűlésnek egyik legtiszteltebb alakja volt. 1879-ben a herkulesi erejű embert szelűtés érte; azért a fontosabb szavazások idején tolószéken vitette be magát a képviselőházba. Élete utolsó napjaiban egyetlen fia főbe lőtte magát. Meghalt 1884. febr. 28. Deménden. Czikkei az egykorú politikai lapokban; beszédei a Közlönyben (1848–49.) és a Naplóban vannak; képviselőházi polemiái Tisza K. ellen emlékeztetések. *Színnyei*

340. Pajor István, Csalomjai (Ipolynyék 1821. május 20. – Balassagyarmat 1899. március 28.v. 29.)

Költő, műfordító, árvaszéki elnök Balassagyarmaton. 1842-ben letette az ügyvédi vizsgát és 1847-ig Hontmegyében ügyvéd volt. Az 1840-es évek országgyűlésein távollevők követeként vett részt id. gróf Apponyi György képviseletében. Ügyvédi oklevelet szerzett, majd Hont vármegye első aljegyzőjévé választotta. A szabadságharcban mint Hont vármegyei nemzetőr főhadnagy vett részt. Az abszolutizmus alatt ügyvédi dip-

lomájától is megfosztva, kiscsalomjai birtokán gazdálkodott. 1860-ban Balassagyarmatra költözött, s 1867-ig ügyvédeskedett. Ekkor Nógrádmegye tiszti ügyésze lett 1878-ig, mikortól árvaszéki elnökként működött. Nyugalomba vonulása után, 1882-ben kir. tanácsos címet kapott. Nagy nyelvismerete felhasználásával, mint fordító, terjedelmes tevékenységet fejtett ki. Hont és Nógrád vármegyék ünnepeire számos alkalmi ódát és prólogot írt, a melyek közül többet a Kisfaludy-társaságban is bemutattak. 1892-ben 50 éves munkásságát jubileummal ünnepelték meg. Ipolyi Magyar Mithológiája adatainak terjedelmes részét is ő szolgáltatta, s élénk részt vett Nagy Ivánnal a Nógrád vármegyei Múzeum megalapításában. A Madách Társaság 1940-ben emléktáblájával jelölte meg a Kossuth u. 29. (akkor Nagy Mihály u.) számú házat. 1972-től a város északkeleti részén utcát neveztek el róla. *Borovszky: Nógrád vármegye, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban.*

341. Pálincás Antal, Pallavicini, gróf (Bp. 1922. július 30. – Bp. 1957. decemember 10.)

Honvédőrnagy. 1956. október 30-án Tildy Zoltán államminiszter utasítására a rétsági páncélos laktanyából megfelelő fedezettel Bp.-re kísérte Mindszenty József hercegprímást. 1997-ben Nógrád megye posztumusz díszpolgára kitüntetésben részesítették. *Magyar életrajzi lexikon, Tyekvicska Árpád: A bíboros és a katona*

342. Pantocsek Leo Valentin (Kielce 1812 – Zlatnó 1893. szeptember 11.)

Orvosdoktor, született Kielcében (Orosz-Lengyelország), meghalt Zlatnón (Nógrád), Magyarországon. 1843. okt. havában a pesti tudományegyetemen az orvosdoktori oklevelet kapott. Orvosi praxissal nem foglalkozott, de a kémiai, kivált pirokémiai kutatásokba annál jobban belemélyedt. Ő volt Magyarországon az első, ki még a 40-es évek elején daguerrotípiával, később az 50-es években fotográfiával foglalkozott. Tőle származnak az első ilyfajta felvételek. Majd később az üvegyártás tanulmányozására szánta magát, s az üvegyártás neki köszönheti az ötvenes évek közepén a hialoplasztikának feltalálását, mely magyar találmányt az első párisi világtárlaton a nagy aranyéremmel tüntették ki. A hatvanas évek elején feltalálta az irizáló üveget. Tanulmányait s feltalálásait Zahn György üveghutájában Zlatnón végezte, hol vezetése alatt az első magyar tükrök és üvegfestmények készültek; a zlatnói üvegyár fehér csi-szolt üvege még a híres cseh üveggel is versenyre kelt. Neki köszönhető a tárgyjelző tölcserke feltalálása, melyet Nacet híres mikroszkópkészítő Párisban készít, nem különben a budapesti egyetem mineralógiai intézetében is láthatók a remek kőzetcsiszolatok, górcsövi vizsgálatok számára. Felette sajnos, hogy találmányait le nem írta, mert a hialoplasztikai nyomatok és a diatretumok elkészítésének módja vele - az üvegyártás fejlesztésének felette nagy kárára - a sírba szállott. *Pallas, Magyar életrajzi lexikon*

343. Pántos György (Salgótarján 1924. május 4 – Sopron 1986. január 9.)

Biológus, egyetemi tanár, a biológiai tudományok kandidátusa. A bp.-i Agrártudományi Egy.-et 1950-ben végezte. Értékes eredményeket ért el a különböző erdei ökoszisztémák anyag- és energiaforgalmának jellemzésével. Foglalkozott az ültetvények tápanyagellátásával és a szennyvizek biológiai derítésének problémáival. Kutatási eredményeit közel 130 tudományos publikációban tette közzé, 10 egyetemi, illetve mérnöktovábbképző jegyzetet írt. Több tudományos bizottság tagja és tisztségviselője (így az MTA Tudományos Minősítő Bizottságé). *Magyar életrajzi lexikon*

344. Pap Gyula, Nógrádi Pap (Felsőpálfalva 1843. május 20. – Salgótarján 1931. augusztus 5.)

Költő, etnográfus. Füleken nyitott ügyvédi irodát 1868-ban. Sok palóc mesét és népdalt gyűjtött. Losoncon kezdte iskoláit, Selmecebányán folytatta és Sárospatakon végezte, hol Erdélyi János nagy hatással volt fejlődésére és irodalmi tanulmányaiban külön is vezette. Kiváló kedvvel foglalkozott a népköltéssel, sok mesét és népdalt gyűjtött s a népköltés műformáit saját költeményeiben is alkalmazta. Nevezetesebb népköltési gyűjteményeink közé tartozik *Palóc népköltemények* c. mese- és dalgűjteménye (Sárospatak), jeles tanulmánnyal a palóc nép szokásairól és etnográfiai sajátságairól; a mesék a tanulmányokkal együtt angol nyelven is megjelentek. *Pallas, Magyar életrajzi lexikon*

345. Papócsi Ferenc (Szepetnek 1907. november 2. – Győr 1991. szeptember 27.)

Tanár, majd nyugdíjba vonulása után teremőr a Horváth Endre Galériában. Önéletrajzi regénye Aranymosó címmel jelent meg. Édesapja a m. kir. távirtdánál dolgozott, 1914-ben Hatvanba helyezték. Itt kezdte Ferenc a polgári iskolát, majd édesapját Balassagyarmatra helyezték. Mivel itt nem volt fiú polgári, Szécsényben fejezte be iskoláját. Utána a jászberényi tanítóképzőt végezte el. Bentlakásos népfőiskolai tanfolyam vezetése volt az első nevelői munkája Balassagyarmaton 1929-ben, majd Deszkre került tanítónak. 1931-től Érsekudvartre helyezték. Az egri Tanárképző Főiskolán szaktanítói, majd a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán tanári képesítést nyert. 1948. szeptember 1-jétől a balassagyarmati Bajcsy-Zsilinszky úti Általános Iskolában (a volt polgáriiban) dolgozott magyar-történelem szakos tanárként 1969-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig. 1971-től a Horváth Endre Galéria teremőreként, tárlatvezetőként dolgozott. 1976-ban Győrbe költöztek, hogy közel legyenek lányukhoz. 1988-ban magánkiadásban jelent meg *Aranymosó. Egy észrevétlen emberélet* című életrajzi regénye. *Önéletrajz, Papócsi F. : Aranymosó*

346. Patay András (Szécsény 1697 – Besztercebánya 1755)

Egyházi író, Jézus-társasági atya. 20 éves korában lépett a Jézus-társaságba és fölszenteltetvéen, tanárkodott Kolozsvárt, később Besztercebányán. Időközben rektora volt a kolozsvári, később a nagyszombati kollégiumnak. *Pallas*

347. Peja Győző (Galgagyörk 1907. június 24. – Miskolc 1983. szeptember 26.)

Geográfus, a földrajztudományok kandidátusa, Kossuth-díjas. 1935 szeptemberétől 1940-ig a Balassi Bálint Gimnáziumban tanított. Makóról helyezték Balassagyarmatra, majd innen 1940-ben az újpesti gimnáziumba került. A diósgyőri gimnázium létrehozója. A Magyar Földrajzi Társaság rendes tagja. Balassagyarmati tartózkodása idején a m. kir. orsz. meteorológiai és Földmágnességi Intézet helyi állomásának észlelője. Részt vett a Cserhát általános geológiai térképének készítésében. *Magyar életrajzi lexikon, BBG Értésítő, Peja Győző emlékezete. (szerk. Fábrián L.) Diósgyőri Gimnázium, 1999.*

348. Péntes György (Hugyag 1911. december 18. – Hugyag 1990. december 14.)

Vitéz. Órhalomban van eltemetve. *Nógrádi vitézi naptár, HT*

349. Perémy Gábor (Rétság 1831 – 1897)

Körorvos Rétságon, újságíró, a Múzeumi Társulat tagja. Nagy Iván búcsúztatta.

350. Peres Sándor (Csenger-Ujfalu 1863. febr. 26. – Bp., 1907. dec. 27.)

Óvónőképző-intézeti igazgató, szül. Csenger-Ujfaluban (Szatmárm.), hol atyja ev. ref. tanító volt; atyjának 1864-ben történt halála után, nevelését édesanyja s a rokonok gondozták. 1869-től a mármaroszi ev. ref. gymnasium négy osztályát és az állami tanítóképzőt végezte s 1879-től nevelő volt. 1882-ben a losonci állami tanítóképző gyakorló iskolájához tanítónak neveztek ki. Mint nevelő és tanító magánúton vizsgálatot tett a gymnasium V–VII. osztályaiból és a nyelv- és a történettudományi szakcsoportból polgári iskolai tanítói oklevelet szerzett. 1892–94-ig Hódmezővásárhelyen, 1894 óta Budapesten óvónőképző-intézeti igazgató. Tevékeny részt vett a tanítóegyesületek életében; titkára a kisdenevelők országos egyesületének. *Pallas Nagy Lexikona XIII. 932. l., Vaday József, Tanférjak Albuma és önéletrajzi adatok., Szimnye, Magyar életrajzi lexikon*

351. Perliczy János Dániel (Késmárk 1705. október 29. – Apátfalva 1778. április 6.)

Bölcséleti és orvosdoktor, megyei főorvos 1731-1754-ig. 1751-ben felségfolyamodványt nyújtott be a bécsi udvarnak orvoskar létesítésére és tudományos akadémia szervezésére. Tudományának híre külföldre is elhatott, úgy, hogy a berlini tudományos akadémia matematikai osztályának rendes tagja lett és ezen társaságnak tizennégy tudományos munkát adott át kiadás végett. Mária Terézia, érdemeinek elismerésül nemesi rangra emelte. A császári természetvizsgálók akadémiajának is tagja volt IV. Archimedes névvel. 1754. nyugalomba vonult apátfalvai birtokára (Losonctól egy órányira) és idejét teljesen a tanulmányoknak szentelte. *Petrik, Bibliogr., Szimnye, Magyar életrajzi lexikon, Hausel: P.J. Ggybohi 2001.*

352. Petényi Salamon János (Abelova 1799. július 30. – Pest 1855. október 5.)

A magyar tudományos madártan megalapítója, szül. Ábel-Lehotán (Nógrád). Apja luteránus pap és földbirtokos volt, aki fiát a természet iránti szeretetre és érdeklődésre tanította. Besztercebányára került iskolába, ahol Kubinyi testvérekkel megismerkedvén, szenvedélyes tojásgyűjtő lett. Azután Selmecebányán, Pozsonyban; Bécsben a teológiai kurzust befejezve 1826-ban Cinkotára került lelkésznek. Az időben már nagyban űzte a madártant, személyes összeköttetésben volt a külföld nevezetesebb ornitológusaival. Hívei nem vették szívesen, hogy papjuk madarakat nyúzz, azért iparkodtak őt állásából eltávolítani, ami sikerült is. Így egy ideig állás nélkül volt, majd 1834-ben a nemzeti múzeumhoz került konzervátornak, ahol tudományának élve kizárólag, hathatósan működött, a madártani ismereteket úgy szóban, mint írásban terjesztette és nagyban hozzájárult hazánk madarainak megismertetéséhez. *Pallas, Magyar tudóslexikon*

353. Petőfi Sándor (Kiskőrös 1823. január 1. – Segesvár 1849. július 31.)

Vándorlásai során 1845-ben és 1847-ben járt Balassagyarmaton. Itteni élményeit útjegyzetében örököltette meg, amelyben a város két nagy épületét a megyeházát és a börtönt, valamint a gyarmati vásárt és az éjszaka csöndes város kocsmáját írja le. 1924-ben a Madách Társaság kezdeményezésére emléktáblát helyeztek a Rákóczi fejedelem út – Kossuth utca sarkán lévő volt Balassa szálló főutcai falára itt-tartózkodásának emlékére. A táblát a ház akkori tulajdonosa, a Közgazdasági Bank állíttatta. 1947-től utca, 1977-től a Palóc ligetben szobor (Borbás Tibor alkotása) örökíti meg emlékét. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998., Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban*

354. Pintér Sándor (Etes 1841. március 17. – Szécsény 1915. január 17.)

Ügyvéd, etnográfus, régész, helytörténeti kutató. Budapesten jogi tanulmányokat végzett. 1867-től gyakorló ügyvéd Szécsényben. Mint író és régész egyaránt szülőföldje népének, palócságnak múltjával és jelenével foglalkozott. Irodalmi működése kettős irányú, részben archeológiai, részben folklorisztikus. A két irány közt közepesen állott Toldi Miklósról írott nagyobb szabású tanulmánya, melyet a Kisfaludy-társaságban olvastak fel. *Pallas, Borovszky: Nógrád vármegye, Galcsik Zsolt: P.S. = Pintér Sándor A palócokról. Szécsény 1995.*

355. Platthy József (Karancskeszi 1900. december 17. – Bp. 1990. december ?)

Lovas, olimpiai helyezett. A Ludovika Ak.-n végzett. 1945-ig a m. kir. honvédségnél huszártisztként szolgált. 1945-ben nyugdíjazták, majd a Nemzeti Lovarda belovaglója (bereiter) volt. Olimpiai 3. helyezett (1936: nehéz vadászugratás), a m. lovassport első és egyetlen olimpiai érmese. 8-szoros m. bajnok. 1934-től 1945-ig m. válogatott kerettag. *Magyar életrajzi lexikon*

356. Podlipszky Ervin (Balassagyarmat 1927. szeptember 12. – Balassagyarmat 2005. május 15.)

Kultúraszervező, a Madách Imre Városi Könyvtár igazgatója, lokálpatrióta. Középiskoláit Balassagyarmaton, szalézis növendékként kezdte, majd Aszódon folytatta, tanítói oklevelet Jászberényben szerzett. 1948-ban Bercelen indult pályája, ahol tanítói állást kapott. A falu kulturális életében mint népművelési ügyvezető és a kultúrcsoport irányítója vett részt. Huszonhárom évesen már a község tanácsának és a balassagyarmati Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának is tagja. Több választási cikluson keresztül megyei tanácsstag és a művelődési állandó bizottság tagja volt. 1952-től tizenkét évig Nógrádmargal községben az iskola igazgatását látta el és szervezte a falu közművelődését. 1966-tól művelődési felügyelőként irányította Balassagyarmat szellemi, művészeti életét. 1972. szeptember 1-jétől 1988-ig a Madách Imre Városi Könyvtár igazgatói posztját töltötte be. A szakmai előrelépésen túl a könyvtár kapcsolatrendszerét építette, közösségek létrejöttét segítette, és a város szellemi életének központjává fejlesztette a bibliotékát. Ösztönözte a Honismereti Kör életre hívását, a Csillagház működési rendjét megtervezte és az épületet kiállítások rendezésére alkalmassá tette. Az ő idejében gazdagodott a gyűjtemény például Esze Tamás professzor és Megyery Sári író nő hagyatékával. Mély barátság fűzte többek között Jobbágy Károly költőhöz, dr. Mohácsy József New Yorkban élő, balassagyarmati kötődésű közgazdászhoz, íróhoz, aki alapítványt tett a helyi kiadványok megjelenését támogatandó. A Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság megalakítása, az írással, képzőművészetekkel foglalkozó alkotók intézménybe fogadása, műhelyfoglalkozásaik, alkotótáboraik megszervezése, a *Bőriünkön a betűk* c. antológia megjelentetése is nevéhez fűződik. 1980-ban, a Parlamentben vette át a „Kiváló Népművelő” kitüntetést, s legértékesebbnek az 1996. január 29-én adományozott „Balassagyarmatért” díjat tartotta. *Oroszlánné Mészáros Agnes: Nekrológ.* =BgyHoHi 2004.

357. Pojják Tibor (Losonc 1920. augusztus 8. – Miskolc 1983. november 29.)

Mineralógus-petrográfus. A bp.-i tudományegyetemen tanári oklevelet szerzett (1943), majd 1944-ben doktori szigorlatot tett a nógrádi és gömöri bazaltok petrográfiai viszonyai tárgy köréből. Pályáját a bp.-i műgy.-en kezdte (1943), majd 1950-től a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen ásványtant és kőzettant oktatott. Tudományos munkássága főként a bordosi piroklasztikumok vizsgálatára terjedt ki. Foglalkozott a borsodi szénmedence prognosztikus szénelőfordulásával és Miskolc vízellátásának javításával. Kidolgozott javaslata alapján indult meg újra a forrásvölgyi víztározó földtani és vízföldtani munkája. A korszerű műszeres kőzettani analízis egyik kezdeményezője. *Magyar életrajzi lexikon*

358. Pongrácz Arnold (1810 – 1884)

Trencsén, Túróc és Nyitra megyékben földbirtokos, előbb császári katonatiszt, majd 1849-ben Túróc, aztán 1854-ig Nógrád megye császári kir. megyefőnöke. *Varga János: Középszinten a történelemben.*

359. Pongrácz Emil (Mohora 1842. február 13. – Bp. 1886. február 11.)

Császári és kir. kamarás, költő és pénzügyi író. Gimnáziumi tanulmányainak elvégzése után Jenában filozófiát hallgatott, majd Pesten és Bécsben jogot végzett. Ezután nagy európai körutazást tett, melyről visszatérve a pénzügyminisztériumban vállalt hivatalt, ahol 1869-ben miniszteri titkár, 1878-ban osztálytanácsos lett. Számos utirajza, költeménye, beszélye jelent meg a korabeli folyóiratokban. Alig húszéves korában adta ki kétkötetes regényét Gyöngyvirág címen. Szépirodalmi munkáján kívül pénzügyi szakíróként is tevékenykedett. Mint főrendiházi tag, nagy szaktudást eláruló beszédeket mondott az osztrák-magyar banktársulat létesítése és szabadalmára (1878), valamint a hitelműveletek útján fedezendő állami kiadásokra vonatkozó törvényjavaslatok tárgyalásánál. *Borovszky: Nógrád vármegye*

360. Pothornik József (Baglyasalja 1903. november 10. – Bp. 1981. augusztus 12.)

1918-tól vājár, bányász 1922-től kommunista pártmunkás. 1926-30-ban a KMP titkára a salgótarjáni szénmedencében, 1929-ben a salgótarjáni, majd a pécsi bányászsztrájkok egyik szervezője. 1930-ban a SZU-ban részt vett a KMP II. kongresszusán, ahol a KMP Bizottságának tagjává választották. 1930-ban rövid mo.-i tartózkodás után a SZU-ba emigrált. A Donyec-medencében mint bányász, majd üzemvezető dolgozott. Ukrajna német megszállása után a megszálló hatóságok letartóztatták és Németo.-ba deportálták. 1947-ben tért vissza újra Mo.-ra. 1947-52-ben a Bányász Dolgozók Szakszervezetének titkára, majd elnöke, 1952-56-ban a Dorogi-Tatai Aknamélyítő Vállalat ig.-ja. 1957-től nyugalomba vonulásáig (1973) a Nógrádi Szénbányászati Tröszt ig.-ja, 1951-54-ben az MDP Központi Vezetősége, 1957-től haláláig az MSZMP Központi Bizottságának tagja, 1974-től egy.-i képviselő. *Magyar életrajzi lexikon*

361. Pöstényi Márton (Érsekvadkert 1897. augusztus 16. – Bp. 1974. november 24.)

Bíró, ügyvéd. 1922-től bírósági fogalmazó, 1926-tól járásbíró, majd törvényszéki bíró, 1936-tól járásbírósi elnök Tiszalökön, 1938-tól ítélőtáblai bíró Debrecenben, 1942-től a Nagyváradi, 1944-től a Debreceni Tör-

vényszék elnöke, 1951-től a Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke. Bírói állását 1953. máj. 30-án felmondással megszüntették. Ezután gyakorló ügyvéd Bp.-en (1953–59). A Bp.-i Ügyvédi Kamara elnöke (1959–65). 1967-től az Orsz. Ügyvédi Tanács és nyugdíjazásáig a Kamara elnökségének tagja (1968–69). Részt vett a Magy. Jogász Szövetség megalakításában, tagja volt az orsz. választmánynak. *Magyar életrajzi lexikon*

362. Prónay János (Romhány 1790 -Romhány 1844. május 21.)

Publicista és szónok. Vármegyéjét, mint annak követe az 1825. s 1832-iki országgyűléseken képviselte. Ellenzéki érzelmű, kimagaslóan tehetséges ember. 1826-ban és 1831-ben is ott van abban a bizottságban, amely a Nemzeti Intézet működésének alapelveit volt hivatott kidolgozni. Nagy Iván szerint 1828-ban lemondott a hivatalról, s azután csak a politikának élt. 1832-ben ismét országgyűlési követ lett Szentiványi Anzelmel együtt. Ő volt az, aki az országgyűlési tanácskozásokról tájékoztató újság eszméjét felvetette. 1835-ben visszalépett követi megbízásától. A megye minden pártállású tagja elismerte kivételes egyéniségét, fedhetetlen jellemét, műveltségét. *Praznovszky: Madách és Nógrád, Pallas*

363. Prónay József (1812 – 1875)

Ellenzéki nógrádi politikus. 1848-ban a megye főszolgabírája, 1849-ben pedig utolsó első alispánja. Az önkényuralom fogságából amnesztiával szabadul. Birtokán gazdálkodik, amikor 1860-ban az Októberi diploma kiadása után felkínálták neki a nógrádi főispánságot. Ő azonban elhárította azt, és inkább Borsod megye egyik képviselői mandátumát fogadta el. Az 1861-es országgyűlésen a határozati párthoz tartozott, de szerepe volt abban, hogy a többségi párt – hívei egy csoportjának visszatartásával – a felirati pártnak engedte át a győzelmet. Apja János, a reformkor neves ellenzéki politikusa. *Varga János: középszinten a történelemben.*

364. Prónay József (Romhány 1821 – Bp. 1884. május 15.)

Középiskolai tanulmányait Rozsnyón, Pozsonyban, Eperjesen, a jogot Losoncon végezte. Az 1843-44-iki pozsonyi országgyűlésen Radvánszky Antal zólyomi követ oldalán volt gyakorlaton s később, mint távollevők követe jelent meg; ugyanekkor lett Nógrád vármegye aljegyzője. Podmaniczky Frigyes báróval utazni ment, bejárta Németország északi részét, meglátogatta Dániát, Svéd-, Orosz- és Franciaországot. 1846 tavaszán Londonba indult, beutazta Angliát, Skóciát s Írország egy részét, Hollandián s Belgiumon és D-i Németországon át térve haza, vármegyéjénél tiszteletbeli főjegyzőséget vállalt s az ellenzék sorában szerepelt. 1844 tavaszán főbíróvá választották s e minőségében a vármegyei határozatok erélyes végrehajtása miatt 1849 jan. havában a császári csapatok elfogták s az újépületben hatheti fogságot szenvedett, 1849 tavaszán azonban szabaddá lévén, vármegyéje által első alispánná választott s a szabadságharcot eréllyel és híven szolgálta. Midőn az orosz segédhadak vármegyéjét elfoglalták s ennek kormányát más kezekre bízák, Görgey táborába menekült s ennek főhadiszállásán küldönc-szolgálatot teljesített egészen a világosi fegyverletételig. A szabadságharc befejezése után ő is kénytelen volt elrejtőzni, de 1850-ben amnesztiát kapott. Az 1861-iki országgyűlésen a határozati párthoz csatlakozott s 1865-ben is ugyanazon kerület képviselője volt hasonló programmal és a balközép párt részéről beválasztott a közösügyi munkálat tárgyalására kiküldött 67-es bizottságba. 1869-ben harmadszor is ugyanazon program mellett jelent meg az országgyűlésen, de ez országgyűlésen meggyőződően a kiegyezés szükséges voltáról, mely nélkül a reformkérdések célszerű megoldását s a kívánatos előhaladást elérhetőnek nem látta, a nemzet többségével együtt eltért a balközép álláspontjától, s 1872-ben nem lépett fel az új választásnál. 1875-ben a fúzió létrejöttével, valamint 1881-ben is, a mezőkövesdi kerületet képviselte, s így hat országgyűlésen át volt a képviselőház tagja 1880. jún. 11-én nevezték ki belügyi államtitkárnak, s e magas állást közel négy éven át viselte. *Borovszky: Nógrád vármegye, Pallas*

365. Prónay Pál (Romhány 1874. november 2. – Bp. 1944 v. 1945 ?)

Alezredes, különítmény parancsnok. Bp.-en a Ludovika Ak.-n végzett. Az I. világháborúban a Jászkun huszárezredben szolgált és mint százados szerelt le. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Szegedre ment s 1919. jún.-ban a leszerelt tiszttekből, altiszttekből különítményt alakított. A tanács hatalom bukását követő hónapokban különítménye vidéken és Bp.-en tömegesen kínoztta meg és végezte ki a kommunista vezetőket, parasztokat és zsidókat. 1921-ben a burgenlandi Ny-mo.-i harcok egyik vezére, az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) és az Etelközi Szövetség vezetőségi tagja. 1921 okt.-ében, a második királypuccs idején megtagadta a legitimista katonai egységek megtámadását, ezért Bethlen és Gömbös félreállította és kizárta az Etelközi Szövetségből. 1921-ben nyugdíjazták. Ettől kezdve a szélsőjobbról bírálta a kormányzatot és részt vett a jobboldali megmozdulásokban (Vannay-puccs). A nyilaskormány idején újabb különítményt kezdett szervezni. A II. világháború utolsó hónapjaiban tűnt el. A nyilasok számára 1942–43-ban írt, Csehszlovákiában megtalált naplója feljegyzéseit 1963-ban publikálták *Magyar életrajzi lexikon*

366. Pulszky Ágost (Bécs 1846. július 3. – Bp. 1901. szeptember 11.)

Jogfilozófus és szociológus, egyetemi tanár, az MTA lev. tagja, Pulszky Ferenc fia. 1871-ben a füleki 1872-1887-ig a szécsényi kerület országgyűlési képviselője. *Magyar életrajzi lexikon*

367. Pulszky Ferenc (Eperjes 1814. szeptember 17. – Bp. 1897. szeptember 9.)

Politikus, régész, művészettörténész. 1845-ben nőül vette Walter Terézt és megvásárolta a szécsényi kastélyt és uradalmat. 1861-ben még mint emigráltat, a szécsényi kerület képviselőjévé választják. *Magyar életrajzi lexikon*
368. Pulszky Ferencné Walter Teréz (Bécs 1918. január 7. – Buda 1866. szeptember 6.)

Író. Bécsben ismerkedett meg Pulszky Ferencsel, akihez 1845-ben feleségül ment. Nagy műveltségű nő volt, amikor férje a szabadságharc miatt emigrációba kényszerült, vele utazott Londonba és Amerikába. Mo. érdekében jelentős sajtótevékenységet fejtett ki, írt és fordított az angol lapokba. *Magyar életrajzi lexikon*
369. Raáb Alajos (? 1909. március 5. – Budapest 2002. augusztus 17.)

Érseki tanácsos, tb. kanonok, plébános. A balassagyarmati polgári iskola hittanára és gyorsírótanára 1941-től. Raáb Alajos Balassagyarmathoz fűződő viszonya olyan erős maradt, hogy rendszeres vendége volt a Balassagyarmat barátai összejöveteleinek, de a gyarmati rendezvényeknek is. Volt kongreganistái tartották vele a kapcsolatot és nagy létszámmal vettek részt a városban megtartott gyémántmiséjén, majd 65 éves papi szolgálatát ünneplő vasmiséjén is 1997. szeptemberében és 2002 tavaszán, 93 évesen 70 éves szolgálatát ünneplő rubinmiséjén. 1932-ben szentelték pappá. 12 évig tanítással foglalkozott, utána kapott plébániát Etesen, majd Budapesten. A Szent József Plébánia templomigazgatója volt hosszú évekig. Templomába befogadta az üldöztetés idején a ferences szerzeteseket, majd nyugalmazása után a ferenceseknél is teljesített szolgálatot. 2002 tavaszán tartotta rubinmiséjét Budapesten és Balassagyarmaton, hetven évig, élete végéig szolgálta egyházát. *Kovalcsik: Nekrológ Bgyhóbi 2002.*

370. Rácz Pali (Nagygyécs 1815 – ? 1885)

Cigányprímás. *HT*

371. Ráday Gedeon, gróf (Ludány 1713. október 1. – Pécel 1792. augusztus 6.)

Birtokos és országgy. követ. Midőn atyja 1733. máj. 20. meghalt, visszatért Ludányba s gazdasága mellett életét egészen a tudományosságra és a nemzeti műveltség emelésére szentelte. Az atyja által megkezdett könyvtár gyarapítását nagyban előmozdította. Minden valamire való írótl fölkeresett leveleivel, részint hogy munkára buzdítsa őket, részint hogy a könyvtárból hiányzó könyveket segítségükkel megszerezze. Felesége Szentpéteri Katalin, akivel 1740 táján kelt össze, megosztá vele a könyvgyűjtés fáradságát. Ő a magyar műveket kísérte figyelemmel, míg maga R. a külföldiekre fordított gondot. A péceli családi birtokon épített nagy kastélyban helyezte el könyvgyűjteményét és így főképen ő tekinthető a híres R. könyvtár második és fő megalapítójának. 1782. február 8-án fiával ifj. R. Gedeonnal együtt bárói, 1790. november 18-án pedig grófi rangra emeltetett. Meghalt 1792. aug. 6-án Pécelen. Művei legnagyobb s kétségkívül igen fontos része veszendőbe ment; fennmaradt munkái, többnyire mesék és feordítások, a M. Múzsában, Orpheusben és M. Museumban elszórva jelentek meg. *Szinyei, Magyar életrajzi lexikon*

372. Ráday Gedeon, gróf (Pest 1806. június 23. – Bp. 1873. július 12.)

Ráday Gedeon unokája. Reformpolitikus, Nógrád megye főispánja 1848-ban. 1845-1849 között a Nemzeti Színház főigazgatója, de közben 1848-ban a kormány Nógrád megye főispánjává nevezi ki. 1854-től ismét a Nemzeti Színház élén áll. 1861-ben határozatpárti, de annak mérsékeltbb csoportosulásához tartozó képviselő az országgyűlésen. *Magyar életrajzi lexikon, Varga János. Középszinten a történelemben*

373. Ráday Pál (Losonc 1677. július 2. – Pécel 1733. május 20.)

II. Rákóczi Ferencz kancellárja, R. Gáspár Pest vármegyei alispán és Libertsey Rozália fia. Gyermekeveit és élete nagy részét Nógrádban töltötte; a losonci ref. iskolában tanult a syntaxisig, akkor Rahóra ment, a híres Braxatoris keze alá; ennek halála törtévé, csak egy évig maradt tanítása alatt; azután Losoncra a mesterek egész kara nevelte a logikáig; 1693. Selmezen, 1694. Körmöczön tanult philosophiát és theológiát. 1695-ben készen volt tanulmányával s latinul, németül és francziául folyékonyan beszélt és írt; ekkor törvénygyakorlatra ment Kajali Pál Nógrád- és Hont vármegye jegyzője, későbbi apósa mellé. 1698-ban hadi gyakorlaton volt két évig Forgách Simon gróf horvát bán mellett mint titkár és két hadjáratban vett részt. Kajali 1699. lemondván, Nógrád rendei Rádayt választották helyébe jegyzőnek. 1700-ban építette a ludányi házat. 1703-ban a gácsi várba szorult nemesség letévé Rákóczi részére a hűségesküt, ezt tenni csak maga R. vonakodott minden fenyegetés ellenére, míg a fejedelem szép szóval a maga részére meg nem nyerte. Már 1704-ben Rákóczinak belső titkára volt s ő fogalmazta a Recrudescunt kezdetű híres kiáltványt. II. Rákóczi többször követül küldte északi és keleti udvarokhoz. 1705-ben nőül vette Kajali Klárát és a szécsényi országgyűlésen mint fejedelmi előadó szerepelt. Híres stílusza és szónok volt. 1707-ben az erdélyi országgyűlés és erdélyi kancellária igazgatójává választotta. Rákóczit Lengyelországba követve, Stryból Debreczenbe jött Pálffyhoz békealkudozásra; a confederátusok szatmári gyűlésén lelkesen védte fejedelmét. A szatmári béke után hazajött és Bécsben letette a hűségesküt. 1712-ben Nógrád követe volt a III. Károlyt koronázó országgyűlésen; szónoki tehetsége az uralkodó előtt is nem egyszer érvényesült református hitsorsosai ügyében. Az 1714–15-i országgyűlésen is nagytekintélyű szerepet vitt, tagja lett több országos bizottságnak 1722-ig. 1723-ban buzgón pártolta a pragmatica sanctiót. R. egyike volt a legelső könyvgyűjtőknek, a hungarikákból először állított könyvtárt; ő vetette meg a

híres R.-könyvtár alapját. Meghalt Pécelen, de Losonczon van eltemetve. Ráday Pálnak és feleségének arcképét Mányokitól a ludányi kastély őrizte. *Magyar életrajzi lexikon*, R. Várkonyi Ágnes

374. Radványi Kálmán (Ipolyszalka 1887. október 12. – Bp. 1943. március 18.)

Pedagógus, író. 1911-től a bp.-i érseki kat. gimn.-ban tanított. Szerk. a *Zászlónk* c. ifjúsági folyóiratot 1919-től. Egy ideig az *Élet* c. folyóirat szerk.-je is volt. Mint cserkésztsízt a mozgalom irányítói közé tartozott, vidám jeleneteivel, elbeszéléseivel, regényeivel mo.-i irodalmának egyik megteremtője. Írt verseket, elbeszéléseket, regényeket és útleírásokat vallásos, irredenta szellemben. Jelentős az ipolyszalkai nyelvjárásról szóló műve. *Magyar életrajzi lexikon*

375. Rajeczky Benjámín (Eger 1901. november 11. – Pásztó 1989. július 2.)

Zenetörténész, népzene kutató, Nógrád megye posztumusz díszpolgára (1992). Erkel-díjas (1978), Kosuth-díjas (posztumusz, 1990). 1917-től a ciszterci rend tagja volt. A húszas években teológiát tanult az innsbrucki egy.-en, ahol 1926-ban a teológia doktora lett. 1920-1926 között az innsbrucki egy.-en a zenei tanszakra folytatott zenetörténeti tanulmányokat Rudolf von Fickernél. Hazatérése után 1926-1945 között a bp.-i Szent Imre ciszterci Gimn. tanára volt. 1932-1935-ben Kodály Zoltánnál zeneszerzést tanult a Zeneművészeti Főisk.-n. 1933-tól a Magyar Énekoktatók Orsz. Egyesületének főtitkára volt. 1945-1950-ben a ciszterci rend priorja Pásztón. Ugyanebben az időben a népzene lektora a Pázmány Péter Tudományeg.-en. 1950-től 1960-ig muzeológus a Néprajzi Múzeum népzenei osztályán. 1960-1967-ig az MTA Népzene kutató Csoportjának igazgatóh.-e, majd megbízott ig.-ja, 1967-től az MTA Zenetudományi Intézetének ny. tudományos főmunkatársa volt. A Zeneművészeti Főisk. zenetudományi tanszakának megbízott tanára, az International Folk Music Council tagja. 1940-től a középkori m. zenetörténet, a gregorián és a m. népzene területén végzett kiemelkedő tudományos kutatómunkát. Szerk. a Magyarország zenetörténete c. kiadványt. Számos cikke, tanulmánya jelent meg a zenetudományi, az etnográfiai szakfolyóiratokban. *Magyar életrajzi lexikon*

376. Rebmann Rókusné Horváth Valéria (Zsitvagyarmat 1889. május 31. – Balassagyarmat 1987. augusztus 23.)

Szülei, nemes Horváth Géza és Soós Gizella 1888. június 24-én kötöttek házasságot Melléten. A hivatalnok édesapát 1908-ban Balassagyarmatra helyezték telekkönyvvezetőnek. A fiatal lány itt talált otthonra, előbb dr. Fischer Sámuel orvos, majd Rebmann Rókus gyógyszerész oldalán. Horváth Valéria Rebmann Rókus gyógyszerésszel 1924-ben kötött házasságot. Fiatalon özvegyen maradt édesanyja velük maradt 1952 januárjában bekövetkezett haláláig. Rebmanné kitűnő háziasszony, kertész, szépségkirálynő volt, aki Balassagyarmat társasági életének is fontos személyisége, vallásos és jótékonyági szervezetek tagja. Testvére, Horváth Endre pénzügytervező grafikusművész hagyatékát átadta Balassagyarmatnak, s öccse nevére alapítványt tett Balassagyarmathoz kötődő képzőművészek díjazására. A város Pro Urbe kitüntetésben részesítette (1983) és Mikszáth-émlékplakettet adományozott neki. *Kovalcsik: Arvok (1) + HT adattár*

377. Reményi Ede (Miskolc 1829 – New York 1898. május 15.)

Hegedűművész és író, Reményi Károly balassagyarmati városbíró testvére, koncertezett Balassagyarmaton. A szabadságharc alatt Görgey tábornok segédtisztje és tábori hegedűművésze volt. Mint menekült több évet töltött Párisban és Londonban, hol az 50-es években lelkes apostola volt a magyar zenének. Viktoria angol királynő udvari virtuózi címmelet tüntette ki. 1860-ban amnesztiát kapott és visszatért hazájába, beutazta egész Magyar- és Erdély- s a többi koronaországokat, mindenütt kitüntetéssel halmozták el. Jelentékeny összegeket áldozott hazai közművelődési célokra, ő kezdeményezte a Petőfi-szoboralapra való gyűjtést, melynek nagy részét ő hegedűlte össze országos körútjai alkalmával; összesen 67,000 forintnyi összeggel járult a Petőfi-, valamint a Széchenyi-szoboralaphoz. 1870-ben Orczy Bódog báró, a nemzeti színházi intendánsa első magánhegedűsnek és versenymesternek szerződtette, de ez állásától alig egy év múlva megvált és tovább folytatta hazai és külföldi műutazásait, míg végre nőül vette Fáy Antalnak Gizella leányát (meghalt 1896 tavaszán), családostól Párisba költözött és onnét tett hangversenykörutakat. A 70-es évek végén családját Párisban hagyván, Amerikába vitorlázott; ott töltött több évet és onnét a legmesszebb világrésekbe is eljutott. A 90-es végék elején hosszú távollét után ismét visszatért családjával együtt hazájába, hol legelőször Budapesten hangversenyezett, majd beutazta az országot, több mint 50 hangversenyben működött. E körútja bevégeztével ismét elhagyta a hazát és visszatért Párisba. Az északamerikai Egyesült-Államokban élte utolsó éveit. Meghalt 1898. máj. 15. este a new yorki Vaudeville színházban hangverseny közben hegedűvel a kezében. *Pallas nagy lexikona XIV. 472., XVIII. 498. l., Szimyei*

378. Reményi Károly (Eger 1837. szeptember 9. – Balassagyarmat 1896. május 25.)

Balassagyarmat főbírája, szakíró. Ügyvéd, publicista, Ede bátyja menedzsere. Felesége Dévény Aranka, Dévény Bertalan és Novák Etelka gyermeke. Gyermekeik: 1. Mária (Bgy 1889 – Bp. 1971) fővárosi óvónő 2. Márta (Bgy. 1890 – Bp. 1984) Negyven évig városi óvónő Balassagyarmaton. Férje Kapos Károly (1887–1930) banktisztviselő Nagykárolyban, a Nemzeti Hitelintézet bankigazgatója Balassagyarmaton. Balassagyarmat egyik – a nagyközség városá fejlesztése érdekében igen sokat tevékenykedő és eredményesen munkálkodó, az

utókor által is nagyrabecsült főbírája volt. Az ún. Otthontelep létrehozása az ő munkálkodásának eredménye. 1926-ban testületi döntést hoztak arra, hogy a Szerb utcát róla nevezzék el, ez azonban a gyakorlatban nem valósult meg. 1940-44-ig a Szabó Lőrinc utcát a Zichy utcával összekötő keskeny utcát nevezték el róla. *Kovalcsik András: RK. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1996., Borovszky: Nógrád vármegye, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

379. Repetzky Ferenc (1801 – 1877)

Politikus, Nógrád megye országgyűlési képviselője 1848-ban, 1849. április 5-től Nógrád megye főbiztosa. Nógrádi birtokos, 1832-től al-, 1839-1846. főszolgabíró, 1846-tól főpénztáros. Liberális politikus. 1848-ban a füleki kerület nemzetgyűlési képviselője. 1848 szeptemberében a magyar hadsereg országgyűlési biztosa, decembertől Hont, februártól Heves, majd 1849 márciusától Nógrád megye teljhatalmú kormánybiztosa, 1849 júniusától a hétszemélyes törvényszék bírója, majd honvédtiszt Komárom várában, amelynek megadása után birtokain marad. 1861-től újra részt vesz megyei szinten a politikai életben. *Magyar életrajzi lexikon, Varga János: Középszinten a történelemben.*

380. Révész Gábor (1880-1944)

Szabómester, aki a 20. század első két évtizedében tevékenyen részt vett a munkásmozgalomban. 1907 januárjában a szociáldemokrata párt helyi elnöke lett. Segédeit az ország nagyobb városaiban és Bécsben töltötte. 1910-ben lett önálló mester. Több mint egy évtizeden át a balassagyarmati ipartestület háznagya és előljárósági tagja volt. 1919 januárjában az átszervezett pártvezetésben pénztárosi feladatokkal bízták meg. Részt vesz a háromtagú megyei direktórium munkájában, majd tagja lesz az önállóan megalakult helyi kommunista pártnak. 1919. szeptember 5-én ezért hivatalvesztésre és kéthavi fogházra ítélték. A második világháború előtt többször letartóztatták, állandó rendőrségi megfigyelés alatt állt. 1944-ben, a német megszállás idején történt utolsó letartóztatása után elhurcolták, mártírként fejezte be életét. 1948-ban utcát neveztek el róla, mely 1991-ig viselte a nevét, azóta visszakapta a korábbi Zichy utca nevet. Itt a 3. számú épület falán van emléktáblája, melyet nem vettek le. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat, 1998.*

381. Révész László (1950. május 23. – 2003. április 16.)

Városi sportfelügyelő. Az országos hírűvé vált Palóc Triatlon (ma Révész László Emlékverseny) meghonosítója, haláláig szervezője. *Hegedűs Henrik: R. L. In: Bgybohi 2003.*

382. Rimay János (Alsósztrégova 1570 körül – Divény 1631. december 9-11 között)

Politikus, költő, apja Balassi Bálint szolgálatában állt, őt kora fiatalságától barátság fűzte BB-hoz. Később az ország legtöbb neves személyiségével kapcsolatba került. 1605-ben csatlakozott a Bocskai István vezette felkeléshez; főleg titkári jellegű teendőket végzett a fejedelem mellett. 1608-ban Illésházy István megbízásából részt vett a zsitvatoroki béke ratifikálására Konstantinápolyba küldött követségben. Utóbb a Thurzó család szolgálatába lépett. Thurzó Imre megbízásából vett részt az 1619-i pozsonyi egyezményen, majd urával együtt Bethlen Gábor párthívei közé állt. 1620 őszén ismét követi minőségben járt Konstantinápolyban. 1621-től haláláig alsósztrégovai kúriáján élt. Egyaránt írt (Balassi hatására valló) szerelmes, vitézi, istenes és – az újsztoikus filozófia eszméit megszólaltató – bölcselkedő verseket. Virtuóz formaművészetről tanúskodó költészete a manierista stílus jegyében áll. Ki akarta nyomtatni Balassi összes verseit; a tervezett kiadványhoz írt előszava a m. irodalmi tudat kialakulásának fontos dokumentuma. Költeményei Balassi Bálint verseivel közös kötetben az 1630-as évektől számos kiadásban jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon*

383. Róka Lajos (Zsigárd 1924 – Balassagyarmat 2006. január 24.)

Az elemi iskolát helyben végezte, majd Érsekújvár patinás magyar gimnáziumában tanult. Itt hamar kitűnt az ókori nyelvek iránti érdeklődésével. Egész életében foglalkozott a bibliai nyelvekkel és nyelvjárásokkal, összesen tizenhat nyelvvél. Különösen sokat fordított latin nyelvből. Fordított régi okleveleket, Mária Terézia rendeleteket, régi balassagyarmati patikák feljegyzéseit stb. Mindezt önzetlenül és díjmentesen végezte. Teológiai tanulmányait Pozsonyban kezdte. Szlovákiában élő szüleit kitelepítették, mivel magyarnak vallották magukat. Új otthonuk a Kaposvár melletti vidék lett, ezért tanulmányait Pápán folytatta. Az ottani teológia megszüntetése után az utolsó évet a budapesti egyetemen fejezte be. 1947-ben Balassagyarmatra került, segédlelkészként 1956-ig. Útja innen Szekszárdra vezetett, majd ugyanabban az évben lelkésznek nevezték ki Felsőnyékre. Itt egyházi munkája mellett érdeklődéssel fordul a környék régészeti kutatásai felé. Római, avar és középkori magyar leletek foglalkoztatták, tudós pappá vált. 1972-ben meghívták az egyetemre, ugyanakkor megüresedett a balassagyarmati lelkései hivatal is. A gyülekezet hívó szavát követte. Látogatta a város nagy intézményeit, az ezer ágyas kórházat, a börtönt, a szociális otthonokat, Nógrádkövesden, Mohorán stb. Élete teljes odaszánása, vérrel elpecsételt szolgálat volt, hűségesen mindhalálig, családja volt a gyülekezet. Szerette őt Balassagyarmat, 2000-ben Pro Urbe díjjal tüntették ki. *Baranyi Károly: Nekrológ=BgyHoHi 2006.*

384. Róna Frigyes (Bp. 1923. május 16. – Bp. 1985. október 29.)

Karmester, műfordító. 1968-tól haláláig a salgótarjáni szimfonikusok karmestere. Tanulmányait 1941-48 között a bp.-i Nemzeti Zenedében (zeneszerzés) Hammerschlag János, Szervánszky Endre és Lajtha László tanároknál folytatta, majd a bp.-i Zeneműv. Főisk.-n a karmesterképzőt Ferencsik Jánosnál végezte. 1949-52 között a Belügymin. Szimfonikus Zenekar; 1952-53-ban a Győri Filharmonikus Zenekar vezető karmestere; 1953-58-ban a Miskolci Opera és a Városi Szimfonikus Zenekarkarmestere, 1958-63-ban a Kecskeméti Katonai József Színház vezető karmestere. 1963-66 között a Ghanai Egy. zenei fakultásának zenészerzés és karmesterképző tanára, operaegyüttest is szervezett. 1968-tól haláláig a Magy. Áll. Operaház korrepetitor-karmestere; egyben a Salgótarjáni Városi Szimfonikus Zenekar vezető karmestere volt. Számos opera és operett szöveggönyvét fordította. Több gyermekopera, zenés játék szövegét, ill. verseit írta. Kísérőzenét komponált Shakespeare-színművekhez. Írt sanzonszövegeket is. *Magyar életrajzi lexikon*

385. Rónai Gyula (Zagyvaróna-Inászó 1878. május 8. – Bp. 1943. augusztus 7.)

Gépészmérnök. 1900-ban mérnöki oklevelet szerzett, és a MÁV járműszerkesztési osztályának munkatársa lett. A MÁV képviselője a Közép-európai Vasutak Egyesülete (KEVE) műszaki bizottságában és e bizottság elnöke. Nyugalomba vonulása után (1935) a Ganz-gyárban folytatta működését. Munkásságának legjelentősebb eredményei a három- és négytengelyű forgóvázás vasúti járművek tervezéséhez fűződnek. Több mint húsz nagy jelentőségű vasúttechnikai találmánya van. Munkássága, különösen a sín és kerék kölcsönös viszonyáról szóló tanulmánya elismeréseképpen a Boroszlói Műszaki Egy. 1935-ben műszaki doktorrá avatta. *Magyar életrajzi lexikon*

386. Roszner Ervin, báró (Varsány 1852. december 19. – Telekes 1928. október 2.)

Jogi író, miniszter, Hont megye főispánja. 1876 – 87 között nagyváradai jogak-i tanár (egyházjog). 1878-ban egy.-i magántanár, 1887-től egy.-i képviselő, majd Hont, utóbb Máramaros vm. főispánja. 1903-tól 1905-ig fiúmei kormányzó, 1915. máj. 29-től 1917. jún. 15-ig a kir. személye körüli miniszter Tisza István kormányában. 1877–85 és 1912–15 között főrendiházi tag, 1887–91 és 1915–18 között egy.-i képviselő. Mint jogi író konzervatív-reakciós nézeteit különösen a vallásügyi törvények kapcsán fejtette ki. *Magyar életrajzi lexikon*

387. Rózsavölgyi Márk, Rosenthal (Balassagyarmat 1789 – Pest 1848. január 23.)

Zeneszerző, hegedűművész, a csárdás atyja. Korán megkezdett hegedűtanulmányait Prágában fejezte be, ahol egy ideig szépírással tartotta fenn magát. 1808-ban Pestre került, ahol mint első hegedűs működött a m. színjátszó társulatnál. 1813-ban Bajára költözött, itt volt a székhelye az 1819-i tűzvészig. Ekkor Pécsre ment, majd Temesváron a színházi zenekar hegedűse volt. 1821–33 között ismét Baján élt. Közben majd az egész országot bejárta mint hegedűművész. Petőfi barátja, a 48-as eszmék egyik szellemi előkészítője. 1963-ban utcát akartak elnevezni róla városunkban, a lakosok azonban ragaszkodtak a Kertész utcanévhez, ezért a város más területén, a Pozsonyi utcát és a lakótelepet összekötő egykori Áninger utcát nevezték el Rózsavölgyi Márkról. 1973-ban, halála 125. évfordulóján Veszeli Jelena szobrát avatták fel a Palóc ligetben, s ugyanezen évben vette fel a zeneiskola a balassagyarmati művész nevét. 1975-ben Réti Zoltán monográfiát készített róla, melynek 2. kiadása 2001-ben jelent meg. *Magyar életrajzi lexikon, Réti Zoltán: Rózsavölgyi Márk. Bp. Zeneműkiadó*

388. Rusói István (Borsosberény 1914. február 3. – Karcag 1980. december 22.)

Fazekasmester, a Népművészet mestere. A kályhás-és fazekasmesterséget a Romhányi Cserép-kályhagyárban tanulta, majd itt is dolgozott. Az 1930-as évek végén került Karcagra Székely Szücs Sándor műhelyébe. 1946-ban saját műhelyt nyitott. 1952-ben a Karcagi Kályhás Szövetkezet alapító tagja lett. Itt tervezői feladattal bízták meg. Alkotótevékenysége a középkori kályhacsempe-motívumokra, az ásatások folyamán talált dunántúli szemes és alakos kályhacsempe-hagyományokra épült. A Zsigmond-kori csempetörödékek alapján készítette a Várműz.-ban látható kályhát. Sikeresen kísérletezett figurális díszítésű csempékkel is. Londonban állították fel figurális csempékből komponált kerámiaoszlopát. 1954-től volt népi iparművész. *Magyar életrajzi lexikon*

389. Sággy Ferenc (Nyergesújfalu 1919. augusztus 4. – Esztergom 2007. december)

Elemi iskolába szülőhelyén járt, a gimnázium felső négy osztályát az esztergomi bencéseknel végezte. Teológiai tanulmányait is ott folytatta, a Hittudományi Főiskolán. 1943. június 13-án szentelték pappá. Ezután káplánként működött Ipolynyéken, majd 1945-től Dunakilitin. Első állomáshelyét a Beneš-dekrétum miatt kellett elhagynia, húsz kilogrammos csomaggal tért vissza az anyaországba. 1946-ban kinevezték hitoktatónak Budapestre, Felső-Krisztinavárosba, majd Kelenföldön szolgált, ahonnan a sok hittanra járó fiatal miatt – akiket ő szervezett meg – eltávolították, és az egész oszágra megvonták tőle a hitoktatás jogát. 1949-től a Szent Rókus plébánián kapott beosztást, 1958-tól pedig a Belvárosban. Ez volt utolsó fővárosi állomáshelye, mivel 1960-ban Budapest területén minden egyházi működéstől eltöltötték, mert nem volt hajlandó felolvasni a templomban egy körlevelet a „felszabadulásról”. 1960-ban Héregre került plébánoshelyettesi megbízatással, majd a következő évben káplán lett Tokodon. Plébánosi diszpozícióját Rimócra kapta meg 1963-ban, onnan ugyancsak plébánosként Patakra került 1977-ben. Közben 1968-ban főegyházmegyei tanácsosi, 1977-ben tb. kanonoki címmel tüntették ki. 1982-től

nógrádi főesperes. Az esztergomi főkáptalanban 1979. február 14-én iktatták be mesterkanonokként a Kanter Károlyról elnevezett stallumba, 1984-ben előléptetéssel a Pázmány Péter érsekről, majd ugyanazon évben a Vitéz Jánosról elnevezett stallumba került. Pataki plébánosi teendőinek ellátása végett felmentették a rezideálási kötelezettsége alól. Lékai László bíboros felkérésére, 1985. július 1-jén került Balassagyarmatra Vértés Andor utódjaként. Tizenegy éven keresztül, egészen nyugdíjazásáig itt maradt. Nyugdíjasként 1994. július 1-jével Esztergomban a Simor papi otthon igazgatója lett. Városunkban végzett áldozatos egyházi tevékenységéért 2004. január 29-én Pro Urbe díjat kapott. Az előző évben történt autóbusz-balesete miatt nem tudott személyesen jelen lenni, ezért a kitüntetést egy küldöttség vitte Esztergomba. *Reiter László BgyHoHi 2007.*

390. Sajó Sándor (Ipolyság 1868. november 13. – Bp. 1933. február 1.)

Költő, tanár, az MTA lev. tagja. Egy-i tanulmányait Bp.-en végezte, 1895-ben nyert tanári oklevelet. 1891-től a nyitrai polgári és középkereskedelmi isk.-ban, 1893-tól az újverbászi gimn.-ban tanított, egy ideig a Verbász és Vidéke c. lapot is szerk. 1903 után Bp.-re került; a kőbányai László Gimn. ig.-ja, c. tankerületi főig., az Orsz. Középkisk. Tanáregyesület főtákará és a Magy. Tanárok Nemzeti Szövetségének elnöke volt. 1917-ben tagja lett a Kisfaludy Társ.-nak. Verseit 1885-től közölték a fővárosi és vidéki újságok, folyóiratok. Színdarabokat is írt. *Magyar életrajzi lexikon*

391. Sándor János (Kazár 1920. augusztus 3. – Bp. 1987. április 1.)

Bányamérnök. Oklevelét Sopronban szerezte a műgy. soproni bányamérnöki karán (1944). A nógrádi szénmedence különböző üzemeiben tíz éven át főmérnöként dolgozott. Mátranovákon eredményesen alkalmazta elsőként az új Donbassz kombájnt. 1956-tól az Urántervben az első három uránbányaüzem tervezésének feladatait irányította, majd a Nehézipari Min.-ban az uránipari főosztályt vezette. 1967-ben a Bányászati Tervező Intézet ig.-ja lett, majd 1979-től a jogutód Központi Bányászati Fejlesztési Intézetben ig. h. Korábbi üzemi tapasztalatait számos bányaüzem tervezése során kamatoztatta. *Magyar életrajzi lexikon*

392. Sántha Kálmán (Nagybecskerek 1903. július 12. – Bp. 1956. december 12.)

Elme- és ideggyógyász, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1951-ben „büntetésből” Balassagyarmatra helyezték, ahol haláláig a kórházban dolgozott feleségével együtt. Egyetemi tanulmányait pedig Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán, 1929-ben fejezte be. Már 1927-ben a Budapesti Elme-Idegkórtani Klinika Agyszövetani Osztályán dolgozott Schaffer Károly professzor vezetése alatt, mint díjtalan gyakornok. 1937-től kezdve dolgozott a Debreceni Ideg- Elmeklinikán. Munkássága szorosan összefüggött a debreceni klinika működésével, ahol a nehéz körülmények között is fejleszteni tudta az idegsebészeti vonalat, amely országosan is elismertté vált. Sánthát 1951-ben hamis rágalom alapján a Magyar Tudományos Akadémia kizárta soraiból, és az Egészségügyi Minisztérium alacsonyabb munkakörbe való helyezését javasolta. Ekkor pályázta meg Sántha a Balassagyarmati Kórház Ideg- Elmeosztályán lévő üres osztályvezetői állást, amit 1951. augusztus 9-én el is foglalt. Teljes erejével, bizakodásával vetette bele magát a Balassagyarmati Elmeosztály munkájába, amit kitartóan végzett haláláig. Egyre többen jöttek hozzá Pestről, Miskolcra, Debrecenből, hogy folytassák a közös munkát. A sebészeti osztály főorvosa, Kenessey Albert átengedte neki a műtőt és az asszisztenciát, s így egyre több gerinc-koponya műtétet végeztek. Balassagyarmat kezdett centrummá válni, sokan felkeresték vizsgálat céljából, Budapestre is meghívták konzíliumra. A túlfeszített munka, személyét ért sérelmek azonban egészségét aláásták, állapota fokozatosan romlott, bármennyire is titkolta. Később már a szabadság alatt sem tudott szervezete regenerálódni, és 1956. december 12-én elhunyt. A Magyar Ideg- Elmeorvosok Társaság javaslatára 1981-ben Sántha Emlékéremet adták ki, 1989-ben pedig megalapították a Sántha Kálmán Alapítványt. 1971. december 11-én a Balassagyarmati Kórház Női Ideg-Elmeosztályának folyosóján márványtáblával örökítették meg emlékét. 1988-ban utcát neveztek el róla a városban., 1992-ben Nógrád megye posztumusz díszpolgára kitüntetést kapott felesége és leánya. 1993-ban, születésének 90. évfordulóján a Balassagyarmati Honismereti Körben tartottak megemlékezést, ahol Majerszky Klára és leánya is részt vett. 2003-ban születési centenáriumán Bacsik Katalin pszichiáter tartott róla előadást a Honismereti körben, melyen szintén megjelent felesége és leánya. 2004-ben posztumusz díszpolgári címmel tüntette ki Balassagyarmat, melyet felesége és leánya vett át. *Magyar életrajzi lexikon, Magyar tudósléxikon, Bacsik Katalin BgyHobi 2003.*

393. Sántha Mihály (Bussa 1824. október 24. – [Nógrád]Megyer 1887. november 24.)

Katolikus plébános Nógrád megyében több helyen. Hat műve jelent meg balassagyarmati nyomdáknban. Középkiskoláit Gyöngyösön és Vácon, a teológiát Nagyszombaton végezte. Pappá szentelték 1849 okt. 12. Káplán volt Ipolyságon és Varbón, plébános Óváron, 1869-től. Megyeren. *Pallas*

394. Sárfy Aladár (Takácsi 1858. augusztus 18. – Balassagyarmat 1900. december 28.)

A balassagyarmati gimnázium első igazgatója. Az egyetemet Kolozsvárott végezte. 1884-ben képesítést nyert bölcsészettanból és magyar nyelvből, ugyanakkor bölcsészdoktorrá avatták, 1887-ben latin nyelvből is képesítést szerzett. 1884-1887-ig helyettes tanár volt a podolini kegyestanítórendi gimnáziumban. 1887-től helyettes tanár a lőcsei állami főreáliskolában, ahol 1888-tól kinevezik rendes tanárrá. 1900. augusztus 21-én a ba-

lassagyarmati főgimnázium igazgatói teendőivel bízzák meg. Október 17-én megbetegszik, december 28-án meghal. Balassagyarmaton van eltemetve. Tudományos és szépirodalmi dolgozatainak száma közel 200. Fényképészeti szakíró, a fotoesztétikai gondolkodás hazai úttörője. *Nekrológ: = Gimnáziumi Értesítő 1900/1901.*

395. Sáros Miklós (Kürt 1914 – 1944. április 13.)

Polgári iskolai tanár. Tanított mennyiségtant, természettant, kézimunkát, tartott testgyakorlási órákat is. Iskolai leventeparancsnok, a fiúiskolai sportkör vezetője, az ügyviteli teendőkben segédkező tanár. 1944. január 12-én katonai szolgálatra vonult be. Katonai szolgálat közben hősi halált halt a győri Duna-ág mellett, hídépítés közben lebombázták. *Nekrológ: Wolcsánszkyné Mészáros Erzsébet. = Polg. Isk. Értesítő 1943/44.*

396. Saskó Gyula János (Zayugróc 1854 – Balassagyarmat 1913?)

A balassagyarmati állami elemi iskola igazgatótanítója. Középiskoláit a trencsényi főgimnáziumban végezte, majd a soproni ág. hitv. ev. tanítóképzőben kapott oklevelet 1874-ben. A cserneyi ág. h. ev. iskolánál alkalmazták ez évben másodtanítónak. 1875-ben a suri, 1879-ben a breznóbányai ev. iskolához választják meg. 1899-ben temesbuttyini tanító, majd 1904-ben a balassagyarmati áll. elemi iskolához kerül, melynek 1912-től igazgatója. Saskó a magyar nyelv terjesztésének egyik kiváló művelője volt. *Völgyi István Antal: Kettővel ismét kevesebb. = Nógrádi Hírlap 1913. augusztus 3.*

397. Satelit György (? – Balassagyarmat 1705.)

Evangélikus lelkész. A pozsonyi rendkívüli törvényszék elítélte. A száműzetésből visszakerülve 1693-tól 1705-ig balassagyarmati lelkész.

Gaál Mihály: Bánóczy Sámuel és az egyházi jótékonyság. =Nógrádi Lapok Honti Híradó 1900. október 14.

398. Schleicher Aladár (Zagyvapálfalva 1880. július 12. – Bp. 1962. szeptember 28.)

Fémkohómérnök és metallográfus, a műszaki tudományok doktora. A selmecebányai Bányászati és Erdészeti Ak-n 1904-ben fémkohómérnöki oklevelet nyert, és ott tanársegédként működött 1906-ig, amikor a bp.-i főfémjelző és fémbeaváló hivatalhoz helyezték át. 1910-ben a bp.-i tudományegy.-en megszerezte a vegyészeti doktorátust, 1911-ben a charlottenburgi műgy.-en metallográfiai tanulmányokat folytatott. Az I. világháborúban a bécsi tüzérségi arzenál anyagvizsgáló laboratóriumát vezette. 1918-tól a bp.-i főfémjelző és fémbeaváló hivatal vezetője volt. 1922-től az állami szolgálatból kiválva, tanácsadói magánmérnöki gyakorlatot folytatott. 1919-ben a bp.-i műgy.-en a metallográfia magántanára, 1932-ben ny. rk. tanára, 1923-tól 1928-ig a soproni Bányászati és Erdészeti Főisk. meghívott előadója. A II. világháború idején és azt követően az iparügyi min.-ban szakértő, 1946 – 1950 között a bp.-i műszaki egy.-en metallográfiát adott elő. 1951-től a hazai szabványosításban is részt vett. Tudományos munkássága elsősorban a kész fémek és ötvözetek tanulmányozására terjedt ki. Számos tanulmánya jelent meg, egyebek közt a hazai fémkohászat történetéről is. 1951-től az MTA műszaki osztályának kiadásában megjelenő osztályközlemények, az Acta Technica és a Vaskohászati Enciklopédia szerk.-je volt. *Magyar életrajzi lexikon*

399. Scholtz Gyula (Balassagyarmat 1902 – Balassagyarmat 1967)

Gyógyszerész, Baltik Frigyes ev. püspök unokája. Anyja Baltik Emma (1872-1944).

400. Scholtz Olga, Várhelyi Jánosné (Balassagyarmat 1900 – Balassagyarmat 1970)

Baltik Frigyes unokája.

401. Schneider Miklós (Székesfehérvár 1933. április 22. – Bp. 1981. június 16.)

Történész, levéltáros. 1968-tól haláláig a Nógrád Megyei Levéltár igazgató létrehozója. A bp.-i Pedagógiai Főisk.-n 1957-ben orosz szakos, 1965-ben a Szegedi József Attila Tudományegy.-en orosz-történelem szakos középisk. tanári oklevelet nyert. 1958-tól 10 éven át a Szentesi Áll. Levéltárban dolgozott. 1968-ban a Nógrád m.-i Levéltár élére került, neki kellett az új onnan létesült levéltár alapjait megteremtenie (Salgótarján). Elsősorban helytörténeti munkásságot fejtett ki, és irányította a honismereti mozgalmat a megyében. A Magy. Történelmi Társ. tagja. *Magyar életrajzi lexikon*

402. Schuchmann Zoltán (1908. május 26. – 1973. június 14.)

Ipariskolai igazgató, volt országgyűlési képviselő. Az Iparostanonciskola egyetlen főhivatású tanára, egyben igazgatója. 1933. augusztus 30-tól tanít a tanonciskolában, 1939-től 1972-ig kisebb megszakításokkal igazgatja az intézményt. Építő iparművész, aki a fiúosztályokban rajzot, szakrajzot tanított. Fotóművész, országgyűlési képviselő. *Ethey Lajos: A szakmunkásképzés...*

403. Scitovszky Béla (Bp. 1878. április 23. – Bp. 1959. augusztus 20.)

Belügyminiszter, nagybirtokos. A bp.-i egy.-en szerzett államtudományi doktorátust: 1902-ben Nógrád vm.-ben szolgabíró: 1907-től főszolgabíró, 1910-ben munkapárti programmal képviselővé választották. Az 1922-es választáson egységes párti programmal szerzett mandátumot. 1935-ig tagja a képviselőháznak: 1917. júl.-tól 1918. nov.-ig a képviselőház, 1922. jún.-tól a második nyg. alelnöke, 1922. aug.-tól a nyg. elnöke: 1926. okt. 15-től 1931. aug. 24.-ig a Bethlen-kormányban belügyminiszter. Számos rt. igazgatósági tagja volt. *Magyar életrajzi lexikon*

404. Scitovszky János (Béla 1785. november 1. – Esztergom 1866. okt. 19.)

Esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás, az MTA ig. tagja (1853). 1809-ben szentelték pappá. 1827-től rozsnói; 1838-ban pécsi püspök. Mereven szembeszegült a haladó mozgalmakkal; lépten nyomon igyekezett elgáncsolni az első felelős m. min. intézkedéseit. A reakciós autonomista mozgalom egyik fő irányítója az 1848 – 49-i forradalom és szabadságharc idején. 1849. máj. 20-án a m. kormány honárulónak bélyegezte. 1849. júl. 21-én a császár esztergomi érsekké nevezte ki: 1853-ban bíbornok lett. 1857-ben aláírta a mágnások ókonzeratív csoportjának a kir.-hoz intézett kérvényét; amelyben az 1847-es alkotmány helyreállítását kívánták. 1860. dec.-tól Esztergom vm: örökös főispánja vall. *Magyar életrajzi lexikon*

405. Scitovszky János (Pécs 1850. május 6. – Budapest 1903. május 11.)

Országgyűlési képviselő. Édesatyja Baranya megye alispánja, majd követe és főispánja volt. 1872–1875-ig a nógrádi járás szolgabírája; majd Nőtincsen gazdálkodott. 1876-ban vármegyei közigazgatási bizottsági tagnak választották meg. 1878-ban első, 1881-ben másodikban választották meg egyhangúlag a nógrádi kerület országgyűlési képviselőjévé. Apponyi Albert pártjához csatlakozott. 1884-ben alispánná történt megválasztása után a képviselőségről lemondott. Alispáni állását 1895-ig viselte; kiváló adminisztrátornak bizonyult, megkészserezte a vármegyei pénztárakat, rendezte a kórházügyet és sokat dolgozott egyesületi téren is. 1896-ban újra fellépett a balassagyarmati kerületben, de Latkóczy Imrével szemben kisebbségben maradt. 1899-től a szécsényi kerület országgyűlési képviselője. A fúzió alkalmával belépett a szabadelvű pártba és ennek programjával az 1901. évi általános választásokon a nógrádi kerület egyhangúlag választotta meg képviselővé, a nógrádvármegyei ellenzék pedig tiszteletbeli elnökévé. A FMKE-nek választmányi tagja, a nógrádi Nemzeti Intézetnek elnöke, balassagyarmati alispánsága idejében a kaszinónak, a róm. kat. iskolaszéknek elnöke, a múzeum másodelnöke. Ő létesítette a Jószív utcát, a közkórház létesítésében is oroszlanrésze van. 1896. március 5-től 1944. november 8-ig, illetve 1947. november 28-ig a mai Bajcsy-Zsilinszky utcát Scitovszky utcának hívták. *Pallas Nagy Lexikona XIV. 101. l., Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Borovszky Nógrád vármegye, Nekrológ: NLHH 1903. május 17., Szinyei*

406. Scitovszky Tibor (Nőtincs 1875. június 21. – Los Angeles 1959. április 12.)

Konzervatív politikus, külügyminiszter. A bp.-i és a párizsi egy.-en jogi tanulmányokat végzett. 1889-ben a kereskedelmi min.-ba került, ahol főként kereskedelempolitikai kérdésekkel foglalkozott. 1920-ban a külügymin.-ba helyezték át. Mint delegátus részt vett a béketárgyalásokon. 1922-ben kereskedelmi min. államtitkára, 1923-ban a Magy. Általános Hitelbank ügyvezető ig.-ja. 1924. nov. 16. – 1925. márc. 17. között a Bethlen-kormány külügyminisztere, majd a Magy. Általános Hitelbank vezérig.-ja, alelnöke, 1944-től 1947-ig elnöke volt. 1927-től felsőházi tag. A bankon államosítása után az USA-ba távozott. *Magyar életrajzi lexikon*

407. Seidner Mihály (Rimóc 1875. február 1. – Bp. 1968. július 12.)

Elektromérnök, az MTA lev. tagja, Kossuth-díjas. Tanulmányait a bp.-i műegy.-en kezdte, hallgatóként elnyerte a Matematikai és Fizikai Társ. Eötvös-díját, majd Németo.-ban a charlottenburgi műegy.-en doktori diplomát nyert. 1903-ban tért haza, a Ganz Villamossági Rt. kísérleti laboratóriumában, utóbb az erőműtervezési osztályon dolgozott. 1918-ban a Ganz Villamossági Gyárban az üzemi munkástanács megalakulása után ig.-vá választották, a Tanácsköztársaság idején termelési biztos. Tagja lett a tudományos műszaki tanácsnak. Tanulmánya jelent meg *Az energiagazdálkodás* címmel. A Tanácsköztársaság bukása után Csehszlovákiába emigrált, több kárpátaljai erőművet tervezett és vezetett (1920–26). Hazatérve csak magánmérnökként tevékenykedhetett. Megszerezte a műszaki tudományok doktora fokozatot (1953). Munkásságából kiemelkedik a villamosgépek folyadékűtésére vonatkozó találmánya, főleg a kétpólusú turbógenerátorok forgó részeinél való alkalmazása. Az energiagazdálkodás köréből is számos találmánya ismeretes, gyakorlati munkáiból a tiszaluci vízi erőmű megépítése a legjelentősebb. *Magyar életrajzi lexikon*

408. Seltenreich Károly (Gölnicbánya 1813. június 15. – Pest 1855. szeptember 8.)

Az 1830-as években Bezzegh Libória és nővére leánynevelő intézetet alapított Balassagyarmaton, melynek tanára lett, majd a nővérek egyikének férje. Az 1840-es években (1846?) Pestre költöztek, s ott folytatták oktató tevékenységüket. 1848-ban nevelési havi folyóiratot szerkeszt. *Magyar életrajzi lexikon, Szinyei*

409. Seress Géza, Steiner (Losonc 1904. december 11. – Bp. 1957. június 13.)

Újságíró, szerkesztő. Köves András öccse. Egy.-i tanulmányait a párizsi Sorbonne-on végezte. Lefordította franciára és 1933-ban kiadatta Párizsban Korvin Ottó naplóját. 1935-ig Bp.-en volt nyelvtanár; ekkor Csehszlovákiába ment, tagja lett a kommunista pártnak, s 1939-ig a Vörös Segély prágai Solidaritas c. lapjának felelős szerk.-je, 1939-ben hazatért Mo.-ra, 1942-től illegálitásban élt, majd 1944-ben Jugoszláviába szökött, ahol részt vett a partizánharcokban. 1945 után a Szikra Könyvkiadó felelős szerk.-je, 1948 – 49-ben a Magy. Távírási Iroda (MTI) moszkvai tudósítója volt. 1949-ben koholt vádak alapján börtönbe zárták; 1954-ben rehabilitálták. 1954 – 55-ben a Szépirodalmi Kiadónál felelős szerk., majd nyugdíjba vonulásáig, 1956 tavaszáig az Új Magyar Könyvkiadó irodalmi vezetője volt. *Magyar életrajzi lexikon*

410. Serly Tibor (Losonc 1901. november 25. – London 1978. október 8.)

Zeneszerző és karmester. Gyermekkorában Amerikába került, 1922-ben hazatérve a bp.-i Zeneművészeti Főisk.-n folytatta tanulmányait Kodály Zoltánnál (zeneszerzés) és Hubay Jenőnél (hegedű). Diplomájának megszerzése után zenekari játékosként és karmesterként működött az USAban, 1937-ben New Yorkban telepedett le mint zenetanár. Bartók Béla barátja volt, vázlatai nyomán feldolgozta és hangszerelte Bartók posztumusz Brácsaversenyét és a III. Zongoraverseny utolsó 17 ütemét (1945). Jól sikerült zenekari átiratokat készített Bartók Mikrokozmosz-sorozatának darabjaiból. *Magyar életrajzi lexikon*

411. Severini János (Alsósztrégova 1716. július 23. – Selmecebánya 1789. május 8.)

Pedagógus, író. 1755-től haláláig a selmecebányai ev. gimn. ig.-ja volt. Néhány nem túlságosan jelentős történelmi munka mellett filozófiai és állattani könyveket is írt, ez utóbbiakban kidolgozta saját rendszerét. *Magyar életrajzi lexikon*

412. Simon Endréné Zmeskál Katalin (Balassagyarmat 1914. november 6. – Balassagyarmat 2007. február 6.)

Védőnő 1938-tól a balassagyarmati városi egészségvédelmi szolgálatnál 1976-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig. A számvevőszéki főtanácsos, Zmeskál Barnabás és a váci születésű tanítónő, Kedvessy Irén hetedik gyermekeként született Zmeskál Kató, aki a Balassi Bálint Gimnáziumban érettségizett, ahol kiváló latinistaként hatodikos korában már hét tanítványa volt. 1935–1938-ig a budapesti Gyáli úti állami ápolónő és védőnőképző intézetben tanult nagyhírű professzorok keze alatt védőnőnek. Védőnői munkájában soha nem feledkezett meg a hátrányos helyzetű, szegény sorsú emberekről, azokról, akik gyámolításra, segítségre szorultak. Ezt tanúsítja 1985-ös oklevele a Vörös Keresztől, melyet kifejezetten az idős emberek patronálásáért kapott. Az 1980-as évek második felétől a Balassagyarmati Honismereti Kör tagja, előrelátó gondoskodással a Madách Imre Városi könyvtár Helytörténeti gyűjteményében helyezte el személyes iratait és férje dokumentumait. A Balassagyarmatért emlékérmet (1974), a Kiváló Egészségügyi Dolgozó kitüntetését, a Munkaérendrend bronz fokozatát (1977) egyaránt megkapta. Alma materében, a Balassi Bálint Gimnáziumban alapítványt hozott létre a szegény sorsú, jó tanuló diákok támogatására. Utolsó éveiben a Szabó Endre újságíró vezette kilencvenesek klubjában talált igazi közösségre. *Nekrológ=BgyHoHi 2006.*

413. Siposs Antal (Ipolyság 1839. január 17. – Révfülöp 1923. június 18.)

Zongoraművész, zeneszerző. A Nemzeti Zenedében Thern Károly tanítványa, 1858-ban Liszt magával vitte Weimarba, ahol két esztendőn át tanította. 1874-ben magánzeneisk.-t létesített. A Doppler fivérekkel hangversenyutakat tett (Bécs, Prága stb.), melyeken a korabeli m. zenét népszerűsítette. Az Orsz. Dalár-egyesület egyik megalapítója, a Zenetanárok Nyugdíjgyűjteményének elnöke volt. *Magyar életrajzi lexikon*

414. Sörös Béla (Nemespécsely 1877. március 14. – Losonc 1939. október 2.)

Református püspök 1938-tól. Kolozsvárt, Pápán, Bp.-en és Edinburghben folytatta teológiai tanulmányait. Öt éven át a bp.-i gyűjtőfogház lelkésze. Azután Losoncon lett lelképásztor, ahol 1925-ben megnyílt az általa szervezett ref. teológiai szeminárium, amelynek nemcsak ig.-ja, de nagyrészt saját költségén fenntartója is volt. 1938-tól a szlovenszkói dunáninneni ref. egyházkerület püspöke lett. *Magyar életrajzi lexikon*

415. Sövényházy Ferenc (Ipolyság 1899. október 5. – Szeged 1980. november 23.)

Jogtudós, egyetemi tanár. 1923-29-ben a Pestvidéki Törvényszéken joggyakornok, majd bírósági jegyző, 1929-32-ben igazságügymin.-i titkár. 1932-40-ben törvényszéki bíró, majd min.-i osztálytanácsos. 1940-44-ben a kolozsvári Ferenc József Tudományegy.-en a kereskedelmi váltójog ny. r. tanára, 1943-44-ben az egy. Közgazdaságtudományi Karának dékánja. 1944-48-ban a kolozsvári Bolyai Tudományegy.-en az összehasonlító román-m. kereskedelmi jog ny. r. tanára. 1948-ban visszatért Mo.-ra. 1948-ban meghívták a szegedi tudományegy. kereskedelemjogi tanszékére, de min.-i jóváhagyás hiányában tanszékét nem foglalta el. 1950-ig egy.-i tanári fizetést kapott. 1951-ben kényszernyugdíjazták. 1952-53-ban Szegeden az Árvédelmi és Folyam-szabályozási Hivatalnál bérelszámoló, 1953-57-ben a Délmo.-i Áramszolgáltató Vállalatnál technikus és adminisztrátor, ahol az 1956. évi forradalom idején a munkástanács tagjává választották. Ezért 1957-ben elbocsátották olyan munkakönyvi bejegyzéssel, hogy csak fizikai munkásként alkalmazható. 1958-64-ben a szegedi Gyapjú- és Textilanyagforgalmi Vállalatnál, 1964-66-ban a Vízügyi Igazgatóság Gépüzemében éjjeliőr. 1967-68-ban a szegedi József Attila Tudományegy. Könyvtárának alkalmazottja. Elsősorban a kereskedelmi jog különböző kérdéseivel foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon*

416. Sövényi Ervin (Baglyasalja 1919. december 22. – Szeged 1976. január 31.)

Röntgenológus, egyetemi tanár, az orvostudományok kandidátusa. Oklevelet a bp.-i egy.-en szerzett (1944). 1945–1953 között a Makói Kórházban, 1953–59-ben a szegedi egy. I. sz. Belgyógyászati Klinikáján, 1959-től 1976-ig a Szenes Tibor vezette röntgenklinikán dolgozott. 1975-től Szegeden egy.-i tanár. Főként a klasszikus röntgenvizsgálati eljárások racionalizálásával és korszerűvé tételével, a lupus erythematoses röntgendiagnosztikájával foglalkozott. Számos szakközleménye jelent meg. *Magyar életrajzi lexikon*

417. Speidl Zoltán (Losonc 1880. március 17. – Bp. 1917. július 3.)

Atléta, futó, sportújságíró. 1900-ban részt vett a párizsi olimpián és 800 m-es síkfutásban 5-ik lett. 1901-ben megnyerte a negyedmérföldes orsz. bajnokságot. 1900, 1901- és 1902-ben Ausztria 1000 m-es síkfutó bajnoka. A Magy. Úszók Egyesülete (MUE) és a Budapesti Egyetemi Atletikai Club (BEAC) színeiben versenyzett, a BEAC főtitkári tisztségét töltötte be. Előbb a Sportvilág, később a Nemzeti Sport munkatársa volt; harmadmagával megalapította a Sporthírlapot. Szakmailag legtöbbit az atlétikával foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon*

418. Sréter Ferenc (Bp. 1894. december 4. – Bp. 1988. július 6.)

Evangélikus, majd szabadegyházi lelkész. Balassagyarmaton érettségizett 1912-ben. Az I. világháborúban vitézi címet és századosi rangot viselve szolgált, majd földbirtokát szétosztotta és lelkészi pályára lépett. Sopronban (1928-32), Tübingenben (1931-32) és Göttingenben (1932) hallgatott teológiát. 1932-ben avatták ev. lelkésszé. 1943-tól segédlelkész Szügyön, majd Gödöllőn, később egyházkerületi missziói lelkész. 1946-ban a Magy. Evangéliumi Aliansz ügyvezető alelnökévé választotta. 1942-1953 között Bp.-Budavári lelkipásztor, 1953-54-ben másodlelkész. 1954. jún. 30-án lemondott ev. lelkészi állásáról, és kivált az ev. egyházból, Evangélikus Testvérgyülekezetet alakított, amely azonban áll. elismerést és működési engedélyt nem kapott (1972-től a methodista egyház védelme alatt, de önállóságukat megtartva élnek). Az 1960-as években egy ipari szövetkezet bedolgozója volt, ahonnan 1970-ben ment nyugdíjba. *Magyar életrajzi lexikon*

419. Sréter István (Cserhátsurány 1867. november 10. – Bp. 1942. szeptember 2.)

Altábornagy, honvédelmi miniszter. A bécsújhelyi katonai ak. elvégzése után előbb a közös hadseregben szolgált, majd átlépett a honvédség kötelékébe. Az I. világháború végén mint ezredes 1918. jún.-tól aug.-ig bp.-i városparancsnokhelyettes volt. 1919. ápr. 24-én letartóztatták a Tanácsköztársaság ellen szervezett fegyveres akció miatt. 1919. aug. 9-én József főherceg a Dunántúl parancsnokává, majd Horthy Miklós a székesfehérvári hadosztály parancsnokává nevezte ki. 1920. júl. 19-től 1920. dec. 16-ig, az első Teleki-kormány idején honvédelmi miniszter volt. Az első nyg. tagja; a Vitézi Rendben Pest-Pilis – Solt – Kis – Kun, Nógrád és Hont vm., valamint Bp, székesfőváros „vitézi törzskapitánya” volt. A 20-as évek végén az aktív szolgálatból visszavonult s történeti tanulmányokkal foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon*

420. Sréter János (Cserhátsurány 1806. január 12. – Balassagyarmat 1842. március 27.)

Nógrád vármegye alispánja, a reform eszmék harcosa. A selmecbányai ev. líceumban végzett, majd Pesten jogot tanult. Több nyelven beszélt, festett, zenét szerzett, fordította Shakespeare-t, Byront, Cervantest, Tassot, Goldonit. 1828-ban második aljegyző, 1836-ban aljegyző, 1839-ben második alispán. 1841-ben Huszár J. meghalt, új alispánt nem választottak helyette, az ügyeket Sréter viszi tovább 1842 márciusában bekövetkezett haláláig. (Eltemetve Cserhátsurányban.) Mint alispán készíti el főművét, a Nógrád vármegye beligazgatási állapotáról szóló hivatalos jelentést, mely szintézise mindannak, ami a harmincas évek végi Nógrád megyét jellemzi. Sréter méltányolja és támogatja ifjú patvaristája, Madách Imre buzgalmát, szabad használatra adja neki könyvtárszobáját. Nem csoda, hogy halála mély nyomokat hagy Madáchban, olyannyira, hogy lemond a vármegyei tiszteletbeli aljegyzőségről, és utálkozva nézi a kisszerű, szakképzetlen és közömbös megyei hivatalnokok munkáját. *Horváth István: Események, eszmények, magatartások. Salgótarján, 1995., Praznovszky: Madách és Nógrád*

421. Sulyok Kopár Lászlóné (Nagybátony 1900. november 30. – Bátonyterenye 1988. március 10.)

Népdalénekes. Népzene kutatók 1955-ben fedezték fel tehetségét. Azóta szinte haláláig énekelte a családjából hozott népdalokat. Rádiófelvételek készültek vele, részt vett a Kecskeméti Népzenei Találkozókon. 1978-ban kapta meg a Népművészet Mestere címet. *Magyar életrajzi lexikon*

422. Sükei Károly (Bukarest 1824. – Losonc 1854. január 18.)

Újságíró, költő, műfordító, a pesti márciusi fiatalok egyik vezére. 1845-ben abbahagyta jogi tanulmányait és újságíró lett. 1847-ben az *Életképek* körül tömörülő fiatal demokrata írókhoz csatlakozott. A márciusi események egyik résztvevője, a szabadságharc idején honvéd, később Perczel Mór hadsegéde. 1850-től Pesten több lap munkatársa, 1853-tól haláláig a losonci ref. gimn.-ban a m. nyelv és irodalom tanára. Újságírás mellett az irodalom egyéb ágaival is foglalkozott, verseket írt, Victor Hugo, Shelley, Gogol, Thackeray alkotásait fordította. *Magyar életrajzi lexikon*

423. Szabó Gyula (Bp. 1907. június 8. – Losonc 1972. május 25.)

Festőművész. Losoncon galériát neveztek el róla, ahol műveiből állandó kiállítás látható. Losoncon végzett középisk. tanulmányok után 1933-ban Turócszentmártonban és Prágában tanult plakáttervezést. 1937-ben került sor első kiállítására Pozsonyban, a M. Tudományos és Művészeti Társaság rendezésében. Több képét megvásárolták és ösztöndíjat kapott, amelynek segítségével Párizsba ment, ahol a Julian Akadémián folytatott tanulmányokat. Losoncra tért vissza, majd a negyvenes években többször járt Bp.-en, részt vett több fővárosi kiállításon, vásárolt tőle a Fővárosi Képtár és a Szépművészeti Múzeum. A II. világháború után súlyos betegségéből felépülve újakezdte művészi munkásságát, 1949-ben Pozsonyban nyílt egyéni kiállítása fametszetsozatóból. 1957-ben, a Szlovákiai Képzőművészek Szövetsége jubiláris kiállítást rendezett alkotásaiból Pozsonyban. Ugyancsak a szlovák főváros adott otthont 1966-ban kiállított műveinek. Festészetében a látható

valóság minél tökéletesebb rögzítésére, a külső világ ábrázolására törekedett, de megjelenítette egyes műveiben a szubjektív valóságot, a belső összefüggéseket, szimbólumokat, fétiseket is. Késői grafikai meditatív jellegűek. Mégis élni kell c. sorozatáért a Csehszlovák Kommunista Párt megalakulásának 50. évfordulója alkalmából hirdetett pályázaton a grafikai nagydíjat kapta. *Magyar életrajzi lexikon*

424. Szabó István (Bakonyzentkirály, 1801. július 4. – Kazár, 1892. március 27.)

Róm. kath. plébános, a M. Tudom. Akadémia lev. tagja, a Kisfaludy-Társaság tagja. Korán árvaságra jutva Molnár Ferencz Szent-Lászlón lakó ügyvéd vette gondjai alá s a pápai ref. kollegium tanulói közé iratta be, hol az I. osztályt végezve 1812-ben, gróf Eszterházy László, akkori rozsnyói püspök konviktusába vette fel. A középiskoláit Rozsnyón a prémontreieknél folytatta és végezte be jeles előmenetellel. 1819-ben a rozsnyói növendékpapok sorába vétetett fel; 1826. ápr. 6. felszenteltetvén, egy évig a püspöki irodában dolgozott; 1827-ben Karancs-keszibe (Nógrádm.) küldték káplánnak; hét évig mint káplán, háromig mint oszgyáni plébános-helyettes működött; 1837. Guszonán (Gömörm.), 1842. Pilsen plébános volt; végre 1857. Kazárra (Nógrádm.) került szintén plébánosnak. 1872-ben ülte meg aranymiséjét és 50 éves írói működését; 1889-ben ülte meg az Akadémia levelezőtaggá választásának 50 éves jubileumát. Mellszobrát (Holló műve) 1897. okt. 24. leplezték le Rozsnyón. *Magyar életrajzi lexikon, Színnyei, Kovács Anna: Elvem élet és irodalma. = NMMÉ 1992/93.*

425. Szabó István (Cered 1903. augusztus 29.–Benczúrfalva 1992.)

Fafaragó, szobrászművész. Szegény uradalmi kerékgyártó fiaként született, maga is kerékgyártómester lett. 1932-ben mesterségét feladva szobrászkodni kezdett. Két-három év után autodidakta módon fejlesztette szobrászi jártasságát, és 1936-ban már műcsarnoki kiállító volt. A Cereden született, Kisterenyén, Losoncon és Benczúrfalván alkotó idősebb Szabó István Kossuth-díjas szobrászművész hosszú élete folyamán több módon is kapcsolatba került Balassagyarmat városával. Idősebb Szabó Istvánt baráti szálak fűzték több balassagyarmati személyiséghez, így többek között Koltai Ernőhöz, a főispán titkárához, aki később Losonc polgármestere lett. A háború előtt, még a háziipari mozgalomban való részvételük kapcsán barátkozott össze a balassagyarmati közélet jeles képviselőjével, Suchmann Zoltán iskolaigazgató, országgyűlési képviselővel. Gyűjtőutakra járt Manga Jánossal, de utódjával, Zólyomi József múzeumigazgatóval is szívélyes volt a viszonya. Balassagyarmaton is áll köztéri szobra: 1974-ben készült el a város által megrendelt *Palóc Madonna [Palóc Menyecske]* című bronzszobor, amely hosszú éveken keresztül az egykori vármegyházával szemben, a Köztársaság téren állt, mígnem 2002-ben helyet adott Párkányi Raab Péter *Civitas Fortissima* című szobrának. A szobor ekkor visszakerült annak a középiskolának az udvarára, ahol eredetileg állt. A temetőben található id. Szabó István másik köztéri alkotása, amely *Horváth Endre grafikusművész balassagyarmati síremlékét* díszíti. Balassagyarmaton 1969-ben, 1973-ban és 1994-ben rendeztek id. Szabó István munkáiból kiállítást. A mester élete utolsó éveiben dr. Géczy Imre sebész-urologus főorvoshoz járt gyógykezelésre, a dr. Kenessey Albert Kórházba. *Matits Ferenc BgyhoBi 2003., Szabó István: Fába faragott esztendőké. Bp. 1969.*

426. Szabó József, dr. (Alsómesteri 1902. április 2. – Győr 1986. október 17.)

Evangélikus püspök, Madách-kutató. Balassagyarmaton 1947-1973-ig lelkész. 1956-os cselekedete miatt a rendszer ellenségesen kezelte, emiatt „felsőbb utasításra” gyűjteményét nem hagyhatta Gyarmatra. Nyugdíjasként Győrbe került, ott is van eltemetve. Madách-gyűjteményét a győri Xantus János Múzeumnak adta. Szabó József a soproni líceumot, majd a teológiai fakultást végezte el 1926-ban. Lelkészi működését Győrben kezdte meg segédlelkészként, majd vallásitanítóként. Rövid időn belül püspöki segédlelkészi kinevezést kapott. Külföldi tanulmányok alkalmával önfejlesztő módon bővítette egyházi és idegennyelv-ismeretét. Dr. Szabó József kiváló hitszónok volt, s az egyházi sajtó kiemelkedő egyéniségévé vált, szerkesztői feladatokat vállalt a *Harangszó* című evangélikus naptárban, amelyben 1944-ig jelentős szerepet kaptak a népi írók és költők. Balassagyarmatra 1948-ban került, abban az évben, amikor a Dunáninneni Evangélikus Egyházkerület püspökévé is választották. Egyházkormányzói feladatai mellett lelkes Madách-kutató volt. Komoly irodalomtörténeti, tudományos munkát végzett, létrehozta az ország legnagyobb Madách-gyűjteményét, amely nyolcezer darabból állt. Csodálatra méltó kapcsolatteremtő képességével szinte az egész világra kiterjesztette Madách művének kutatását, munkásságának népszerűsítését. 1973 nyarán, huszonöt év lelki szolgálatot és hosszas tudományos munkát követően kellett elhagynia szeretett városát a Madách-gyűjteménnyel együtt, amely a Balassagyarmat vezetőire nehezedő kultúrpolitikai nyomás okán nem kaphatott méltó helyet nálunk. Ekkor Szabó József visszatért arra a helyre, ahol pályája elindult: újra Győr adott számára és világhírű Madách-gyűjteményének otthont. Élete hátralévő részében, minden gondolatában megjelent a palóc főváros, a beszédeihez sokszor ihletet adó Ipoly part természeti szépsége. Irodalomtörténeti kutatásaiért a legilletékesebbként, idősen, betegen, 1983-ban kapta meg végre a megyei Madách-díjat. A püspök valódi polihisztor, tudós egyéniség volt, aki szíve utolsó dobbanásáig megmaradt nógrádinak, balassagyarmatinak. A 90-es évek elején a város vezetői munkássága elismeréseként az első között nevezték el róla utcát, és Réti Zoltán dombormű alkotásával hirdeti e nemes életút városi kötődését. Posztumusz díszpolgári címet kapott 2003-ban. *Kovalcsik A.: Arvok (1), Magyar életrajzi lexikon, BgyHoHi 1987, 2002, 2003.*

427. Szabó Károly (Bó 1926– Balassagyarmat 2008. november 30.)

Kőszegen végezte el a gimnáziumot, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanult. Balassagyarmatra 1951-ben került, itt a Balassi Bálint Gimnáziumban tanított, majd docensként az Országos Pedagógiai Intézetben dolgozott, 1977-ig a világnézeti tárgyak csoportvezetője volt. Később, 1987 áprilisáig a helyi dolgozók gimnáziumát igazgatta. Munkásságát versekkel és műfordításokkal kezdte a gimnáziumban, költeményei megjelentek a *Fény* című egyetemi lapban is. Érdeklődése 1963-tól inkább a tudomány irányába fordult. Első volt az országban, aki a történelemtanítás módszertanából doktorált. A történelemtanítás megújításában a matematikai gondolkodás alkalmazásával és a jellem- és akarati nevelés kérdéseivel is foglalkozott. Ő készítette a történelemtanítás azon tanterveit, amelyeket 1979-ben vezettek be. Az irodalom terén is jelentős dr. Szabó Károly munkássága. E témában több helytörténeti vonatkozású könyve is megjelent. De Szabó tanár úr nem csak a katedrán és az íróasztalánál alkotott, részt vállalt a város szellemi-kulturális életéből más formában is. 1957-től a Madách Imre Irodalmi Színpad kitüntetett produkcióinak, műsorainak szervezője, rendezője. 1960-1986-ig a *Palócföld* című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Dolgozataiért – melyek jó része a *Palócföld*-ben és a *Balassagyarmati Honismereti Híradó*-ban jelentek meg – 1968-ban megkapta a Madách-, később a Mikszáth-emlékérmét. 1971-72-ben hetente jelentek meg cikkei a *Nógrád* című napilapban; amelyekben nyelvi problémákat világított meg közérthetően. Az 1972-ben kapott Pro Urbe kitüntetés után, 1994-ben a város díszpolgárává választották. *Cserpák Nelli SZK. In. Ifjabb i2001.*

428. Szabó Lőrinc (Miskolc 1900. március 31. – Bp. 1957. október 3.)

Kossuth-díjas költő, műfordító. 1900 és 1908 között édesapját, aki mozdonyvezető két ízben Balassagyarmatra helyezték, itt kezdte az elemi iskolát: szeretett tanítónénije Kacskovics Márta volt, akivel élete végéig tartotta a kapcsolatot. Élete végéig nosztalgiával emlékezik a „Tündérvárosra”, s több versében idézi visszavisszatérő felejthetetlen gyermekkori emlékeit (Tücsökzene). 1958-ban nevezték el róla a híres Templom utcát, melyet versében is megörökített, s ahol lakóházuk állt a 10. sz. alatt. Utóbbi emléktáblával jelölték meg 1964-ben. 1977-ben a Palóc ligetben felállították Borsos Miklós Szabó Lőrinc szobrát. (Ellopták: 1997. április 1-jén). Általános iskola viseli nevét, melynek új épületében állították fel újra a szobrot. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Reiter László: Hirdesse e márvány. Balassagyarmat 1998., Szabó Károly: Szabó Lőrinc és Balassagyarmat. = BgyHoHi 1980.*

429. Szabó Vladimír (Szentmiklós 1874 – Bp. 1932.)

Gimnáziumi tanár Balassagyarmaton 1900-1921-ig. Ő helyettesíti a betegeskedő igazgatót, majd év végéig viszi az iskola ügyeit. 1902-ben képesítést nyer tornából. 1921-ben saját kívánságára nyugállományba helyezik. Sokoldalú pedagógus volt. Sok tárgyat tanított, különösen az első években, amikor még kevés tanár működött az iskolában: földrajz, természetrajz, mennyiségtan, rajzoló geometria, torna, játékdélután, szabadkézi rajz, testgyakorlat, görög pótló rajz. A gimnáziumon kívül a polgári iskolában is tanított rajzot 1915/16-ban. Tagja volt az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, a Nógrád Megyei Múzeum Iparművészeti szertárának az őre, a Nógrád vármegyei Kaszinó könyvtárbizottságának tagja, a munkásgimnázium igazgatóságának tagja, majd igazgatója. A munkásgimnáziumban rendszeresen tartott előadást mértanból, ipartörténetből. Ilyen irányú cikkeket írt szaklapokba és több pályázaton is részt vett. Tagja volt a Magyar Társadalomtudományi Egyesületnek, sőt a helyi bizottságnak is. Az ő nevéhez fűződik az év végén megrendezett tornavizsgák, felvonulások módjának kidolgozása is. Művészi ambícióit soha nem adta fel, de a vidéki tanári állás és sikertelen vállalkozásai soha nem engedték meg, hogy csak a festéssel foglalkozzon. Fia kibontakozó tehetségét látva minden próbálkozását benne kívánta megvalósítani. A számára vágyként létező hírnevet és karriert ifjabb Szabó Vladimír teljesítette be. 1921-ben saját kívánságára nyugállományba helyezték, majd Budapestre költözött. Banktisztviselőként házárd vállalkozásokba kezdett, amelyek következtében családja súlyos adósságba került. Csalódásai, sikertelensége megviselték idegrendszerét, szanatóriumba vitték. Fia szeretete nem szűnt meg atyja iránt, a halálos ágyán is ő fogta a kezét. *Réti Zoltán: Idősebb Szabó Vladimír. In: Bgyhobi 1999*

430. Szabó Vladimír (Balassagyarmat 1905. december 5. – Bp. 1991. december 31.)

Kétszeres Munkácsy-díjas, Kiváló Művész címmel kitüntetett festő- és grafikusművész. Balassagyarmaton nevelkedett, apja a gimnázium rajztanára volt. A képzőművészeti főiskolát elvégezve a tehetséges fiatalember ösztöndíjat kap Rómába. Sikerek, díjak, elismerések, néhány nagy kiállítás Magyarországon és külföldön jelzik pályája állomásait. Az ötvenes évek végét Párizsban tölti. Kivételes festő és páratlan grafikus. Képei, melyek a grafikától a rézkarcokon át az akvarellekig és az olajfestményekig, gobelintervezésig ölelik fel életművét, remek és megismételhetetlenek. Balassagyarmattal kapcsolata sohasem szakadt meg. Emlékeiben, vágyakozásában egyé forrasztotta szülőföldjének részleteit vándorlása során megismert kedves helyeivel. 1972-ben szülővárosában megrendezett kiállítása után hosszú hallgatás következik, majd 1985-ben a Palóc Múzeumban köszöntik a 80 éves művészt. 1988-ban Horváth Endre-díjat kap a szülővárostól, majd halála után 1992-ben posztumusz díszpolgári címet. 1993-ban újabb reprezentatív kiállítása volt a Palóc Múzeumban, melyet

emléktáblaavatás követett az egykori szülőházon. 2000-ben a Városi Képtárban, 2005-ben a Madách Imre Városi Könyvtárban Szabó Vladimír emléknapot tartottak. *Nekrológ: Balassagyarmati Honismereti Híradó 1991., Kovácsik A.: Arcok 3.*

431. Szalkay Zoltán (Makó 1910–1977)

1910-ben született Makón, tisztviselő családban. Középiskoláit a makói főgimnáziumban végezte (éppen ezen időszak alatt tanult itt József Attila is). Emlékeit így gyakran felidézte. Érettségi után a szegedi egyetemen tanult tovább földrajz – történelem szakon. Csak az érdekesség kedvéért: a Szegedi Fialatok Kollégiuma (Ortutay, Erdei, stb.), illetve Sík Sándor működése is ezen időszakra esett. Tettamanti Béla egyetemi tanár karolta fel, és a Tanárképző pedagógiai szakán tanársegédként működött mellette. Azonban a történelem szakhoz sem lett hűtlen, doktorált, doktori értekezetének tárgya Széchenyi István munkássága volt. A reformkorral számos tanulmányában foglalkozott, sajnos nem maradtak fenn. Több munkája pedagógiai témájú volt, ezek kisebb szociológiai értekezésnek is beillettek. Nyéki Lajos, a Balassi volt tanára Párizsban talált rá egyik ilyen tanulmányára, amely a bejáró tanulók problémájával foglalkozott. Kolozsvár visszakerülésekor Tettamanti Bélával együtt az ottani egyetemhez kerülnek. A szépen induló pálya azonban a háború, majd az azt követő évek során, sajnálatosan nem folytatódott tudományos vonalon. 1943-44-es tanév már Balassagyarmaton éri, itt tanít történelmet a Balassi Gimnáziumban. 1948-tól a Bajcsy Zsilinszky iskola igazgatója lett, majd 1950-től Salgótarjánba helyezték, a megyei művelődési osztályra. 1954-től 1957-ig a Balassi Bálint Gimnázium igazgatója lett, Kiss Emil után. 1957-ben leváltották, ezután a Szántó Kovács János Gimnáziumban tanított földrajzot és történelmet. Közvetlen nyugdíjba vonulása előtt viszont már egészségügyi problémái miatt a Városi Tanács Oktatási Osztályán dolgozott, innen is ment nyugdíjba. *HT*

432. Szalvai Mihály (Zagyvaróza 1899. augusztus 23. – Bp. 1955. november 21.)

Honvéd altábornagy, képviselő, eredetileg kőműves. Legénységi állományban harcolta végig az I. világháborút, 1917-ben kapcsolódott be a munkásmozgalomba, 1918-ban belépett a KMP-be és a Tanácsköztársaság alatt a Vörös Hadseregben küzdött. A Tanácsköztársaság bukása után 1920-ban 15 évi fegyházra ítélték, de a börtönből 1920-ban külföldre szökött. Bejárta a Ny-i országokat, 1936-ban jelentkezett a spanyol köztársasági hadseregbe és a nemzetközi brigád egyik parancsnoka lett. A polgárháború befejezése után a francia hatóságok Afrikába internálták, a szovjet kormány közbenjárására azonban szabadon engedték. 1943-ban az SZU-ba utazott, részt vett a háborúban. 1944-ben ejtőernyős partizánként Jugoszláviában harcolt. 1945 után hazatért és magas katonai tisztséget töltött be a m. néphadseregben. 1954-től egy. képviselő volt. *Magyar életrajzi lexikon*

433. Szász Lajos (1896. február 27. – Budapest 1992. május 6.)

A Balassi Bálint Gimnázium matematika-fizika szakos tanára 1925-1957-ig. Székely származású, Budapesten végzett Eötvös-collégistaként. Tantárgyaiban szaktekintélynek számított, de ezeken kívül tanított latint, franciát, németet, a polgáriban gyorsírást. A Természettudományi Társulat, az Eötvös Kollégium Szövetsége, a Magyar Turista Egyesület és a Református Ifjúsági Egyesület tagja. Tanulmányait megszakítja az I. világháború, de még a II. világháborúba is behívják: 1942. szeptember–októberben katonai szolgálatot teljesít. Természetszeretetre neveli tanítványait, kirándulásai emlékeztetések maradtak növendékei életében. 1957 nyarán váratlanul nyugdíjazták. Nyugdíjaztatása után néhány évvel Budapestre költözik, de élete végéig ragaszkodik Balassagyarmathoz, volt gimnáziumához. *Nagy Rezső: Memento Szász Lajos emlékére. = BgyHoHi 1992.*

434. Szabellédy László (Rétság 1901. április 20. – Bp. 1944. január 23.)

Kémikus, gyógyszerész, egyetemi tanár. 1923-ban gyógyszerészi oklevelet nyert. 1925-ben Winkler Lajos mellett tanársegéd, majd adjunktus. Állami ösztöndíjjal több ízben járt külföldön. 1939-ben a szervetlen és analitikai kémia nyilv. r. tanára. Kutatási témái: alkáli fémek és földfémek gravimetriás kioldásos elválasztása; redox indikátorok alkalmazása; a coulombmetriás analitikai eljárás fizikai-kémiai alapelveinek kidolgozása, a módszer megteremtése és alkalmazása (1938; munkásságának ez volt fő eredménye); mikroanalitikai tárgyú kutatások. *Magyar életrajzi lexikon, Magyar tudóslexikon*

435. Szeder Fábrián (Csáb 1784. június 24. – Komáromfűss 1859. december 13.)

Tanár, néprajzi és egyházi író, nyelvjáráskutató, benedek-rendi szerzetes, az MTA lev. tagja. Teológiát végzett Pannonhalmán. 1808-tól Esztergomban, majd Győrött gimn. tanár (1812-től igazgató), később Nagyszombatban és Komáromban, 1830-tól a pannonhalmi teológián tanár, 1832-től pannonhalmi levéltárnok, majd 1838-tól könyvtáros, 1841-től a rend fűssi jószágkormányzója volt. A Tudományos Gyűjtemény 1817-es pályázatára készült munkája az első nagyobb, önálló néprajzi tájecsoporthoz tartozó tanulmány. Kéziratos hagyatékát a pannonhalmi könyvtár őrzi. *Magyar életrajzi lexikon*

436. Szederkényi Attila (Kiskunhalas, 1946. január 7. – Jászberény, 2004. április 2.)

Szobrászművész. 1975-ben került Balassagyarmatra, ahol a család megélhetési gondjai miatt állandó munkát vállalt; rövidesen a művelődési központ művészeti előadója lett. Szederkényi Attila a város vezetésétől megkapta műteremnek a kovári iskolát és vele együtt a tanítói lakást. Szabadidejében itt alkotott és műterme művészi találkozóhely is

volt. De foglalkozott a fiatal tehetségekkel is: sokszor megfordult műtermében az akkor még diák Párkányi Péter, a később sikeres szobrászművész. Részt vett a megye képzőművészeti életében: a Tavaszi Tárlatokon, a Balassagyarmati Nyári Tárlatokon, szívesen állított ki megyénk településein. Első önálló bemutatkozása Balassagyarmaton, a Horváth Endre Galériában volt 1977-ben. Elkészítette II. Rákóczi Ferenc mellszobrát a nevét viselő általános iskola részére, Horváth Endre domborműves emléktábláját a Balassi gimnázium folyosójára, a volt polgárra dr. Kiss Árpád domborműves emléktábláját, Tessedik Sámuel szobrát Cserhátsurányba. A Derkovits-ösztöndíj után egy újabb hároméves ösztöndíjat kapott a Honvédelmi Minisztériumtól. Szűkös anyagi körülmények között élt, feltehetően ez is hozzájárult ahhoz, hogy 1988-ban elment a városból. *Kovalszik: Nekrológ =BgyHoHi 2004., Kovalszik: Arvok 3.*

437. Szedő Mihály Dénes (Bp. 1902. június 9. – Bp. 1983. szeptember 25.)

Ferences rendi szerzetes, költő, műfordító. Az újoncévet (1924) Szécsényben töltötte, majd 1929–1930-ban és 1935–36-ban szintén itt volt. Irodalmi működését Osvát Ernő pártfogoltjaként a Nyugatban, az 1920–1921-es évfolyamban kezdi, verseket, műfordításokat, kritikákat ír. 1924. aug. 22-én lépett a Kisebb Testvérek Rendjébe. Filozófiát Jászberényben tanult, teológiai tanulmányait a Gyöngyösi Hittudományi Főiskolán folytatta 1925–1928-ban. 1928. dec. 2-án szentelték pappá Egerben. Az első években hitoktató, később népmiszionárius, lelkigyakorlat-vezető, majd klinikai lelkész. A szerzetesrendek feloszlása után egy ideig Borsos Miklósnál húzta meg magát, Illyés Gyula, Németh László segítették. Egy éven át a fővárosi egészségügyi gyermekotthonban nevelő Pilinszky Jánossal és Nemeskürty Istvánnal. 1958-ig Hatvanban, Fóton, Szolnokon, Vácharlyánban és Máriabesnyőn lelkészkedett. Műfordításai antológiákban jelentek meg. *Magyar életrajzi lexikon*

438. Szelényi István (Balassagyarmat 1867 – Balassagyarmat 1929. augusztus 22.)

M. kir. I. o. posta-altiszt. Tényleges katonai szolgálatát mint tüzér teljesítette. Utána a balassagyarmati kir. ügyészségi fogháznál volt fogházőr, majd a posta kötelékébe lépett Balassagyarmaton, ahonnan rövidesen az újpesti hivatalhoz helyezték, ahol mint kézbesítő működött 21 évig. 1919-ben saját kérelmére visszahelyezték szülővárosába, ahol mint raktárkezelő működött 1929. augusztusig, amikor rövid betegség után elhunyt. Özvegye Bakos Anna. Gyermekai János, Gizella, Szmrisk Jánosné, István, Anna. *A Magyar Posta monográfiája 243. p.*

439. Szent-Györgyi Albert (Bp. 1893. szeptember 16. – Woods Hall, Massachusetts 1986. október 22.)

Biokémikus, az MTA tagja, Nobel-díjas. Gyermekkorát a Terény melletti Kiskér-pusztán töltötte. 1994-től gimnázium viseli nevét Balassagyarmaton (a korábbi Szántó Kovács János), 2002-től Márkus Péter Szent-Györgyi mellszobrát helyezték el az Oktatási Művelődési Központ és Könyvtár épülete előtt. *Magyar életrajzi lexikon, BgyHoHi 2002*

440. Szentgyörgyi István (Diósjenő 1842. február 20. – Kolozsvár 1931. október 19.)

Színész. Szülei nemes Szentgyörgyi István nótárius és nemes Jakabházy Emília. Az édesanyának és testvérének, Zsuzsannának sírja a diósjenői temetőben. Diósjenői elemi iskolai évek után 1852-ben a debreceni református kollégiumba kerül 1859-ig, amikor édesapja Gyónra, ő pedig Dabasra kerül iskolatanítónak. Apja akarata ellenére színészi pályára lépett. 1861-ben Debrecenből Kassára ment Latabár Endre társulatához. Kassa, Nagyvárad, Temesvár, ismét Kassa, a Budai Népszínház, Pécs, Kolozsvár színészi pályájának főbb állomásai. 1880-ban Bécsben vendégszerepelt a Kolozsvári Magyar Színházzal. 1906-ban örökös tagsági oklevelet kapott. Több némafilmben szerepelt (Bánk bán, Sárga csikó, Tanítónő, Liliomfi, Vén bakancsos, Tetemrehívás). Budapesten 1920-ban és 1929-ben vendégszerepelt. Tiborc alakjának megformálásában nyújtott felejthetetlen élményt. 1931-ben megkapta a Greguss-díjat, ami a legmagasabb színészi elismerés. 1971. október 19-én a diósjenői művelődési otthon névadója lett. *Magyar életrajzi lexikon, Leblancné Kelemen Mária: Szentgyörgyi István. = Nógrádi Honismeret 1971/3. 25-30.*

441. Szent-Miklós Alajos (primóczi) (Királyi 1793. okt. 12. (Gömörm.) – Erdőtarcsa 1849. ápr. 6.)

Ügyvéd és birtokos. Középiszkolai pályáját Rozsnyón, Pesten, Nagyszombatban, Gyöngyösön, a bölcselét Vácon végezte; a jogtudományok hallgatására 1813. Egerbe ment. 1816. szept. 26-án ügyvédi vizsgát tett és magát egészen a közügyeknek szentelve, a politikai pályára lépett. 1817-ben Borsod megye tiszteleti aljegyzőjévé, 1818. törvényszéki bíróvá, 1819. Nógrád megye rendes másod aljegyzőjévé választott. További sorsát Bajzának egy leveléből, melyet 1828. decz. 8. Toldy Ferenczhez írt, tudjuk meg: «Szentmiklós lemondott hivataláról (1826) barátinak kényszerítésökre s úgy hallom Pestre megye lakni. Őneki örökre vége! mondják, hogy a szertelen ital egészen elrontotta.» (A m. tudom. Akadémia levéltárában). Erdőtarcsán telepedett le. Kazinczyval való szoros ismeretség után, annak útmutatására kezdett az irodalmi téren haladni, s költői neve csakhamar meg lőn alapítva. Írt egy regényt is: Az állhatatos szeretet jutalma cz., melyet Kazinczy tanácsára tűzbe vetett. Irályára nagy befolyással volt a francia nyelv, melyet Egerben a francia fogolytisztekkel való társalgás közben tanult meg. Meghalt erdőtarcsai magányában, hol utolsó éveit tölté. Írt lírai költeményeket, epigrammákat, meséket, elbeszéléseket, Schiller költeményeiből fordításokat, néhány bírálatot. *Színnyei*

442. Szerdahelyi János (Abony 1906. június 7. – Bp. 1988. augusztus 24.)

Magyarnóta- és táncdalszerző. 1946-1948-ig a Balassi Bálint Gimnázium igazgatója, a balassagyarmati Dal-egylet karnagya. Korábban az újpesti államgimnázium igazgatója volt. (Farkas Istvánnal kicserélték). Mennyiségtan-természetan szakos végzettsége volt. A Madách Imre Népi Kollégium (Deák Ferenc u. 11.) igazgatója is volt, 1947. október 17-én benyújtja lemondását a kollégiumigazgatóságról. 1948. február 6-án felmentik, helyette Molnár Gézátt nevezik ki. A középiskolai matematika és fizika tanári oklevél megszerzése után megnősült, és 1932-ben a mátyásföldi Corvin Mátyás Gimnáziumban kezdte meg pedagógusi pályáját. A muzsika azonban továbbra sem szorult háttérbe. Azonnal megszervezte az iskola énekkarát és fúvószenekarát, s többek között a helybeli katolikus templomban előadták hazánkban talán az első modern hangvétellű esztrád szentmisét. A háború után sokáig nem kapott Budapesten állást, így Balassagyarmaton, Vácott és Cegléden tanított, illetve szakfelügyelő volt. Bár az országos zenei vérkeringéstől így távol került, mindenhol legalább akkora energiát fektetett az adott közösség zenei életének fellendítésére, mint az intézmény igazgatására (Balassagyarmaton és Vácott is gimnázium igazgató volt), vagy szaktárgyainak oktatására. 1954-ben sikerült visszakerülnie a fővárosba, ekkor már nem igazgatóként, csak egyszerű tanárként. 1962-ig a budai vár tövében, az Épületgépészeti Technikumban, majd 1967-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a Thököly úti Ybl Miklós Építőipari Technikumban tanított. Ezekben az iskolákban is szervezte az iskolai zenei életet, és apránként visszakerült az országos zenei közéletbe is, a rendszer által nem igazán kedvelt illetve nem igazán támogatott magyarnóta műfajban. Nyugdíjas éveit Budapesten, a XII. Böszörményi út 34. házban töltötte, ahol a nótás társadalom, énekesek, szerzőtársak rendszeres rendszeres látogatói voltak. Halálának tizedik évfordulóján az Egressy Béni Zenebarát Kör és a XII. kerületi Önkormányzat emléktáblát helyezett el a lakóház falán. A megemlékezést *Gaál Gabriella* énekesnő vezette. A bonnyai temetőben. *Nagy László, HT, Magyar életrajzi lexikon, Németh Béla jegyzetei*

443. Szeremley Szabolcs (Kisújszállás 1911. október 2. – Kisújszállás 1941. május 8.)

1936-1940-ig a Balassi Gimnáziumban tanít testnevelést. 1941-ben salgótarjánba helyezik. 1941-ben behívták katonának, részt vett Bácska megszállásában, az ott tapasztaltak miatt öngyilkosságot követett el. *Nekrológ: Hegyi Tibor. = BBG Értésítő 1940/41.*

444. Szerémy Zoltán (Nógrádmegyer 1861. dec. 14. – Bp. 1937. október 31.)

Színész. Gyermekkorát Balassagyarmaton tölti. Emlékiratában színes képet fest a székváros életéről, az itt zajló színelőadásokról. A Vígszínház első gárdájának tagja. Előbb Kassán, 1896-ban a kolozsvári Nemzeti Színháznál szerepelt. Ditrói Mór az akkor szerveződő Vígszínházhoz hívta. E színházból vonult nyugalomba 1929-ben. A színházban kialakult sajátos realizmust képviselte, kabinetalakításokat formált. 1907-től a Zeneak. operaszakának volt tanára. *Magyar életrajzi lexikon, HT*

445. Szibenliszt Mihály (Losonc 1783. szeptember 6. – Pest 1834. március 23.)

Jogász, egyetemi tanár. Jogi tanulmányok után 1810-től a győri jogak. tanára (természetjog, m. közjog), egyzersmind cenzora. 1827-től haláláig a pesti egy. tanára. Mint jogbölcselelő, az osztrák Zeiller-Egger- és Krug-féle természetjogi irányzat követője. Karl Martini bírálója. Mint büntetőjogász elméletileg Feuerbach követője, gyakorlatilag azonban – elsősorban eljárásjogi vonatkozásban – sok reakciós intézmény védelmezője (tortúra-szabályozás stb.). *Magyar életrajzi lexikon*

446. Szilassy Béla (Ipolybolyk 1881 – Peoria, Illinois 1962. december)

Jobboldali politikus. ogi tanulmányait a kolozsvári tudományegy.-en végezte, majd Nógrád vm.-i birtokán gazdálkodott. Egyik alapítója, szervezője, utóbb ügyvezető elnöke a csehszlovákiai Orsz. M. Kisgazda-, Földműves és Kisiparos Pártnak. Vezetőségi tagja a M. Nemzeti Pártnak, majd az Egyesült M. Pártnak, 1937–38-ban tagja a prágai szenátusnak. Behívott képviselője az ogy.-nek a Felvidéki Egyesült M. Párt programjával. 1938–40-ben a felvidéki ügyek min. államtitkára, 1939–44-ben a felvidéki birtokrendezési ügyek kormánybiztosa. 1944. dec.-ben Németo.-ba szökött. Regensburgban telepedett le, 1948. aug.-ban Münchenben alapító elnöke lett a Csehszlovákiai M.-ok Nemzeti Bizottmányának. 1950-ben kivándorolt az USA-ba, ahol 1955-től a M. Felszabadító Bizottság egyik vezetője lett. *Magyar életrajzi lexikon*

447. Szirtes (Schusitzky) Zsigmond (Balassagyarmat 1882. szeptember 19. – Budapest 1941. január 6.)

Szeizmológus. Szülővárosában járt elemi iskolába és a polgári iskola I-III. osztályába. A polgári iskola IV-VIII. osztályait a Budapest V. kerületi Állami Főreál Iskolában végezte. Ugyanitt érettségizett is 1901-ben. 1901 és 1904 között nyolc féléven át beiratkozott bölcsészhallgató a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen. Doktori dolgozatának (melynek címe: „Az 1893-97. évi japáni földrengések átnézete”) megvédésére 1906. június 15-én került sor. Bírálói Kövesligethy Radó és Lóczy Lajos voltak. *Varga Péter: Szirtes Zsigmond. =BgyHoHi 2006.*

448. Szobi Mihály (? – ? 1527. március 17. - április 3. között)

A nógrádi köznemesség vezéréként tűnt fel, Werbőczy Istvánt támogatta, aki 1498-ban Nógrád jegyzője volt. *Magyar életrajzi lexikon*

449. Szokolai Alajos (Kisgaram 1871. június 19. – Bernece 1932. szeptember 9.)

Sportember, földbirtokos, orvosnak készült, majd levéltáros lett. Az 1896-os olimpián 100 m-es síkfutásban III. lett. A lévai kegyesrendi gimnázium után a pesti egyetem orvosi karának hallgatója lett. Itt indul sprotolói pályafutása. 1890-ben megnyeri a Magyar Athletikai Club 100 yardos versenyét, 1894-ben országos csúcst állít fel távolmagasugrásban. 1896-ban Athénben, az elsőmodern olimpiai játékokon Hajós Alfréd mellett a legsikeresebb magyar sportoló, a 100 méteres síkfutás bronzérmese, hármassugrásban pedig negyedik lett. 13 országos rekord fűződik nevéhez, s jelentős szerepe volt a Magyar Athletikai Szövetség és a Magyar Olimpiai Társaság létrehozásában. Hazatérve Hont megyébe, az ipolysági sportklub megalakítója, elnöke az állatvédő egyesületnek, egyik szervezője az emlékezetes honti dudásversenynek, az első világháború kitörésekor igazgatója a Vöröskereszt Hont megyei fiókjának. 1908-ban Hont megye levéltárosának nevezték ki. 1920-ban a trianoni békeszerződés után – Hont megye megszűnővén – elvesztette állását, s visszavonult gazdálkodni Bernece-re. Sisa Pista, az oregedő betyér, a századforduló utáni években került szolgálatába, s mint vadőr, itt maradt haláláig. *Puskás-Végh: Sisa Pista, Magyar életrajzi lexikon (A név oroszul szerepel!), Végh József BgyHoHi 2007.*

450. Szondi György (? – Drégely vára 1552. július 9.)

Végvári kapitány, a török elleni harcok egyik kiemelkedő hőse. Közvitéből a harcokban tanúsított vitézségével küzdötte fel magát Drégely vár kapitányává. Ali budai basa tízezer főnyi seregével szemben alig 150 katonájával védte a várat, s elutasította a megadásra szólító felhívásokat. Katonáival együtt hősi halált halt. Hősi magatartását Tinódi Lantos Sebestyén és Arany János is megénekelte. 1910-től utca viseli nevét Balassagyarmaton. *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Magyar életrajzi lexikon*

451. Szontagh István (1779 – Szécsény 1851)

Ügyvéd, majd uradalmi ügyész Esterházy hercegnél, később jószágigazgató a Forgách grófnál, s a Koháry hercegi családnál, végül az előbbiekkal rokon Szász-Coburg Gothai Ferdinánd herceg uradalmi főigazgatója. Szécsényben élt és ott is halt meg. Négy gyermeke volt: Mária, aki nem ment férjhez (1812), antónia, aki unokatestvéréhez, Szontagh Sámuelhez ment először férjhez (1810), Ferenc és Pál. Szontagh István jövedelmei elsősorban szécsényi uradalmi tisztségéből származtak. *Praznovszky: Madách és Nógrád*

452. Szontagh Lajos (1782 – 1848)

Ügyvéd és különböző uradalmak ügyésze. Az egyházi ügyek lelkes és önzetlen támogatója. Négy gyermeke volt Janka (1807), Sámuel (1810), Mihály (1814) és Erzsébet (1816). 1840 körül az egykori kancellár, Erdődy József gróf özvegyének jószágigazgatója volt. 1840 áprilisa és júniusa között kereste fel a család déli uradalmait Szlavóniában, Horvátországban, Fiumében, Triesztben és Velencében. *Praznovszky: Madách és Nógrád*

453. Szontagh Mihály (Eperjes 1758–1822)

Eperjesen született, de mint ügyvéd Esterházy herceg bujáci birtokára került uradalmi ügyésznek. Támogatja az ev. egyházat anyagi, szellemi, erkölcsi tekintetben egyaránt. Három fia volt: István, Lajos és Sámuel. *Praznovszky: Madách és Nógrád*

454. Szontagh Pál (Szécsény 1820. szeptember 11. – Horpács 1904. június 15.)

A reformkori nemesi ellenzék egyik nógrádi vezetője, Madách Imre barátja, országgyűlési képviselő. (Sírköve szerint 1820. szeptember 12-én született!). 1840 tavaszán Szontagh Lajossal Szlavóniába, Horvátországba, Fiumébe, Triesztbe és Velencébe utazott. 1840. szeptember 2-án Nógrád megyében tiszteletbeli aljegyzőnek választják. Ősszel Pesten folytatja jurátusi gyakorlatát Lissovényi László ügyvédnél. Feltehetően Sréter János alispán mellett ismerkedett meg Madách Imrével. Együtt udvaroltak Fráter Erzsébetnek, együtt vettek részt a megyei politikai küzdelmekben, lettek a megyei ellenzék vezérei. Együtt írták meg a *Nógrádi Képcsarnok* c. epigrammagyűjteményt. 1842. április 28-án megválasztják a szécsényi járás szolgabírájának, mely tisztségében 1846-ban megerősítik. Tagja az 1841-ben alakult Pesti Körnek, majd Madách Imrével belép a mérsékeltbb Nemzeti Körbe. 1847 januárjában tagjai lettek az Ellenzéki Körnek. 1847-ben Libetbánya követe az utolsó rendi országgyűlésen. Saját költségén vesz részt az országgyűlésen, ahol a gr. Széchenyi István vezette adóbizottság tagja lett. 1848-ban Bécsben a magyar külügyminisztériumban lett fogalmazó. Bem kimenekítésében játszott szerepe miatt az osztrák hadbíróóság kétévi fogságra ítéli, melyet Olmützben tölt, 1850-ben amnesztiával szabadul. Ezután Horpácsra gazdálkodott. Rendszeres baráti kapcsolatot tartott fenn Madách Imrével, aki *Az ember tragédiájának* kéziratát elsőként mutatta meg barátjának, s az ő javaslatára küldte el azt Arany Jánosnak. 1861. január 7-én Madáchcsal tagja lett a tisztújítási szavazatszedő bizottságnak, valamint a megyei választmányának. Törvényszéki táblabírává választják. Január 19-én az új megyei közigazgatási rendszert kidolgozó bizottságnak is tagja lett Madáchcsal együtt. a szécsényi kerületben az országgyűlési választásokon öt jelölték, de lemondott Pulszky Ferenc javára. 1865-ben a balassagyarmati kerület képviselője a parlamentben, aki a

Deák-párttól a balközéphez csatlakozik. A képviselőház alelnöke, majd később titkos tanácsosi ranggal a főrendiház tagja. *Magyar életrajzi lexikon, Varga János: Középszinten a történelemben, Praznovszky: Madách és Nógrád 455. Szontagh Sámuel (1810 – 1889)*

Ügyvéd, kisszalatnyai földbirtokos. Szontagh Lajos fia. Felesége unokatestvére Sz. Antónia, Sz. Pál nővére. Rendkívül érdekes figura. Feltehetően nagy hatással lehetett 10 évvel fiatalabb unokatestvérére, Pálra, aki egyúttal a sógora is volt. 1838-ban elválík feleségétől, s a botrányos per még évek múlva is gyűrűzik. Sz. Sámuel lehetett a fekete bárány a családban. 1842-ben a megyei tisztújításon úti főigazgatónak választják, de hivatalát pontatlanul, félvállról látja el. 1843. január 23-án le is mond, amit a közgyűlés szó nélkül elfogad. Nagy adósságot halmoz fel, zömmel családtagjaitól. Elsősorban átgondolatlan gazdálkodása okozza a csődöt, Pulszky Ferenc szerint jószágát fényes beruházásokkal szerelte fel, lovai, birtoka, szeszgyára a legkitűnőbbekkel versenyezhet, de hasznát nem ért elm mert az ország még nem érett meg az intenzív gazdálkodásra. 1848-ban nemzetőrtsízt, majd honvédkapitány, illetőleg őrnagy, egy ideig a váradi vésztörvényszék bírója. Világos után sikerül elmenekülnie aradi fogságából, és mivel idézésre sem jelenik meg a hadbírótság előtt, halálra ítélik. Emigrál, majd 1862-ben hazatér és kegyelmet kap. a későbbiekben tőzsdei ügyökként és bankszakértőként tevékenykedik. *Varga János: Középszinten a történelemben., Praznovszky: Madách és Nógrád a reformkorban.*

456. Sztranyavszky Sándor (Balassagyarmat 1882. december 9. – Nógrádmarcal 1942. április 30.)

Konzervatív jobboldali politikus, miniszter, 1922-ben Nógrád-Hont főispánja. Hét évi parlamenti pályafutás után 1922-ben főispánná nevezik ki. 1926. november 14. belügyi államtitkár Scitovszky mellett. 1932 októberétől az Egységes Párt elnöke, 1935-től házelnök. 1927-1947-ig Balassagyarmaton út, illetve sétány viselte nevét. A Munkapártban kezdte politikai pályafutását, 1912-től 1918-ig képviselő. 1922-ben Nógrád és Hont vm. főispánja. 1926 – 1931 között a belügymin. politikai államtitkára, majd Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején a Nemzeti Egység Pártja elnöke. Irányítása alatt zajlottak le az 1926-i és az 1931-i választások. 1938. máj. 14-től 1938. nov. 15-ig földművelésügyi miniszter az Imrédy-kormányban. 1935. máj. 1-től 1938. máj. 17-ig a képviselőház elnöke. 1938. nov.-ben tiltakozásul Imrédy politikája ellen több konzervatív képviselővel együtt kilépett a kormánypártból. *Magyar életrajzi lexikon 1994, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanévek. Balassagyarmat, 1980., Horváth István: -. In: Eszmék, eszmények, magatartások. St. 1995.*

457. Sztrókay István (Tolmács 1869. augusztus 4. – Bp. 1938. július 24.)

Méternök. Oklevelét a bp.-i műegy.-en szerezte. Pályafutását a bp.-i Városi Villamos Vasútnál kezdte. Részt vett a földalatti vasút tervezésében és építésében. A lóvasút villamosításakor mint a bp.-i Közúti Vaspályatársaság alkalmazottja irányította az átalakítási munkálatokat. Tervet készített a bp.-i gyorsvasút-hálózat kiépítésére (1913, 1921). A Tanácsköztársaság bukása után mint a Bp.-i Egyesített Városi Vasutak vezérig. h.-e memorandumot dolgozott ki a fővárosi vasutak megváltására, ennek alapján alakították meg a Bp. Székesfővárosi Közlekedési Rt.-ot (BSZKRT). A BSZKRT vezérig.-h.-eként irányította az 1920-as években végrehajtott műszaki rekonstrukciót, többek között az áttérést az egységes felső vezetékes áramvezetési rendszerre. Egészségi állapota miatt 1929-ben nyugdíjba vonult. Német, francia és m. nyelvű tanulmányokban foglalkozott a városi közlekedés kérdéseivel. *Magyar életrajzi lexikon*

458. Szunyogh Xavér Ferenc (Tereske 1895. május 13. – Pannonhalma 1980. október 7.)

Bencés szerzetes, műfordító. Magyar-latin szakos tanár, Pozsonyban szerzett doktori diplomát pedagógiából. Bencés gimnáziumokban tanított: Kőszegen, Bp.-en 1928-1948 között. 1948-1961 között a bp.-i Szent Szabina-kápolnában folytatott lelkipásztori munkát. 1961-63-ban Márianosztrán volt bebörtönözve. 1963-tól Pannonhalmán élt. A tanítás mellett szentbeszédeket, előadásokat tartott országsszerte, és számos írása, könyve jelent meg a liturgia, a bencés lelkiség és a Szentírás területén. A 20. század első felének népliturgikus mozgalmát elsősorban ő népszerűsítette hazánkban. Élete második felében a Biblia, elsősorban az Új szövetség fordítása és magyarázata foglalkoztatta. *Magyar életrajzi lexikon*

459. Szücs István (Szirák 1867. július 23. – Bp. 1953. május 7.)

Közoktatáspolitikus. A bp.-i, a bécsi és a müncheni egy.-en folytatott tanulmányokat. Görög-latin szakos tanári oklevelének megszerzése után rövid ideig újságíró, majd gimn. tanár volt. 1896-tól a Vallás- és Közoktatásügyi Min. szolgálatába lépett. Számos közoktatásügyi törvény és rendelet kidolgozója Apponyi Albert, Klebelsberg Kunó minisztersége idején. Mint helyettes államtitkár egy.-i képviselő volt 1928–35-ben. A Nemzeti Egység Pártja legitimista csoportjához tartozott. Több oktatási intézmény létesítése fűződik a nevéhez. *Magyar életrajzi lexikon*

460. Tahy László (Eperjes, 1881. máj. 16. – Bp., 1940. márc. 4.)

Diplomata, politikus. A bécsi konzuli ak. elvégzése után 1904-ben a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamránál dolgozott. 1905-től az Osztrák–Magyar Monarchia bukaresti konzulátusán, majd a bécsi közös külügymin.-ba volt beosztva. 1907-ben alkonzul Monasztirban, 1909-ben Mitrovicán. 1913 őszétől Bagdadban, majd a Monarchia összeomlásáig Moszulban, ill. Konstantinápolyban teljesített szolgálatot. Az önálló m.

külsügyi szolgálat megszervezése során 1920-tól II. oszt. követségi tanácsosi címmel a prágai diplomáciai képviselőlet vezetője 1922. márc. 24-ig, 1920-tól rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1924-től ankarai követ, 1934-től berni követ és a Népszövetség melletti képviselőlet vezetője. 1935. jan.-tól a Gömbös-kormányban miniszterelnökségi, majd 1938. máj.-ig belügyi államtitkár. 1935-től 1939-ig Balassagyarmat kormánypárti képviselője. *Magyar életrajzi lexikon*

461. Takács Imre (? 1873 – Pásztó 1927. május 3.)

Molnár, malomtulajdonos. Nevét malomipari találmányai tették híressé. Csécsen (Nógrád m.) volt kis malma. Emellett artézi kutak fúrásával is foglalkozott. Később Pásztón épített új malmot, majd faárugyárat alapított, amely a szőlőkarótól a bútorig gyártott sorozatban előállítható tömegárut. 1900-ban ismertetett, majd több mint egy évtizeden át gyártott és forgalmazott egy olyan malomkővágó csákányt, melyet élesítésnél nem kellett újraedzeni. A köves őrlés háttérbe szorulásával a hengerszék tökéletesítésével kezdett foglalkozni: 1925-ben feltalált egy új malomhengerrovátkát, amely nagy érdeklődést keltett Angliában és Németo.-ban, ahol szabadalmat is kapott rá. Itthon szabadalmát nem fogadták el, balsikere miatt öngyilkos lett. *Magyar életrajzi lexikon*

462. Targos István (Luzsa 1860 – Baglyasalja 1884. március 24.)

A munkásmozgalom mártírja, csendőrségi sortűz áldozata. A bányatársulat baglyasaljai munkásaként korán bekapcsolódott a munkásság harcaiba. Baglyasalján 1884. márc. 24-én háromnapos sztrájk robbant ki. Az akkor szervezett csendőrség sortűzének áldozata lett. Nevét Baglyasalján emléktáblával örökítették meg. *Magyar életrajzi lexikon*

463. Tari Lőrinc, Tar (? – ? 1426)

Pohárnokmester, 1407-ben honti és nógrádi ispán. A Rátót nemzetség Heves vm.-ben birtokos családjának sarja. Zsigmond kir. híve, elfogatásakor, 1401-ben egyedül ő kelt védelmére, ekkor súlyosan megsebesült. 1405-ben kir. pohárnokmester, 1407–09-ben királynéi pohárnokmester, 1407–08-ban fősáfár, 1407-ben honti és nógrádi ispán. 1411-ben Írországba zarándokolt, s ott a Szt. Patrik purgatóriumának nevezett barlangot látogatta meg (pokoljárása), később valószínűleg olasz v. spanyol zarándokhelyeket is felkeresett. *Magyar életrajzi lexikon*

464. Teleki Ádám, gróf (? 1789. –Szirák 1851. november 3.)

Honvédtábornok, császári ezredes. A 12. Nádor-huszárezred parancsnoka, 1848 nyarán honvédtábornok, a drávai sereg főparancsnoka. Mivel szept. közepén vonakodott Jellačić seregével szemben csatába bocsátkozni, okt.-ben kilépett a honvédségtől. Ennek ellenére a császári haditörvényszék 1849 végén rangvesztésre ítélte. *Magyar életrajzi lexikon*

465. Teleki József, gróf (Huszt 1738. december 21. – Szirák 1796. szeptember 1.)

Koronaőr. Bod Péter nevelte, majd Bázelen és Leydenben végezte egy.-i tanulmányait, melyek során Rousseau-t is felkereste. Az erdélyi kir. tábla bírása (1781), majd Ugocsa vm. főispánja (1782-től). 11. József uralkodása idején a pécsi iskolai kerület ig.-ja, 1795-től koronaőr. Az 1790-es ogy.-en még a Habsburg-ellenes ellenzékhez szíttott, de a francia forradalom hatására mindjobban közeledett az udvarhoz. Konzervatív prot. szellemben támadta a Voltaire által képviselt felvilágosodás eszméit, üdvözölte a II. József-féle vallási türelem politikáját, egyúttal mint a protestánsok egyik fő embere védelmezte a vallást és az egyházat. Elnöke volt az 1791-i budai ref. zsinatnak. Megvette és kiegészítette Cornides Dániel könyvtárát és értékes állattárát, matematikai és fizikai szertárat gyűjtött, alkalmi költeményeket írt. Külföldi útjáról szóló részletes kéziratos naplója értékes művelődéstörténeti forrás. *Magyar életrajzi lexikon*

466. Teleki László, gróf (Szirák 1764. szeptember 2. – Pest 1821. március 21.)

Író, költő, József fia. Tanulmányait Bécsben és a göttingeni egy.-en végezte. Ny-európai tanulmányútjáról 1787-ben tért haza, 1789-től tiszttviselő az erdélyi kormányzóknél, 1792-től az erdélyi kir. tábla, 1819-től a hét-személyes tábla bírása. 1803-tól a Danamelléki Ref. Egyházkerület főgondnoka. Elnöke volt a Tudós Társaság előkészítő bizottságának; könyvgyűjtés felelőse és József fia (1790 – 1855) ajándékként az MTA könyvtárának alapja lett. Szépirodalommal is foglalkozott. Szorgalmazta a m. nyelv művelését. *Magyar életrajzi lexikon*

467. Teleki László, gróf (Pest 1811. február 11. – 1861. május 8.)

Politikus, író. Eltemetve Szirákon. 1835-ben az erdélyi országgyűlésen követ, 1839-től a magyar főrendi ellenzék egyik vezéralakja, aki 1839-től minden országgyűlésen részt vesz. A mágnások tábláján a liberálisok egyik vezérszónoka, az 1847-ben alakult Ellenzéki Kör elnöke. 1848-ban az abonyi kerületet képviseli a nemzetgyűlésben, ahol a baloldal egyik vezetője lett. 1848 szeptemberében a kormány diplomáciai megbízottként Párizsba küldi. Világos után távollétében halálra ítélik. Az emigrációban a Magyar Nemzeti Bizottmány egyik megalapítója. 1860-ban egy drezdai titkos útja alkalmával elfogják, és a szász rendőrség kiszolgáltatja Bécsnek. Az uralkodó kegyelemben részesíti, oly feltétellel, hogy tartózkodik a nyílt politizálástól. Az 1861-es országgyűlés főrendi táblájára királyi meghívólevelet kapott. Ismét az abonyi kerület képviselője, a parlamentben az 1848-hoz ragaszkodó határozati párt vezére lesz. A határozat vágy felirat kérdésében döntő szavazás előtt öngyilkos lesz. Balassagyarmaton

temetése napján, 1861. május 12-én utcát neveztek el róla. Az elnevezés 1959-ig volt hivatalos, majd 1991-től újra. *Magyar életrajzi lexikon*, Varga János: *Középszinten a történelemben*, Szabad György: *Miért halt meg Teleki László? Gyomaendrőd, 1985.*, Kmetty Kálmán: *Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980.*

468. Tessedik Sámuel (Alberti 1742. április 20. – Szarvas 1820. december 27.)

Evangélikus lelkész, író, pedagógus, az alföldi mezőgazdaság gyakorlati fejlesztője. Cserhátsurányban lelkész és a Sréter család nevelője. Hét éves korában atyja meghalt és ő anyjával Pozsonyba költözött, hol a gymnasiumot elvégezvén, hét évig nemes ifjakkal nevelő volt; hogy magyar nyelvben és a magasabb tudományokban kiképezze magát, a debreczeni főiskolába ment és egy évig élvezte a kollegium beneficiumát is. Pozsonyba visszatérve, többnyire gyalog tette meg az utat. 1763-ban az erlangeni egyetemre iratkozott be, hol miután két évet töltött, meglátogatta a jenai, lipcsei, hallei és berlini egyetemet. Innét visszatért Pozsonyba, honnét hitjelöltnek Szarvasra ment, hogy az elfelejtett tót nyelvet újra megtanulja. Első papi állomása Surány volt Nógrád megyében Sréter György kastélyában, hol mint udvari lelkész működött; második papi állomására Szarvasra (Békésm.) ment. Különösen nagy buzgalommal terjesztette a gyermekek közt az iskolában a faültetés és selyemtenyésztés megkedvelését. 1782. szept. 2. II. József császártól 25 arany értékű érmet kapott. 1798. ápr. 3. kapta a jenai mineralogiai társaság diplomáját. A szarvasi gyakorlati gazdasági intézetnek megalapítása által nagy érdemeket szerzett. 1809. február 17-én I. Ferencz király magyar nemességre emelte. Meghalt 1820. december 27. (mások szerint 28.) Szarvason. *Magyar életrajzi lexikon*, *Magyar tudóslexikon*

469. Tetmajer Alfréd (Salgótarján 1889. november 10. – Bp. 1960. augusztus 18.)

Kohómérnök. Tanulmányait a selmecbányai ak.-n végezte. Gyakorlati működését a pilseni Skodaműveknél kezdte. 1921-től az ózdi martinacélmű, utóbb a durvahengermű vezetője. Az 1930-as években az egész üzem vezetőjeként megépítette az új hengerművet, az ország akkor legmodernebb hengersorát, bővítette a gyár villamos- és vízellátását és megalapozta az első hazai ércelőkészítő mű és dúsítómű létesítését. Nagy része volt abban, hogy 1945-ben az ózdi üzem az első egyikeként kezdhesse meg a munkát. 1949-től a Dunai Vasmű építésénél dolgozott, részt vett a vaskohászat vezető szerveinek munkájában. 1955-ben vonult nyugalomba.

Magyar életrajzi lexikon

470. Thuróczy János, Thuróczi (? 1435 körül – ? 1490 körül)

Ítélmester, krónikairó. A Túróc megyei család Hont megyében birtokos ágából származott. Apja Thuróczy Péter a Hont megyei Alsópirben volt birtokos. *Magyar életrajzi lexikon*, Csáky Károly: *Honti arcképcsarnok. Dunaszerdahely, 1998.*

471. Thury György (Középtúr 1519 – Kanizsa 1571)

Bajvívó hős kapitány. Már egész fiatalon a hadban forgott, 1544-ben huszár főlegény Ság várában. 1558-ban lévai kapitány és Bars vm. főispánja, majd palotai kapitány. 1566-ban Palota várát 500 vitézzel megvédte Arszlán budai pasa seregei ellen. Ugyanebben az évben Gyulaffy Lászlóval részt vett Veszprém és Tata visszafoglalásában. Hősiességéért Miksa főherceg aransarkantyús vitézzé avatta és aranylánccal tüntette ki. 1567-től kanizsai kapitány, egyben dunántúli vicekapitány. Egy alkalommal a törökök lesre csalták s a harcban elesett. *Magyar életrajzi lexikon*, Csáky Károly: *Honti arcképcsarnok. Dunaszerdahely, 1998.*

472. Tihanyi Ferenc (1788 – 1859)

Nógrád megye alispánja 1828-1836-ig, az új vármegyeháza felépíttetője. 1818-ban került Bihar megyéből Nógrádba, ahol a kékkői járás főszolgabírája lett. 1828-ban másodalispán, 1832-36 között első alispán. Az ő idejében és hathatós segítségével épült fel 1835-ben a vármegyeháza. Jól gazdálkodó, takarékos ember hírében állt. Liberális, ellenzéki pártállású volt, ám a király iránt lojális. Műveltsége, esze és erélye által tűnt ki. 17836-tól temesi főispán lett. 1848-ban vonult nyugalomba. Balassagyarmaton 1911 óta utca viseli nevét. *Varga János: középszinten a történelemben. Salgótarján. 1988.*, *Praznovszky: Madách és Nógrád. 38. p.*, *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980.*

473. Tildy Zoltán (Losonc 1889. november 18. – Bp. 1961. augusztus 3.)

Református lelkész, politikus, miniszterelnök, köztársasági elnök. Szülei Balassagyarmaton éltek, Losoncon látogatóban voltak, amikor Zoltán született. Édesanyja Balassagyarmaton van eltemetve. Az 1936-os klépviselőválasztás alkalmából ellenfelei azzal kezdték ki, hogy nem magyar állampolgár, mivel Losoncon született, és elmulasztott optálni. A balassagyarmati polgármester nem, a Nógrád megyei alispán azonban igazolta, hogy 12 napos korától Balassagyarmaton nevelkedett, mivel édesapja Balassagyarmaton volt tisztviselő. 1947. november 23-án Tildy Zoltán, mint köztársasági elnök tett Balassagyarmaton látogatást. Ebből az alkalomból a református templomnak harangot adományozott édesapja, Tildy László emlékére, melyet jelenlétében avattak fel. *Víg Károly: Tildy Zoltán életútja. In: Bgybohi 2000.*, *Magyar életrajzi lexikon*, *Reiter László: Balassagyarmat harangjai. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1990.*, *Zubovics László: TZ. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1984.*

474. Tittel Pál (Pásztó 1784. január 5. – Buda 1831. augusztus 26.)

Csillagász, egyetemi tanár, r.k. pap, az MTA tagja. 806-ban az egri líceum matematikatanára. 1807-ben a pesti egy.-en a filozófia doktora lett. 1810-ben Bécsben folytatott csillagászati tanulmányokat, majd 1815-ben Göttingenbe utazott, hol két évig Gausst hallgatta. 1817-ben Párizs, London, Greenwich csillagvizsgálóit tanulmányozta. Hazatérve átvette az egri obszervatórium vezetését. 1824-ben a budai csillagvizsgáló ig.-jává és a pesti egyen a csillagászat tanárává nevezték ki. Kronológiai kérdésekkel foglalkozott. Tanulmányai főleg külföldi szaklapokban jelentek meg. Vörösmarty versben örökítette meg emlékét. *Magyar életrajzi lexikon*

475. Tokay Ilona (Balassagyarmat 1907. július 26. – Bp. 1988. január 23.)

Festőművész. HT

476. Tolnay Klári (Mohora 1914. július 27. – Bp. 1998. október 27.)

Színésznő. 1914. július 17-én született. A Nógrád megyei Mohorán nevelkedett, évtizedeken át közkedvelt pálcánótázása innen nyerte eredetét. A balassagyarmati polgári lányiskola tanulója volt 1924–28 között a Mohoráról bejáró Tolnay Rózsi, a később Tolnay Klári néven híressé vált színésznő. Nógrád megye díszpolgára 1998. *Kubicza =BgyHoHi 2004*

477. Tolvay Ferencz (menyői)

Matematikus, Heves megyei nemes, gyöngyösi származású; a losonci iskolában tanító és rektor; Nógrád vármegyei birtokos és 1704-ben a megye által állított paraszthad kapitánya volt. Meghalt 1710 körül öreg korában utód nélkül. Írt ezen kívül egy verses krónikát Zólyom vára ostromáról és bevételéről. Nevét: Tolvajnak, Tholwaynak és Tholwaynak is írták. (Előnevét Désházi-nak írják.) *Szinnyei*

478. Tomeskó Nándor (Krompach (Korompa, Szepes megye) 1850. szeptember 15. – Balassagyarmat 1935. augusztus 12.)

A balassagyarmati polgári iskola alapító igazgatója 1875-1915-ig. 1873-ban Budapesten polgári iskolai tanítói oklevelet szerzett számtani körből, természetből és vegytanból, dicséretes eredménnyel. 1872-74-ig budapesti magánkereskedelmiben, az 1874-75. tanévben a soproni felsőbb leányiskolában, 1875–1915-ig a balassagyarmati fiú és leány polgári iskolában tanított, legutóbbi helyre mint igazgató került. 1876-ban szervezte az akkori tanító társadalom Balassagyarmaton a sportegyletet, melyből rövidesen tornaegylet és erre még mai napon is fennálló önkéntes tűzoltóegylet alakult. Ebben mint szivattyú osztályparancsnok működött. Ugyanitt szervezte 1876-ban a tanonciskolát, nagy nehézségekkel küzdve, míg az általános ipartörvény életbe léptetése ezen iskola kötelező voltát elrendelte. Ennek igazgatója és rajztanítója volt 1902-ig. 1930. szeptember 14-én Tomeskó Nándor és Debreczeny Márton tiszteletére városi ünnepséget rendeztek, Tomeskó Nándor születésének 80. évfordulóján. A polgári iskola javára Balassagyarmat város egy évi 50 pengőt kamatozó, Tomeskó Nándor nevét viselő jutalomalapítványt létesített. *Nekrológ: A balassagyarmati polgári iskola értesítője 1935/36., Esze Tamás gyűjtemény, saját kezű adatlap, Emlékkönyv 1875–2000. Kiss Árpád Általános Iskola, Balassagyarmat, 2000.*

479. Tompa József, Techert (Bp. 1905. november 12. – Bp. 1990. március 30.)

Nyelvész, a nyelvtudományok doktora. Okleveles középiskolai tanár, 1930-37-ig a BBG-ben tanít németet és magyart. 1937. február 12-én a VKM saját kérésére az újpesti m. kir. áll. Könyves Kálmán gimnáziumhoz helyezi át. A Magyar Nyelvtudományi és a Madách Társaság rendes tagja. Publikál a *Magyarosán* és a *Nyelvtudományi közlemények* c. folyóiratokban. *BBG Ért., Magyar életrajzi lexikon*

480. Tormay Cécile (Bp. 1876. október 8. – Mátraháza 1937. április 2.)

Író. 1919-ben Balassagyarmaton tartózkodik, *Bujdosó könyv* c. regényében ad képet a cseh kiverésről, ill. a balassagyarmati eseményekről. *Magyar életrajzi lexikon, Kovalcsik A.: Arvok (1)*

481. Tóth-Bucsoki István (Mátranovák 1889. április 17. – Tatabánya 1944. december 7.)

Az ellenállási mozgalom mártírja. Fiatal korától kezdve részt vett a szakszervezeti mozgalomban és az SZDP munkájában. A Tanácsköztársaság kikiáltása után belépett a Vörös Hadseregbe és az egyik munkásvezetési politikai biztosává nevezték ki. A Tanácsköztársaság bukása után a tatai szénmedencében dolgozott s szervezte a bányászok mozgalmát. Többször volt börtönben. A II. világháború kitörése után a kommunisták központi bányászbizottságának munkájába kapcsolódott be. 1944. okt. 15. után a bányászbizottság tagjai közül csak ő maradt Tatabányán, a bányászbizottság tagjait a fővárosban elfogták a nyilasok. ~t betegágyából hurcolták el és vallatás közben a csendőrségen megölték. *Magyar életrajzi lexikon*

482. Török András (? 1668 – Podrecsány 1723. augusztus 19.)

1702-1706-ig és 1714. augusztus 14. –1716. augusztus 20-ig Nógrád vármegye alispánja. A Rákóczi-szabadságharc alatt a fejedelem udvari hadnagya, a jászok és kunok vicekapitánya, 1714-től ismét Nógrád vm. alispánja. 1723-ban a megye követe az egy.-en. *Magyar életrajzi lexikon*

483. Trautwein László (Romhány 1908. április 19. – Sao Paulo 1977. december 8.)

Gépészmérnök, műegyetemi tanár. Oklevelét a bp.-i műegy.-en szerezte (1934). A Weiss Manfréd Gyárban, a Ganz Vagongyárban, a Danuvia Gyárban dolgozott 1951-ig. Ez utóbbiban a műszaki osztály ig.-ja volt. 1951–56-ban a Szabványügyi Hivatal főmérnöke és meghívott előadó volt a bp.-i műszaki egy.-en. 1956-ban

Párizsba, 1957-ben Bécsbe, 1958-ban São Paulóba költözött, ahol a Mercedes autógyárban főmérnök, majd a szerkesztési főosztály vezetője lett. Innen 1973-ban nyugdíjba ment, utána haláláig a são paulói egy. műszaki tanácsadója volt. Több szakkikket írt német és portugál nyelven. *Magyar életrajzi lexikon*

484. Trikál József (Balassagyarmat 1873. december 15. – Bp. 1950. február 11.)

Pápai prelátus, filozófus, egyetemi tanár, teológiai író. Teológiát Bécsben, bölcsészetet Budapesten, Lipcsében és Párizsban tanult. 1914-től a budapesti egyetem hittudományi karán a bölcsészet tanára. 1925-ben pápai prelátus, 1932-33-ban az egyetem rektora. 1934-ben Balassagyarmaton az ő alapítványa segítségével jött létre a Szalézi Intézet, majd a templom, rendház. 1940-59-ig utcát neveztek el róla Balassagyarmaton, majd 1991 óta ugyanaz, a volt Mező Imre utca viseli nevét. *Magyar életrajzi lexikon*, *Majdán Béla: Egy magyarországi kisváros építészeti emlékei. Balassagyarmat, 1989.*, *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek. Balassagyarmat, 1980.*

485. Túrmezei Erzsébet (Tamási 1912–Budapest 2000.)

Evangélikus diakonissza, költő, a FÉBÉ Diakonissza Egyesület főnöknője, az evangélikus egyházban szolgálatot végző költő és műfordító, Balassagyarmat díszpolgára (1996). 25 éves balassagyarmati működése idején, 1951-től 1975-ig jelentősen hozzájárult a város szellemi életének emeléséhez. Szolgálatát egybeesett dr. Szabó József püspök úrnak városunkban történő működésével. Kettőjük magas színvonalú egyházi, hitéleti szolgálata mellett dr. Szabó József Madách kutatásai, ez ügyben szinte az egész világot behálózó kapcsolatrendszere és Túrmezei Erzsébetnek külföldön is elismert egyházzolgálati, költői és műfordítói tevékenysége a balassagyarmati evangélikus lelkészséget nemzetközileg is elismert szellemi központtá tették. Már 17 évi szolgálat volt mögötte, amikor 1951-ben az egyházi rendeket, így a diakonissza egyesületeket is feloszlatták, megszüntették az egyházi iskolákat. Lehetetlenné tették fővárosi működését, akkor került Balassagyarmatra, ahol az evangélikus szeretetház munkájában vállalt szerepet, de más egyházi szolgálatokat is végzett. Túrmezei Erzsébet összeforrt a város lakóival, irodalmi hagyományaival. A nagy szeretetnek és elismerésnek, ami őt körülvette, sok szép megnyilvánulását láthattuk, amikor egy-egy alkalomra visszatért Balassagyarmatra. 1990 novemberében a Honismereti Kör vendége volt, zsúfolásig megtelt a Csillagház a tisztelőivel. Buzgó munkatársa volt dr. Szabó József püspök úrnak, nem csak az egyházi szolgálatban és irodai segítségként, de „Madách-ügyben” is lelkes segítője a külföldi kapcsolatok ápolásában is. *Kovalcsik András: T.E. Bgyhobi 2000.*, *Kovalcsik: Arvok (1)*

486. Unghváry János (Losonc 1763. november 28. – Erdőd 1807. október 10.)

Mérnök és színházi szakember. A pesti egy.-en 1789-ben megszerezte a mérnöki oklevelet, de minden idejét a magyar színházügynek szentelte. Már 1779-ben magyar, német és latin nyelven önálló röpiratban felvetette a m. játékszín szükségességét, melyek helyéül Pestet jelölte meg és melyet elsőként nevezett Nemzeti Színháznak. 1790. szept. 21-én Ráday Pál gróffal és Kazinczy Ferencsel megalapította az első magyar színházszó társaságot, melynek maga is tagja lett. Több átdolgozással gyarapította a műsort, színdarabokat is fordított. 1798-ban otthagya a színházat és Károlyi gróf erdői uradalmán mérnöki állást vállalt. *Magyar életrajzi lexikon (téves halálhíresztelés hely!)*

487. Urbán Árpád (Ipolyvece 1942. január 26. – Balassagyarmat 2005. november 26.)

Országgyűlési képviselő, tanár, iskolaigazgató (Dózsa György Általános Iskola 1990–1994, Általános Iskola, Órhalom 1998–2002). Nemzedékeket tanított, szolgálta városát, hazáját. Urbán Árpád politikusként, pedagógusként, emberként egyaránt nagy tekintélyre tett szert. 1990 óta volt tagja az MSZP városi szervezetének és az országos választmánynak. 1994–98-ig, illetve 2002-től haláláig országgyűlési képviselőként kiharcolta a város számára az elkerülő út Ipoly-parti területeit a szlovák féllel való megegyezés alapján, visszaszerezte a volt vármegyeházat Balassagyarmatnak, közreműködött az ipari park létrehozásában, tevékenykedett az egyházi ingatlanok sorsának rendezésében, számos sikeres pályázatot nyert meg a település számára, s kiharcolta a *Civitas Fortissima* címet kedves városának. 1998-tól 2002-ig tagja volt a városi képviselő-testületnek, részt vett az Egységügyi, Ifjúsági és Sport Bizottság munkájában. Hosszú időn keresztül fontos szerepet töltött be a város és Nógrád megye sportéletében, labdarúgó játékezőként. Munkáját a járási bajnokságok mellett a megyei, az országos bajnokságokon túl, a FIFA-keret tagjai is megismerhették. Halálát vadászbaleset okozta. Számos kitüntetésben részesült, melyek közül a Gyermekekért érdemérem és a Haza szolgálatáért érdemérem volt számára a legkedvesebb, mert mindkettőt kiválóan felkészített tanítványai eredményeiért kapta. A város posztumusz Balassagyarmat díszpolgára (2006) címmel, a megye posztumusz Bérczy Károly-díjjal ismerte el munkáját. *Nekrológ. = BgyHoHi 2005. + HT adattár*

488. Váci Mihály (Nyíregyháza 1924. december 25. – Hanoi 1970. április 16.)

Kossuth-díjas költő, író. Csesztvén tanítóskodott az 1944 őszén. 1975-ben emléktáblával jelölték meg az iskolát, ahol tanított. Balassagyarmaton 1972 óta utcát neveztek el róla. *Záborszky Csaba: Váci Mihály csesztvén. = Evangélikus élet. 1975. augusztus 31.*, *Magyar életrajzi lexikon*, *Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevek.*

489. Vál Valéria, Győző Ferencné (Losonc 1897. január 1. – Bp. 1982. szeptember 6.)

Ötvös. Az Iparrajzisk.-ban Tóth Gyula és R. A. Zutt tanítványa volt. Használati és dísz tárgyaival szerepelt a Magyar Műhely Szövetség (1935), majd az Ernst Múz., Tamás Galéria kiállításán 1936-ban. Az Orsz. Kézművesipari Kiállításon 1937-ben aranyérmert, az Iparműv. Társulat 1938-as kiállításán bronzérmert nyert. 1945 után elsősorban ékszereket készített. A Művelődésügyi Min. és a Képcsarnok ötvös használati tárgyak pályázatán 1954-ben III. díjat nyert, míg az Iparműv. Vállalat divatékszer-pályázatán 1956-ban II. és III. díjat kapott. Egyéni kiállítása 1955-ben volt a Csók Galériában, Bp.-en. Munkái szerepeltek az Ékszer'70 (Csók Galéria) és az Öltözködés'72 (Ernst Múz.) kiállításokon. *Magyar életrajzi lexikon*

490. Váli (Schehák) Rezső (Bp. 1873. május 23. – Balassagyarmat 1960.)

A balassagyarmati gimnázium földrajz és természetrajz tanára 1903-1935-ig. 1903 szeptemberében került utolsó munkahelyére, a balassagyarmati gimnáziumba, ahol 1935-ig tanít. Nagy gonddal fejlesztette az intézet növény- és rovargyűjteményét, emlékligetet létesített a nagyliget közelében, nagyobbította a kitömött állatok gyűjteményét, a mag- és kőzetgyűjteményt, megőrizte a balassagyarmati mélyfúrás anyagát. Természetszeretetre nevelte tanítványait. Szaktárgyai mellett magyart, németet, latint és rajtot is tanított. Több szertárnak volt az őre, segélyegyleti, értekezleti, cserkészbizottsági jegyző és pénztárosi minőségében sokat fáradozott. 30 évig volt tandíjkezelő, intézeti statisztikus, a leltárkészítés fáradhatatlan munkatársa. A Nógrád vármegyei Múzeum-társulat titkára s őre volt, annak átszervezésekor tiszteleti taggá választották. 1919-1923-ig tagja a Madách Társaságnak. A kir. törvényszék hiteles írásszakértője 1913-tól. Tizenöt éven át volt az iparostanonc iskola igazgatója 1921-ig. 1933-tól a Meteorológiai Intézet tudósítója. 1915-ben magyarosította nevét Válima, mely Rózsa, Jolán, Margit, Emília, Berta, Rezső és Erzsébet gyermekeit is érintette. *Blázsik Károly: --. = BBG Értesítője az 1934-35. iskolai évről., HT*

491. Vanik Vince (Bakonybél 1900. január 11. – Bp. 1992. október 21.)

Bőrgyógyász, 1937-től a balassagyarmati kórházban dolgozott. Középiskoláit a pápai bencésrendi főgimnáziumban végezte. Érettségi után katonai szolgálatra vonult be, majd a Budapesti Tudományegyetem Orvostudományi Karán tanult és itt szerzett diplomát 1925-ben. Egyéves tanulmányúton járt külföldön, ahol bőrgyógyászati klinikán folytatott tanulmányokat. Hazatérve a debreceni bőr- és nemibeteg klinikára került, majd 1937-ben a balassagyarmati Mária Valéria kórházba, ahol a Bőrgyógyászati Osztály főorvosa lett, emellett az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési alap balassagyarmati kerületi szakorvosa is volt. Több tudományos közleménye jelent meg orvosi szaklapokban. Pro Urbe kitüntetést kapott 1972-ben. *A dr. Kenessey Albert Kórház – Rendelőintézet története. Balassagyarmat, 1997.*

492. Varga Gyula (Zagyvaróna 1924. február 4. – Bp. 1984. január 29.)

Geológus, a földtudományok kandidátusa. 16 éves korában a Salgótarjáni Kőszénbányánál segéd munkásként kezdett dolgozni, majd hadifogsága után a salgótarjáni Erőműnél vállalt munkát (1945). Az Eötvös Loránd Tudományegyetem-en 1954-ben geológus oklevelet szerzett és 1958-ig a Hegyaljai Ásványbánya és Órló Vállalatnál a nemfémes ásványi nyersanyagok kutatásával foglalkozott. Ezután a Földtani Intézet tudományos munkatársa, 1978-tól főmunkatársa. Fő tevékenysége a Mátra hegység térképezése és kutatása volt. Jelentős szerepet vállalt a Mátra telérés és nagymélységű színesércesedésének feltárásában. Életének utolsó szakaszában a Börzsöny és a Bükk hegység déli előterének vulkanitjaival foglalkozott. *Magyar életrajzi lexikon*

493. Varga Nándor Lajos (Losonc 1895. január 1. – Bp. 1978. április 18.)

Festő, grafikus, érdemes művész. Kecskeméten Révész Imrénél, majd a Képzőművészeti Főisk.-n tanult rajz tanári szakon. Tanulmányait 1922-ben Olgyai Viktor növendékeként folytatta. 1923-ban már tanársegéd lett; a grafika történetével foglalkozott. A Szinyei Társaság ösztöndíjával német- és olasz.-i tanulmányútra ment, megjárta Párizst is. Számos külföldi kiállításon szerepelt (Philadelphia, Chicago, Brüsszel, Zürich, Barcelona – világkiállítás, XX. velencei biennále stb.). 1929-ben egy rézkarca a British Museumba került. 1930-ban az Arte Moderna nemzetközi kiállításon elnyerte a metszetek és grafikai művek részére alapított bronzérmert. 1931-től, Bp.-en a Képzőművészeti Főisk. grafikai szakosztályának tanára. Elnöke volt az 1940-ben megalakult Magyar Grafikus Művészek Egyesületének. Jelentős szakírói tevékenységet folytatott egyes grafikai eljárások művészettörténeti vizsgálatával és szakszerű technikai leírásával. Mint pedagógus sokoldalú, kiválóan képzett grafikusokat nevelt. *Magyar életrajzi lexikon*

494. Varga Péter (Kemence 1933. november 17. – Miskolc 1958. október 22.)

Sorállományú határőr, segéd munkás. Az 1956-os forradalom és szabadságharcban való részvételéért kivégezték. *Magyar életrajzi lexikon*

495. Varjú Elemér (Felsőludány 1873. október 14. – Bp. 1944. december)

Művelődéstörténész, az MTA levelező tagja. Egy.-i tanulmányai elvégzése után 1898-ban az MNM szolgálatába lépett. 1908-ban Kassára került, a Felsőmo.-i Múz. ig.-ja lett. 1913-ban visszatért Bp.-re az MNM érem- és régiség tárnak élére. Ő fedezte fel a gyulafehérvári verses glosszákat, az egyik legrégebbi m. nyelvemléket. Szerk. a Turul c. folyóiratot (1901 – 1908) és 1915 után az Archaeológiai Értesítőt. Egyik szerk.-je volt az 5

kötetes Magyar Művelődéstörténetnek. 1927-től a Magy. Heraldikai és Genealógiai Társ. másodelnöke. 1934-ben vonult nyugalmába. Lefordította Szt. István király legendáit (Bp., 1928) és bevezető tanulmányt írt hozzá.

Magyar életrajzi lexikon

496. Varju János (Balassagyarmat 1861. február 10. – Kolozsvár 1915. február 26.)

Piarista tanár, gyorsíró. A gymnasialis osztályokat Kecskeméten végezte, miután Vácott 1877-ben belépett a rendbe. Teológiai tanulmányait Nyitrán végezte, s 1884-ben (Szinynei szerint 1881-ben) szentelték pappá. Egyetemi tanulmányokat Kolozsvárott folytatott, s a klasszikus nyelvekből szerzett tanári oklevelet 1886-ban. Nagykárolyban, Kecskeméten, Szegeden, Vácott, Debrecenben és a kolozsvári főiskolán tanított. Publikációiban főleg művelődéstörténeti kérdésekkel foglalkozott. Kolozsvárott megalapította az Erdélyrészi Gyorsírók Társaságát 1914-ben, s szerkesztette a Kolozsvári Gyorsíró c. szaklapot. *Magyar életrajzi lexikon, Szinynei*

497. Varsányi Gyula, Klein (Varsány 1863 – Bp. 1908. augusztus 21.)

Költő, író, újságíró. Szülei a kereskedő pályára képeztették, melynek azonban csakhamar búcsút mondott, és mint főmunkatárs lépett a *Magyar Családi Lapok* szerkesztőségébe, majd ennek megszűntével az *Új Nemzedék* társszerkesztője lett. Ahhoz a lírai költőcsoporthoz tartozott, mely Reviczky Gyulát, Madách Aladárt, Komjáthy Jenőt sorozta tagjai közé. Hallgató, csendes ember volt, akinek az élet több szenvedést, mint örömet nyújtott. Súlyos kór támadta meg szervezetét, mely alatt teste, lelke megtört, s augusztus 22-én a budapesti Erzsébet szanatóriumban hosszas szenvedés után meghalt. Balassagyarmatra augusztus 24-én temették el szülei mellé, akiket oly nagyon szeretett. *Magyar életrajzi lexikon, Szinynei, Nógrádi Hírlap 1908. 35. sz.*

498. Vass Gyula (Kolozsvár 1900. december 7. – Salgótarján 1951. április 16.)

Orvos, író, újságíró, a II. világháború után a salgótarjáni kórház igazgatója, a *Munkás*, majd a *Munkás Szó* felelős szerkesztője. Kezdetben a bp.-i István Kórházban dolgozott, majd a dunántúli Rábakecskédre, onnan a Nógrád vm. i Kazárra került körorvosnak. Az 1930-as években cikkeit és tanulmányait a *Válasz* közölte. A II. világháború után a salgótarjáni kórház ig. főorvosa volt. Nógrád vm. első demokratikus szellemű lapjának, az 1945. febr.-ban megindult Munkásnak, majd az örökébe lépő Munkás Szónak éveken átfelelős szerk.-je volt. *Magyar életrajzi lexikon*

499. Vass Lajos (Nagybánya 1886. szeptember – Balassagyarmat 1918 ősze)

A balassagyarmati állami elemi iskola igazgató-tanítója. Debrecenben kapott tanítói oklevelet 1907-ben, ahol a kollégiumban helyezkedett el. Később, mint felekezeti tanító, két évig felsőbányán tanított, majd állandósították, s áthelyezték Balassagyarmatra, ahol az 1917-18-as tanévtől igazgató-tanítóként működött 1918-ban bekövetkezett haláláig. Az akkor dühöngő spanyol influenza vitte el. *Adatok, fotó az Esze Tamás Gyűjteményben*

500. Végh Károly (Párkány 1883. június 1. – Diósjenő 1962. szeptember 1.)

Diósjenői igazgató tanító. Elemi iskoláit Párkányban, a gimnáziumot és a tanítóképzőt Esztergomban végezte. 1903-1906-ig a Hont megyei Lelédén, majd 1906-tól Diósjenőn működött, mint kántortanító. A községet hamar megszerette, s már akkor aktív közéleti ember volt, a falu is hamar befogadta. A váci megyéspüspök 1932-ben, diósjenői működésének 25 éves jubileumán igazgató-tanítónak, 1936-ban pedig egyházkerületi tanügyi előadóvá nevezte ki. 1932-ben a Nógrád vármegyei Általános Tanítóegyesület Nógrádi Járási körének elnökévé választották, 1938-ban a nógrádi járás körzeti iskola-felügyelőjévé nevezték ki. A Nógrád vármegyei Általános Tanítóegyesület az 1943. évi tisztújítás alkalmával alelnökévé, választmányi tagjává választotta, és delegálta a Magyar Tanítóegyesületek Egyetemes Szövetségébe, az országos propaganda bizottság tagjaként. Utolsó szakmai elismerése az Esztergomi Felsőfokú Tanítóképző Intézet 1961-ben adományozott Aranyoklevele, melyet szép ünnepség keretében adtak át az 58. éve szerzett oklevele, s közmegbecsülésre méltóan teljesített életútja elismeréséül. *Végh József In: Bgyhobi 2003.*

501. Velics Antal (Szécsény 1855. március 14. – Bp. 1915. február 15.)

Orvos, orientalista. Szécsényben született. Atyját négyéves korában elvesztette. Neveltetéséről anyai nagybátyja, Haynald Lajos kalocsai bíboros érsek gondoskodott. Orvosi tanulmányait a budapesti, bécsi, párizsi egyetemeken végezte, 1879-ben Budapesten avatták orvosdoktorrá. Rendelőintézetében ingyen gyógyította betegeit és díjtalanul látta el őket orvosi szerekkel. Nagy hajlandóságot érzett magában a keleti nyelvek tanulására, ezért hosszabb tanulmányutakat tett Algirban, Egyiptomban, Kínában, Japánban és Mexikóban. Megtanult héberül, arabul, törökül. Lefordította azokat a török kincstári deftereket, amelyek valószínűleg Marsigli gróf révén kerültek a bécsi császári könyvtárba. Művét a Magyar Tudományos Akadémia két kötetben kiadta. A kínai nyelvnek az uraltáji, indoeurópai és sémi nyelvekben való szerepéről írt hézagpótló tudományos munkát. Közben felhagyott az orvosi gyakorlattal, és több földbirtokának, ill. hat fővárosi házának kamataiból élt. Egészségügyi problémái (lábtörés, szembaj, álmatlanság) miatt öngyilkos lett. *Magyar életrajzi lexikon, Nógrádi Hírlap 1915. február 21.*

502. Veres Izabella, farádi (Alsótold 1884. május 3. – Bp. 1968. december 30.)

Festőművész. Iskoláit Balassagyarmaton végezte, majd Budapesten a Képzőművészeti Főiskola ösztöndíjas növendéke lett. Kivételes tehetségét tanára, Székely Bertalan fedezte fel. Az 1906-os milánói kiállításon a főiskola 9 képével szerepeltette, 1907-ben a londoni kiállításon is több munkáját állították ki. 1925-ben a Vigadóban, majd Balassagyarmaton rendezett gyűjteményes kiállítást. 1929-30-ban a Múcsarnokban aratott sikereket. Kedvenc témája a nógrádi palóc népviselet, de szavaesen fest kompozíciókat is, bibliai témákat, portrékat. két oltárképe a kispesti és gödöllői ev. egyház birtokában van. Unokahúga Veres Pálnénak és Huga Veres Vidornak, az 1918-iki cseh ellenes mozgalom első megszervezőjének. Növendékkorában atyja halála derékba törte karrierjét, a nyert ösztöndíjat kénytelen volt visszautasítani és a székesfővárosnál állást vállalni. 1925-ben nyugdíjaztatta magát, csak a művészetnek élt. Olajfestményét, – mely a vanyarci Veres kúriában a Veres Pálnét és férjét ábrázolja, amint Madách Imre felolvassa nekik *Az ember tragédiáját* –, a Palóc Múzeumnak ajándékozta. A festmény a csesztvei Madách-Múzeumban látható. *Magyar életrajzi lexikon, Nógrád megye múzeumai. Balassagyarmat, 1963., Magyar asszonyok lexikona, Bp. 1931.*

503. Veres János (?1845? – Szirák 1900. május 24.)

A sziráki járás főszolgabírója, 1896-tól főszekesztője a Szirák és Vidéke közgazdasági, szépirodalmi és társadalmi hetilapnak. A vármegyei szolgálatot 1878-ban kezdte meg mint szolgabíró, ezt a tisztséget 1880-ig viselte, amikor a szécsényi járásba főszolgabírónak választották meg. A koronázás napján, 1867. június 8-án mint Nógrád vármegye banderistája szerepelt a budapesti koronázási ünnepélyen. *Eszte Tamás Gyűjtemény*

504. Veres Pál (Kutasó 1815. december 14. – Balassagyarmat 1886. május 8.)

Selmecen, Pozsonyban, Eperjesen tanult. 1839-től szolgált a megyét. 1842-ben második aljegyzővé választják, 1846-tól első aljegyző. 1848. július 10-én Nógrád vármegye főjegyzőjévé választják Frideczky Lajos helyett. 1849. január 31-én Majthényi László királyi biztos másodalispánna nevezi ki. A hetvenes évek elején alispánna választották, 1875-78-ig Balassagyarmat kormányparti országgyűlési képviselője. Vanyarcon van eltemetve. *Nógrádi képcsarnok, Mikszáth: A Veres Pálné férje. – A vanyarci kastély. – Veres Pálné.*

505. Veres Pálné Beniczky Hermin (Lázi 1815. december 13. – Váchartyán 1895. szeptember 28.)

A magyar nőnevelés előharcosa, Madách Imre barátja. 1839-ben ment férjhez Veres Pálhoz. Férje sziráki földbirtokos, Nógrád vármegye főjegyzője, majd alispánja. Az 50-es évekig kizárólag családjának, leánya nevelésének élt. Egyre jobban felfigyelt a nőnevelés elhanyagolt ügyére. 1867-ben megalapította a Nőképző egyletet azzal a feladattal, hogy lehetővé tegye a nők alaposabb képzését és a vagyontalanok számára kereső pályák megnyitását. 1869-ben megnyitotta nőnevelő intézetét, amely 1894-ben nyilvánossági jogot kapott. A szájhagyomány szerint Madách a Tragédia kéziratának részleteit is felolvasta és megbeszélte Veres Pálnéval, aki egyes vélemények szerint Fráter Erzsivel együtt ihletője Éva alakjának. Férje révén Mikszáth Kálmán rokona. Ő és leánya, Rudnayné a nagy palóc író barátja és segítője. Balassagyarmaton 1967 óta utca viseli nevét. *Magyar életrajzi lexikon, Kmetty Kálmán: Balassagyarmati utcanevék. Balassagyarmat, 1980., Szabó Károly BgyHoHi 1983, Elekes Éva BgyHoHi 1986, Oroszlánné Mészáros Ágnes BgyHoHi 1995.*

506. Verebélyi Jácint Pál (Mátraverebély 1912. február 2. – Nikla 1986. május 14.)

Egyházi író, r.k. pap, domonkos rendi szerzetes. 1932-ben Szombathelyen lépett be a Szt. Domonkos Rendbe. Filozófiai és teológiai tanulmányait 1932-37-ben rendje főisk.-ján a francia.-i Saint Maximilienben végezte, ahol 1937-ben pappá szentelték. 1938-1950 között Bp.-en a Szt. Domonkos Rend kispapjainak nevelésében és oktatásában vett részt, egyidejűleg vezette a Sacré Coeur Leánynevelő Intézet Mária-kongregációját, és szerk. a *Rózsafüzér Királynője* c. folyóiratot. Rendjének feloszlata (1950) után 1950-51-ben Pápán, 1951-52-ben Zircen, 1952-54-ben Kardosréten, 1954-56-ban Devecserben, 1956-57-ben Pókaszepteken volt káplán. Mint plébános (1957-65) új templomot építtetett Szalapán. 1965-1982 között Zalagyömrőn, 1984-től haláláig Niklán plébános. 1982-ben nyugalomba vonult, s püspöki tanácsossá nevezték ki, de a paphiány miatt 1984-ben reaktiválását kérte. Több vallásos művet fordított magyarra, kb. 40 kötet kéziratot műve (teológiai, filozófiai művek, szentbeszéd, ifjúsági regények és színdarabok stb.) maradt hátra. *Magyar életrajzi lexikon*

507. Versényi György (Salgótarján 1926. április 23. – Balassagyarmat 2007. március 30.)

Balassagyarmat (2002) és Nógrád megye díszpolgára (1995). A Balassi Bálint Gimnázium igazgatója 18 évig, 1967-1985-ig. Salgótarjánban született, középiskolát Egerben a ciszterciéknél végzett. A Pázmány Péter Tudományegyetemen teológusnak készült, harmadévből lépett át a bölcsészetre. Az egyetem elvégzése után, 1950-ben feleségével együtt Balassagyarmatra helyezik, ahol 1985-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig tanít. Egy évet Salgótarjánban tölt, mint a Madách Imre Gimnázium igazgatója. Az ötvenes évek végén dr. Szabó Károllyal és Hemerka Gyulával megalapítja a Madách Imre Irodalmi Színpadnak. Vezetése alatt a Balassi Gimnázium UNESCO asszociált iskolaként működött. Igazgatósága alatt épült fel a gimnázium új szárnya. *BGG Emlékkönyv, Matúz Gábor: Versényi György. = Ipoly 1992. febr. 14.*

508. Vértes Andor (Pécs 1915. június 17. – Esztergom 1992. január 31.)

Balassagyarmati plébános. 1938. június 18-án szentelték Esztergomban. Budapesten a lazarista rendnél teljesített szolgálatot, majd 1943-ban SAS behívóval a 26. eü. oszlop táborig lelkésze lett. 1945 januárjában Budapesten aknasebesülés érte. Miután felépült, Kolozsvárra ment, ahol a kerekdombi templom lelkésze volt. 1951-56-ig Budapesten, 1957-58-ban Márianosztrán plébános, 1962-től címzetes apát. 1985-től Esztergomban mester kanonok. *HT*

509. Vértesy Dezső (Pásztó 1881. június 24. – Bp. 1917. július 12.)

Tanár, klasszika-filológus, műfordító. 1913-tól a budapesti gyakorló gimnáziumban tanított. Számos tanulmánya jelent meg az ógörög irodalomból. *Magyar életrajzi lexikon*

510. Vértesy Gyula (Balassagyarmat 1867. szeptember 22. – Bp. 1925. június 10.)

Író, kir. tanfelügyelő, jog- és államtudományi doktor, a Petőfi Társaság tagja. Balassagyarmaton született, ahol édesapja ügyvéd és megyei főszolgabíró volt, de már egy év múlva szüleivel Pásztóra költözött. Középiskoláit Besztercebányán és Losoncon végezte 1884-ben. Balassagyarmaton a törvényszéknél lépett hivatalba. A *Nógrádi Lapok*ban jelentek meg első írásai, majd 1889-ben Debrecenbe ment, ahol nagybátyja lapjánál, a *Debreceni Ellenőrmél* segédszerkesztő lett, s beiratkozott az ottani ref. jogakadémiára. 1893-ban Budapestre költözött, ahol szintén hírlapírással foglalkozott. 1899-ben a budapesti egyetemen az összes jogtudományok doktorává avatták. Ezután Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter kinevezte a székesfővároshoz segédtanfelügyelőnek. 1902-ben Nagyszébenben lett tanfelügyelő, majd dolgozott Temesvárott is mint kir. tanfelügyelő. Később miniszteri tanácsos lett. *Magyar életrajzi lexikon, Színnyei*

511. Vida Józsefné, dr., Kapos Ilona (1912. október 20. – 2002. szeptember 4.)

1942-től a balassagyarmati polgáriban tanít magyar nyelvet, történettudományt, éneket. 1936 óta működik, mint tanár. A leányiskolai sportkör vezetője volt. Egyik ágon Reményi Károly balassagyarmati városbíró, másik ágon Dévény Bertalan 48-as honvéd főhadnagy leszármazottjaként bő ismeretanyaggal igazított el bennünket a város múltjában felbukkanó személyiségek között. A rokonságba tartozott a Bérczy, Balogh, Farkas család. Rengeteg családtörténeti anyagot, dokumentumot adott át a helytörténeti gyűjteménynek. Neki köszönhető, hogy elkészülhetett a teljesebb Reményi Károly-életrajz, többet tudhattunk meg Dévény István városi főjegyzőről, sorsáról, aki a szabadságharc utáni legdurvább elnyomás korában a városi jegyzőkönyvben is megemlékezett a magyar történelem e dicső napjairól és ezért börtönben kellett meghalnia. Édesanyja, Reményi Márta, 40 évig volt óvónő Balassagyarmaton, édesapja, aki a harmincas évek nehéz gazdasági körülményei között nehezen tartotta el családját, korán meghalt. Nagynénje, Reményi Mária, a pozsonyi tanítóképző elvégzése után 40 évig tanítóskodott Pesten, szinte egész életében az elesettek, a társadalom perifériájára szorulókat istápolója volt. *Polg. Isk. Ért., Helytörténeti adattár*

512. Vihar Béla (Hajdúnánás 1908. május 23. – Bp. 1978. november 24.)

Költő, József Attila-díjas. Gyermekkorát Szécsényben töltötte. *Magyar életrajzi lexikon*

513. Vilezsál Oszkár (Salgótarján 1930. szeptember 17. – Göd 1980. július 20.)

Labdarúgó, edző. 1954-ig a Salgótarjáni Bányász Torna Club (SBTC), 1954-től 1965-ig a Bp. Kinizsi, ill. a Ferencvárosi Torna Club (FTC) labdarúgója. 1960-ban a római olimpián a 3. helyezett m. csapat tagja. 1965-ben a Vásárvárosok Kupájában (VVK) győztes csapat tagja. 1962/63-ban és 1964-ben m. bajnok. 1958-ban a M. Népköztársasági Kupában (MNK) győztes csapat tagja. 1954-1965-ig az FTC-ben 229 NB I-es mérkőzésen szerepelt. 1974-ben az FTC örökös bajnoka. *Magyar életrajzi lexikon*

514. Vilim József (Bussa 1851 – Balassagyarmat 1913)

A balassagyarmati római katolikus fiúiskola igazgatótanítója. Atyja, János szintén több mint négy évtizedig tanítója volt a megyének, anyja Lehoczky Anna. Esztergomban végezte a reáliskolát, majd a tanítóképzőt, 1869-ben. 1869-70-ben édesapja mellett segédtanítóskodott, 1870-73-ig a szécsénykovácsi községi iskola első rendes tanítója. 1873-ban a gyarmati elemi fiúiskolához választották tanítóul, az 1873/74-es tanévtől igazgató tanítóul. Rendbehozta az iskola irat- és könyvtárát, gyarapította az iskola vagyonát, alapítványt létesített a szegény sorsú gyerekek támogatására, faiskolát létesített. A magyarosítás terén elért eredményeiért vármegyei elismerésben részesült, tanítói munkásságát, valláserkölcsi nevelő tevékenységét a pápa Croze di Benemerenti érdemkeresztel tüntette ki. Iskolai munkája mellett készített fel gyerekeket a gimnázium alsóbb osztályából, amíg nem volt középiskola Gyarmaton, tanított a Langné-féle leányiskolában, a polgári fiúiskolában mint okleveles tornatanító működött 1881-től. Az ipariskolánál kezdettől tanító volt, s az igazgatást évekig ingyen végezte, ezért miniszteri elismerésben részesült. Választott tagja volt a városi képviselőtestületnek, alelnöke a temetkezési egyesületnek, tagja az önkéntes tűzoltótestületnek, több mint 30 évig pénztárnoka a vármegyei tanítóegyesületnek. Felesége Grantner Vilma. Két lányuk közül Anna Erdélyi József karnagy tanító felesége. Vilimnek egész családja a pedagógia szolgálatában élt. Két öccse is elismert tanító, két nővére pedig tanítófeleség. *Völgyi István Antal: Kettővel ismét kevesebb. = Nógrádi Hírlap 1913. augusztus 3.*

515. Villax Ödön (Karacsberény 1899. szeptember 23. – Madrid 1964. április 4.)

Növénynemesítő. Mosonmagyaróvárott szerzett oklevelet 1921-ben, majd a növénynemesítő kísérleti intézetben dolgozott. 1930-31-ben a debreceni dohánynemesítő kísérleti állomáson dolgozott, 1931-ben agrártudományi doktor lett. 1932-től ismét Magyaróvárott, a növénytermesztési kísérleti intézetben működött, melynek 1941-45-ig vezetője volt. 1948-ban az Agrártudományi Egyetemen magántanári képesítést nyert, majd Franciaországba ment, ahol 1951-ig Clermont-Ferrand-ban dolgozott. 1951-től Portugáliában Elvasban, majd 1958-tól Rabatban, Marokkóban működött. Itthon főleg a takarmánynövények nemesítésével, a nemesítés oktatásával foglalkozott. 1938-44 között ő adta ki elsőként a nemesített növényfajták jegyzékét. *Magyar életrajzi lexikon*

516. Vincze Zoltán (Eger 1931 – Balassagyarmat 1989)

Vincze Zoltán határőr ezredes 1931-ben született Egerben. 1949-ben vonult be a honvédséghez sorkatonai szolgálatra. Tiszti iskolára küldték, azt követően a határőrséghez helyezték. 1973-ban kinevezték a balassagyarmai határőrkerület parancsnokának. Ebben az időszakban a kerület rendkívül nehéz helyzetben volt. Hozzáértéssel, szívós munkával sikerült újra megnyerni a határterületen élő emberek bizalmát. A kerületet nagy felelősséggel irányította. A határközi kapcsolatok javításában kifejtett munkájával tiszteletet, megbecsülést szerzett a szomszédos Csehszlovákia határőrizeti szerveinél is. A határőrszolgálat mellett aktívan vett részt a megye és a város közéletében. Eredményes munkájáért 19 alkalommal kapott kitüntetést. Balassagyarmat város díszpolgára. Kedves városában Balassagyarmaton 1989. november 14-én, katonai tiszteletadásal helyezték örök nyugalomra a Belügyminisztérium halottjaként. *HT*

517. Visnovszky László (Szenic 1910. augusztus 4. – Ózd 1998. december 26.)

Szenicen született, 1-8 éves koráig Budapesten nevelkedett, 1918 októberétől Balassagyarmaton éltek. Itt érettségizett, majd a tanítóképzőt Pesten és Baján végezte. 1933-tól a salgótarjáni acélgyári iskolában tanított. Tagja volt a salgótarjáni Balassi Bálint és a balassagyarmati Madách Társaságnak. Versei megjelentek a tarjáni, miskolci, gyarmati, bajai lapokban. Több egyfelvonásos színdarabot is írt, melyeket bemutattak. 1944-45-ben katonáskodott, hadifogságba esett. 1957-ben Ózdra került, ahol nyugdíjaztatásáig, 1971-ig dolgozott. Munkatársa volt a miskolci Felsőmagyarországnak. *HT*

518. Visnovszky Rezső (Pöstyén 1883. február 4. – Balassagyarmat 1939. április 18.)

Nógrád vármegye királyi tanfelügyelője, a Madách Társaság ügyvezető elnöke. A budapesti egyetemen 1908-ban a bölcsészettudományok doktorává avatták. 1909-ben tanfelügyelői töltnök Szenicen, Nyitra megyében. Feleségül veszi Szukob János huszárszázados lányát, Ilonát, akitől két gyermeke születik, László és Zoltán, akik később mindketten néptanítók lesznek Nógrád vármegyében. 1912-ben Budapestre helyezik a Pest megyei kir. tanfelügyelőséghez segédtanfelügyelőnek. 1914-ben hadba vonul, majd a tanfelügyelőség munkájának zavartalan vitele miatt leszerelik. 1918 augusztusában kerül a Nógrád vármegyei kir. tanfelügyelőség élére, amely állásban marad haláláig. 1919. január 29-én részt vesz a csehkiverésben. A halál 1939. április 18-án, munka közben érte. Mohorán iskolálatogatásra készült, de rosszullete miatt a tanító lakásban lepihent, s a szívtrombózis álmában végzett vele. Számos egyesület munkájában részt vett. Újjászervezte a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézetet, melynek ügyvezető elnöki tisztségét töltötte be. Bábáskodott a Nógrád vármegyei Madách Társaság létrehozásánál, melynek szintén ügyvezető elnöke volt. Mint a Nógrád vármegyei Nagy Iván Múzeum ügyvezető igazgatója, a gyűjtemények rendezésében fejtett ki értékes tevékenységet. Alapítója volt az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga balassagyarmati osztályának. Éveken keresztül betöltötte az iskolán kívüli népművelési titkári teendőket. Tagja az országos Gárdonyi Géza Társaságnak, a salgótarjáni Balassa Bálint Társaságnak, a Stefánia Szövetségnek, a Tanügyi Tisztviselők Országos Egyesületének, a Magyar Nemzeti Szövetségnek, a Magyar Népművelők Társaságának. *Farkas István: VR. Balassagyarmat, 1939., Szímmeyei*

519. Vitális Sándor (Selmezbánya 1900. április 13. – Budapest 1976. június 21.)

Geológus, egyetemi tanár, a föld- és ásványtani tudományok doktora (1954), Kossuth-díjas (1951). Bányász szakember, mintegy 25 éven keresztül a Salgótarjáni Kőszénbánya RT geológusa, majd földtani osztályának vezetője. 1917-ben beiratkozott a bp.-i tudományegyetemre. 1922-ben természettudományi földrajz szakon végzettséget kapott, 1923-ban bányageológiai értekezéssel doktori oklevelet szerzett. A szegedi tudományegyetemen Mo. hidrogeológiája tárgykörből magántanári képesítést nyert (1942). 1922-től 1946-ig a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. vállalati geológusaként Pécs, Komló, Kátász (1922–24), Szászvár (1925–27) környékén és Ausztriában (1928) irányította a vállalat szénkutatásait. Utóbb a vállalat központjában a földtani osztályt vezette (1929–46) az államosításig. 1946-ban megbízták az országos méretű szénkutatás megszervezésével és irányításával. Hat éven át változó hivatali beosztásban eleinte a szén, később valamennyi ásványi nyersanyag kutatását irányította. 1952-ben hamis vádak alapján letartóztatták, 1954-ben rehabilitálták és kinevezték a bp.-i tudományegyetem alkalmazott földtani tanszékének tanárává. Nyugalomba vonulásáig (1971) vezette egy-egy tanszékét. Földtani és víz-földtani kutatásai mellett bányatelepek, városok, iparművek ivó- és ipari vízellátásával foglalkozott. Nevéhez fűződik a sikondai és pünkösdfürdői hévíz és a kisterenyeyi ásványvíz feltárása. Az országos szénkutatás és szénvagyonfelmérés mellett irányításával indult meg a radioaktív anyagok hazai kutatása, a recski érckutatás bentonitlélőhelyeinek kutatása és feltárása. Kezdeményezésére indult meg az ország földtani újratérképezése és

hidrogeológiai térképezése. Szorgalmazta a Nagyalföld addig viszonylag elhanyagolt területének vizsgálatát. Több mint húsz szakbizottság tagja, illetőleg elnöke volt. Az Orsz. Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület emlékérméinek tulajdonosa. *Magyar tudóslexikon, Magyar életrajzi lexikon*

520. Vitéz Géza, Illyefalvi-Vitéz (Losonc 1871. március 16. – Bp. 1931. augusztus 2.)

Statisztikus, egyetemi tanár. gi tanulmányainak befejezése után 1896-tól a sárospataki ref. jogak.-n a közgazdasági jog és statisztika tanára. 1903-ban a kolozsvári egy.-en magántanár. 1914-től a közgazdaságtan és statisztika, majd a közgazdaságtan és pénzügytan tanára a debreceni egy.-en. *Magyar életrajzi lexikon*

521. Vízzy András (Balassagyarmat 1912. október 21. – Budapest 1979. szeptember 15.)

A BBG-ben érettségizett, majd a közgazdasági egyetem külügyi szakára került. Olasz ösztöndíjjal a perugiai egyetemen is tanult. Fiatal korában verseket írt, később közgazdasági témájú előadásokat tartott, a rádióban is. Néhány hónapig Teleki Pál titkára volt. 1935-ben az Országos Szociálpolitikai Intézetben dolgozott, majd 1938-tól a Belügyminisztérium gyakornokaként Zala megye szociális tanácsadója volt. 1942-ben a Munkásakadémia szervezésével bízták meg. Négy nyelven írt és olvasott. A háború után 15 évig a Ganz Villamossági Műveknél dolgozott betanított munkásként Budapesten, majd nyelvtudása (olasz, német, angol, francia) miatt kiemelték a gyár fordítói irodájába, később a SZOT alkalmazásában mint tolmács, több ízben külföldre is eljutott. 1940-ben feleségül vette Sebestyén Klárát, egy gelsei földbirtokos lányát. Négy gyermekük született. Édesapja emlékiratait sajtó alá rendezte és utószót is írt hozzá. Ez a kis könyv Bécsben jelent meg. Több cikke jelent meg magyar, olasz és svájci folyóiratokban. Farnoson, a családi sírkertben van eltemetve. *Vízzy Zsuzsa és Boldizsár Menyhért közlése*

522. Vízzy István (Balassagyarmat 1910 – Budapest 1983. október 5.)

Tiszteletbeli kanonok, táb. püspöki tanácsos, káplán. A BBG-ben érettségizett 1928-ban. Érettségi után Zircra került novíciusnak, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen fejezte be tanulmányait. 1934-ben szentelték pappá. Az egri egyházmegyében mint káplán működött, készített Jászapátin, Nyíregyházán és Egerben mint hittanár, a budapesti Szt. Imre Kollégiumban mint tanulmányi felügyelő. 1941-ben tábori lelkész lett. Részt vett a doni visszavonulásban, ahol több ember életét mentette meg. 1945-ben amerikai fogságba került, hazatérve ismét az egri egyházmegyében dolgozott, 1952-ben Karácsondon kapott plébániát, ahol szüleiével élt 1956-ig. 1948-ban doktorált. Igazgatalan vádak alapján Nyírbátorba akarták helyezni, ezt az állást azonban nem fogadta el. Az egri egyházmegyéből az esztergomiba kerülve a budapesti villányi úti plébánián alkalmazták, mint kiegészítő lelkészt. Itt élt anyjával, majd annak halála után egyedül élete végéig. 1981-ben a betegek körül végzett áldásos munkája elismeréséül tb. kanonokká nevezték ki. Farnoson van eltemetve a családi sírkertben. *Vízzy Zsuzsa visszaemlékezése*

523. Vízzy Zsigmond (Farnos 1884. január 18.– Gyöngyös 1956. szeptember 30.)

Az 1919-es csehkiverés katonai vezetője, 1930-ig Balassagyarmaton teljesít szolgálatot, mint hivatásos katoná. 1993-ban posztumusz Balassagyarmat díszpolgára címmel tüntetik ki. Atyja nagyohaji Vízzy Zsigmond földbirtosok, anyja báró Kaas Etelka. Felesége folkusfalvi Folkusházy Mária, akitől két fia és egy lánya született. A Ludovika Akadémia elvégzése után, 1904-ben, mint honvéd hadnagy a besztercebányai 16. honvéd gyalogezredbe osztották be. 1910. november 1-jén főhadnagy és a 16. honvéd gyalogezred besztercebányai I. zászlóaljától az ezred II. zászlóaljához, Balassagyarmatra vezénylik. Itt katonai szolgálata mellett a főgimnázium VII. és VIII. osztályos tanulóit lövészetre oktatta. Az 1914-1918. évi világháborúban huszonnyolc havi harctéri szolgálat alatt századossá léptették elő, súlyosan megsebesült. Az 1919. január 29-i harcot ő szervezte Balassagyarmaton és környékén, ez által 16 település szabadult fel a cseh megszállás alól. Az első világháború után újjászervezett honvédségben Vízzy Zsigmond százados a balassagyarmati 6. honvéd kerékpáros zászlóalj géppuskás századának volt parancsnoka, majd mint őrnagy, a zászlóaljparancsnok helyettese. 1931-ben Budapestre került ezredparancsnok helyettesnek, majd 1935-ben nyugdíjazták. Ezredesként fejezte be pályáját. Utolsó éveit Karácsond községben töltötte szegényen, elfeledve. A gyöngyösi kórházban halt meg 1956. szeptember 30-án. Néhány év múlva Farnosra szállították a családi sírkertbe végső nyugalomra. *Majdán Béla: VZS. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1987.*

524. Vojtkó István Balassagyarmat 1934. július 7. – Balassagyarmat 1991. április 7.)

Balassagyarmati amatőr helytörténész, gyűjtő, nyugalmazott VOLÁN dekoratőr, a Honismereti kör alapító tagja. Kéziratai: A balassagyarmati vasúti csomópont története 1891-1966. – A magyar közhasznú autóközlekedés története 1900-1975. 3 köt. – Dokumentumok Balassagyarmat fejlődéséről 1965-1975. 1-2. köt. – Balassagyarmati városképek 1977. Balassagyarmat tegnap és ma. 1977-78. – Ipoly parti igaz mesék. első rész. 1897-1945. – Az Óváros tértől a Felszabadulás útjig. 1979. Munkája: Negyven éve történt Balassagyarmaton. 1944-1984. A Balassagyarmati Honismereti Híradó felszabadulási különszáma. *Vojtkó István: id. Vojtkó István balassagyarmati amatőr helytörténész munkássága. = Balassagyarmati Honismereti Híradó 1996.*

525. Völgyi Wágner István Antal (Bér 1851. augusztus 15. – Balassagyarmat 1928. szeptember 5.)

Elemi iskolai igazgató-tanító, tanfelügyelőségi tollnok, a vármegyei múzeum igazgatója, helytörténész. 1873-ban került Balassagyarmatra a római katolikus elemi fiúiskolához, mint okleveles tanító. 1874-ben az állami elemi fiúiskolához nevezték ki. 1873-1875 között Vilim József kartársával az algimnázium osztályaira sikerrel oktatott. 1876-ban Tomeskó Nándor polgári iskolai igazgató és Hábor Sándor tornaegyesület alakításán fáradozott, s miután ez a tornaegyesület önkéntes tűzoltó egyletté alakult, Völgyi létesített egy, a sport több ágát felölelő sportegyesületet, melyet díjazás nélkül vezetett betegségéig. 1878-ban Tomeskó indítványára Brett Mórral, Kaposy Istvánnal és Vilim Józseffel iparostanonc-féle ismétlőiskolát létesítettek. A szegény tanulók támogatására segélyalapot létesített, s egy jótékonyági asztaltársaság (Skarabeusz) alapítását indítványozta. 1884-1889 között az önkéntes tűzoltóegyletnél tevékenykedett aktívan. A múzeum társulatnál könyvtárnok, segédőr, majd régiségárőr, később igazgató. Rendezett tanügyi kiállítást, kirándulásokat. 1892-től a kir. tanfelügyelőségen is dolgozik, 1894-től alkalmazottként. Családi nevét 1901-ben változtatta Völgyire. 1901-ben intrikák következtében Liptó vármegyébe osztották be, ahonnan lemondva, 1904-ben visszatért Balassagyarmatra, az állami elemi iskolához tanítónak. 1908-ban előbb címzetes igazgató, majd tényleges igazgató lesz ugyanitt. A tanfelügyelőségnél töltött évek alatt a kir. törvényszéki fogházban a rabiskolának első tanítója volt. Egy ideig a polgári iskolában és az izraelita elemi iskolában tornát tanított. A katolikus legényegyletben előadásokat tartott, színdarabok betanítását vállalta az iparos ifjaknak. Újságírója a *Nógrádi Hírlap*nak, foglalkozott régészettel, volt ipartestületi jegyző, hatósági felkérésre az ifjú bűnösökről környezettanulmányokat készített. Tagja volt a közegészségügyi és szépészeti bizottságnak, a századfordulón gyűjtést rendezett az 1648-as gyarmati hősnők emlékének megörökítésére. 1912-ben, nyugállományba vonulásának alkalmából kapta meg a Ferenc József által alapított arany érdemkeresztet. A világháború éveit hírlapírói munkájának második virágkorát jelentették. 1928. szeptember 5-én halt meg a Teleki utca 21. számú házában, 77 évesen, a halotti anyakönyv szerint idült hörghurutban. Balassagyarmaton van eltemetve. *D: Völgyi (Wagner) István Antal. = NLHH 1913. aug. 17., Tóth Tamás: W.I.A. Bgyhobi 2001.*

526. Wallesz Jenő (Balassagyarmat 1871. szeptember 22. – Bp. 1943. augusztus 23.)

Újságíró, író. Négy középiskola elvégzése után lakatosnak tanult, egy ideig nevelősködött, azután újságírói pályára lépett. 1894-től az *Ústökös* szerkesztőségének tagja, 1898-1900-ban a *Magyar Génius*, később az *Új Század* segédszerkesztője, majd a *Népszava*, *Pesti Napló*, 1910-től *Az Újság* belső munkatársa, 1927-1943-ig főmunkatársa. 1908-15 között a *Hét* segédszerkesztője. Néhány regénye és egy verseskötete is megjelent. *Magyar életrajzi lexikon*

527. Wanka Ferenc (Ipolyság 1891. március 12. – Bp. 1965. január 10.)

Élelmiszervegyész. Tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte. 1915-ben az Országos kémiai Intézethez került, ahol tej–tejtermék majd paprikavizsgálatokkal foglalkozott. 1919-ben az újonnan létesített Kalocsi Paprika Kísérleti és Vegyvizsgáló Állomáshoz helyezték, 1927-től a budapesti Fővárm hivatal vegyésze volt. 1950-58-ig, nyugdíjba vonulásáig a Fővárosi Vegyészeti és Élelmévizsgáló Intézetnél a jövedéki szeszosztály vezetője. Tudományos munkásságának eredményeit az Élelmiszervizsgáló Közleményekben tette közzé. *Magyar életrajzi lexikon*

528. Weisz Náthán (?1866 – Auschwitz 1944. június 13.)

Izraelita hittanár a főgimnáziumban és a polgári iskolában 1906-tól. Az 1920-as években több ízben hosszasan betegeskedik (1925-26, 1930-31), de 1940-ig tanít. *Polgári iskolai értesítők, Nagy Iván Történeti Kör évkönyve 1995.*

529. Werbőczy István (Verbőc 1458 – Buda 1541. október 13.)

Ítélmester, kir. személynök, nádor, kancellár. Nógrád megyei nagybirtokos. A hagyomány szerint Alsópetényi kastélyában írta a Hármaskönyvet 1513-1514-ben. *Magyar életrajzi lexikon, Borovszky: Nógrád vármegye*

530. Wolcsánszky János (Hosszúmező 1881 – Balassagyarmat 1959)

1919-től tanít a balassagyarmati polgáriban, 1937-től az újra megnyílt fiúpolgári, majd 1940-től az egyesített polgári iskola igazgatója. Matematika, természettan szakos tanár. A Nógrád vármegyei Kaszinó választmányi tagja, az Országos Polgári Iskolai tanáregyesület tagja (1926-tól). 1926-ban, nagypénteken eltemeti első feleségét, Tőzsér Etelkát (1886–1926). 1930-ban a VKM Salgótarjánba akarja helyezni a betegeskedő tanárt, kérelmére azonban meghagyják Balassagyarmaton. 1937-ben feleségül veszi Mészáros Erzsébet kolléganőjét. 1936–1948-ig a polgári iskola igazgatója. *Polg. Isk. Értesítők, Kovalcsik A.: Arcoke 2. kötet.*

531. Wolcsánszky Jánosné Mészáros Erzsébet (Balassagyarmat 1900. március 10. – Balassagyarmat 1978)

1926-tól alkalmazták a balassagyarmati polgáriban Molnár Kálmán helyére (akit Vámosmikolán új polgári iskola szervezésével bíztak meg, de visszakerült Balassagyarmatra igazgatóhelyettesnek). Nyelv és történelem szakos. A Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle sportkör vezetője 1926-1935-ig. A Balassagyarmati Szt. Erzsébet Nőegylet és az Országos Vöröskereszt Egyesület tagja 1927-től. 1928-tól a Mária Dorothea Egyesület, a

Nógrádvármegyei Múzeum Társulat (1934-ig), és a MOVE tenisz szakosztályának tagja. Az 1932-33-as tanévben a megboldogult Erdélyi Matild után átveszi az Ifjúsági Vöröskereszt Egyletet. 1937 nyarán férjhez ment Wolcsánszky Jánoshoz. *Polg. Isk. Értesítő, Kovalcsik András: Arcok 2. köt.*

532. Zách Felicián, Záh (? – Visegrád, 1330. április 17.)

A Záh nemzetség nógrádi ágából származott, Csák Máté híve volt. 1318-ban Károly király hűségére tért át. 1330-ban sikertelen merényletet követett el Károly király ellen, állítólag leányán, Klárán esett sérelem megtorlásául. A merénylet alkalmával őt megölték, csládját és rokonságát kiirtották. Az egy hónappal később, Károlyhoz hű bárók által kiállított ítéletével sem tudta ezt az eljárást igazolni. *Magyar életrajzi lexikon*

533. Zádori (Dräxler) János (Kátlócz 1831. november 6. – Esztergom 1887. december 30.)

Kanonok. Segédlelkész volt Balassagyarmaton. Atyja Dräxler Antal az Erdődy uradalom erdésze volt. Léván, Érsekújvárott, Esztergomban és Nagyszombatban tanult, a teológiát a bécsi egyetemen hallgatta. 1854-ben szentelték pappá. Családi nevét 1864-ben változtatta Zádorira. 1864-től haláláig az esztergomi papnevelő intézetben tanított. Munkái: Emléksorok Balassa-Gyarmat polgáraihoz Kék László nyomdája működésének megkezdésekor. = M. Sajtó 1856. 142. sz. – Egyházi beszéd, melyet Szűz mária szeplőtelen fogantatásünnepén mondott. Balassagyarmat, 1856. – Gyászbeszéd, melyet gróf széchenyi István üdveért Balassagyarmaton 1860. szeptember 20. tartott áldozatok alkalmával mondott kádlóczy Draxler János. Pest, 1860. – Isten a valódi szeretet! Oltáregyleti imakönyv. Pest, 1862. – Isten a legtisztább szeretet. Imakönyv. Balassagyarmat, 1862. – Egyházi beszéd, melyet a japáni vértanúk első nyilvános dicsőítése alkalmával Szécsényben a Ferenc-rendiek templomában Szent György hava 19. mondott Zádori János. Balassagyarmat, 1863. – Egyházi beszéd Szt Felicián tiszteletére. Balassagyarmat, 1863. *Színnyei*

534. Zámpany István (1830 Losonc ? – 1899. március 14.)

Nógrád megye levéltárosa volt az 1872–79-ig. 1848-ban őrmester, Losonc város képviselőtestületének tagja, a losonci ev. ref. egyháztanács és a losonci Takarékszövetkezet Hitelbank választmányi tagja volt. *NLHH 1899. 12. sz.*

535. Zeke Kálmán (1845 – Balassagyarmat 1917.)

Táblabíró. Lelkes munkája eredményeként épült fel 1904-ben a balassagyarmati református templom és paplak. Sírja a balassagyarmati temetőben van. A későbbi egyházgondnok körültekintő szervezése nyomán jött létre 1911-től az önálló helyi lelkészség. *Esze Tamás Gyűjtemény*

536. Zelenka János (1845? – Losonc 1896. szeptember 12.)

Balassagyarmaton hosszú időn át volt tagja az állami elemi iskola tantestületének. Karnagya 1881-91-ig a balassagyarmati dalegyletnek, s mint ilyen, több jeles dal szerzője. 1892-ben helyezték Losoncra az ottani tanítóképző gyakorló tanítójának. A nógrádi tantestület elnökévé választotta, mely tisztséget 1893-ig tíz éven át betöltött. A polgári iskola tanára volt 1883-1892-ig. Losoncon temették el. *Polgári Iskolai Értesítő 1928-29., NLHH 1896. 38. sz.*

537. Zenthe Ferenc (Salgótarján 1920. április 24. – 2006.)

Színművészeti akadémiát végzett. 1945–46 a pécsi Nemzeti Színház, 1946–49 a győri Kisfaludy Színház, 1949–52 a debreceni Csokonai Színház, 1952– a Madách Színház tagja. Kitüntetései: Jászai Mari-díj (1954, 1968), érdemes művész (1975), kiváló művész (1989), MSZOSZ-díj (1993), Kossuth-díj (1997). Nógrád megye díszpolgára (1997), a nemzet színésze. *Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1998.*

538. Zichy Ferenc (Pozsony 1811. január 24. – Káloz 1900. július 17.)

Középiszkolai tanulmányait együtt végezte báró Eötvös Józseffel, mindketten az osztály első tanulói voltak. a pesti egyetemen jogot tanult, majd Pest vármegye szolgálatába került aljegyzőként. Innen a magyar királyi udvari kancelláriához került titkárnak, majd 1837-ben fiúmei alkormányzó lett. 1840-ben a pozsonyi váltótörvényesség elnöke. Ő alapította az Első Pozsonyi Takarékpénztárt, kezdeményezésére épült a Pozsony–Nagyszombat közötti lóvasút. A Középponti Vasúttársaság elnökeként kieszközölte a Szolnok–Pest közötti vonal kiépítését. 1847-ben a Helytartótanács helyettes elnökévé nevezték ki. Az 1848-as márciusi események alatt az országgyűlésen ő helyettesítette a távollévő nádort. A pesti közcsendbizottság delegációját a 12 ponttal ő fogadta, s ő fogalmazta meg a határozatot az engedmények megadásáról. Az első független felelős minisztérium megalakulása után Széchenyi István államtitkára lett. Visszavonulása után ő is otthagya állását. az orosz beavatkozás után Paskievics herceg mellé országos főbiztossá nevezték ki. 1851-ben a birodalmi tanács tagja lett, de miután hiába küzdött a magyar érdekekért, 1854-ben lemondott. 1857-ben Miksa főherceg főudvarmestere lett. 1860-ban az uralkodó Nógrád megye főispánjává nevezte ki, az országgyűlés feloszlata után azonban lemondott kinevezéséről és birtokaira vonult vissza. Nagy érdemeket szerzett a gyümölcskertészet és a szőlőtermesztés körében. A Déli Vasútnak éveken át elnöke volt. 1874-ben konstantinápolyi követté nevezték ki, mely állását 1879-ig töltötte be. Ott tartózkodása alatt érdeklődéssel kísérte azokat a törekvéseket, amelyek II. Rákóczi Ferenc és bűjdős társai hamvainak felkutatására irányultak. Segítette a Zichy család oklevéltárának megjelentetését. *Borovszky: Nógrád vármegye*

539. Zichy Károly (? 1785. október 11. – Cziffer 1876. június 1.)

A kelecsényi uradalmat birtokolta. 1832-től előtt Vas megye adminisztrátora volt. 1842-ben birtokaira vount vissza, melyeket mintaszerű gazdálkodással gyaarapított. Ő építette fel a zsélyi kastély nyugati részét, ahol a családi levéltár került elhelyezésre. Az ő áldozatkészségével vette kezdetét a Zichy család oklevéltárának kiadása. *Borovszky Nógrád vármegye*

540. Zipser Májor (Balassagyarmat 1815. augusztus 14. – Rohonc 1869. december 10.)

Rabbi. Atyja halála után családja nagy nyomorúságba jutott, sokat kellett nélkülözniük. Tizenöt éves korában Prossnitzba vándorolt, onnan Nikolsburgba, ahol 1837-ig maradt. Ez idő alatt főleg Talmud tanulmányokkal foglalkozott, de megismerkedett a világirodalom legkiválóbb alkotásaival is. Utána hét évet töltött Pest-Budán, mint nevelő, miközben tanulmányait folytatta. 1844-ben megválasztották rabbinak Székesfehérvárra, ahol 1858-ig működött. Utolsó állomáshelye Rohonc, ahol a halál érte. *Szinnyei*

541. Zólyomi József (Herencsény 1933–Balassagyarmat 2003)

Néprajzos, a Palóc Múzeum igazgatója. 1958-tól a Palóc Múzeum muzeológusa, 1960-tól 1991-ig igazgatója, és egyben – a megyei múzeumok 1962. évi tanácsi fenntartásba kerülésétől az igazgatóság Palóc Múzeumból való 70-es évek elejei elköltöztetéséig – megyei múzeumigazgató. A Nógrád megyei Herencsényben született, elemi iskoláit a ma Szlovákiahoz tartozó Nagysallóban, gimnáziumi tanulmányait Balassagyarmaton és Újpesten végezte. Dr. Zólyomi József csaknem fél évszázados tudományos tevékenysége gerincét a nógrádi palócok, és az itt élő etnikumok hagyományos műveltségének módszeres föltárása képezte. Száz körüli tudományos és tudományos ismeretterjesztő írása között természetesen megtalálható a szülőfalu, Herencsény történeti, néprajzi monográfiája, és a felnőttkori település, Balassagyarmat önálló kötetben való bemutatása. 1999-ben megyei Madách-díjat, 2002-ben megyei Szontagh Pál-díjat kapott. *Limbacher Gábor: Z.J. In: Bgyho 2003.*

542. Zórád Ernő (Balassagyarmat 1911. október 16. – Budapest 2004. április 8.)

Festő- és grafikusművész, illusztrátor, a képregények mestere. Tízéves koráig Dacsókeszin (Kosihovce, Szlovákia) nevelkedett, majd a család Budapestre költözött. Az Iparművészeti Iskolában Haranghy Jenő volt mestere. Évtizedeken át dolgozott rajzolóként, könyvek illusztrátoraként. Jelentős szerepet játszott a magyar diafilm sikeres éveiben, s a képregény igényes hazai formájának kialakításában. A képregény nemzetközileg is egyik legszínvonalasabb művészeként tartják számon. Táj- és városképfestő munkásságában kiemelkedő jelentőségű a régi Tabánt megőrkítő sorozata. A magyar irodalom számos klasszikusa, például Mikszáth Kálmán és Krúdy Gyula regényeihez készített illusztrációkat. Zórád Ernőt 2000-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti keresztjével tüntették ki, az I. kerületi önkormányzat Budavár Díszpolgára kitüntető címmel ismerte el tevékenységét. 1991-ben nyolcvanadik születésnapja tiszteletére a Madách Imre Városi Könyvtár galériáján megrendezték Zórád Ernő kiállítását. Ugyanez évben Horváth Endre-díjjal ismerték el művészetét. 1998-ban újabb kiállítása volt a balassagyarmati könyvtárban. A 90. születésnap környékén megrendezett Balassagyarmat Barátainak Találkozóján a Duna Palotában személyesen jelen volt felköszöntésén és mindenkit elbűvölt szellemes megszólalásával, ahogyan viszonzta azt. Itt vetítették le a művészről Csach Gábor által készített portréfilmet is. Sediánszky János remek zenés riportot készített vele a Magyar Rádióban szintén a 90. születésnap tiszteletére, ahol Zórád Ernő korabeli slágereket énekelt, saját magát kísérve zongorán. *Kovalcsik András: Nekrológ=BgyHoHi 2004, Kovalcsik: Arvok 3. + HT adattár*

543. Zorkóczy Samu (Radvány 1869. november 9. – Budapest 1934. április 25.)

Vaskohómérnök. 1894-ben a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű RT szolgálatába állt, s ettől kezdve egészen haláláig itt dolgozott. Az üzemi életet Salgótarjánban kezdte, 1900-ig itt dolgozott. *Magyar tudóslexikon, Magyar életrajzi lexikon*

544. Zubovics Fedor (Felsőtúr 1848. október 29. – Budapest 1920. október 15.)

Bortányhős, kalandor, feltaláló, afrikai vadász. Családja lengyel eredetű. Első ismert képviselője Sándor, Litvánia kormányzója. Zubovics József érkezett Magyarországra, feleségül véve Hont megye alispánjának lányát, tései Foglár Zsuzsannát. Fiait, Józsefet és Istvánt 1840-ben honosították. József fia volt Fedor, aki középiskolai tanulmányait Vácott folytatta, majd a bécsi tereziánumba került. 1866-ban a königráti csatában a Nádásdi huszárok ifjú hadnagya, majd 1867-ben megszökött Garibaldi seregébe. 1877–78-ban az orosz-török háborúban őrnagyként harcolt a győzelmes Mehmed Ali török tábornagy seregében, ott volt Egyiptomban Alexandria bombázásánál, majd 1889-ben a bolgár–szerb háborúban a szerb tüzérezred parancsnoka. 1876-ban két hét alatt ellovagolt Bécsből Párizsba. 1890-ben bérbe vette a verőcei Migazzi kastélyt. Itt szolgálta a börtönből szabadult Benkó Sisa István. 1894-ben Ferenc József nógrádi hadgyakorlat látogatása alkalmából ő volt a felállított lovasbandérium vezénylője. 1900-ban Triesztbe költözött, további életét hajón töltötte. 66 évesen szolgálatra jelentkezett az I. világháborúban. A váci szárazföldi torpedó-századdal az olasz fronton harcolt. A torpedó az ő találmánya volt, melyet világszerte megvásároltak. *Puskás-Végh J.: Sisa Pista, Hála József: a bravúros lovas. = Új Tükör 1982. aug. 29.*

545. Zsélyi Aladár (Bussa 1883. december 12. – Bp. 1914. július 1.)

Gépészmérnök, repülőgéptervező. 1914-ben kipróbált gépével 170 km/óra csúcsebességet ért el a korabeli 90-100 km/órával szemben. 1914 nyarán egy leszállása alkalmából megsérült és sebfertőzés áldozata lett. Behatóan foglalkozott a gázturbinák elméletével is. *Magyar életrajzi lexikon, Vajda Pál: Nagy magyar feltalálók. Bp. 1958.*